

petre sălcudeanu

1436

petre sălcudeanu
biblioteca din alexandria

În curând în librării în
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

VASILE ALECSANDRI — Nr. 4 — Călătorie în Africa
Nr. 5 — Dridri

GRIGORE BOTEZATU — Nr. 1415 —
Făt-Frumos și Soarele (Povești
populare din Basarabia)

VASILI ȘUKSIN — Nr. 1418 — Călina
roșie, nuvele și povestiri

DAVID MOURAÕ-FERREIRA — Nr.
1423 — O dragoste fericită, roman

MIHAIL KOGĂLNICEANU — Nr. 1419
— Discursuri parlamentare

FRANCISCO MORALES PADRON —
Nr. 1421 — America în romanele ei

HENRIK IBSEN — Nr. 1426 — Împărat
și Galilean

JAN MARTENSON — Nr. 1431 —
Crimă la Veneția

ERICO VERISSIMO — Nr. 1433—1434
— Timpul și vântul, v. III, IV.

BEAUMARCHAIS — Nr. 384 — Nunta
lui Figaro

JEAN COCTEAU — Nr. 1407 — Copiii

ISBN 973-21-0264-0
ISBN 973-21-0265-9

1436

Vol. I—II, 2000 lei

editura minerva

petre sălcudeanu

Ilustrația copertei: Reproduce-se după WASSILY KÄNDINSKY

• Ediția a III-a (prima ediție completă)

petre sălcudeanu

biblioteca din alexandria

* *

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1994.
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI.

Pentru această versiune toate drepturile rezervate Editurii Minerva (B.P.T.).

ISBN: 973-21-0266-7

ISBN: 973-21-0265-9

Nimeni nu-l putu clinti pe Curta de lângă Pantică din ziua aceea a operației; stătea cu el de dimineată pînă seara și de seara pînă dimineată, nu-și permitea să se depărteze de el decît o dată pe zi, la masa de prînz, și prînzul îl mîncă absent, fără poftă, în camera de gardă, sora Nana avea grijă să-i fie adus acolo. Titorian îi era într-un fel recunoscător pentru acest efort; se convinsese singur în sala de operații că Petre intervenise cu nebunia lui de cîntec într-un moment critic, moment pe care bolnavul îl depășise, tot așa cum Băltescu se întrecuse pe sine, operația reușise, radiografiile demonstrau: două din cele trei căverne uriașe erau închise de mușchiul prăbușit brutal, fostele găuri erau marcate doar de cîte o linie. Mai rămînea a treia cavitate în lobul inferior al plămînului drept, dar Titorian, în urma unui consult cu Băltescu și cu Ciclovan, ajunsese la concluzia că ar fi mai nimerit să-i introducă bolnavului aer în punga dintre stomac și diafragmă. Nu erau siguri că în felul acesta ultima cavitate va fi suficient presată, dar oricum, încercarea era de preferat înaintea altei intervenții, pe care Pantică, în starea în care se afla, n-ar mai fi suportat-o. Băltescu căzuse de acord, era fericit că prima lui operație izbutise, devenise conciliant și petrecu nu puține ore alături de Curta, stînd pe scaun și citind ultimele descoperiri în domeniul operațiilor toracice sau încercînd pur și simplu să converseze. Și

în aceste ore, Curta află că Băltescu, contrar zvonurilor, era un băiat simplu, plecat de la țară, își terminase facultatea cu greu; din pricină că intrase în mișcarea comunistă, ani de zile nu avusese un post stabil, apoi, după ce ajunsese să lucreze pe cont propriu, nimeni nu-i putuse ierta faptul că din onorariile primite ridicase în satul lui natal un staționar cu patru camere unde, împreună cu nevastă-sa, se ocupa și de nașteri, și de tuberculoși, și deopotrivă și de cei atinși de spirocheta palidă. Era dintr-un sat din Maramureș, un sat îndepărtat de centrele urbane. Acolo își petrecuse mulți ani din viață, pînă ce lumea se schimbase și un fost coleg ajuns în minister își aduse aminte de el încercînd să-l propulseze, acum, la vîrsta respectabilă de aproape cincizeci de ani. Venise aici, venise fără voia lui, mai mult împins de la spate, și avusese senzația certă că Pintică va muri, pînă în clipa cînd auzise acea tipitură de prin părțile lui. Atunci, ceva se frînsese în el, și Băltescu nu se sfîi să-i spună lui Petre că meritul acelei operații se datora cuvintelor care-i dăduseră forța să uite pentru o clipă teama din el, să se reculeagă și să ducă în condiții aproape normale operația la capăt. La următoarea operație avea să-i fie cu mult mai ușor, dar cu toate astea primise propunerea lui Titorian în privința pneumotoraxului ca pe o mare ușurare; cu toate că avea obligații de meserie și de familie în orășelul apropiat, prefera compania celor doi, făcînd la nevoie și muncă de infirmieră fără să se jeneze. După operație, din pricina rahianesteziei și mai ales a organismului vlăguit, Pintică nu putu urina, lucru de vitală importanță. Se temea să dea întrebuintare sondei. Din această încurcătură îl scoase sora Aneofița; sub privirile tuturor îl dezgoli pe Pintică de la brîu în jos, picură apă caldută peste terminația genitală, apoi începu să fluiera. Ca la comandă vezica lui Pintică reacționează.

Se crease un soi de comandament tacit în jurul lui Pintică, alcătuit din medici și pacienți, ultimii văzînd în reușita operației lui propriile lor operații reușite. Ușa rezervei nu rămînea prea

mult închisă, ba venea unul cu o floare, ba cu un pachet de biscuiți, pînă și Visalon, vindecăt de o răceală din pricina lungilor sale peregrinări prin pădurea acoperită de zăpadă, se grăbi să-l vadă și-i aduse un amestec de ceaiuri, vreo douăzeci la un loc, culese și știute numai de el. După ce bău din fiertura asta amară, Pantică înghiți primele lingurițe cu brînză de vaci, apoi prima bucată de friptură. Pînă și tovarășa Vanda îl vizită într-o seară, și pentru că nu putu sta de vorbă cu Pantică, toropit de injecțiile cu novalgin, îi spuse sorei Nana că după părerea ei greșit îl considerase pe Pantică cosmopolit; tovarășul Pantică era un tovarăș adevărat, și pentru că tovarășa Vanda își schimbase părerea despre pacient preferă să-l șteargă din listele ei, așa cum ar fi șters un mort. Veni și Morăscu într-o după-masă, îmbrăcat în costumul lui uzat, dar călcat cu grijă și-l asigură pe Pantică că nu trebuie să fie îngrijorat în legătură cu apropiata ședință a Organizației de bază, era informat că se află în imposibilitate de a fi transportat, avea să-l scuze personal; ca să nu se plictisească îi aduse în dar un negrișor care mîncea o banană; banana era confecționată dintr-un miez de alună, migălos lucrată și vopsită cu acuarelă galbenă, și Morăscu fu de-a dreptul fericit cînd Pantică, cu un glas parcă de pe altă lume, îi spuse că banana semăna, într-adevăr, cu o banană adevărată.

Cînd îl apuca somnul, Curta se întindea pe un pat pliant adus în rezervă de sora Nana; somnul lui Pantică era vegheat deopotrivă și de sora Aneofița, care citea și conspecta lîngă ei un tratat de psihologie, facultate la care avea ambiția să intre, dar în fiecare an, odată aflată în fața examenului de admitere, renunța. Caietul gros în care-și făcea însemnările, învelit în hîrtie albastră de școală, era pe jumătate înnegrit de cerneala tocului rezervor. Într-o seară, cînd sora Aneofița adormise cu caietul în brațe, Curta îi zări scrisul, mare și rotund, ferm, aplecat mult într-o parte, cu literele egale, un scris îngrijit în care corp distinct făcea doar litera *d*, cu bastonul răsucit spre stînga, legat de litera următoare printr-un *e* cocoțat deasupra

literiei ce se voia desenată deosebit, practică de dată mai recentă, deoarece fiecăare cuvînt în care intra funda aceea grafică avea uşoare ezitări, semn că sora Aneofiţa nu era încă deprinsă cu noul ei fel de a scrie. După ce citi primele rînduri, lui Curta îi fu jenă să meargă mai departe; nu voia să profite de somnul femeii, şi atunci, ca să-şi înfrîngă orice tentaţie, închise caietul şi îl aşeză cu grijă pe măsuta de lîngă scaunul unde dormea, încărcată cu tot felul de sticlute cu medicamente. Şi pentru că sora îşi rezemase capul de speteaza scaunului înalt, Curta luă perna lui şi i-o aşeză sub ceafă, apoi o acoperi cu pledul ca să nu-i fie frig, şi toate astea, încet, cu atenţie, ca Aneofiţa Anghel să nu se trezească. Din ziua cînd îl închisese în camera sorei şefe, Aneofiţa se schimbase; nu mai căuta să-l întâlnească cu orice preţ şi nici numai ridica privirile spre el. Odată consumată dorinţa prin mărturisirea directă, cealaltă dorinţă murise. De fiecare dată cînd se aşeza pe scaun, sau pe pat, lîngă Pintică, avea grijă să-şi tragă halatul alb cît mai mult peste genunchii băieteşti, de parcă grija ei principală n-ar fi fost îngrijirea bolnavului, ci aceea de a părea cît mai pudică.

Afară ningeabundent; noaptea aceea de februarie i se părea lui Curta mai lungă decît toate nopţile de pînă atunci. Pintică era agitat, cu toate că sora îi administrase o morfină, durerile intercostale îl făceau să geamă, buzele îi erau vinete, iar chipul palid îmbrobonat de sudoare; pînă în clipa cînd somnul îl toropi, şi atunci faţa lui se linişti şi se coloră normal. Se răsuci chiar pe o parte ca şi cum operaţia şi locul dureros nici n-ar fi existat.

Prin gemuleţul de sus al ferestrei se auzeau pomii descărnaţi cum biciuiau aerul; un ciîne înspăimîntat urlă prelung, apoi dintr-odată, ca răspuns la acel urlat, se auzi altul, bine cunoscut lui Curta, şi după cîteva clipe corul haitei de lupi se desluşi aproape sub fereastră. O lumină de la etajul doi se aprinse grăbită, şi din locul unde se afla, Petre putu vedea pe balcon mustăţile lui Forgaş şi vîrfurile armei lui de vînătoare; scruta

Întunericul voind să prindă din ce loc vine urletul, dar nu putea ghici, vîntul se năpustea deodată din toate părțile, și glasurile sticloase se dovedeau și ele umblătoare ca viformița.

Erau lupii lui, numai ei puteau să fie; de cîteva zile nu le dusesese de mîncare și veniseră singuri după tain, erau undeva în preajma celor trei brazi, într-acolo lătra cîinele de la poartă, neavînd curajul să iasă din cotețul cald și sigur, și cînd deodată noaptea fu sfîșiată de un urlat prelung, Curta nu mai avu nici un dubiu că era lupul cel mare, puilul care o afăcase mai mult din joacă pe maică-sa, ca pînă la urmă să-i soarbă cu nesat sîngele cald.

Curta se ridică cu grijă, ca să nu facă zgomot; rezerva se afla în aripa din dreapta, deci foarte aproape de cei trei brazi singuratici de la marginea clădirii sanatoriului. Trecu peste picioarele sorei Aneofița, cuprinsă de un somn adînc, deschise ușa de la balcon și o clipă avu senzația că va zbura cu ușă cu tot, dar aceasta fusese doar o senzație de moment; stăpînindu-și tremurul picioarelor amorțite, ajunse dintr-un pas la balustrada balconului și, prinzîndu-se de ea, privi printre fulgii groși spre locul unde bănuia că se află jivinele. Într-adevăr, nu greșise, lupii erau acolo, și în fruntea lor, așezat pe coadă și urlînd la capătul de lună ce se ivea uneori dintre nori se afla masculul, ajuns acum matur, cu ceafa groasă ca o traversă de cale ferată, cu urechile ascuțite îndreptate spre clădire, adulmecînd aerul de îndată ce Petre ieșise afară. Ca dovadă că nu se înșelase, urletul încetă, în grupul lupilor din spatele lui se stîrni o oarecare zarvă, apoi haita dispăru sub colină, lîngă brazi rămînînd singur conducătorul lor; acum, Curta distingea clar pe albul zăpezii trupul întunecat. Ca să nu mai intre în cameră, sări în balconul alăturat unde începea solariul, și de acolo coborî grăbit la bucătărie. Găsi ușa închisă, și pentru că n-avea altă soluție se duse la infirmiera blondă care locuia exact deasupra bucătăriei; o trezi fără milă și nu se lăsă pînă ce femeia, amețită de somn, nu-i dădu cîteva bucăți de carne rămase de la cina de seară, și

cu ele în mînă ieși în curtea sanatoriului. De acolo se îndreptă cu greu prin nămeții mari spre cei trei brazi solitari. Intenția lui era nebunie curată, nu-și dădea seama de pericolul la care se expune, mergea voinicește în haina scurtă și subțire, nepăsîndu-i de frig, apoi călcă pe o ramură de brad și de pe ea sări direct peste gardul din sîrmă ghimpată. Pe ridicătura unde zărise cu numai cîteva minute înainte umbra cenușie nu se mai vedea acum decît zăpada răscolită, și amărît că făcuse drumul de pomană, aruncă bucățile de carne la întîmplare și se întoarce; nu ajunse să pună piciorul pe banca de sub brazi; auzi în spate un cîntănit din dinți, ca o ruptură de ferăstrău, și cînd se răsuci zări lupii la un metru de el. Ochii lor fosforescenți îl imobilizară. Ușa sanatoriului, trîntită de vîntul puternic, abia se auzi, iar detunătura glontelui pornit din pușca lui Forgaș sună anemic, ca un fîsiit oarecare; vîntul vuia nebunește, dar pentru urechile lupilor, zgomotul acela străin și plin de neprevăzut fu suficient. Temători urcară din nou pe colină; rămaseră acolo, în afara bății puștii lui Ferdinand, care, în pijama, cu o haină îmblănită pe deasupra, îi ieșise lui Curta în întîmpinare.

— Văzut pe tine și ieșit, tu nebun, tovarăș dragă, ce apucat pe tine așa vreme ieșit la lupi? Spus Visalon, pretenul meu, că tu ai lupii tăi, tu greșești dragă, lupi nu are prieteni, lupii atacat pe tine dacă nu pușcam eu.

Se opriă în holul de lîngă sufragerie și Curta, cu toate că nu-i ardea de vizite, nu putu ține piept invitației insistente a ungurului de a bea un pahar de pălincă împreună. Urcară amîndoi în camera cu miros de praf de pușcă și de păsări împăiate; Forgaș le împăia singur, și păsările lui, ca și labelle de urs înșirate pe o sfoară, miroseau a formol. Curta își duse mîinile la nas.

— Eu tratez la mine cu unsoare de urs, bun și grețos, dar Forgaș bea țuică, și putoare dispare, spuse el și scoase din dulap o sticlă pecetluită cu smoală. După ce scoase dopul cu dinții și-i umplu lui Curta pe jumătate paharul de apă, își turnă și lui unul

plin și băură pe nerăsuflete licoarea rece cu miros aromat de caisă.

– Uneori plictisesc de vine să omor pe mine, dar Forgaș nu are ce face, Forgaș bolnav rău, zice Titorian, dar Forgaș nu crede la medici, nu doare nimic, nu obosește la drum, peste una lună eu plecat la mama dracului, eu nu înșurat, eu nu are copii; Forgaș totuna unde moare, moare la dracu, că nu moare!

Și drept răspuns își mai umplu un pahar de pălincă și o bău dintr-o înghițitură.

– Mulțumesc, tovarășe Forgaș, spuse Curta ridicându-se, dar Forgaș îi puse o mână grea pe umăr și-l împinse la loc.

– Unde grăbești, și la tine plictiseală ca la Forgaș, aici peste tot plictiseală, stai, ce grăbești? spuse el, și mergînd din nou la dulap, scoase o jumătate de piine ardelenască, și după ce-și tăie o felie umblă la un borcan legat la gură cu celofan. Cu un cuțit de vînătoare întinse pe pîinea cu miros dulce de cartof untura grasă de urs, cu iz ciudat de afumătură și după ce mirosi cu plăcere stratul maroniu mușcă iute și cu poftă.

– Știu, tu greață așa ceva, la mine nu greață... tata a fost șef de pichet la Reghin, acolo unde bate cerbii la capete, la Lăpușna, pe valea Gurghiului, acolo vînat și pește păstrăv, nu aici, aici numa sălbăticie, aici trebe umblă o zi pentru una căprioară, acolo nici zece minute... Văzut Morăscu, fost de față, stă Forgaș și gîndește de unde așa comuniști, de unde apărut așa de răi, cu toate că dacă bine gîndești, el nici nu rău, vai, ce singur și al nimănui! Fost Forgaș astăzi și cerut la el iertare, om bătrîn, nu trebuia face el căcat, da el crezut că eu merge la el de frică, prost el dacă crede așa. Păcat că tilnit noi doi așa tîrziu aici, numa tu și cu mișe ardeleni și Ciclovani, fain om, Forgaș bea cu el pălincă și cîntă, tu ținut departe de noi, sora Aneofița zice că tu mîndru. Așa-i? întrebă Forgaș simplu, în timp ce pisa între masele puternice un capăt de ardei iute, uscat și roșu, cu sîmburi mari, ce-i săreau din gură ca niște alice de plumb. Tu trist, nu mîndru, drag de Forgaș văzut pe tine și urmărit,

ardelenii ca jidanii, ca Isaac și Cozmin, umblă unul după altul, iubește unul pe altul, tu nu superi pe mine vorbesc așa, eu internaționalist, Forgaș nu dușmănește rase, pentru Forgaș toți o apă și un pământ. Ce uiți așa pe perete? Întrebă din nou Forgaș, observînd că Petre Curta privea hîrțiile agățate cu pioane pe perete; vreo douăzeci de foi de caiet, un vocabular după cîte își putu da seama, de o parte avînd scrise expresii românești și de alta echivalentul lor în limba maghiară. Trebe să învăț, românește, eu activist, nu poate Forgaș înjura, că lume rîde, și nici spune ce gîndește nu poate, și lume crede că Forgaș prost, dar Forgaș nu prost...

Curta așteptă momentul ca interlocutorul să facă o pauză, apoi începu să vorbească cu Forgaș ungurește, și Ferdinand făcu întîi ochii mari. Continuă să mînnice, apoi se apropie din nou de Curta și se așează în fața lui pe marginea patului, ținîndu-i o mîna în mîna lui, ca și cum și-ar fi regăsit un frate pierdut de demult.

– Pe Forgaș poți conta, deși te cunosc așa de puțin, am sentimentul că te știu de totdeauna, și asta spune băiatul Forgaș nu pentru că a băut două pahare de pălincă, ci pentru că asta simt eu acum și am simțit același lucru și înainte de a schimba cu tine un cuvînt, zise el în limba lui maternă.

– Sper să n-am nevoie de nici un ajutor, tovarășe Forgaș, vorbi mai departe în ungurește Curta, ușor încălzit de țuica bine distilată, cu toate că nu știe niciodată omul unde poate ajunge...

– Uite, acum ai spus un cuvînt înțelept... Ce dracu' ai discutat cu Baci? Am auzit șoptindu-se ceva pe chestia asta, sper să nu fii un om de-al lui, unii cred că acesta este motivul pentru care dintre toți te-a ales tocmai pe tine... Nu-ți ascund convingerea că este nevoie și de asemenea oameni, din moment ce se pune atîta preț pe ei, cu toate că personal n-aș vrea să am de-a face cu specimene de-astea... Unul din asta era să-l piardă pe tata, un revoluționar convins, participant la revoluția din Ungaria și patru ani la războiul civil din Rusia... S-a întors

acasă în douăzeci și nouă, bolnav ca vai de el, dar cu toate astea a continuat să lucreze la depoul din Tîrgu Mureș; om deschis la minte și la limbă, nu i-a plăcut niciodată să ascundă în el ceea ce simțea și asta era să-l... Unul l-a turnat că ar fi ponegrit Uniunea Sovietică, el, care și-a pus de atîtea ori viața în pericol pentru ea și a fost și arestat cinci luni. M-am dus la tovarășul Moghioroș. L-am scos pe tata, dar după un an a murit, nu, să nu crezi, nu i-au făcut nimic, s-au purtat cu el civilizat, a murit de supărare, tot restul zilelor n-a mai vrut să vorbească decît cu mine. Înainte de a muri m-a cheamt la pătul lui, pe mama deși a iertat-o n-a putut s-o suferi, în lipsa lui biata femeie, neștiind nimic de soarta lui, trăise cu un prizonier rus pripășit după primul război pe la noi, știa ungurește, era din Ujgorod, cum îi zice acum; uite, slăbiciunea asta a ei n-a putut s-o suporte, cu toate că n-a bătut-o și nici nu și-a permis să-i facă vreodată vreun afront cît de mic... Mai bei? Bea, că e de la noi de acasă, mi-o trimite biata mama, trage din greu și suferă din greu, sînt unicul ei copil... Bine, las, atunci beau eu și pentru tine, așa, și cum ziceam, m-a chemat tata lîngă el și-a zis doar atît: „Ferdinand, orice s-ăr întîmpla cu tine, să nu-ți pierzi încrederea în comunism“, și după ce mi-a spus asta m-a băgat în aia a mamei și mi-a zis să-l las singur cu sticla lui de țuică. A murit cu paharul la gură, dar, cum îți spun, a murit de supărare. Abia mai tîrziu am aflat, Vasile Luca, dar asta ți-o spun doar pentru tine, l-a adus escortat la el în cabinet și l-a făcut troacă de porci, pe el, pe tata, care făcuse revoluția în Rusia, în timp ce Luca sughea din biberonul cald al maică-sii. I-a spus că ar merita să fie împușcat ca un defăimător ordinar, și la urma urmei ce crezi că a spus tata de-a fost arestat? Asta am aflat-o de la șeful de cabinet al lui Luca, fost coleg de liceu cu mine, un aiurit tot așa cum sînt eu, mare vînător și bun cunoscător al pădurilor secuiești, criteriu, după cum vezi suficient pentru a avea zece miare pe lună... Tata a zis că masacrul țăranilor în vederea colectivizării și deportările masive din inițiativa lui Stalin au

fost o gravă greșeală politică și că la spiritul țăranului din România, care a dus tot greul răzcoalelor și al luptelor pentru neatîrnare, așa ceva ar fi strigător la cer. Pentru asta a fost închis bătrînul iar, pentru ceea ce i-a spus Luca a murit... Tata nu suporta să i se vorbească de sus, era un om dintr-o bucată; și acum își mai amintesc bătrînii de prin părțile noastre cum a aruncat el receptorul la roata morii cînd a luat singura capră a unei femei care nu-și putea plăti dările, asta în treizeci și nouă, înainte de cedarea Ardealului... Și dacă vrei să știi ce fel de om era Forgaș bătrînul, atunci află că după Dictatul de la Viana, așa-i spunea el, deși ungurii n-au recunoscut formula aceasta niciodată, în semn de protest, a plecat în București și să nu-ți spun de ce tărie a avut nevoie ca să nu urle la toate bătăile de joc ale românilor, gestul lui incredibil fiind pus pe seama unei intenții de spionaj în folosul ungarilor. Uite, asta a fost bătrînul Forgaș, și fiul lui niciodată n-are să se ridice la nivelul lui... dar ascultă, schimbă Forgaș vorba, de ce nu-ți vezi de sănătate, de ce pierzi nopțile lîngă nefericitul acela de Pentică. Din cîte am auzit, nu ai nici tu o situație pulmonară grozavă, ca să mă exprim delicat.

Curta își bău restul de țuică; frigul dispăruse din el, și tonul deschis al povestirii lui Forgaș, ca o destăinuire către un vechi și bun prieten, îl scoase din starea de amorțeală. Forgaș continua să-i țină mîna în mîinile lui, și Curta, oarecum jenat, și-o retrase încet și își scoase din buzunar pachetul cu țigări.

– Am impresia că s-a dus la operație ca să moară, acesta e sentimentul meu. Mi-a povestit o întîmplare nefericită petrecută în satul lui.

Curta nu stătu prea mult pe gînduri și-i povesti lui Forgaș în amănunțime tot ce afluase de la Pentică.

– Ce dracu, spuse Forgaș și rămase pe gînduri.

– Am scris cîteva scrisori, atît la Regiune, cît și în sat la el și la nevastă... Am cerut ca acel Calafat Opincă să fie trimis neapărat aici, oriunde s-ar afla, cred că doar acest argument l-ar

mai putea pune pe Pintică pe picioare... Îmi dau seama că sunt un mare naiv, dar am încercat totuși, dacă Pintică reprezintă cît de cît în ochii lor ceva, nu se poate să nu-mi dea ascultare... Ar fi un gest cu adevărat omenesc, mai ales că Pintică și-a dat cuvîntul în fața oamenilor, acesta fiind argumentul cu care sătenii au coborît din munți...

Forgaș căzu iar pe gânduri. Vru să-și mai toarne un pahar de țuică, dar pînă la urmă renunță. Băutura, se vedea după fața lui, nu mai avea asupra organismului nici un efect.

– Dragă, spuse Forgaș într-un tîrziu, scrie-i tu o scrisoare lui Moghioroș, tu numa s-o scrii, eu o traduc și-o semnez, ca și cum aș fi făcut-o eu... Nu te supăra, dar dacă ar fi vorba de tras cu pușca, aș trage eu, te asigur că trag înzecit mai bine ca tine, dar la scris, uite, sînt incapabil să-i scriu mamei o scrisoare... Am trecut prin liceu cum trece gîsca prin apă, nu se prinde apa de ea... E un tovarăș săritor, te asigur, încercăm, ce zici?... Uite m-a emoționat povestea ta... Ce dracu; am ajuns să nu ne mai respectăm nici măcar cuvîntul de comuniști... Rău am mai ajuns... Deci așa stau lucrurile cu Pintică. Bietul băiat, și eu, care credeam... Fire-ar a dracului să fie de treabă... Să mi-o aduci cum o scrii... Am să i-o trimit direct acasă... Am adresa lui...

Stătură cîtva timp în tăcere; fumau amîndoi, Forgaș răsturnat pe pat, rezemat cu spatele de peretele înnegrit în acel loc, semn că nu o dată se odihnise astfel, Curta pe scaunul cu spătarul înalt. Propunerea lui Forgaș de a explica într-o scrisoare situația petrecută în satul lui Pintică i se părea lui Curta lipsită de sens, nu credea în posibilitatea unei reveneri, dar aceste gânduri le păstra pentru el, nu voia să i le spună lui Forgaș, care acum, cine știe din ce motiv, dădea din cap și zîmbea, în vreme ce cu o mîină răsucea mustața deasă, cu fire albe, mai mult o smucea decît o răsucea, și pielea de sub nas se ridica în sus de parcă s-ar fi dezlipit de pe maxilar, și așa, umflat și cu mustața întinsă la maximum, Forgaș părea foarte caraghios.

- Ce e lumea asta, uite ți-am povestit de tata și nu pot să scap de chipul lui, așa mi se întâmplă de fiecare dată, mă urmărește parcă, nu-mi dă pace, uneori nopți întregi nu pot închide un ochi din pricina lui. L-am cunoscut așa de puțin, ani întregi nici n-am știut cum arată, m-a făcut între două revoluții, și înainte de a pleca - nu mă născusem încă - i-a spus mamei să-mi dea numele de Revoluție, Revoluție Forgaș, așa trebuia să mă numesc după voia lui, noroc că n-a făcut prea mulți purici în sat, a plecat în Rusia, erau anii aceia negri acolo, și după ce am venit pe lume, popa s-a crucit când a auzit ce nume vrea mama să-mi dea, a zis că nu mă botează dacă nu-și schimbă gândurile. Din Revoluție am ajuns Ferdinand, niciodată mama n-a știut de ce mi-a dat acest nume, se pare că a fost ideea popii. Dumnezeu să-l știe și să-l ierte dacă a fost el. În anul acela, după ce a fost eliberat, pe tata l-au chemat de la Târgu Mureș la Lăpușna, Vasile Luca acolo trăgea de fiecare dată când venea la vânătoare, în fostul castel de vânătoare al lui Horthy Miklos; era acolo și un aerodrom și grangurul ungar venea cu avionul pentru aceleași îndeletniciri cinegetice, când Ardealul era cedat, regiune de aur pentru vânătoare. Și i-a zis Vasile, tatii, să nu i-o ia în nume de rău, dar pentru toate cele spuse acolo în cabinetul lui, era obligat să-l muștruluiască, era convins că în cameră se află un aparat de ascultat, auzi, mă? Până și ei se tem de aparate de ascultat. I-a poruncit tatii din ziua aceea să fie stăpînul acelor păduri, îl făcuse șef de vânătoare, de față era și mai marele de la Regiune, și tata n-a zis nimic, nici că primește, nici că nu primește, a băut cu Vasile, s-au luat la un fel de întrecere, și Vasile s-a îmbătat de a căzut sub masă, și atunci tata, țăntoș, a plecat și când a plecat i-a zis celui de la Regiune ca nu cumva să dea bunul Dumnezeu să confunde avuția statului, avuția aia vie și mișcătoare din păduri, cu avuția lui, că-i bai, așa și-a luat tata funcția în primire. M-a dus cu el; am cunoscut munții și i-am îndrăgit, mi-a intrat în suflet vînatul, dar nu de dragul de a omorî, asta o fac aici din plictiseală, deși în trei ani, uite la ce

s-a mărginit vînătoarea mea! spuse Forgaș, arătînd spre trofeele lui mizere. Îmi plăcea să văd vietățile pădurii, să umblu cît era ziua și noaptea de mare, să urlu de unul singur; uite așa mă opream și urlam – și Forgaș, uitînd unde se află, se pune pe urlat, și poate ar fi dat drumul întregii lui capacități vocale, dacă nu l-ar fi tras Curta de mînă, aducîndu-i aminte că la ceasul acela lumea dormea.

– Lasă, că pe lumea aialaltă au să doarmă destul... După ce a murit bătrînul am fost chemat și, în virtutea dosarului lui, am fost făcut activist, cu toate că meseria asta nu-i de mine, dragă, eu nu sînt omul să mă supun, din acest punct de vedere sînt ca bătrînul; ce-am în gușă și-n căpușă... Mai mult ca sigur, au vrut să scape de mine cînd m-au trimis aici; le-am spus că toată chestia cu Regiunea Autonomă Maghiară e o prostie, vor stîrni dușmănie între oameni, între români și unguri, și asta o știi și tu foarte bine. Le-am spus-o pe șleau ce avea să urmeze; șovinismul adormit pentru cîtva timp se va manifesta din nou, la fel și naționalismul, și așa și stau lucrurile, ascultă-l pe Forgaș. Șefii locali unguri, care fac pe marii comuniști, dacă dau de o comună complet românească trimit niște țigani unguri, asta am văzut-o cu ochii mei, și atunci în întreg satul trebuie să se scrie în două limbi, școala românească trebuie neapărat să aibă și o secție maghiară ca puradeii să se poată bucura de drepturi egale, și cum trăiesc și români prin satele ungurești, bineînțeles că nu același lucru se întîmpla cu școlile ungurești. Vorbele acelea ale belferului, spuse probabil într-o stare de euforie, că minoritarii trebuie să se bucure de drepturi deosebite față de majoritari, citat scos din nu știu ce clasic care habar n-are cum e la noi, revizuite mai tîrziu, cînd lucrurile se vor limpezi, vor duce la nemulțumiri; ai să vezi că Forgaș a avut gură de profet... Nu va trece mult și, unii vor cere alipirea Regiunii Autonome Maghiare la patria mămă, și dacă nu vor cere, vor insinua acest lucru, și atunci tovarășii de aici vor desființa alcătuirea asta administrativă clădită pe sentimente, nu

pe realități, și va urma reversul medaliei, adică vor avea ungurii de pățimit, deoarece dacă le-ai dat mult din prostie și vrei să le scazi multul ăsta dintr-un sentiment de dreptate și egalitate, vor vocifera că se atentează la entitatea lor națională. Se conduce uneori cu curul, dragul meu, parcă oamenii ăștia ar trăi în lună, și de acolo se uită cu binoclul în jos, văd ca prin sită pământul și ce se petrece în această țară și iau măsuri de acolo de sus în numele celor de jos, și iau așa niște măsuri, de te doare capul... Ei uite, pentru că i-am spus primului de la Regiune ce gîndesc, m-a chemat prietenește în budă, acolo era sigur că nu sînt microfoane, și mi-a zis că eu nu sînt ungur, că n-am nimic din spiritul tatălui meu, de parcă el ar fi știut ce spirit avea tata. Și în timp ce ne pișam amîndoi, el îmi ținea lecții de patriotism maghiar, și măcar dacă i-ar fi cunoscut tîmpitul pe unguri cum trebuie, dar vorbea o ungurească de nici la oi nu puteai să dai de mîncare cu ea. Așa-i că te-am plictisit?

– Nu, Forgaș, din contră...

– No, uite că mă bucur că-mi spui pe nume, că eu te tutuiesc, și tuu... Orice-ai spune, dar Ardealul e altă țară, pe cuvînt, nu o dată am discutat cu Ciclován – cu cine altul să discuți aici? – și-am ajuns amîndoi la această concluzie... Pe turciții ăștia nu poți să pui niciodată bază, una zic și alta fac, bat din gură cît pentru patru și nu fac nici pentru unul singur... Și cum îți ziceam de primul de la Autonomă, după ce ne-am ușurat noi bine și i-am zis că eu am fost crescut în alt spirit, crescut pe dracu, doar tata n-a stat cu mine decît cîțiva ani, tovarășul s-a supărat și mi-a propus să-mi revizuiesc părerile la un loc de odihnă, și cum cu cîteva zile înainte, un deștept îmi găsise un infiltrat, m-au trimis în închisoarea asta, și aici m-am îmbolnăvit de-a binelea. Dar și voi, scriitorii ăștia, sînteți niște căcați, dragă, continuă Forgaș sărind de la una la alta din pricina țuicii ce începuse abia acum să-i înroșească obraji și mai ales partea de deasupra mustății. Mă, un Ady sau un Blaga, uită-te la Blaga, de tare își bat joc ca de un oarecare, fără să știe

că asta e cel mai mare poet al României, uite, ăstia n-ar înghiți așa, mă, tot ce li se vîră sub nas... Poate greșesc, habar n-am de literatură, dar pentru mine, de totdeauna, literatura a fost sinonimă cu avangarda, cu revoluția – voi favorizați cu voia ori fără voia voastră - toate porcăriile care se fac. Citesc presa și a noastră, și a voastră, oamenii de condei scriu niște aiureli de te doare mîntea, ori numai mi se pare mie... Să știi că cultul persoanei, nu al personalității, firesc pentru țările înapoiate, la noi în Europa ar trebui să fie o chestie de rușine... Unii nu pot trăi fără dumnezei pămînteni, să fie sănătoși, dar noi... Tot ce scoate unul pe gură e genial, unde o să ajungem, mă?... Uite, cu toate că nu te cunosc, nu mi-e frică să vorbesc cu tine, te-am văzut cum ai rupt de la gazeta de perete anunțul ăla că vei scrie un articol bombă, de fapt bomba asta o dorea Morăscu... dar a venit băiatu ăsta, Stamate, talentat, la asta și căcatul miroasă a parfum frantuzesc, și a scris el, cum se poate, dragă, așa ceva?... Că ziceam de cult, să știi că vina pentru toate astea care se scriu, o poartă cei ce țin condeiul în mînă, fără ei nu s-ar putea face nimic, și ei scriu tone de neadevăruri, cu talent, ce mai, pe umră înjură ca și cînd nici usturoi n-ar fi mîncat și nici gura nu le-ar puți ca la niște jivine.

– Mulți scriitori iubesc cîstit lumea asta nouă, Forgaș, uite, nu te supăra că țin să mă număr și eu printre ei...

-- Tu, dragă, încă nu ești scriitor, tu ești scriitor în capul tău, tu de-abia de acum încolo ai să poți fi, dar dracul știe, scriitorii de astăzi nu mai vor să sufere pentru binele altora, vor să sufere numai pentru binele lor... Nu se poate trăi așa... Uite, tata în viața lui n-a făcut ce n-a crezut și cu toate că a fost bușit, marea lui încredere în comunism n-a pierit, deși dacă îl întrebam cum vede el comunismul ridica din umeri, nici el nu știa... Zicea doar așa, înainte de a mă înjura de mamă. „Las’, ai să vezi, are să vină el comunismul ăla pe care îl vreau eu...” Uite că a murit și n-a venit, dar cînd are să vină, am să mă duc la mormîntul lui și am să-i spun: „Uite, tată, ai avut dreptate...” dar cînd va fi asta?

Dintr-o rezervă se auzi țipătul Ritei, un țipăt sfișietor, și Forgaș avu un tremur de spaimă, se ridică din poziția în care stătea și, cu fălcile încleștate, începu să se plimbe prin cameră.

- Cu mîna mea aș împușca maimuța asta. De ce trebuie neapărat să știe omul că cineva e pe ducă, de ce, domnule, trebuie ea să-mi aducă aminte mereu ce mă-va aștepta și pe mine?... Nu pot s-o suport, dacă am s-o mai aud mult mă îmbolnăvesc de nervi, ar trebui să interzică animalele în sanatoriu... Am auzit că Morăscu vrea să-l excludă din partid, chiar ieri se lăuda la ședința de birou, că, în sfârșit, a primit dezlegarea de la cineva, numai el știe de la cine, pentru gravele greșeli săvîrșite de Costache... Încă n-am pomenit om să se bucure așa de răul altuia, de nenorocul și durerea semenului său.

Maimuța urlă din nou, de data asta în reprize repetate, și luminile rezervelor se aprinseră una după alta.

- Mă duc, Forgaș, îți mulțumesc pentru tot ce mi-ai spus... Nu te supăra că n-am participat la discuție, de fapt, pentru mine este cu mult mai interesant să ascult, în plus parșiva asta de cavitare de fiecare dată cînd vorbesc se umflă ca un balon, o simt și acum aici în partea dreaptă, deși acum răul mi l-am făcut singur sărind gardul... Toată viața m-au atras propriile mele spaime și toată viața am vrut să le înfrunt, cu toate că aceste înfruntări mă costă de fiecare dată enorm. Dacă m-ai întreba de ce m-am dus la ei n-aș putea să-ți spun, cum n-am să-ți pot explica vreodată de ce am să mă mai duc. Instinctiv simt nevoia să-i văd și să tremur în fața lor...

- Ești aiurit, dragă, sau nu ești normal, în orice caz, un om sănătos la minte n-ar proceda așa... Uite, ia cuțitul ăsta de la mine, îl am de la tata, cred că-ți dai seama cît de mult țin la el... Ți-l dăruiesc în semn de prietenie... Știu că acum am căzut în plasa ta sentimentală, eu, care nu prea sînt din fire sentimental, dar la nevoie, acest cuțit îți poate fi de ajutor, taie

ca briul, te poți bărbieri cu el... Promite-mi c-ai să-l porți mereu cu tine, că vei avea grijă de el, și acum du-te la Pintică, mi-e teamă să nu-l fi trezit maimuța asta păcătoasă... Simt nevoia să mă îmbăt criță, pe o vreme ca asta, în izolarea în care trăim, nu poți face decât trei lucruri; ori să rupi arcurile patului ca tovarășa Vanda, ori să te îmbeți, ori să-ți pui capăt zilelor.

Landesman venise cu vestea; ieșise la cîșet adormit, cu mîciuca pentru stalactite sub braț, dar cînd se pregăti să lovească în ele, să se poată proțapi pe tron liniștit, își dădu seama că lovitura fugise în gol. El se grăbi cu știrea că a sosit primăvara; Curta era la ei în vizită, își bea ceaiul liniștit, bucuros pentru părintele Ghinolea, schimbat la față ca în urma unei minuni cerești, cînd Landesman, ținînd încă ramul de mesteacăn în mînă, le spuse tuturor că de-acum nu va mai fi nevoie de baston, și ca dovadă că era convins de acest lucru, vîrî capătul gros și nu prea curat în godinul ce ardea fără încetare. Era palid Landesman, mai palid ca de obicei și mai slab față de ziua ce trecuse cu cîteva sute de grame, cum îi plăcea lui să-și anunțe starea fizică, și în după-masa aceea, cu toată veselia pentru primăvara anunțată, abia se putea ține pe picioare. Ghinolea îi luă paltonul de pe umeri și Isaac se lăsă pe patul lui, sfîrșit, ca în urma unui mare efort; ca să schimbe impresia deplorabilă pe care era sigur că o făcea, își aprinse o țigară, dar o stinse după cîteva fumuri.

— E tîmpit, așa un tîmpit nici că am pomenit, spuse Cozmin, și încruntat se plimbă prin cameră, doi pași înainte și doi înapoi, atît era lungimea încăperii între cele două paturi, și el o măsura cu cadența lui obișnuită, fără grabă și convins că, de fapt, după cei doi metri și jumătate parcurși, el nu se întoarce, ci merge mereu înainte.

– Ești bun să taci, Lică? Uite, Isaac este sătul de sfaturi pînă peste cap.

– Și pentru că Isaac nu voia să-l asculte, Cozmin se întoarse spre Curta și ridică din umeri.

– Țsta nu-i evreu, pă cuvînt dacă e evreu...

– Dar ce sînt, Lică? întrebă Landesman, și nervos că nu e lăsat în pace, își întoarse din nou privirile spre Cozmin.

– Evreu prost, conchise Cozmin arborînd o față de tragedian. Tovarășul Ghinolea înțelege, e de acord, el nu, el e mai deștept. Am adus aprobarea să se întoarcă în sanatoriu, se adresă el din nou lui Curta, de tovarășul Ghinolea am fi avut noi grijă în continuare, aici, uite că după tratamentul cu medicamentele astea noi arată cu totul altfel, trei cavități din opt s-au închis, este, tovarășe Ghinolea? ceru el preotului confirmarea, pe cînd el, el e un tîmpit, asta e, nu vrea să se întoarcă și nici să ia medicamente nu yrea. Am reușit să scot de la Ministerul Sănătății și sticlele reținute de un funcționar oarecare, uite, lă-am adus cu mine pe toate, dar Landesman nu vrea nici medicamente nici sanatoriu, el se bucură că nu mai dă cu bîta în căcat. Isaac, eu îmi iau mîinile de pe tine, eu nu mai fac pentru tine nimic...

– Unde-ar da Dumnezeu, Lică, să mă lași în pace cu grija ta de fată bătrînă? Zău că mă plictisești.

Ghideon Ghinolea, după ce vîrî restul de măciucă nearsă în foc, se așeză pe pat; înlocuiseră priedul cu două paturi – și se uita cu ochii lui mari cînd la unul, cînd la altul, evident stîngenit de confruntările pe care Cozmin i le aducea lui Landesman din pricina lui.

Discuția fu întreruptă, la ușă se auziră două bătăi stîngace, sfertul de perete din scîndură, care ținea loc de ușă, se dădu la o parte, și în rama ei apărură Todera, un tăietor de lemne; un țaran zdrăvăn, cu bărbia și umerii obrajilor colțoși, îmbrăcat în cioareci groși de pînură, în cizme de cauciuc, legate pe deasupra cu obiele groase de cînepă, ca să nu alunece pe fîgașurile

văgăunilor, și luîndu-și căciula dintr-o oaie în mînă dădu mai mult în gînd bună ziua și îl căută din privirile aspre pe preot.

– Sărumîna, părinte, cum vă asimițiți? Că noi sîntem înaintea cinei și am vrea să ne dai binecuvîntarea pentru bucate.

Aflaseră că unul dintre pacienți e preot, Ghinolea nu se ascundea, n-avea nici un rost, și la această noutate ceva se schimbase în viața puținilor oameni ce populau pichetul; deveniră pe dată mai puțin vorbăreți, țuica nu se mai vărsa în fiecare seară pe grîmazurile aspre și nici nu se mai așezau la masă fără binecuvîntare, rostită și pînă atunci de Todera, iar de cînd Ghinolea putea să se țină în picioare, de el.

– Și dacă îți poști să cînați cu noi, cu dragă inimă, n-avem mult, da de ferit, cu cît avem, n-o facem, spuse Todera înghițind în gol la vederea lui Curta, figură nouă pentru el.

– Cu drag, bade Todera, răspunse Ghinolea, și cu o sprinteneală pe care cu greu ar fi putut-o ghici cineva la el numai cu o lună jumătate în urmă, se ridică de pe pat, își scoase din valijoara atîrnată pe o poliță o cruce de lemn înnegrită de vreme, darul tăietorilor de lemne, și se îndreptă spre încăperea alăturată.

– Io, rogu-vă să poștiți, insistă Todera, și Landesman, bucuros că în felul acesta scăpa de sfaturile lui Lică, se ridică și el, spre nemulțumirea lui Cozmin, care își vedea vizita și mai ales scopurile ei date peste cap.

– Hai, tovarășe Curta, să cinăm cu poporul, glumi Isaac, de mîncarea îmbelșugată a sorei Nana m-am cam săturat, hai să ne înfruptăm din mîncarea lipsită de orgolii a acestor oameni, că vezi mata, de multe ori am fost invitat la masă în viața mea, dar niciodată n-am avut sentimentul că un refuz ar putea supăra pe cineva cum ar putea supăra pe acești oameni.

– Masa de brad, la care se vedeau adăugite pentru ocazii speciale încă patru bucăți de scînduri late, cioplite din bușteni direct cu toporul, îi aștepta cu mămăliga aburindă, iar pe soba

de tuci se prăjeau jumările de slănină cu ceapă călită. În ceaunul mare, brânza și mămăliga erau așezate în straturi, și între ele grăsimile forfotea încinsă. Nu lipsea nici salata din ceapă tăiată grosolan, amestecată cu felii albe de ridichi de iarnă.

Cu capul pînă în dreptul tăbliei de lă masă, Saveta număra cu voce tare furculițele. Ghinolea începu să spună Tatăl Nostru și în clipa aceea Saveta înlemni cu mîna ajunsă la jumătatea drumului spre ultima furculiță, în timp ce ochii ei frumoși și înrămați cu gene lungi rămaseră pironiți pe degetele preotului care făcea cu crucea o altă cruce peste masa dreptunghiulară.

Landesman își aduse aminte de ceva, se duse în cameră și se întoarse gîfîind cu o sticlă de coniac, dar Todera, după ce închină lăsă paharul jos, mulțumindu-se să spună: „Nu folosesc“; în schimb, ceilalți patru tăietori de lemne, din echipa lui, nebărbieriți, cu mînele suflecate, dezgolind împletiturile de fier ale mușchilor, se uitau cu jind la sticla golită numai pe jumătate, sperînd într-o minune, ce se înfăptui pe dată, deoarece Isaac le ghicise gîndurile și, vesel, le turnă singur în pahare. Era coniac Napoleon, adus de Cozmin și acesta suferea văzînd cum o asemenea licoare e băută ca o țuică ordinară. Isaac se bucura în sinea lui de supărarea lui Lică, pe care o prevăzuse de la început, din clipa cînd îi venise în minte să pună la bătaie băutura abia primită în dar.

După ce Saveta așază bucatele pe masă, după ce Todera tăie cu un arc mămăliga în felii groase, se aduse ceapa călită și cîțva timp se auziră doar falcile plescîind molatic și înghițiturile ca niște bătăi aspre de aripi.

— Pentru domnul care nu mă știe aș vrea să spui că-s venit de la alt pichet, îs șăf de echipă, și m-au trimis aicea unde e mai greu, cum s-ar zice nu din voia mea, ci a altora, da... Pune, Savetă, un boc cu apă, ceru Todera și fata se execută grăbită, umplînd din ciubărul de lemn o cană mare de lut, pe care o șterse la fund cu șorțul, înainte de a o da omului aflat în

...muntea mesei. Io-s mocan de felul meu, tata a lucrat în mină la Lupeni, mie nu mi-o plăcut și m-am apucat de meseria asta, meserie grea, că tăietorul de lemn mai mult n-are casă și familie, și nici viață ca alții nu prea are. Dumneavoastră sînteți, cum mi-o zis Saveta, tovarăși mari, necăjiți de boală, dar după ce o să vă puneți pe picioare o să vă întoarceți Dumnezeu știe unde, de unde ați venit, așa că mîncăți și nu vă feriți, mai spuse el, fără să-și ducă pînă la capăt nici unul din gîndurile începute.

Sorbi de cîteva ori din apa rece ca gheața, își șterse mustățile albe, apoi bău zdravăn de cîteva ori privind peste buza cîinii în farfuriile oamenilor, să vadă dacă bucatele au căutare.

– Părinte, dacă nu ți-e cu supărare, ia și din brînză asta, am adus-o eu de la muiere-mea. Mare meșteră în al-de-astea, dacă îi prinzi gustul poate îi căpăta și dragoste de locurile noastre, că noi popă n-avem... dacă vii la noi, te umplem de bani, bani avem, nu ne plîngem, de rugăciuni ducem lipsă...

– Auzi, părinte, eu în locul dumitale n-aș refuza un asemenea contract, spuse Isaac în glumă, dar Todera nu înțelese gluma, vorbele sunaseră în mintea lui ca o propunere serioasă; acum aștepta răspunsul, ținînd în mînă golomoțul de mămăligă ca pe o grenadă pe care se pregătea, la momentul oportun, s-o arunce în propria lui gură.

– Glumește Isaac, bade Todera, nu te lua după gura lui, el e din neamul celor ce l-au oropsit pe Dumnezeu, spuse Ghinolea.

– Jidan adică, întrebă Todera simplu, ca și cum ar fi rostit orice alt cuvînt.

– Jidan, bade Todera, dar un jidan cum aș da eu mult să avem printre ai noștri...

– Și dumnealui e jidan, bag seamă, spuse mai departe Todera arătînd spre Cozmin, care stătea îmbufnat, și dumnealui e român...

– Român, răspunse Curta

- Se-ncurcă neamurile, conchise Todera și își văzu de mămăligă pe care o aruncă în gura larg deschisă cu o precizie uimitoare. Apăi acolo, la noi, la Lupeni, sînt neamuri de toate felurile, sîntem învățați cu străinii, ori poate noi om fi străini pentru ei, Dumnezeu mai știe... dar dacă dumneavoastră sînteți tovarăși așa mari, bag seamă că v-or dat afară de acolo, altfel nu veneați aici, la sărăcia noastră, și mai pot spune că părintele o fost de vină... Așa-i?...

- Așa-i, bade Todera, din pricina mea, spuse Ghinolea.

- Și dumnealor, care sînt de altă credință, or venit cu dumneavoastră, nu-i așa, înseamnă că nu le e urît de credința noastră...

Curta auzi ca de la o mare depărtare răspunsul lui Isaac; își dăduse și el seama că răspunsurile în doi peri nu-și aveau rostul aici, față de acești oameni, dintr-un asemenea răspuns ei luau numai ce le convenea sau dimpotrivă, partea ce nu le era pe plac, dar ce anume răspuns dăduse Isaac, nu era în stare să spună, gîndurile îi zburau la ai lui, la cei din sat pe care nu-i uitase nici o clipă, dar pe care-i eliminase conștient din prea lungi aduceri aminte; ori de cîte ori cei de acasă îi apăreau înaintea ochilor, privirile i se încetoșau, vedea ca prin sită. De fiecare dată cînd se afla în preajma unor asemenea oameni se simțea mai în voie, mai între ai lui, în siguranță, erau oameni cu o structură sufletească asemănătoare, indiferent că sufletul lui între timp se schimbase, devenise mai încilcit, mai greu de pătruns și de înțeles chiar de el; aici, cu Todera și oamenii lui reveneau la starea originară, de care se despătise cine știe pentru cît timp, o stare sigură de pămîntean cu rost, unde lucrurile se chemau pe nume, unde înțelesul nu avea decît un înțeles. Cît de greu îl ținuseră ai lui la școală, numai ei știau, îl ridicaseră la altă stare de înțelegere, ei rămînînd la starea lor, și nu le părea rău că rămăseseră așa, bucuroși că putuseră să-l arunce pe el în lume. În ce lume?

Unul dintre flăcăii așezați la masă mijeia din piviri, coniacul îl ațitase, și el trăgea cu coada ochiului spre Saveta, așezată pe

vatra caldă de lângă sobă, cu partea lipsă din trup acoperită de poalele largi ale fustei, într-o poziție ce-i ascundea infirmitatea; Curta porni de la privirile tinărului și ajunse cu ele la fată, și ea zîmbea arătîndu-și dinții tineri, fără să-i pese că în încăpere se aflau oameni de soi așa cum spunea Todera, care dădea mereu din cap, aprobînd ceva și negînd tot ce aproba cu cîte un cuvînt noduros, scos din el cu greu cum ai scoate din pămînt o rădăcină de copac. Între tinăr și Saveta dialogul mut continua; înțelegerea dintre cei doi era perfectă; și la un moment dat, Curta o văzu pe fată cum sare de pe cuptor, ia găleata de apă și-o atîrnă cu mînerul rotund de sîrmă direct pe după gît și sprijinindu-se în picioarele ei de lemn, iese în aburul rece de afară. La scurt timp după ea dispăru și tinărul negricios, dezbrăcat, nici căciula pe cap nu și-o puse și Curta îl zări pe băiat prin fereastra cît o palmă cum o poartă pe Saveta sub un braț, eum ai purta un buștean, și îndreptîndu-se cu ea spre șura cu fin. După o vreme, tinărul apăru cu Saveta sub celălalt braț, o duse lângă pîrîiașul în care făcuse o copcă și o lăsă acolo cu găleata ei; el se apucă să taie lemne cu o voluptate nebănuită.

Saveta intră în baracă; ținea găleata într-o mînă, iar cu cealaltă se împingea înaintea, și nimeni nu sări s-o ajute, asta era treaba ei, și ea și-o făcea acum bine. Obrajii Savetei erau roșii, pe marginea buzei de sus se prinseseră bobite mărunte de apă; băuse cu nesaț la șipot. Era convinsă că oaspetele acela tinăr văzuse sau se gîndise în capul lui la ceva, deoarece așezată din nou pe cuptorul cald se uita la el batjocoritor. Sau poate în privirile ei nu era atît batjocoră, se gîndi Curta, cît mulțumire.

— Nu-i bine, nu-i bine, auzi Curta din nou glasul lui Todera; vorbiseră în pădure și de satul lui și Toader își arunca nemulțumirea prin cele cîteva silabe, deși clătinările capului negau propriile spuse.

O pasăre se lovi de geam cu putere. Curta îi văzu zbaterea buimăcită din aripi, ca și cum ar fi vrut să se prindă de sticla

netedă, și Todera, care în clipa aceea vorbea aprins, se opri, își făcu cruce și zise:

– Semn, asta numai semn poate fi.

Isaac îi răspunse, că semnul nu putea fi decît unul singur: venea primăvara.

Oare cum aveau să se descurce părinții lui și cei rămași acasă? Maică-sa, în cîteva cuvinte așternute într-o scrisoare în care nu existau majuscule, îi spusese că e greu, le pusese ră cotă de carne și lapte cu toate că ei nu aveau nici o vacă în bățatură, și încheia zicînd că cel de sus e mare și tare, le vede pe toate, și pînă la urmă lumea va scăpa de atîta răutate. Nu-i ceruse nimic, nici un ajutor, între ai lui ajutoarele, atunci cînd era vorba de ele, se subînțelegeau, dar el n-avea de unde să trimită. Toria abia se descurca din ce primea ea, partea lui era deocamdată oprită în statele de salarii; Curta își aduse aminte din nou de cei de la ziar, și înghiți în gol, un gol dureros și amar.

– Nu-i bine, nu-i bine, auzi din nou cuvintele lui Todera și acum ele căzuseră exact pe rana lui, și cu toate că se simțea bine acolo în căldură și în mirosul de brînză și ceapă prăjită, Curta se ridică și mulțumi pentru omenie, găsi un motiv oarecare și vru să plece, dar chiar în momentul acela ușa se deschise și sora Aneofița Anghel, învelită peste hălat cu o haină, anunță prima mare veste din acea zi rece de primăvară: murise Costache.

– Nu e bine, nu e bine, se auzi din nou vocea lui Todera; nici nu auzise ce-i șoptise sora lui Curta, era cu gîndurile la ale lui.

Într-adevăr, Costache murise; sora Aneofița le povestea pe drum cum se împlinseseră lucrurile, și Petre ar fi dorit să ajungă mai iute, dar mersul lui Isaac era anevoios, deși Cozmin și sora îl țineau de brațe, purtîndu-l mai mult pe sus.

Cozmin insistase să nu facă drumul pe jos, aveau să trimită ei o căruță sau de camal șanatoriului, dar Isaac nu vruse să

renunțe în ruptul capului, vestea îl năucise, ca și cum Costache n-ar fi fost de multă vreme pe moarte, un cadavru viu, cum îl numise el însuși nu o dată.

Costache murise în împrejurări neobișnuite, așa aflate Curta mai apoi; Morăscu convocase ședința organizației, o convocase în orele de cură de după-masă, anunțase ora de începere prin stația de radioamplificare; Stamate, care îndeplinea și funcția de crainic, citise anunțul cu vocea lui bine timbrată, numai că foarte puțini afluă de convocare. Oamenii erau la plimbare, sau dormeau, auziseră doar cei ce în clipa aceea avuseseră căștile la urechi sau citiseră anunțul proaspăt afișat la gazeta de perete; din cei peste o sută și ceva de membri nu fuseseră de față decît vreo treizeci, majoritatea dintre cei mai bolnavi fiind netransportabili.

Morăscu cuplase microfonul din sală la căștile bolnavilor, semn de mare înțelegere pentru cei ce din motive întemeiate nu putuseră participa direct. Pintică ascultase și el, prin cască, desfășurarea întregii ședințe, care de fapt nu durase prea mult. La ordinea de zi un punct special, unul singur; probleme organizatorice. Morăscu nu spusese decît celor din birou ce tănuia acest punct, așteptat totdeauna cu interes, prima parte a ședinței fiind, în asemenea cazuri, o formalitate. De data aceasta lipsea punctul special, se vedea că ședința fusese organizată în grabă, avea un scop precis, de vreme ce nu putuse fi anunțată cu o zi înainte, așa cum se obișnuiseră. Printr-o notiță scrisă de tovarășa Deluța, Costache fusese rugat să se prezinte cu carnetul de partid; la fiecare ședință cineva din birou stătea la ușă și controla carnetele. Și Costache intrase cu carnetul, îl ținea strîns în mîna stîngă, așa îl arătase de pe brancarda pe care fusese transportat, fără să-l deschidă, cu Rita, proțăpîită lîngă cap, pe umărul drept; maimuța nu voise să se despartă de el și toate încercările sorei Nana de a o lega cu lînțișorul de marginea patului se dovediră zadarnice; Rita mușca și se zbătea ca ieșită din minți și nu se domoli decît în clipa cînd Costache îi

făcu semn să vină la el pe brancardă, și atunci bietul animal, hărtuit și hăituit, ascuns între ceafa și umărul lui, privea cu ochii ieșiți din orbite la oamenii cu care se întâlnea pe coridoare, uneori amenințându-i cu un semn de carte metalic, jucăria ei, de care arareori se despărțea, când Costache o scotea la plimbare. Pentru maimuță era o simplă plimbare această sedință, și Costache, palid, respirînd greu, o mîngîia din cînd în cînd cu tîmpla; Rita, recunoscătoare, își scotea limba mare printre dinții rari și îi lîngea lobul urechii, fără să piardă din priviri nici o clipă pe cele două femei ce îi însoțeau spre etajul superior.

Nu începuse Morăscu să intre în subiectul propriu-zis al dării de seamă, unde era vorba de un singur nume, acel al lui Costache. Rita începu să țipe, să se agite, spre disperarea lui Morăscu, care, galben de furie, se oprea din cînd în cînd și-și ducea mîna la frunte, și pentru că cele cîteva pagini nu puteau fi citite și auzite de cei din sală de urletele maimuței, făcu semn s-o scoată de acolo; Rita, simțind că se pune ceva la cale împotriva ei, stîrni și mai multă gălăgie. Apoi țipetele ei se domoliră brusc. Cei adunați, văzură cu stupefacție cum maimuța își înfige semnul de carte în luminile ochilor. Nu se lăsă pînă ce pe obraji ei păroși globurile albicioase nu se scurseseră ca două găinațuri de pasăre. Cineva strigă să se termine cu acest bilci și să i se ia lui Costache carnetul din mînă, și pentru că nimeni nu voia acest lucru, se hotărî Morăscu; se îndreptă clatinîndu-se spre brancarda aflată la cîteva metri de el, dar carnetul nu se lăsă smuls, mîna slabă și osoasă îl ținea înțeleștat, și Morăscu, înspăimîntat, se trase un pas înapoi; înțelese că, de fapt, carnetul se afla în mîna unui mort.

— Dinadins a murit, tovarăși, ca să nu-l putem exclude! strigă el, dar strigătul rămase fără ecou, sala se goli într-un vacarm total; în încăpere nu rămase decît Morăscu, livid, așezat pe un scaun, Costache cu ochii deschiși îndreptați spre tavan și Rita care gemea oarbă, cu capul ascuns în ceafa omului mort.

Îl găsiră pe Costache în sala de autopsii; geamurile erau înghețate, Costache se albise și el, iar Rita cu palmele la ochi scîncea la picioarele mortului.

Îl îngropară pe Costache a doua zi, în locul unde primăvara avea obiceiul să culeagă urzici, în partea de nord a micului cimitir. Nimeni însă nu știa unde era Rita și n-o găsiră decît seara, pe jumătate înghețată, cocoțată în teiul lui Costache, sprijinită cu o mîină de o ramură, în timp ce cealaltă atîrna ca o aripă frîntă. Curta vru s-o ia de acolo, dar nu reuși, și atunci Forgaș, cu un capăt al muștății între dinți, o spulberă cu un foc de armă.

În vreme ce se uita la resturile acelea împrăștiate pe albul zăpezii, Curta simți nevoia să se îndrepte spre sanatoriu și, cînd se întoarse, îl văzu pe balconul solariului central pe Baciuc, înalt ca o prăjină, susținut de soră Aneofița; avu un sentiment plăcut cînd Baciuc îi făcu semn cu mîina.

Sanatoriul se însuflețise; sosiseră medicamentele, nu asemănătoare celor primite de Isaac, drumul pînă la sticlutele cu capace metalice era încă lung, sosiseră alte medicamente, eficiente după spusele medicilor. Deși toxicitatea lor era evidentă, efectul lor asupra organismelor vlăguite se dovedi binefăcătoare, mulți bolnavi intrau în sala de perfuzii amenajată special la parter, pe picioarele lor, fără să simtă nevoia suzorilor de serviciu sau al infirmierelor. Primii douăzeci de bolnavi își luau, în fiecare dimineată, locul pe paturile pliante; sora Nana, sub privirile lui Ciclovăn, dizolva parafurile albe în apă distilată, apoi introducea lichidul în bîrcanele sterile din care picăturile se scurgeau grăbite prin tuburi, spre venele fragile de pe brațele dezgolite ale pacienților.

În cel de-al treilea pat de lîngă fereastră stătea Baciuc. Era prea lung ca să încapă în așternutul alb, de sub genunchi

picioarele îi atârnavă în afară; într-unul avea un papuc de casă, celălalt era desculț; pantoful odihnea la marginea patului. Curta privi îndelung la scheletul diform cum își răsucea negul învinetă cu mîna dreaptă, în timp ce mîna stîngă, scheletică se odihnea pe cearșaf, lăsînd vederii vena groasă, ce sugera ca o lipitoare lichidul roșcat. Își aduse aminte de lista lui Morăscu. Se apucă s-o verifice pe viu; cu mici deosebiri, bolnavii răspundeau la bifările lui, erau cei propuși de secretarul Organizației, dovadă era Titorian. Nu avusese încotro. Se supusese voinței lui. Nu, Curta nu-i invidia, acest sentiment aproape dispăruse, cum dispăruseră și altele, cel de bucurie pentru existența medicamentelor, pe care mai devreme sau mai tîrziu avea să le primească și el; era pur și simplu absent, faptele și amănuntele vieții i se scurgeau prin minte egal, o frică interioară oprea declanșarea emoțiilor, de orice natură ar fi fost. Indiferența, nu ca sentiment, ci ca stare, era singura care-i domina reacțiile. Totul fusese determinat de moartea lui Costache; o ură aproape neomenească îl măcinase cîteva zile; o ură fără direcție precisă, fără țel, dezordonată; și-o calmase prin plimbări lungi, prin renunțarea la mîncare și la curățenia corporală, în zilele acelea nu se bărbierise și nici nu se spălase, umbla ca un lunatic cu simțurile adormite, trează fiind în el doar *starea*, pînă cînd înțelese că moartea lui Costache nu răsturnase nici lumea, nici conștiințele bolnavilor. Disparația lui fusese înregistrată ca ceva obișnuit, mai multă gălăgie făcuseră bolnavii cînd cineva, plictisit, tăia din glumă coada cîinelui de la poarta sanatoriului; schelălăiturile lui de durere și alergătura prin curte, pînă ce suferința i se atenuase, zdruncinaseră mai mult pe bolnavi, tot așa cum moartea Ritei, urită de toți pentru țipetele ei stranie era mai des amintită, și prin ea numele lui Costache nu fu uitat. A doua zi după înmormîntare, viața își reluase cursul normal; apariția Hidrazidei și Passului ștersese cu desăvîrșire imaginea lui Costache și destinul lui tragic. Se găsiseră printre bolnavi destui care împărțeau punctul de

vedere al lui Morăscu; Costache murise voit patetic, ca să impresioneze, își cheltuisese ultimele resurse de energie pentru a storce compasiune; Curta înțelese că aici, unde moartea pîndea, în multiplele ei variante, la fiecare pas, încetase să mai fie luată în seamă, avea valoare doar pentru cel ce se pregătea să facă cunoștință cu ea și, de multe ori, nici măcar pentru cel în cauză. Curta nu ieși definitiv din starea aceea periculoasă decît bătînd la ușa tovarășei Cecilia Craiu. O făcuse fără să-și dea seama. Nu-și pregătise vizita, și nici nu ți-o anunțase. Un instinct puternic, de limpezire, îl oprise la rezerva ei, și numai după ce intră în încăperea foarte asemănătoare cu celelalte camere, îmbibată puternic cu miros de fum, numai după ce o văzu întinsă în pat fără să se poată mișca, își dădu seama că el se găsea într-adevăr acolo.

Cecilia Craiu fuma, rezemată cu capul de două perne mari; părul îi era alungit pe lîngă fața cît un pumn, din care vii erau doar ochii, de o tristețe și o frumusețe nebanuite. Întrebările și spaima din ei, pe care Curta ar fi dorit mult să le dezlege, îi făceau să fie de nedezlegat. Cecilia nu se miră de apariția lui; parcă îl aștepta de mult. Nu-i ceru scuze pentru că se autoinvitase. Petre se așeză pe scaun, ca și cum s-ar fi cunoscut ca de-o viață, ca și cum ar fi petrecut în acea încăpere zile și luni în șir; își permisesese să lipsească doar cîteva clipe, ca apoi să revină la fel de familiar...

Cecilia Craiu era îmbrăcată cu o pijama de mătasă, și pentru că nu era acoperită, se vedea mătasea lunecîndă încolăcindu-se pe trupul ei vlăguit.

— Nu m-am putut duce la înmormîntare, după cum vezi am părăsit obiceiul de a mai ieși pe balcon. Am privit totul de aici, vino să vezi, poți urmări ca în palmă — și Curta, obsedat de rugămintea ei, controlă dacă într-adevăr priveliștea era atît de clară; după ce se convinge, reveni la locul lui și își aprinse o mărășească. Trase cu nesat primele fumuri, pînă ce își simți capul învîrtindu-se.

- Ai fost și dumneata la înmormîntare, îți mulțumesc, cu toate că l-ai cunoscut atît de puțin. Poate știi că a fost soțul meu, ne căsătorisem demult, dintr-o necesitate a muncii ilegale, dar cu siguranță că Isaac nu ți-a spus ce am fost eu înainte de a deveni ilegalistă. Pe mine mă cheamă Cecilia Sonia Craiu Monteoru, dacă acest ultim nume îți spune ceva, iar dacă nu-ți spune, nu mă jenez să te pun eu la curent cu averea Monteorilor, însemnată în partea de mijloc a Ardealului, prin împărțire, la fel de mare și în Moldova. La una din aceste moșii m-am născut și acolo l-am cunoscut pe Costache; eram amîndoi de vîrstă școlară, eu îmi petreceam vacanțele la conac, el tot acolo, părinții lui lucrau pe moșia noastră. La o anumită vîrstă nu există deosebiri de clasă, cel puțin în ochii mei ele n-au existat atunci și nici mai tîrziu, datorită lui Costache; în orele libere ne plimbam amîndoi, și mama, ca să nu mă vadă lumea că umblu cu un sărîntoc și temătoare să nu iau de la el cine știe ce boală, preferase să dea dispoziții să fie îmbăiat în fiecare zi și îmbrăcat în haine pe care le cumpărase de la oraș, exact pe măsura lui. N-am avut frați și orice încercare din partea alor mei de a mă despărți de el s-a dovedit de prisos, știam să fac de pe atunci niște crize de isterie de toată frumusețea, eram doar femeie în devenire, și fără să-mi dau seama găsisem acest mijloc de a mă impune, singurul ce dădea rezultate în fața mamei, care nù putea rezista celei mai mici suferințe atunci cînd era vorba de mine. Pe tata îl iubeam mai mult, dar pe tata îl vedeam rar, el era inginer agronom, își terminase studiile la Viena, avea optica lui asupra pămîntului și a oamenilor, și după cît mi-am putut da seama mai tîrziu, niciodată nu l-a deranjat prea mult prietenia mea cu Costache. Ca părinții lui să fie în preajma noastră, tata i-a luat la curte, în felul acesta ne bucuram de o dublă supraveghere, a mamei și a lor, eu neținînd cont decît de sfaturile părinților lui Costache. Eram o opoziționistă, moștenisem această calitate sau defect de la tatăl meu, el a fost permanent în opoziție cu ceilalți moșieri vecini, pentru ei, el era

un exemplu prost, el dădea nas țăranilor, după părerea lor, iar atunci cînd tata a întemeiat un fel de societate agricolă. cointeressînd pe țărani, cînd ceilalți și-au dat seama ce influență poate avea acest început anarhic pentru propriile moșii, s-au înțeles, și într-o dimineată tata a fost găsit împușcat în luncă; l-a adus acasă calul, mergînd la pas și tirîndu-l, așa cum căzuse, atîrnat cu un picior de scărița șeii. Aveam pe atunci zece ani, la zece ani o fată de condiția mea începea să nu mai fie fată, și într-o seară, stînd în tindă părinților lui Costache, aceștia mi-au povestit cum a murit tatăl meu, fără însă ca vreodată cineva să fi putut dovedi cine săvîrșise omorul. Mama, care pînă atunci avusese nenumărate discuții cu tatăl meu, văzînd în încercările lui de liberalizare a țăranilor un act periculos, dintr-odată i-a preluat intențiile, le-a dus mai departe, așa cum a putut. De dimineată pînă seara era călare pe cal, însoțită în dreapta și-n stînga de doi țărani, cu armele de vînătoare la ei, dar fie din teamă, fie pentru că era femeie, sau poate pentru că erau convinși că ferma condusă de ea n-are să dea rezultatele așteptate, cei ce l-au omorît pe tata au lăsat-o în pace. Și pentru că într-o seară la ceai tata i-a promis lui Costache că are să-l ajute să se facă om, mama a înțeles acest lucru ca pe o ultimă dorință a lui, și în sinea ei o posibilitatea să ne despartă. Și ne-a despărțit într-adevăr pentru cîtva timp. Eu am plecat la școală la București, un pension sever de maici, Costache, după ce a terminat patru clase primare, a fost băgat cu ajutorul mamei la o școală de meserii, un liceu industrial, pe care n-a reușit să-l termine. Într-o zi am fost anunțată că mama a murit; am fost anunțată tîrziu de rudele mele, credeau că n-am să fiu în stare să suport și această pierdere. Mama murise într-un incendiu, cineva dăduse foc conacului, din spusele ziarelor de vină erau țăranii nemulțumiți de împărțeala veniturilor. Pînă la urmă a fost prins un flăcău, un fel de nebun al satului care și-a recunoscut fapta, fără însă să spună cine l-a îndemnat la acest act inuman. Înainte de a fi împușcat dăduse în vileag un nume,

nu credea că se va ajunge cu el pînă acolo, dar numele acela nu l-a ținut minte decît un preot, prieten de tinerețe al tatii, el m-a anunțat cine era adevăratul făptaș. Viața lui Costache nu mai interesa pe nimeni; peste ani am aflat că după cele patru clase industriale s-a angajat la Bacău, la o întreprindere forestieră, dar pînă la vîrsta de nouăsprezece ani nu l-am văzut, cu toate că deseori mă interesam de soarta lui. Nefiind majoră, nu puteam dispune de veniturile mele; moșia din Moldova a fost vîndută, tărani ajunși pe mîna unui vechil în zadar au încercat să continue forma nouă de lucru, totul revenise ca mai înainte, și cu toate că nu o dată mi-a trecut prin cap să mă ocup eu de moșie, dorind să continui opera părinților mei, în sinea mea îmi era frică și am preferat să mă mut în Ardeal, la o mătușă. Am fost înscrisă la Facultatea de Drept, era o modă atunci pentru fetele de condiția mea, pentru care pămîntul nău însemna numai avere, ci și tradiție, și odată, aflîndu-mă la un tribunal unde îmi făceam practica, l-am văzut în boxa acuzaților pe Costache. La douăzeci de ani Costache era de-acum bărbat și poate nu atît frumusețea lui m-a impresionat cît cele spuse de el acolo; îi transformase pe judecători în inculpați și își apăra cauza cu atîta pricepere și vehemență, încît am făcut tot ce mi-a stat în putință pentru a-l ajuta. Bani aveam și relații de asemenea, și după eliberarea lui l-am luat la mine, spre nedumerirea rudelor, care au crezut că pur și simplu am înnebunit. Au încercat să mă facă iresponsabilă, mi-au intentat un proces ca să-mi ridice dreptul de a-mi administra averea, dar ajutată de Costache am beneficiat de un avocat de la Sighișoara, un simpatizant al mișcării, și el a cîștigat procesul, care durase mai bine de un an de zile. Nu-mi dau seama nici acum dacă din nevoia de a brava sau din dragoste pentru Costache i-am urmat îndemnul; am vîndut cea mai mare parte din avere și am pus-o la dispoziția mișcării, eu însămi integrîndu-mă în ea. Îmi rămăsese suficient ca să am din ce trăi, dar am preferat viața lui Costache, plină de neprevăzut și de pericole, și pentru că nimeni nu mă

putea bănuî că aş face parte dintr-o organizație duşmănoasă intereselor mele, am îndeplinit destule din sarcinile pe care alții, în condițiile acelea grele, nu le-ar fi putut duce la capăt.

Cecilia Craiu se opri, de la țigara ajunsă la jumătate își aprinse alta nouă, pe cea veche n-o stinse, o așează în scrumieră, mai erau acolo vreo douăzeci în aceeași stare, jumătăți de țigări ce se fumau singure și în fumul lor dens și acru, Cecilia trăgea cu voluptate din noul Camel, pînă ce, plictisită, își aprinse o alta; buzele subțiri, tăiate parcă în piele cu bisturiul, erau galbene la colțuri și pline de firicele de tutun; din cînd în cînd își ducea două degete la buze, și unghiile nefiresc de lungi culegeau resturile umede, pe care apoi le zdrobea între dinții mărunți și galbeni, ușor depărtați unul de altul.

Cîtva timp, Cecilia fumă în liniște, privind afară prin fereastra largă cît un perete, la cimitirul îmbrăcat încă în alb, unde într-un colț se vedea ridicătura de pămînt încă proaspătă, dar privirile ei la acest contatct cu locul unde se afla Costache n-o emoționau, ochii îi rămîneau la fel de nemișcați și mari, apoi privirile mutate de la cimitir spre Curta deveniră brusc îngîndurate, și atunci pieptul ei scofilcit începu să se ridice ușor, ca sub o pernă de aer, și din gura întredeschisă fumul negru se răspîndi prin încăpere, făcînd rotocoale, în celălalt fum, albastru, ieșit de la țigările nestinse.

— Locuiam împreună, atunci cînd puteam, eram ca și căsătoriți; într-o căsătorie nu actul contează, mai ales la niște oameni cum eram noi, străini de conveniențe, ci legătura de idei, deși mi-am dat seama mai apoi că, ideile pot uni doar pe oameni, dar numai dragostea este în stare să-i lege cu desăvîrșire. Pe atunci credeam că-l iubesc pe Costache, confundînd dragostea cu lupta noastră comună, dar timpul trecea și-mi dădeam seama că mă înșelam, tinjeam după ceva aparte, și acest ceva aparte nu-l puteam defini, cum de altfel mi-ar fi greu și acum s-o fac. Îi vezi pe cei doi tineri? spuse Cecilia arătînd cu mîna spre banca din fața sanatoriului, unde o fată blondă și un băiat, amîndoi din grupul sportiv, stăteau unul

lingă altul, în ciuda frigului de afară, ea aplecată cu capul de umărul lui și el mângâindu-i părul mătăsos, de culoarea inului copt. Banca lor nu se poate vedea decît din acest unghi, continuă Cecilia, ei și-au dus-o acolo, ca să scape de privirile indiscrete, numai eu îi pot vedea, între cei doi brazi, doar de aici se poate distinge culoarul neacoperit de crengi, și mă uit la ei în fiecare zi, de doi ani facem și eu și ei același lucru, ei m-au convins că eu n-am iubit niciodată, că ce a fost între mine și Costache n-a fost dragoste, ci altceva. Cred că dacă într-o zi nu i-aș mai vedea aș suferi cumplit, aș fi în stare nu știu ce să fac ca să-i pot reține cît mai mult aici, în acest spațiu deloc plăcut, și nu-ți ascund că, de fapt, sănătatea le-ar fi permis de cîteva luni să plece la casele lor, dar Titorian, la rugămintea mea, nu le-a făcut ieșirea.

Curta își trase șcaunul mai aproape de pat, și Cecilia, fără să se controleze, îl prinse de mină, mai jos de cot, și Curta îi simți oasele falangelor și unghiile ascuțite; vrusese să-i facă semn să se uite spre bancă, și într-adevăr, cînd el își aplecă umărul spre pat văzu printre cele două crengi de brad cum cei doi tineri se sărutau, un sărut prelung, parcă fără sfîrșit. Sună talanga sanatoriului, anunțînd gustarea de după-masă, dar cei doi nu se mișcasă de la locul lor, n-aveau nevoie de hrană, n-aveau nevoie de nimic. Cecilia se mai uită o vreme la ei, apoi, cu ajutorul unui baston cu capul răsucit, prins de spe-teaza de metal a patului, se ridică puțin din perne și se așeză mai la dreapta, ca privirile ei să nu mai cuprindă acel unghi prin care îi putea cerceta pe cei doi, dar chiar și după ce nu-i mai văzu, ochii purtară încă în ei două luminițe jucăușe, într-o alergătură continuă, și numai tîrziu strălucirea lor păli, apoi se stinse cu totul.

— S-a întîmplat, iarăși, ca uneori să nu ne vedem cu lunile, alteori cu ani; comunicăm prin tovarășii de legătură, ne trimeteam bilețele cifrate, dar atît eu, cît și el, ne feream să scriem în ele altceva decît fapte obișnuite despre viața noastră,

considerînd că sentimentele n-au ce căuta în această goană după adevăr, unde trează și pipăibilă era doar lupta, lupta continuă și fuga continuă să nu fim prinși. Și anii treceau, și noi nu mai eram tineri sau poate senzația asta de îmbătrînire prematură era trează doar în mine; nu o dată gîndurile o luau înapoi spre anii copilăriei încercînd să construiască alt drum, fără Costache, dar toate încercările dădeau greș, sînt un om lipsit de fantezie și nu pot clădi nimic în afara strictei realități, or în realitatea vieții mele Costache nu putea fi eliminat. Eram conștientă, totuși, că multe din hotărîrile mele de atunci erau rodul dorinței de a ieși de sub tutela alor mei, și cred că nu mi-a lipsit nici spiritul de aventură, el fiind acela care mă obliga să nu pun în grea cumpănă o hotărîre, chiar și atunci cînd ea putea să schimbe cursul vieții mele. Într-o seară am fost arestată. Primisem dispoziții severe să nu ies din casa conspirativă, eram urmărită, trăiam în plin război, și în orașul în care mă aflam sărise în aer o uzină; un sabotaj sau o greșeală de manevrare a unui obuz, comuniștii n-aveau însă nici un amestec, dar cum pe vremea aceea orice se întîmpla era pus pe seama lor, și acea explozie ne fusese atribuită; deci încă un motiv să fim gîtuiți, încă un motiv ca opinia publică să ne întoarcă spatele. Muriseră cîțiva muncitori în acel accident și ziarele urlau împotriva lipsei noastre de omenie; a noastră care luptam în interesul clasei muncitoare și nu ne sfiam să omorîm pe cei în numele cărora duceam lupta. Dar în seara aceea apăruse pe cer o lună neobișnuită; mă ascunsesem într-un beci, și gazda, culcată pe podea, exact pe capacul pivniței, îmi transmitea ce vedea prin fereastră; ea vedea luna, iar eu n-o mai văzusem de cîteva luni, cum nu văzusem nici soarele. Și în ochii gazdei luna avea ciudățenii, strălucirile imaginației ei, în care eu credeam ca într-o realitate. Timp de cîteva ore povestea ei m-a înnebunit; era poveștea unei iubiri neîmplinite, povestea gazdei mele, și nu-mi dădeam seama că astrul ei nu era al meu, și nici chipul real al lunii nu era acela povestit de femeie. Am ieșit din pivniță, afară era întuneric beznă, nori grei acopereau cerul, nici

urmă de lună pe bolta cerească și atunci am alergat în grădină, fără să știu că imobilul, o casă oarecare de mahala, cu curte și pomi, era supravegheată. Oamenii siguranței pîndeau de luni de zile, noaptea, printre pomi, și eu tocmai în noaptea aceea m-am trezit să ies. M-au prins, dar disperarea mea nu era aceea a omului care a făcut o greșeală și a căzut din propria lui vină; disperarea pornea de la astrul ceresc, de la convingerea că iarăși vor trece luni de zile, și poate ani, pînă am să văd luna din nou, și, încă mai aprigă decît această disperare era alta; gazda mă mințea, îmi transmisese iluzia ei despre o lună pe care în seara aceea n-o văzuse nici ea.

Inspectorul care m-a interogtat era o cunoștință veche, un tînăr pe care l-am întîlnit, în acei ani de demult, și zîmbetul meu, ca și întreaga mea atitudine față de el, l-au deranjat profund; se temea ca din pricina anilor tinereții să nu aibă neplăceri, cu toate că n-aș fi cerut de la el nimic în plus; mă bucuram pur și simplu de prezența lui, prin el văzînd, de fapt, propria mea copilărie sau o posibilă ipostază a ei. Mama, după pierderea tatălui meu, sperase între mine și tînărul cu care mă întîlnisem la chestură o viitoare partidă, dorință spulberată pe loc de mine, străină unei căsătorii arahjate, dornică de cu totul altceva. În noaptea aceea am crezut că n-am să mai ies vie din beciurile poliției. Instrumentul cu care mă torturase fostul meu pretendent era o simplă umbrelă, ale cărei urme nu se puteau vedea pe din afară, dar care rupea pe dinăuntru, mînuită cu dibăcie, sub privirile lui, de unul din asistenții săi în materie de bestialitate. Și umbrela aceea cu pînza roșie mi-a ciuruit măruntaiele; atunci am făcut prima infecție, ce avea să se transforme după ani în boala din picina căreia mă aflu aici. N-am rostit nici un nume, durerea nu m-a putut face să-mi trădez tovarășii, dar dacă aș spune că sentimentul acesta din urmă a fost determinant aș greși, pur și simplu am vrut să-mi verific limita pînă unde eram capabilă să sufăr, limită egală cu disprețul ce-l aveam atunci față de omul pe care-l intuisem exact încă din vremea tinereții. N-am urlat și nici n-am plîns,

dar nici om întreg n-am ieșit de acolo. Când au aflat unde sînt, rudele mele au încercat să mă ajute și grație lor am scăpat, în orice caz, mai ieftin. Am făcut un an de închisoare, în loc de zece, și am fost eliberată pe cauțiune datorită tot rudelor mele, rude pe care le-am părăsit din tren, cu toate că eram însoțită de un soldat înarmat. Și am făcut pe jos prin păduri zeci și zeci de kilometri și mi-au trebuit alte luni de zile ca să-l găsesc pe Costache al meu, pe tovarășul de idei pe care nu-l iubeam, dar pentru care aș fi fost oricînd în stare să-mi dau viața. L-am găsit. Și pentru că eram convinsă că n-am să mai pot fi niciodată mamă, am dorit, cum nu dorisem niciodată în viața mea, să devin mamă. Peste un an de zile am născut și deoarece nașterea agravase starea în care mă aduseseră cei de la poliție, Costache, ca să nu mor, n-a avut încotro și a trebuit, printr-un om de legătură, să mă ducă la spital. Acolo l-am cunoscut pe tatăl lui Titorian, profesor pe atunci; din prima clipă i-am spus adevărul, cu toate că știam că nu nutrește sentimente comuniste, speram să mă salveze, asta speram, și Titorian m-a apărut, punîndu-și propria situație în pericol. O soră, aflată probabil în slujba Siguranței ne-a trădat și pe mine și pe el. Am fost din nou arestată și odată cu mine, pentru scurt timp, și tatăl lui Titorian. Copilul avea cîteva săptămîni și a crescut în închisoare; a fost copilul închisorii, bucuria deținuților de la Mislea, păpușa lor și mîngîierea mea. Acolo m-a prins Eliberarea, mult așteptata eliberare. Doi ani m-am refăcut și doi ani, prins de treburi, Costache rar a putut veni să-și vadă copilul. Nu știam atunci ce se întîmplase cu el cît timp lucrase la Iași; vag îmi ajunsese ceva la ureche. L-am cunoscut și eu pe tînărul împușcat de Costache. Devenise între timp matur ca și noi, părinții lui și el ne-au ajutat să ieșim din grele impasuri. Costache știa că acel om nu mi-a fost indiferent, că ceva necunoscut mă atrăgea la el, cu toate că n-avea decît patru clase primare. L-am găzduit și noi o noapte, și în noaptea aceea n-am dormit ca să-l ascult; atunci am cunoscut pentru prima dată farmecul unui bărbat, omul acela cu patru clase primare vorbea atît de frumos, cuvintele

rostate de el căpătau atîta franchețe, încît o clipă am crezut că el ar putea fi idealul meu. În fond, ce ne-a povestit? Aventurile lui cu poliția, cum pescuia cînd era tînăr, cum a învățat în închisoare să ghicească în palmă. La pîlecare i-am dat un fular de-al lui Costache; era iarnă și frig, n-avea ca îmbrăcăminte decît un pulover și o haină subțire de celofibră. De atunci nu l-am văzut. Și pe acest om a trebuit să-l omoare Costache, fără voia lui, și știu de la el și de la tovarășii lui că înainte de a ajunge în cartierul în care trebuia să-l întîlnească, Costache și-a exprimat în repetate rînduri tovarășilor care-l însoțeau, convingerea că face o greșală. Protestele celorlalți și faptul că unul l-a făcut trădător, i-au dat puterea să-și calce pe suflet. Cînd ne-am întîlnit după Eliberare, Costache era alt om, sau mai bine-zis încetase să mai fie omul știut de mine. Avea remușcări și-l durea lipsa de remușcare a celor care-l împinseseră la acest pas disperat. A trăit în nesiguranță, nesiguranță și teamă intuite de mine imediat ce ne-am întîlnit. Țin minte și acum cît m-am ferit pînă ce am intrat în sala ticsită de oameni a unui cinematograf, și numai după ce am văzut filmul, un documentar despre căderea Berlinului, ne-am dat seama și eu, și el că de fapt noi nu mai aveam de ce să ne temem, că eram niște oameni liberi, într-o țară liberă, și amîndoi, în loc să ne uităm la film, am plîns pentru toți anii noștri petrecuți mai mult în subsoluri, pentru dragostea noastră ce n-a avut niciodată timp să se înfiripe, pentru situația tragică în care ajunsese el. Aveam un copil împreună, dar copilul nu ne lega; în afara anilor de închisoare, cînd-fusese cu mine, îl vedeam rar, creștea la o familie binevoitoare cu noi, și acum, ca și în timpul ilegalității, n-aveam vreme nici pentru el, așa cum n-am avut vreme nici pentru noi. Mi-am dat seama că sînt datorare în acel ceas de grea cumpănă să-l ajut pe Costache și consideram că acest ajutor nu poate fi decît legătura noastră permanentă, de data asta oficializată, dar tovarășii mi-au interzis să mă căsătoresc cu un proscris, dacă nu voiam să risc o excludere din activitatea căreia de fapt eu îi închinaseam toată averea și viașa. A trebuit să plec

la București, Costache într-o comună din Moldova, pînă la clarificarea deplină a dosarului său, și de la acel cinematograf din Botoșani, iarăși nu l-am mai văzut decît sporadic; în orele mele libere dădeam cîte o fugă pînă la locul unde se afla el, dar timpul petrecut împreună se reducea, de fapt, la discuții despre soarta sa, despre viitorul nostru atît de puțin clar în perspectiva excluderii lui din partid. Între timp, multe dintre numeroasele mele rude au fost arestate, unele pe drept, altele în virtutea apartenenței lor sociale, și cei care m-au ocolit atunci cînd le ceream ajutorul, aflînd unde lucrez, pomeneau numele meu ca o izbăvire; recunosc că pe cei care mi-au ușurat ieșirea din închisoare am încercat, atît cît am putut, să-i sprijin. Am înțeles atunci că, de fapt, în întreg acest angrenaj nu eram decît o piuliță oarecare, gata să fie eliminată la cea mai mică inaderență cu întregul mașinăriei, care măcina fără pauze. Am fost exclusă din partid ca fiică de moșier și arestată, de data asta de tovarășii mei, dintre care mulți refuzau pur și simplu să mă recunoască. În naivitatea mea, credeam că un simplu memoriu adresat chiar uneia dintre persoanele cu care activasem ar fi fost suficient ca problema mea să se rezolve, și am scris acel memoriu și am așteptat mai bine de un an, fără să primesc răspuns. A trebuit să mergă Costache la București, să apeleze la cîteva persoane suspuse ca cineva să se ocupe de mine și, într-adevăr, interogatoriile din clipa aceea s-au succedat zi și noapte, și trebuie să mărturisesc că metodele noastre nu erau mai puțin severe decît ale celor care ne arestaseră în timpul burgheziei. Interogatoriul îmi era luat de un tovarăș cu care fusesem închisă, nu o dată m-am întîlnit cu el în ilegalitate, și cu toate acestea, de la luarea amprentelor, pînă la bătăile corporale, a stat impasibil, cu creionul în mînă, așteptînd să mărturisesc cu care dintre puterile capitaiste eram în relații, în folosul cărui stat dușman nouă, lucram eu.

Într-o dimineață nu l-am mai găsit în biroul obișnuit; aruncîndu-mi întîmplător ochii pe fereastră l-am văzut în curtea instituției unde mă aflu; era dus pe o targă și cu mult mai

tîrziu am aflat că își trăsese un glonte în cap, în semn de protest pentru tratamentul la care era obligat să-și supună camarazii. Am ieșit din închisoare, și Costache mă aștepta; tot la un cinematograf, și pînă acolo, un prieten de-al nostru, vechi și el în mișcare, m-a condus ferindu-se de lume, obligîndu-mă pînă la căderea nopții să stau într-un tufiș în parc, de teamă că vom fi urmăriți. De data asta pe ecran rula un film artistic, tot despre război, *Bătălia de la Stalingrad*, dacă îmi aduc bine aminte, și spre deosebire de trecut, am văzut filmul pînă la capăt, noi nu mai prea aveam ce să ne spunem. Dacă am fi vorbit despre altceva, cu siguranță că în noi s-ar fi născut întrebările, poate ele primele ne-ar fi ieșit pe buze, or acum ne temeam de propriile noastre întrebări, și ca să le evităm preferam să tăcem și să privim pe ecran. Am pîndit momentul ca să ieșim neobservați, și amîndoi, îmbătrîniți și bolnavi, ne-am plimbat vreme de cîteva ceasuri pe malul unui lac, incapabili să ne adunăm gîndurile; eram urmăriți, ne dădeam seama amîndoi, și amărăciunea nemărturisită că ajunseseam în această situație ne tăia graiul. Cu toate astea, eu mă bucuram, și cred că și Costache – de altfel mi-a spus acest lucru în sanatoriu – cînd vedeam lumea cum se plimbă liniștită, fără griji, cum stăteau tinerii pe bănci, scăpați de încordarea războiului, cu toate că mizeria era în floare. Dimineață, Costache a plecat la locul lui de muncă, în grajdul de unde încă nu se mutase, iar eu, după ce-am dormit noaptea în gară, m-am pomenit căutată de cineva, dusă la Șosea cu o mașină; mă temeam pentru soarta mea, nu știam ce au din nou de gînd cu mine, după ce îndurasem doi ani greutățile închisorilor. Mașina a oprit în fața unei vile, la poartă mă aștepta o femeie îmbrăcată în albastru, cu șorț alb și lingă ea se afla copilul meu, pe care nu-l văzusem de atîta amar de vreme. Era casa în care urma să locuiesc. În curtea mare, spațioasă, ca un parc, o vacă păștea liniștită; erau anii de secetă, tovarășii avuseseră grijă ca pruncul meu să nu ducă lipsă de lapte. Din primele discuții cu copilul mi-am dat seama că îmi era străin și deși semăna cu mine și cu Costache, în realitate

n-avea nimic comun cu noi. M-a obligat cîteva zile la rînd să-i povestesc cu lux de amănunte ceea ce foarte pe scurt v-am povestit acum, și cînd am terminat n-a spus nimic, n-a schițat nici un gest, a intrat în camera lui și n-a mai ieșit de acolo patru zile. Încercările mele de a-l determina să iasă au fost zadarnice, n-a vrut să mai vorbească cu mine; singurul hatîr pe care mi-l făcea era acela de a-mi spune să-l las în pace, și eu mă bucuram că-mi zice măcar atît, asta mă încredința că era viu și că nu i s-a întîmplat nimic. Nu știu nici acum pentru ce-a fugit din țară. Avea aici tot ce-i trebuia...

Cecilia Craiu își aprinse altă țigară; fumul ce-i ieșea din gură ca dintr-un horn se ridica în sus; începu să facă rotocoale, unul după altul, din ce în ce mai mici, și se părea că jocul o absoarbe cu desăvîrșire. Curta parcă nici nu exista, el își îndeplinise funcția de a declanșa amintiri și amintirile odată rostite, Cecilia redeveni o femeie plictisită și-și reluă preocupările dinainte.

Așa îi găsisese directorul Titorian, pe ea făcînd rotocoale, iar pe Curta privindu-și șireturile de la pantofi, incapabil să se ridice și să plece fără nici o explicație, de fapt așa precum venise.

— Cred că fumului de aici îi lipsește doar fumul meu, glumi Titorian, dar Cecilia nu reacționează la gluma lui, continua să se amuze; nemulțumită că un rotocol îi ieșise destrămat, îl lovi cu mîna, grijulie pentru următorul își țuguie buzele, străduindu-se ca inelul de fum să iasă cît mai perfect.

Pintică o rugase pe sora Nana să-l mute din nou în vechiul solariu, liniștea rezervei și ticăitul neconținut al perfuziilor, tulburate doar de vînturile din nord, îl făcuseră nervos, nu se mai stăpînea, și pentru că sora nu-i putu satisface rugămintea, Curta se pomeni într-o seară cu el în solariu, sucit de spate, cu

umărul căzut, ținându-și cu un deget la încheietură acul perfuziei, scos într-un moment de disperare. Curta îl ajută să se urce în pat, chemă repede pe sora Aneofîta Anghel, și aceasta, cu calm, smulse acul prin care sîngele se prelinsese picătură cu picătură pe pijamaua cenușie și scămoșată. Cu nici un preț nu-l mai putură muta în locul de unde fugise; voia să rămînă cu Curta și cu ceilalți, voia în solariu și Titorian, văzînd în acest efort al bolnavului de a fi împreună cu colegii lui un semn bun, transformă faptul împlinit în dispoziție, și Pintică respiră liniștit.

Trecuseră cîteva luni de la operație, dar Ștefan nu-și revenise încă; reușise și pneumotoraxul, ultima cavitate dădea semne să se închidă definitiv, dar cu toate aceste ameliorări evidente radiografic, trupul refuza să se acomodeze noii situații, suferea vizibil; pierderea celor douăzeci și cinci de kilograme era un indiciu că starea lui era în declin. Curta îi mută puținele lucruri din rezervă; valiza de lemn cu costumul de toate zilele, bocancii, roși la vîrfuri și la tocuri pînă la piele, coaja de săpun de rufe și peria de dinți, mîncată la un capăt de molii, un borcan în care dulceța adusă de acasă se zaharisise, și pistolul învelit într-o cîrpă, cu cartușele proaspăt unse. Aceasta era toată avuția lui Pintică. Și-o aranjă cu grijă sub pat și, nemulțumit că un capăt al valizei se vedea, o băgă mai adînc, servindu-se de un baston asemănător celui folosit de Cecilia Craiu cînd voia să se salte din pat ca să-și așeze pernele. În locul lui Isaac se mutase un tînăr activist, Gavra, iar celălalt pat, al părintelui Ghideon Ghinolea, scos între timp și readus în solariu era ocupat de Visalon; dorise și el compania cuiva, singurătatea rezervei îl plictisise de moarte, și cum se împrietenise cu Petre Curta ceruse să fie cu ei, spre bucuria lui Titorian, asaltat de la centru de nenumărate cereri de internare. Numai patul lui Baci rămăsese gol, proaspăt înfățat și cu toate că nimeni nu-i mai vedea statura înaltă, făptura lui stăruia să fie prezentă în încăpere; seară de seară, Buzangiu se întoarcea cu spatele la el, nu voia să doarmă pe partea stîngă așa cum îl rugase medicul,

ca să-și odihnească plămînul bolnav, el o ținea pe-a lui, dormea pe dreapta, spre supărarea sorei Nana care la controlul dinaintea stingerii îl găsea sforăind așa.

Cît de plăcut era sforăitul lui Buzangiu în acele nopți de cumplită liniște! Era un punct de reper viu, zgomotul infernal te obliga să-ți alungi gîndurile, te împiedica să ți le poți aduna, te făcea să înjuri și să urlî, dar urlînd și înjurînd vrînd-nevrînd n-aveai vreme să te gîndești la altele, și Pîntică din prima seară îi mărturisi lui Curta fericirea de a asculta din nou ronțaitul pietrelor de moară din gîtlejul lui Buzangiu.

După primele zile de bucurie, Pîntică deveni din nou abătut, somnul se dezlipi cu desăvîrșire de el, și atunci Curta schimbă paturile cu Gavra, și așa, unul lîngă altul, stăteau ore în șir de vorbă. În ziua aceea, ca să-i fie pe plac, Curta merse pînă la șoseaua principală; nu-i fusese deloc ușor, dus și întors însemnau aproape douăzeci de kilometri, dar cu o seară înainte își epuizase întregul bagaj de noutăți, sortate amume ca să-l distreze pe Ștefan; acum nu mai avea ce să-i spună, și să-l incite la viață preferase acel drum lung, ca apoi două ceasuri bune să se odihnească pe marginea șanțului și să urmărească mașinile mari care se îndreptau spre munți, poate spre munții lui Pîntică, după care el tînjise înainte atît de mult. Își notase pe un carnet numerele mașinilor și însemnele regiunii căreia aparțineau, și sincer se bucura atunci cînd de la barieră se îndreptau spre el camioanele grele cu remorcă, pe care utilajele transportate îi spuneau fără putință de a se înșela că mașinile își croiau drum către barajul despre care Pîntică amintise de atîtea ori în momentele cînd febra îl arunca în abisul unui somn agitat, între viață și moarte. De două lucruri vorbea cu asemenea prilejuri Pîntică: de camioanele și de barajul lui, ca de o proprietate personală și de Calafat Opincă; și cînd frînturile lui amintea de acesta din urmă, febra îi creștea parcă și mai mult, iar respirația o lua razna, ca și bătăile inimii de altfel.

Scrisese acel memoriu cerut de Forgaș, îl scrisese cu patimă și atent, în același timp, să nu jignească sensibilitățile nimănui,

îl scrisese de parcă cel în cauză ar fi fost el, și Forgaș nădușise cîteva nopți la rînd ca să-l traducă; pînă la urmă însă forma finală în limba maghiară i-o dădu tot Curta. Parăfaseră plicul împreună, Forgaș își ceru într-o zi voie să se ducă la vînătoare și se duse de fapt la gară; duse personal scrisoarea în cutia de poștă de la vagonul din spatele locomotivei, sperînd că în felul acesta depeșa lor va ajunge mai iute la destinație. Forgaș era convins că în cîteva zile va veni un răspuns, era atît de sigur de el, încît chiar pusese un pariu cu Petre, dar Curta, sceptic în continuare, încercase să-l ajute pe Ferdinand să înțeleagă că lucruri de acest gen nu se rezolvă de la o zi la alta. Trecuseră de atunci mai bine de două luni, nu venise nici un răspuns, și Forgaș, rușinat, începuse să-l ocolească pe Curta; nu se mai întilneau după orele de cură, iar cînd Petre bătu o dată la el în ușa, cu toate că știa precis că Forgaș se află înăuntru – îl văzuse înainte de a urca de afară, prin fereastra mare – Ferdinand refuză să răspundă. Curta n-avea de unde știi că Forgaș, supărat, se apucase de unul singur să scrie alt memoriu și, ca să nu se dea de gol în privința stilului, trudea din greu dorînd o scrisoare cît mai literară cu putință; în locul căldurii căutate însă, cuvintele sunau mai degrabă a injurii și la recitare, Forgaș dîndu-și seama că sărise peste cal, rupsese propria operă și se apucase să scrie altă epistolă.

Curta se obligase față de sine însuși să facă tot ce-i stă în putință pentru a-l salva pe Pentică, și, în acest sens, după cîteva scrisori adresate soției acestuia, compusese altele, zile în șir lucrase la noile mărturisiri în favoarea prietenului său, dar atît nevasta lui, cît și Regiunea unde lucrase, nu se grăbeau cu răspunsurile.

Trecu un camion greu; pe remorcă se vedea un buldozer galben, cu șenile de tanc, purtînd pe o latură inscripții rusești; fără să stea prea mult pe gînduri, Curta sări din șanțul unde sezuse pînă atunci și se postă în mijlocul șoselei. Mașina, care urca panta ca melcul, lăsînd în spatele ei un nor de fum, se opri scîrțîind din frîne. Curta, bilbiindu-se, îi povesti șoferului pe

scurt de ce avea el nevoie, de cîteva cuvinte scrise pentru un bolnav. Trebui să repete cererea lui de cîteva ori ca să obțină de la șofer rîndurile, scrise chipurile din partea unui prieten de-al lui Pintică, aflat întîmplător în acel camion. La început, șoferul avu impresia că are de-a face cu un nebun, pusese chiar mîna pe manivela de lîngă el; nu-i venea să creadă că cineva putea să-l oprească doar pentru a primi cîteva rînduri adresate unui om pe care nu-l văzuse niciodată. Și pentru că mașina oprise lîngă postul de control și risca să încurce circulația, la locul unde se afla camionul veni și un milițian; milițianul îl calmă pe șofer, era la curent cu existența sanatoriului din apropiere și pînă la urmă, dînd din cap a mirare, omul scrise cu mîna lui textul dictat de Curta, prin care i se ura lui Pintică însănătoșire și întoarcere grabnică în părțile lui, unde se construia barajul. Odată ajuns la pasajul în care trebuia să vorbească de baraj, șoferul se însufleți; era un domeniu cunoscut, știa despre el cu mult mai multe lucruri decît Curta. Se lansă în considerații personale, scrise chiar cota la care se găsea construcția în acel moment, și astfel, sub pavăza milițianului care dirija circulația, cei trei compuseră mai bine de o pagină; scrisul nu prea măgulitor al șoferului constituia o dovadă pentru Ștefan că la mijloc nu era vorba de nici un fals. Știind numele unui prieten aflat la baraj, Curta îl rugă pe șofer să semneze cu acel nume, și aici șoferul asudă din plin, nu știa cum să confecționeze așa de repede o semnătură cît mai firească, pînă la urmă făcu acest lucru milițianul, și semnătura cu înflorituri multiple, apăru grațioasă chiar. Camionul porni mai departe. Curta și milițianul rămaseră pe loc, și deodată, milițianul intrînd la bănuieli începu să-l descoasă pe Curta, apoi porniră amîndoi spre căsuța de lîngă linia ferată și dădu un telefon la poarta sanatoriului, ca să afle exact dacă pe lista de acolo -figura numele- amintit. La răspunsul afirmativ, milițianul își ridică chipiul, și-l șetrese de transpirație și-și ceru scuze.

Ajuns la sanatoriu, Curta nu avu prilejul să-i dea scrisoarea și celelalte însemnări lui Pintică; acesta îl întîmpină agresiv, îi

întoarse spatele și nu vru să-i răspundă. Apoi, brusc, Pantică se răsuci pe-o parte; avea pistolul în mână, durerea coastelor tăiate din cauza răsucirii fu însă mai puternică decât intenția lui dușmănoasă, își lăsă mîna cu colțul negru și unsuros pe cearșaf și începu să plîngă.

– Numai tu ești de vină, ești un reacționar, ai merita să fii împușcat, așa să știi! și iar trecură cîteva minute bune pînă să-și revină și să-și ducă gîndul pînă la capăt.

– Cu ce sînt eu de vină, Ștefane? Ce te-a apucat, întrebă Curta pe un ton moale știind că în asemenea situații e bine sau să taci sau să-ți rostești întrebarea pe un ton dezarmant, ca celălalt să se calmeze.

Pantică își băgă pistolul sub pernă, furia îi trecu, pe fața lui rămînînd doar încruntătura sprîncenelor și șanțul adînc de pe linia frunții.

– Avea dreptate Cozmin, voi intelectualii știți doar să distrugeți, atît știți, continuă el calm și resemnat ceea ce vruse la început să spună cu ajutorul armei.

– Înainte de a-i da dreptate lui Cozmin, spune sincer de ce ai scos pistolul la mine, voiai să tragi?

Urmară iar cîteva minute de tăcere.

– Știu eu ce voiam, de fapt să-l iei de aici, cred că sînt capabil de orice. Băgă mîna sub pernă, scoase colțul și-l aruncă pe patul lui Petre. Ai distrus în mine convingerea propriului meu sacrificiu, totul mi se pare inutil, de prisos, probabil această credință n-a fost suficient de puternică din moment ce-ai putut s-o spulberi atît de ușor, se justifică singur, părăindu-i rău de felul cum se purtase.

– Ți-am mai spus, ideea unui asemenea sacrificiu ca cel existent în capul tău este pur și simplu o idiotenie. Nimeni n-are nevoie de sacrificii inutile și nici de explicații puerile ca aceea dată de tine. Nu asta e menirea omului în lumea pe care o trăim. Ți-a fost teamă să-ți pui întrebări, să vezi cît de justificat poate fi în esență sacrificiul tău; frica de a ajunge la adevăr te-a

îndemnat să-ți crezi o teorie a ta, o teorie splendidă, ca să te poți căra liniștit, dacă nu fericit, în lumea dreptilor. Costache a luptat douăzeci și opt de ani, a luptat pe cele mai cumplite baricade, și-a sacrificat tot ce avea în el mai bun; ei și? De la geamul tău ai văzut cîți tovarăși au venit la înmormîntare, dacă acest lucru poate constitui un criteriu de judecată, iar dacă nu, atunci ai înțeles exact cît a valorat sacrificiul lui în fața celor care au vrut să-i smulgă carnetul de partid. Dar sacrificiul lui e real, el există, el va exista neîndoios în alte conștiințe, te asigur, așa cum el va dăinui în lucrurile ce vor urma, dacă nu în sufletul oamenilor. Toată truda ta, văzută și nevăzută, trăiește, acesta este sacrificul tău, nu sacrificiul cărnii, nu sîntem la abator unde trebuie să murim conștienți că umplem stomacurile altora și propriile noastre vanități. Sînt dur cu tine, nici tu n-ai fost mai generos; ai fi fost în stare să tragi în numele sacrificiului tău, în care, chipurile, te-am făcut să nu mai crezi. Liniștea ta pentru moarte ți-am distrus-o și mă bucur că ți-am dat-o peste cap, chiar cu riscul ca această tulburare să te doară. Un om care merge liniștit la moarte, după mine, nu e om, oamenii suferă pentru viața lor, pentru durerea lor, durerea este omenească, pe cînd dorința ta de moarte este pur și simplu o lașitate.

– Eu laș?...

– Da, tu laș, și ești de două ori laș; o dată pentru că faci truda medicilor inutilă prin felul tău de a suferi cu totul personal, și a doua oară pentru că motivul real al acestei stări este altul și nu vrei să-l recunoști. Ți-am sugerat motivul odată, dar iartă-mă, nu știam că ești incapabil să înțelegi ce-ai vrut să spun; acum îți spun direct, fără menajamente: te-a speriat și te-a supărat arestarea concetățenilor tăi din munți, dar în loc să te duci să te zbați pentru ei, ai preferat să fugi aici, nici măcar n-ai trecut pe la nevastă, ai venit să mori ca un erou, și cînd vezi că moartea nu ți-a ieșit, cum nu iese pasiența unei femei isterice, ești gata să tragi în mine pentru că ți-am distrus idealul tău despre sacrificiu. Ar putea să-ți fie rușine. Cum nu găsești un răspuns –

fie el și dureros – la propriile tale întrebări, cum apelezi la vina intelectualilor, titulatura vă deranjează, vrei permanent un acar Păun, dacă știi ce înseamnă asta, iar dacă nu știi, pune mâna pe carte și învață, revoluția înseamnă știință, nu prostia ridicată la rangul de principiu revoluționar. Cuvintele vă omoară și ce-i mai trist e că ele pot omorî o realitate care, culmea, cu noi ori fără noi, merge înainte. Și așa vom ajunge, încît practica vieții își va constitui teoria ei, necunoscută nouă, iar noi vom cultiva practica vorbăriei noastre despre această realitate, permanent alta; fii atent ce-ți spun: socialismul adevărat nu se va putea naște decît în clipa unei simbioze perfecte între una și alta, el se va naște, și pentru asta va trebui să trăim, nu să murim.

– Îmi dai lecții, cum s-ar zice...

– De ce să nu-ți dau? Astea sînt convingerile mele.

Tăcură, întorși cu spatele unul la celălalt, Curta cu ochii deschiși, pipăindu-și gîlma de sub brațul drept, Pintică cu pleoapele strînse; durerea din urma răsucirii bruște împiedicîndu-l și acum să respire ca lumea.

Așa cum stătea sucit, Curta vedea sferul de trunchi din Teiul lui Costache; într-o noapte, după moartea lui, cineva îl tăiasă, îl tăiasă în grabă, dar noii lăstari porniră de jos, și acum se răsuceau în bătaia vîntului, viguroși și plini de sevă: Se întristă brusc, pledoaria ținută lui Pintică, deși cinstită, îl umilise pe el, fusese pur și simplu retoric; se scăpase de sub propriul control, exagerase lucruri în privința cărora el însuși avea serioase îndoieli. Prin fața ochilor deschiși i se perindă din nou șirul de camioane și abia în clipa aceea își aduse aminte de scrisoare.

– Ștefane, zise el întorcîndu-se, și fiindcă Pintică nu se mișca, Petre îl apucă de braț și-l smuci pînă ce acesta deschise ochii și se uită la el speriat.

– Ce vrei? Vrei poate să-ți mulțumesc pentru tot ce-ai făcut?

– Ștefane, socialismul se construiește, se construiește, băiete, indiferent de mizeriile omenești, mizerii vor mai fi, dar

el va merge înainte, uite aici un paradox la care m-am gîndit de multe ori. De altfel m-am întîlnit întîmplător cu un fost amic de-al tău sau poate nu fost, ci prezent. A vrut să întoarcă mașina spre sanatoriu, dar milițianul de la bifurcație nu l-a lăsat; mergea spre baraj și mi-a dat acest bilet, sacrificatul, mai spuse Curta, întorcînd-o pe glumă, și, grăbit, scoase din buzunar peticul de hîrtie. Și pentru că Ștefan nu dădea semne de curiozitate, Curta citi biletul cu glas tare; uitase că el era în bună parte autorul lui, îl citea ca și cum atunci ar fi făcut cunoștință cu el, era sincer emoționat de toate datele pe care le conținea și numai cînd ajunsese la acele date, Pîntică se întoarse spre Petre și-i smulse scrisoarea din mînă, citind pe nerăsuflăte...

– De ce nu mi-ai spus nimic?

– Dacă în prostia ta m-ai fi trimis pe lumea cealaltă nu ți l-aș mai fi dat deloc, deșteptule! Și Curta, luă pistolul de lîngă el, îi scoase cartușele unul cîte unul și după ce cercetă butoiul se duse pe balcon și aruncă gloanțele în iarba deasă, cum ar fi aruncat niște sîmburi de cireșe. Din spatele lui, aștepta reproșul lui Pîntică, dar reproșul nu veni, și atunci Curta înțelese că minciuna lui a prins. Nu-i păru deloc rău că-și mințise prietenul atît de grosolan. „Uite că sînt minciuni care ajută“, își spuse el înveselit.

Pe ușa intră sora Nana, era agitată, boneta albă, aranjată întotdeauna cu grijă, era acum răsucită într-o parte, și o șuviță de păr îi atîrna neglijent de sub ea, fără să-și dea seama; îl chemă pe Curta pînă la cabinetul directorului, și cînd acesta se întoarse spre ea cu pistolul în mînă, sora privi speriată și își încordă puternic maxilarele.

– Asta nu e sanatoriu, spuse ea, și fără alte comentarii ieși trîntind ușa.

În urma ei, Curta închise pistolul în valiză, puse cheia într-un buzunar al paltonului, îi spuse lui Pîntică unde poate fi găsit în cazul că isteriile i-ar reveni; apoi coborî la Titorian.

Încă de pe coridor se auzeau vocea sufocată a medicului șef și replica agitată a lui Morăscu; deci mai mult ca sigur, Titorian îl chemase ca martor, și Curta stătu o clipă pe gânduri înainte de a intra în camera directorului. Își luă inima-n dinți și bătu de câteva ori puternic, dar cum din încăpere nu-l auzi nimeni, deschise fără să mai aștepte răspunsul.

Morăscu se plimba în papuci prin biroul lui Titorian apăsându-și cu o bucată de vată îmbibată în spirit încheietura unde cu puțin timp înainte fusese perfuzia, în timp ce Titorian, cu spatele la el, își înăbușea cu o batistă tusea puternică.

– Nu admit, eu sînt medic șef, și cine nu se supune indicațiilor mele în douăzeci și patru de ore îi fac ieșirea, striga el, și strigătul era aproape ridicol, nu se potrivea cu felul lui de a fi; lera o descătușare ținută multă vreme în frîu, acum revărsată exagerat. Pentru o clipă Titorian își pierdu glasul, coardele vocale nu-i mai dădeau ascultare. A, tovarășul Curta, îmi pare bine că ai venit, vreau să știi și dumneata, ca de altfel toți pacienții, că prioritatea bolnavilor la sala de perfuzii nu a fost stabilită de mine, ci de dumnealui... Asupra tovarășului Morăscu apasă deci toată răspunderea acestui abuz, da, este pur și simplu un abuz...

– Dămnule Titorian, medicamentele au venit cu indicația clară a tovarășilor de la București cine să le folosească. Atunci de ce am făcut eu un abuz? se apără Morăscu, stacojiu la față.

– Nu eu am dat aceste indicații și mai ales nu eu am trimis această listă.

– Spre norocul bolnavilor, nu-i așa? Altfel, dacă ar fi ajuns lista dumatăle, pe ea ar fi figurat tot felul de oameni, inclusiv soția. Ce-a făcut soția dumatăle ca să se bucure de dreptul de a fi printre primii la tratament, ce-a făcut tovarășul Curta, nu-i așa, aici de față, chemat de dumneata ca să mă impresioneze? Pe mine nu mă poate impresiona nimeni, așa să știi... Am ales pe tovarășii care merită să fie tratați întâi și care...

— Și care te-au ajutat la defăimarea mea, preluă fraza Titorian, și în clipa aceea se așeză la birou, simțind că se clatină.

— Tovarășe Curta, vreau să-ți spun, se adresă din nou directorul lui Petre, că acest abuz aparține tovarășului Morăscu, pur și simplu, în virtutea funcției pe care o are pe linie de organizație, face ce vrea. Vreau să mai știi că am interzis ședința Organizației de bază pentru excluderea lui Costache, din considerente obiective. Costache se afla într-o stare mai mult decât gravă și nu avea nimeni dreptul să-l transporte în sala de ședințe fără aprobarea mea...

— Aprobarea dumitale nu mă interesează, tovarășe Titorian. De o lună de zile știai că trebuie să țin ședința și de fiecare dată mi-ai anulat-o din aceleași considerente, nu-i așa, cum era să mai aștept? Poate voiai să moară, așa cum de fapt s-a și întâmplat, și eu să nu pot să-l exclud, cum promisem indicații.

— De la cine ai primit indicații? întrebă Curta calm și după felul cum îi tremura bărbia se vedea lesne că se abținea cu greu, tonul egal era prefăcut, alte ritmuri verbale se zbăteau în el gata să se dezlănțuie.

— Nu-i treaba dumitale...

— E și treaba mea, și eu sînt membru de partid, și nu aveai dreptul să ții o ședință dacă majoritatea membrilor nu erau de față...

Morăscu vru să spună ceva, dar remarcă lui Curta îl opri, pur și simplu scăpase din vedere acest lucru, în dorința de a-l exclude pe Costache cît mai iute nu ținuse seamă că sala era goală; acum îi adusesese aminte Petre, și încurcătura în care se afla îl determină că se oprească din plimbat și să-și aprindă agitat o țigară.

— Eu am să răspund pentru asta.

— În fața membrilor de partid, zise Curta.

— În fața cui trebuie, în fața celor care mi-au dat indicațiile...

– Tovarășe Morăscu, dumneata ești suspectat că îți dai singur aceste indicații și că deseale întâlniri cu tovarășii din conducere sînt pur și simplu înveții... Dumneata îți acorzi drepturi pe care nu le ai și nîu ți le-a dat nimeni. Tot comportamentul față de Constache a fost nu numai antipartinic, dar și inuman și lipsit de rațiune. De asemenea, vreau să știi că indiferent de calitatea pe care o ai, împuternicirea de secretar ți-a fost dată de oamenii de aici și tot ei ți-o pot lua.

– Mie? se miră Morăscu. Mie să-mi ia această calitate, membru de partid din douăzeci și opt... Pur și simplu îl invidiezi pe tovarășul Stamate, asta este motivul, nu-i așa, care te seacă la ficat și dimitale de intelectual... Ei bine, atît doctorul Titorian, cît și dumneata, veți avea de-a face cu mine. Așa să știi, eu nu tolerez reacționari într-un sanatoriu cu destinație specială – și Morăscu ieși din încăperea, dîndu-și seama că raportul de forțe s-a schimbat în defavoarea lui.

Ușa trîntită cu putere zgudui încăperea; din laboratorul vecin se auzi spărgîndu-se ceva pe dalele de gresie și înjurătura fără perdea a unei femei.

– Scuză-mă că te-am chemat, tovarășe Curta, am vrut pur și simplu să fii de față, să afli care este adevărata situație. Mi-e jenă să dau ochi cu bolnavii. Medicamentele sosite trebuiau utilizate în primul rînd de cei pregătiți pentru operație și de pacienții cu forme pulmonare adecvate unui asemenea tratament. Știu, poate nu-i omenesc ceea ce spun, dar sînt multe cazuri care nu mai pot fi salvate cu nici un medicament. Lista lui Morăscu este o aberație, în timpul asta cazurile vindecabile vor ajunge într-un stadiu în care n-o să mai putem face nimic. Sîntem datori să redăm societății oameni în stare de a munci, nu să-i ținem aici cu anii. Am scris la minister, dar punctul meu de vedere n-a fost luat în seamă. Știam că Morăscu se va lega de soția mea, deși voit n-am trecut-o printre cei ce trebuia să primească medicamente. Omul ăsta n-are nimic cîstit în el. Și pe urmă sînt stupefiat, nu înțeleg cum toți cei de aici pot înghiți

asemenea abuzuri, ce fel de membri de partid sînt cei care se supun indicațiilor unui scelerat? Căci Morăscu asta este, și nimic altceva... Sînt uluit, tăceți cu toții, nu v-ați dat seama că în felul acesta l-ați omorît pe Costache, și nu numai Morăscu l-a omorît, ci și dumneavoastră, care ați stat și n-ați făcut nimic pentru el. Trebuia să fie cu orice preț exclus? Foarte bine, de ce nu l-ați bifat pe lista aia a proscrisilor, de ce era necesar acel spectacol degradant, umilitor; nu mai înțeleg nimic, aveam senzația că trăiesc într-o țară civilizată, dar îmi dau seama că plutim într-un ev mediu în care numai cu inchiziția am fi putut rivaliza... Între doi indivizi care greșesc cel mai vinovat este cel mai conștient, or în cazul lui Costache și al medicamentelor, cel mai conștient nu este Morăscu, sîntem noi, sînteți dumneavoastră, deci noi sîntem mai vinovați, dumneavoastră veți purta răspunderea pentru haosul care domnește aici... va trebui să plec, am să plec cît mai repede cu putință de aici, ăsta este orice, numai sanatoriu nu...

Titoțian își duse din nou batista la gură, o șuviță roșie i se prelingea pe batistă, dar el, după ce se uită un timp la culoarea de purpură, se duse la chiuveță, se clăti, apoi se întinse sfîrșit pe canapeaua de consultații, cu ochii închiși, respirînd greu...

— Dumneavoastră, dumneavoastră ce păziți, cum puteți lăsa să evolueze lucrurile așa? mai spuse el, cu vocea stinsă.

Curta ar fi vrut să răspundă, nu atît pentru că ar fi avut în capul lui pregătite soluții; n-avea nici o soluție, ar fi dorit doar să-l liniștească pe medic, aflat într-o stare jalnică, trăsese chiar aer în piept să-și înfrîngă emoția și nervii. era un sistem al lui de a se liniști, dar odată cu pătrunderea aerului simți în partea dreaptă o ușoară gîdilitură, apoi senzația de mîncărime se transformă, o întepătură la început superficială, apoi tot mai profundă, ca și cum cineva ar fi vrut să-i încerce rezistența la durere, și cînd vru să expire își dădu seama că nu mai poate, că

ceva anormal, un lucru cu totul neobișnuit se petrece în organismul său. Durerea deveni atroce, avu certitudinea că în interior aude un pîrîit ca de fibră ruptă și pentru că nu mai putu suporta durerea se cocîrjă de spate, își ridică brațele în sus, ca și cum ar fi cerșit ajutor. Sora Nana, care tocmai intra pe ușă, îl văzu învinetindu-se, veni grăbită la el să-l susțină, dar Curta se prăbuși greu pe podea, încercînd să înțeleagă ce se întîmplase cu el. Nu mai putea respira, iar în partea dreaptă toracele i se ridica în sus, în timp ce pleoapele, grele, se umpleau cu o materie vîscoasă ce tindea să-i acopere ochii. Sora Nana îi spuse ceva lui Titorian, apoi ieși grăbită din încăpere. La scurt timp, apără cu doctorul Ciclován și Titorian, după ce scoase cămașa de pe Curta și îl cercetă, luă din primul dulăpior un bisturiu și, fără nici o pregătire prealabilă, înfipse cuțitul în torace. Se auzi un pocnet de balon spart; durerea interioară fusese cu mult mai intensă decît cea provocată de bisturiu, pe aceasta din urmă n-o mai percepu, și cu toate că aproape își pierduse cunoștința, îl auzi pe Titorian șoptindu-i la ureche:

— Trage din țigară...

Curta strînse între buze țigara de la Titorian, trase din ea, și prin tubul introdus de sora Nana în tăietură se auzi ceva bolborosind; cînd privi printre pleoapele grele locul cu pricina, văzu fumul ieșind prin tubul de culoare roșie. Înțelese pe dată ce se întîmplase cu el.

Îl urcară pe o targă, și Aneofița, Ciclován și sora Nana, ajutați de o infirmieră, îl transportară la etajul întîi într-o rezervă pregătită pentru altcineva; proaspătul internat era la ușă, cu bagaj cu tot, Curta nici nu-și dădea seama de ce înregistrează toate aceste amănunte; reținuse pînă și gestul de protest al bolnavului, încrîncenarea din buze, vrusese probabil să spună ceva, dar vederea bolnavului plin de sînge și cu tubul ieșit printre coaste, îl lămurise pe dată că orice explicație ar fi fost de prisos.

— Nu, nu mai stau aici, se adresa bolnavul soției, și în curînd se auzi jos o mașină demarînd puternic.

Așezat pe pat, cu fața la fereastra largă, urmări Pobeda neagră cum colbuește brazii din jur și-i păru rău că starea lui îl speriasse pe noul venit într-o asemenea măsură.

— Nu mai ai voie să scoți un cuvînt, ai înțeles? Un cuvînt îți poate fi fatal, auzi vocea lui Titorian.

Deși era atent la cele ce-i spunea medicul, se întreba de ce pleoapele nu se supuneau îndemnului lăuntric de a se ridica. Atîta ar fi vrut doar să întrebe; de ce pleoapele îi atîrnă tot mai greu, lăsînd privirilor un spațiu doar cît o lămă de brici, dar avertismentul doctorului ce suna ca o condamnare îl opri să afle răsuns la curiozitatea lui.

Sora Aneofița sosită cu instrumentarul, fixă și mai bine tubul în incizia proaspătă, dar, curios lucru; mîinile parcă ar fi umblat nu pe trupul lui, ci pe o pernă de aer; abia îi simțea răceala degetelor și cu toate că știa că sora îl privește, încercările lui de a o vedea dădură greș, tăietura se închisese, și ochii începură să se zbată într-un întuneric desăvîrșit.

— Nu te speria, în curînd ai să vezi, vere, auzi el de data asta vocea lui Ciclovan; dacă nu băga bătrînul cuțitul în tine imediat, acum intrai pe poarta îngerilor, glumi doctorul. Aerul a pătruns și la față, dacă te-ai vedea cred că ai rîde cît de frumos arăți; ai capul cît o baniță. În cîteva zile ai să-ți revii, în schimb multă vreme n-o să ai voie să vorbești, cel mai mic efort te poate costa, dragă, și vai, cît te poate costa... Sora Aneofița va avea grijă de celelalte; nu-ți face probleme, ești doar la spital, ea pentru asta primește salariu, să-ți golească măruntaiele și să ți le umple cu lingurița.

Ușa se mai trînti de cîteva ori, în încăpere se instaură apoi liniștea, o liniște spartă doar de bolboroseala tubului de cauciuc al cărui capăt fusese introdus într-un borcan cu apă, și Curta n-avea cum să vadă că un sfert din aerul pe care îl inspira ieșea prin tub, filtrîndu-se prin lichidul din borcan,

devenit la scurt timp roșu ca sângele. O injecție direct în mușchiul brațului îl moleși; încercă să-și adune puterile, să miște piciorul drept, efortul fu zadarnic, piciorul era de lut parcă. Adormi în aceeași clipă; o prăbușire bruscă în neant, cu toate că era conștient că doarme, și tocmai senzația că era conștient îl neliniștea; câteva celule rămăseseră în el treze, inima, care bătea gata să se spargă din pricina spaimei, era un indiciu că o parte a trupului rămăsese neadormită, partea aceea de conștiință capabilă să se chinuie mai mult decît restul. Își simțea sub pleoape lacrimile calde și grele curgîndu-i pe obraz, n-avea putința nici să le șteargă, nici să le oprească; din gîtlej, sforăitul neuniform era prezent și el, de unde Curta deduse că jumătate din creier se află într-un repaus total, în timp ce cealaltă refuzase să se supună calmantului puternic. Nu-și dădu seama cît anume durase acea stare, mult sau puțin nu însemna nimic, anumite momente din viața unui om au altă durată și se măsoară cu un alt timp, timpul biologic fiind insuficient ca unitate de măsură; un timp universal îl guverna, în afara pămîntului, unde rotațiile ceasornicului erau infinite, ca și spațiul de unde porneau, și din acel timp și acel spațiu infinit, Curta auzi cum cineva șoptea lîngă el „Uite cum albește“. Își zise că este o glumă, visul îi juca un renga, deoarece starea, credea, era o stare de vis, și în acest vis el începu calm să-și ordoneze bătăile inimii printr-o comandă lăuntrică, apoi prin rugăminți ce nu se puteau auzi și, într-adevăr, inima cedă acelor impulsuri și se domoli. Cineva îi șterse lacrimile, nu avu nici o îndoială că mîna prelungă și osoasă era a lui Băciu; din nou făcu efortul să deschidă ochii și să se miște, dorind ca cei din jur să afle că e viu și că-i aude, dar comanda rămase fără rezultat, membrele nu i se mișcau, iar ochii nu puteau cerceta nici măcar un punct în afara spațiului închis. O respirație caldă, cu un ușor miros de medicamente, îi lovi nările, și în urma efortului supraomenesc pleoapele se dilată și ca printr-o ceață deasă văzu

chipul lui Baci u aplecat deasupra lui, și nu avu nici un dubiu că omul se bucură nespus. Renunță la orice încercare de a-și trezi partea adormită și atunci coborî într-un somn adînc vecin cu moartea.

Nu știa de cînd nu se ridicase din pat; n-avea curiozități, nu întrebase pe nimeni, nu-l întrebase nici pe Buzangiu, care săritor ca întotdeauna, venea în fiecare zi să-l bărbierească cu briciul cu mîner din lemn de trandafir, făcut de el și pe care-l ținea întotdeauna în așa fel, ca să fie întrebat cine i-a meșterit cele două pînze roșietice, în care lama cu sclipiri de oțel se ascundea cuminte după ce o folosea. Frizerul sanatoriului se îmbolnăvisese, se îmbolnăvisese de plămîni, cu toate că la angajare fusese sănătos tun, și Buzangiu îl înlocuia pentru cazurile urgente. La Curta venise nu din obligație, ci din prietenie, nu pretindea pentru serviciile lui nimic, dimpotrivă, într-o zi îi chiar mărturisise că s-ar fi simțit umilit dacă fostul lui coleg de cameră ar fi încercat să-l răsplătească în vreun fel. Pentru că a doua zi se învoise, avea treburile lui secrete, deși tot mai mulți pacienți știau de porcii lui din pădure, venise să-l bărbierească pe Curta seara tîrziu, cînd mulți bolnavi se aflau în sala de jocuri, ori la plimbare, iar alții pur și simplu agonizau.

Se apropia din nou toamna, primul lot de medicamente, primit cu îndreptățit entuziasm se dovedise spectaculos, dar nu după multă vreme, bolnavii mai grav își reveniră la vechea lor stare, medicamentele nu putuseră face minuni, unele organisme începură să se obișnuiască cu licoarea gălbuie, passul și hidrazida, în cazul lor, nu mai rezolvau nimic. Bolnavii își pierdură încrederea avută la început, și căzură într-o stare de profund pesimism; așteptau alte medicamente care să-i pună pe picioare. În urma tratamentului îndelungat, unii bolnavi mai sensibili încercară un dor de ducă inexplicabil, și Morăscu, el însuși

într-o asemenea stare, fu găsit într-o noapte la câțiva kilometri de sanatoriu, îmbrăcat în pijama, călcînd voinicește spre un țel știut numai de el. Cînd o echipă formată din personalul administrativ îi găsi urma, se miră că e oprit din drum, iar cînd fu întrebat unde anume vrusese să se ducă, rămase perplex, nici el nu știa unde pășea atît de grăbit. Un alt pacient se obișnuise să se urce pe un stîlp de înaltă tensiune, de acolo ținea discursuri interminabile; se adresa pădurii ca unei mulțimi nesfîrșite de oameni și o dată numai electricianul, ajutat de o scară mobilă de pompieri, fusese în stare să-l coboare, în timp ce vajnicul orator se zbătea strigînd că reacționarii îl împiedică să glăsuiască mulțimii.

Tovarășa Vanda se însănătoșise, dar refuza să părăsească sanatoriul; venise un lot proaspăt de bolnavi, abia îi trecuse pe una dintre multiplele ei liste și nu voia să cedeze dorințelor de a-i bifa pe noii cosmopoliți. Titorian zăcea în apartamentul lui de lingă sanatoriu, cîteva luni de zile nu venise să-și vadă de serviciu, de altfel, după spusele lui Morăscu, refuzul lui era o simplă stratagemă, știa că va fi mutat, și medicul voia să-și prelungească șederea învîcînd starea gravă în care se găsea.

Toate astea, Curta le află de la Buzangiu, el era purtătorul de cuvînt al noutăților ce se petreceau în celelalte rezerve, el îl ținea pe Curta la curent cu veștile, ca și cu numele celor ce plecau în lumea dreptilor, nici ei puțini la număr. În solariul de unde se mutase nu se-ntîmplase nici o schimbare mai de soi; Baciul revenise la locul lui, în timp ce tînărul activist Gavra învăța de dimineată pînă seara, voia să-și dea examenele ultimului an la Geologie, dar sesiunea se încheiase; spera s-o prindă pe cea viitoare. Și cu Cozmin se petrecuse ceva, ce anume, Buzangiu n-avea de unde să știe; Cozmin, nu-și povestea gîndurile, dar din spusele lui Buzangiu se întîmplase ceva grav, aproape nu mai mîncă și nici preocuparea lui de seamă, lectura, nu-i mai dădea satisfacție; în ultimul timp nu mai citea. Isaăc locuia tot la tăietorii de lemne, greu se mai

putea mișca din pat, părintele Ghinolea avea grijă de el, îi schimba așternuturile și el venea la sanatoriu după medicamente; Ghinolea își cumpăraseră o bicicletă și acum Curta înțelesese cine era omul care tot la două zile, îmbrăcat în negru, pedala voinicește pe drumul colbuit.

Și de data asta Buzangiu își legă cureaua lustruită de noptieră; era cureaua de la pantaloni, ascuțiș de brici pe o parte, și Buzangiu, căruia între timp îi crescuse burta, aproape că nu mai avea nevoie de ea, cu toate acestea o purta, socotind-o utilă pentru alții dacă nu pentru el. Buzangiu întinse cureaua și începu să-și ascută briciul cu o iuțeală nemaipomenită, apoi treptat reduse mișcărilor rapide, își smulse un fir de păr și-l trecu peste lama ascuțită; bucuros că firul se taie în două, zîmbi satisfăcut. De la chiuvea din holișorul alăturat luă într-un borcan apă caldută, turnă peste ea săpun ras cu briceagul, apoi cu pământul făcu un clăbuc alb și Curta simți prospețimea plăcută pe obraz. În grabă, Buzangiu îi acoperi cu spumă și nările și atunci cu degetul mic, la care lăsase să crească o unghie lungă și scobită ca o copaie, luă surplusul de spumă, dîndu-i posibilitatea lui Curta să respire normal.

Incidentul îl scosese din bîrlogul lui și pe Forgaș, uitase de memoriul la care nu primise răspuns, venise la Curta din prima seară, și de atunci în fiecare zi. Îi adusesese chiar ficat de urs, și Curta mîncase cu poftă, spre bucuria ungurului, care-l socotea cel mai bun întăritor de pe lume. Într-o dimineață venise cu o carte, îi citise cîteva poezii din Petöfi și nu plecă pînă ce Petre nu-și umezi buzele în țuca tare ca spirtul.

Camera era plină cu flori de cîmp aduse de Visalon, și tot bătrînul pădurar îi amestecă, după rețeta lui, nenumărate ierburi, din care apoi îi fierse un ceai întăritor și într-adevăr, Curta, cu toată slăbiciunea organismului, nu făcu nici un fel de complicație care, în cazul lui, i-ar fi fost fatală. Și în timp ce Buzangiu dădea a doua oară cu săpun, Curta privea prin fereastră spațiul întunecat din fața sanatoriului, urmărind luminița tot mai galbenă a lanternei lui Visalon, care neobosit

își căuta floarea vieții. N-o găsisese încă, dar spunea că nu mai e mult, îi localizase traseul, îi îngrădise chiar locul unde trebuia să apară, pînă la ziua și ora nașterii ei nemaifiind din acel an mult timp.

Buzangiu dădea cu briciul „contra“, să nu mai rămînă nici o asprime în barbă, și, în timp ce se juca parcă pe obrazul lui, îi povesti despre porci, unul ajunsese la peste o sută șazeci de kilograme, porcul de bază, masculul, din a cărui sămînță scroafa, Aneta, fătase de șase ori, de fiecare dată cîte unsprezece purci, toți în viață, toți sănătoși. Trebuise să mărească cotețul; se trezea noaptea, cînd sanatoriul dormea în liniște, sărea gardul prin spate, se ducea la *averea* lui și lucra pînă dimineata. „Să ai grijă de o turmă întreagă nu e lucru simplu, spunea el, e treabă gospodărească și preocuparea lui de seamă aceasta era: să-și îngrijească porcii, la care ținea ca la ochii din cap. Mîncare avea suficientă, venea toamna, apetitul era în declin, zeci de porții se întorceau la bucătărie, și de acolo în oalele lui Buzangiu, anume puse de el în dosul ușii, ca să nu mai facă efortul de a lua hrana de la crematoriu. Cu ajutorul electricianului și al mecanicului, își făcuse o teleguță cu două roți; singur se înhăma la ea și, asudînd din greu, o țira după el, încărcată cu mîncare, pînă la cotețul porcilor. Această îndeletnicire nu-l împiedica să-și vadă mai departe de celelalte; nu renunțase nici la aprovizionarea cu spirtoase și nici la serviciile mărunte de care aveau nevoie pacienții; munca, de orice natură ar fi fost, îi producea o mare plăcere și cu toate că făcea eforturi fizice deloc ușoare, nu numai că nu slăbea, dimpotrivă; îi apăruse o a doua bărbie, și din cînd în cînd, pentru a-și arăta starea de înflorire, o apuca cu dragoste, smucind-o, să vadă lumea cît de bine îi merge. Tot el ducea de mîncare și în poiana lui Curta, neștiind la început pentru cine. Curta scrisese pe un bilet cîteva cuvinte rugătoare, și Buzangiu se oferî să-i îndeplinească această dorință fostului coleg de cameră, pe care nu numai el îl îndrăgise; ușa

lui nu stătea închisă aproape niciodată. Și ca musafirii lui Curta să-l vadă și pe el acolo, Buzangiu venea și-i dădea raportul și primea alte instrucțiuni, pe care le respecta cu sfîntenie.

Într-o zi, curios din fire, Buzangiu nu se mulțumi numai să lase mîncarea la locul indicat; pitit după o stîncă, așteptă timp îndelungat. Necunoscutul nu se lăsa vederii, și Buzangiu își zise atunci că la mijloc nu e lucru curat; mai mult că sigur, cineva cobora din munți să ia hrana dusă de el acolo și acel cineva, văzîndu-l pitit, refuzase să se apropie de alimentele așezate claie peste grămadă. De atunci, respectuos din fire, lăsa mîncarea în hîrtii separate; carnea de o parte, cartofii și pîinea în alta, nu ducea numai resturi așa cum îl rugase prietenul, ducea mîncare mai de soi, aleasă cu grijă din piramidele de rămășițe, de fiecare dată cu teamă-n oase să nu-l vadă cineva.

În altă zi, curiozitatea îl doborî din nou: dacă Curta avea cine știe ce legături nepermise, și el era pus să ajute vreun dușman, tocmai el, care se bucura de vremuri bune și avea de toate? Și fără să se mai grăbească, se urcă într-un stejar. Era după-masă, orele de cură trecuseră demult, soarele blind îl încălzea și adormi buștean, așezat între trei crăci groase. Cînd se trezi, văzu jos, în poieniță, un spectacol de neînțeles pentru el: patru lupi se hrăneau din bunătățile aduse, patru jigodii cu blana strălucitoare din pricina atîtor calorii; își zise că cele patru blăni ar fi tocmai bune pentru căptușeală la un palton, înțelegînd un palton nu pentru altcineva, ci pentru nevastă-sa, Aneta. După ce uimirea îi trecu, își puse nenumărate întrebări, și nu găsi răspuns la nici una, și pentru că nu găsi își zise că dinadins prietenul lui punea acolo mîncare, ca să-i ferească porcii de jivinele pădurii, și acest ultim argument, singurul credibil, i-l apropie pe Curta și mai mult. În dorința de a-l răsplăti pentru acest gînd bun, într-o zi îi cercetă hainele de iarnă și din proprie inițiativă se apucă să le curețe, apoi le călcă în oficiul aflat la fiecare etaj. Numai acesta putea fi motivul, își

repetă el, alt motiv nu putea exista, un motiv în afara raționamentelor înțelese de el nu mai era motiv, și atunci Buzangiu utilizează teleguța și pentru porcii lui Curta, cum îi numi în glumă. Sătui de atita mîncare, lupii nu-și mai căutau hrană prin alte părți; era suficient ca el să dispară prin crăpătura dintre stînci și fiarele pădurii se repezeau la găleți și se înfruptau pînă ce făceau niște burți uriașe. După cîteva luni de tratament lupii se îngrășaseră peste măsură; miroseau a hoit omenesc, căpătaseră obiceiuri ciudate, dormeau la marginea pădurii cu picioarele în sus, ca niște măgari, și pocneau pe sub cozi din pricina bucatelor gătite, cu care nu erau obișnuiți. Din cauza asta locul mirosea înfiorător, încît Buzangiu își ducea deseori două degete la nas și își strîngea nările să nu simtă aerul grețos ce se răspîndise în poieniță. Iarba și florile pâliseră, unele din pricina urinei acide, altele tăvălite sub pașii lor; acolo, în poieniță, se împerecheau, acolo își făceau nevoile, acolo se născuseră cîtiva pui, sub o stîncă, aproape la vedere, animalele lăsînd impresia că nu se mai tem de nimic. Hrănindu-i, Buzangiu avea convingerea că de fapt își apără propria avuție, și într-un fel nu greșea prea mult, porcii lui aflîndu-se doar la cîtiva kilometri, dacă tăiai cele două dealuri de-a dreptul.

Buzangiu îl bărbierise pe Curta; acum îi împrespăta obrazul cu spirt amestecat cu zeamă de castraveți. Citise într-o revistă găsită la crematoriu că femeile așa se ungeau seara dacă voiau să-și păstreze prospețimea tenului, și pentru că încercase lotiunea și avusese impresia că revista n-a mințit în privința eficacității ei, își zise că n-ar strica să aplice același tratament și prietenului său. Curta se strădui să nu tușească, vaporii de spirt îi tăiau respirația, apoi mai persistă un timp numai mirosul acrișor de castravete, și cînd dispăru și el, fața lui Curta rămase roșie și netedă, și Buzangiu își linse buzele satisfăcut de treaba bună pe care o făcuse.

Rana dintr-o coastă se vindecase, tubul fusese scos de mult și doctorul Băltescu care-l vizitase de cîteva ori se declară

mulțumit. Îl informase că în străinătate asemenea cavități se rezolvă rapid, prin operații direct pe organ, dar în țară nu se aflau încă aparate cu ajutorul cărora să fie scoși din circuitul respiratoriu ambii plămîni; deci, pînă la posibilitatea unor asemenea intervenții mai era de așteptat, dacă cumva pînă atunci nu se va întîmpla o minune, în bine sau în rău, își încheie el scurta prelegere. Cunoscuse un caz asemănător; bolnavul își închisese cavitatea cu un simplu strănut, cine știe cum înăuntru se crease un spațiu golit de aer, și la strănut pereții buretoși se uniseră pur și simplu prin presiunea exercitată din afară. Orice era posibil, dar Curta nu credea că vreodată lui îi va fi hărăzit un astfel de noroc.

După plecarea lui Buzangiu intră Pintică, ținînd cu greutate patul pliant; un pat nou, de culoare verde, și umărul lui, și așa destul de strîmbat din pricina operației, părea acum și mai adus într-o parte, haina lăsînd să se vadă în locul omoplatului un gol, ivit în urma căderii mușchiului în cavitatea toracică. Pintică cercetă camera, și după ce se convinsese că Buzangiu și-a luat instrumentele de bărbierit cu el, semn că n-are să se mai întoarcă, zîmbi voios și întinse patul lîngă cel al lui Curta. Așa făcea Pintică în fiecare seară, din clipa accidentului, își aducea de la sora Nana patul pliant și dormea cu *pretenul* său, dintr-o grijă și recunoștință nemărturisită pentru tovarășul de suferință, aflat, după aprecierea lui, într-un greu impas. Întîmplarea lui Curta, răspîndită repede în întreg sanatoriul, credința celorlalți pacienți că zilele scriitorului sînt numărate, anulase propria lui durere fizică și pe cealaltă, sufletească, cu mult mai importantă de asemeni. O durere mare întotdeauna face să pălească una mai mică, or în concepția lui Pintică starea prietenului său reprezenta durerea cea mare, a lui pierzîndu-se cu totul în suferința cealaltă; rar își mai aducea amînte de Calafat Opincă, pînă și zgîrcenia cu care îi trimitea vești soția lui i se părea firească, de vreme ce el nu mai avea timp decît pentru Curta. Dar această dăruire fără rezerve, din toî sufletul,

cu toate eforturile depuse – și ele nu erau puține – îi făcuse bine lui Pantică; uitînd de sine și lăsîndu-și organismul în plata Domnului, el reacționase pe cont propriu și odată eliberat de un sistem nervos care lupta împotriva lui, sîngele începu să circule altfel, și la numai o lună după ce Petre fusese țintuit la pat, Pantică, după opinia medicilor, aproape se însănătoșise. Avizat din timp de această schimbare – sora Nana îi adusese la cunoștință lui Curta vestea despre felul cum arătau noile radiografii ale lui Pantică, Petre înțelese pe dată motivele acestei schimbări și lucra în favoarea ei, exagerîndu-și suferințele fizice dispărute aproape cu desăvîrșire și prelungindu-și șederea la pat, tocmai ca Pantică să se simtă împresurat de obligații utile. În afară de bărbierit, unde nu se pricepea, se ocupa de toate mărunțișurile vieții cotidiene, de la căratul veceului portativ, pînă la frecțiile cu spirt, aceleași în fiecare seară, pe porțiunile mai puțin supuse aerisirii, ca Petre Curta, obligat să stea culcat să nu facă răni, și mai ales să nu contracteze vreo pneumonie. Din pricina acestor griji nu putea să-l suferă pe Buzangiu, tot mai înfigăreț și gata oricînd să preia el o serie de treburi, cum ar fi curățatul pantofilor și al bocancilor, călcatul hainelor, spălătul cămășilor și puloverelor, deși Petre demult nu mai folosisse îmbrăcămîntea personală, iar cît despre lenjerie, spălătoria sanatoriului se descurca incomparabil mai bine decît Buzangiu sau Pantică, primul sfîșiiînd cămășile în zeci de locuri din pricina storsului cu forță, celălalt cosînd năsturii atît de strîns, încît Curta numai după lungi eforturi și-i putea încheia; un încheiat și el în gol, deoarece Petre n-avea nevoie nici de cămăși, pijamaua, schimbată tot la trei zile, fiind unica lui îmbrăcămînte.

Într-o zi, Curta asistase chiar la o mică ceartă ce desigur ar fi putut degenera într-o încăierare între cei doi, dar pînă la urmă Buzangiu cedă, convins că Pantică era mult prea șubred ca să suporte cea mai mică atingere. Se certaseră din pricina unui pahar cu suc de portocală; și unul și celălalt voiseră să-i facă lui

Curta o surpriză, dar Buzangiu storsese portocalele grosolan, prin lichid pluteau nenumărate firișoare galbene, ce puteau dăuna stomacului lui Curta, spre deosebire de sucul din paharul lui Pintică, strecurat cu grijă prin tifon, limpede ca o apă frumos colorată. Supărat, Buzangiu bău conținutul paharului singur, se șterse la gură cu dosul mîinii mari, mulțumindu-se doar să constate să zeama de portocale adusă de Pintică nu mai avea nici un fel de vitamină, vitamina oprindu-se, după cum încerca el să-i convingă pe cei doi, în cîrpa folosită drept strecurătoare.

Pe carnetelul legat de noptieră cu o sforicică, Curta îi adresă lui Pintică rugămintea ca acesta să-l ajute să-și ridice pernele, și Ștefan, bucuros că era util chiar din clipa intrării pe ușă, înălță cele două perne, prima caldă și jilavă, cea de a doua rece și proaspătă, și după ce puse perna proaspătă deasupra Pintică îl ajută pe Curta să se lase fără efort pe fața curată și răcoroasă.

Dincolo de peretele de sticlă, seara începea să se lase cafenie; ca să nu-i perceapă prezența, Curta închise ochii, și gîndurile, ca de atîtea ori la un asemenea ceas de singurătate, îi fugiră spre Toria și spre Aron; începeau să umble pe străzile orașului de acolo de jos, pe unde nu mai fusese de atîta vreme. Nu-și putuse închipui că cele cîteva luni sorocite ca timp maxim de ședere în sanatoriu aveau să se prelungească atît de mult, și nici nu bănuise vreodată că soarta are să-l despartă pentru atîta vreme de femeia dragă a cărei prezență ar fi dorit-o atît. Toria îi trimitea cu regularitate scrisori, dar încetase să mai urce pînă sus; de vină erau și rîndurile lui și teama desprinsă din ele ca nu cumva miile de bacili împrăștiți la fiecare tuse să n-o îmbolnăvească; el îi ceruse să nu mai vină, fusese chiar imperativ în rugămintea lui, ea cedase acestei rugăminți, și acum avea sentimentul că ea cedase cu plăcere, că anume așteptase acel sfat, ca să capete dezlegare să-l dea uitării. Nu-i scrisese ce se întîmplase cu el; nu voia s-o sperie, dar îi trecu

prin minte că dacă l-ar fi iubit cu adevărat i-ar fi intuit starea; marile iubiri sînt capabile să sfărîme zidul necunoaşterii, să-şi întindă simţirea dincolo de aparenţe; credea în telepatie, în momentele lor de derută sufletească îi ghicise neliniştile ascunse, obligînd-o să le recunoască, şi pentru că el credea în această posibilitate de percepere de la distanţă, o învinuia în sinea sa că nu se străduia să ghicească marea lui suferinţă.

Uşa de la intrare se deschise, sora Nana îi făcu semn lui Pintică să iasă, şi cînd el încercă să se strecoare pe lingă patul pliant, ea îi dădu de înţeles să-şi ia şi patul cu el, şi Pintică abia la uşă văzu că sora Nana nu era singură, era cu o femeie; nu-i trebui mult să înţeleagă că femeia blondă nu era alta decît Toria.

Toria intră în încăpere fără cel mai mic gest de uimire; sora Nana o pusese la curent cu toate amănuntele stării lui – şi fiindcă Petre era cu ochii închişi, se așeză pe un scaun şi numai cînd îşi scoase pardesiul, fiştiitul acela străin şi totuşi atît de cunoscut, îl determină să-şi ridice pleoapele, dar la vederea ei nu schiţă nici un gest, ca şi cum prezenţa ei acolo ar fi fost mai mult decît firească. Închise iar ochii, apoi îi redeschise mai sigur pe el şi numai atunci o văzu cu adevărat; Toria nu se aplecă să-l sărute şi nici el nu încercă să se ridice de pe pernele mari. Se cercetară cîtva timp în tăcere, ea mirîndu-se de părul lui alb, care, parcă era al altcuiva, cu mult mai în vîrstă, înconjurînd o frunte palidă pe alocuri încă vînată, din pricina vechilor umflături; nici pomeţii obrazilor nu erau cum îi ştia, ovalul lor se ascuţise, iar pielea aproape îi atîrna din pricina asta pe netedul de altădată al feţei; buzele cămoase erau strînse şi boţite, de parcă Petre ar fi ținut între dinţi un sîmbure amar.

Vru să-şi ducă o mîină la gură, dar în ultima clipă se abţinu, nu voia să se dea de gol, dar nici nu arboră vreun zîmbet de ocazie, necesar în asemenea momente; nu dorea să-l mintă, minciuna între ei n-avea loc, şi în sinea ei îi mulţumi sorei Nana

că o prevenise. Nu era mirată, cu toate că el îi tănuise acea boală pe care ea o anticipase în lunile de cînd nu-l văzuse; ştia sigur că va ajunge în această stare, era predestinat să dramatizeze, destinul lui avea vocația suferinței, iar organismul nu făcuse altceva decît să se supună docil acestei uluitoare deteriorări lăuntrice. În clipa aceea avu certa senzație că-l va pierde definitiv pe Petre al ei, acest pat îl va țintui pentru vecie, nu-l va mai vedea în altă ipostază decît în cea în care se afla acum, dincolo de ea nemaexistînd decît moartea. Și pentru că ea venise la alt om, și omul acela dispăruse cu desăvîrșire, vorbi cu el cum ar fi vorbit cu un necunoscut, cu un calm firesc, fără nimic calculat, fără menajamente ca și cum omul din pat ar fi fost întreg și pe deplin sănătos.

— Ieri au venit doi indivizi, au făcut o percheziție sumară, au zăbovit mai mult asupra cărților, au luat cîteva cu ei, mi-au dat în schimb o hîrtie.

Și Toria scoase cu grabă din sacoșa plină de tot felul de lucruri feminine o fițuică, o citi pentru ea, ca și cum nu i-ar fi cunoscut conținutul, dar cu sentimentul că de fapt lectura o făcuse pentru el, și vîrî grăbită hîrtia la loc.

Își împreună din nou degetelê mîinilor; Curta era de cîtva timp atent nu la ce spusese și citise, ci la degetul inelar; verigheta cu care se jucau degetele celeilalte mîini nu lăsa să se vadă sub ea albul pielii; locul ce trebuia să fie alb era bronzat ca și restul mîinii, și după ce se convinsese de acest amănunt făcu un gest spre carnetul de pe noptieră, scrise cîteva rînduri, apoi rupse foaia și i-o întinse Toriei.

— *Cămașa lui Cristos* și un volum al lui Esenin, volumul pe care l-ai cumpărat în anul trei, poate îți aduci aminte cum ne-am certat cine dintre noi să-l citească primul, spuse Toria și fără să se lase dominată de amintirile unui alt timp tăcu cîteva secunde, în ochii ei verzi o lumină se stinse, și privirile, din nou aceleași, ca la început, însoțiră cuvintele neutre ce-i ieșeau grăbite, frazarea fiind făcută nu după legile gramaticii, ci după

uităturile ei pe geamul ce ținea loc de zid și prin care noaptea se vedea umbrind cu desăvîrșire pămîntul.

— Mi-au pus în vedere la redacție să aleg, să aleg între munca mea acolo și tine; se pare că ei știu cu mult mai multe decît vor să-mi spună; sînt convinsă că acest joc de-a pisica și șoarecele are finalul cunoscut, jocul îl fac din cinism, știu că sînt femeie și că nu mă pot apăra. Mă domină prin sentințe și, în fața lor sînt incapabilă să scot vreun cuvînt. Ți-a venit și hotărîrea de pensionare, bineînțeles, și aici nesocotesc legea, ai avea dreptul la nouăzeci la sută din salariu, ei îți oferă o pensie socială de două sute cincizeci de lei, atît consideră că valorezi pentru societate. Nu crezi, Petre, că în urma acestor vești atît de plăcute ar fi normal să scoți măcar un cuvînt, măcar o singură vorbă? Sora Nana mi-a spus că de mult ar fi fost cazul să vorbești, te închizi într-o tăcere de care n-are nevoie nici organismul tău și mai ales eu. Niciodată nu m-am simțit sufletește atît de dărîmată, continuă ea, dar Curta o întrerupse printr-un gest și scrise iar ceva pe carnetelul lui și-i întinse Toriei biletul, cu oarecare greutate. Femeia nu făcu nici un efort să se întindă după el.

— Dacă nu ți-am spus despre el nimic de la început, înseamnă că e bine, a început să vorbească, și cînd i-am arătat fotografia ta m-a întrebat cine e nenea, de pe acum e încăpățînat ca tine; dacă îl cert se așază pe scăunelul din colț, își ia singur pedeapsa înainte de a i-o da eu, și tace ore în șir, ca un om mare, așa cum taci tu cînd nu-ți convine ceva. Dacă aș aduna orele de tăcere din viața noastră — chiar mă gîndeam într-o seară — aș ajunge la concluzia că de fapt mai mult am tăcut, că tu...

Ușa se deschise, și în încăpere apăru sora Aneofița Anghel, cu o tăviță pe care se afla seringă încă aburindă, în tifonul în care era învelită, și în timp ce așeza sticluta pe noptieră se uită fără jenă la femeia așezată pe latura stîngă a patului. Avu un zîmbet fugar în clipa cînd cu autoritate și în același timp cu un gest familiar trase pijamaua lui Curta ca să poată înfige

acul, și ea îl înfipse mai încet și mai brutal ca altă dată, încît Petre simți fiecare centimetru de carne perforat. De durere închise ochii, dar înjurătura pe care ar fi dorit-o cumplită muri în el; ceea ce nu se mai putu constitui verbal, dispăru și ca atitudine; îndurase întepătura calm, cu un soi de resemnare de animal hărțuit prea multă vreme să mai fie capabil de rezistență.

Sora Aneofița trase pijamaua la loc cu un gest sigur, spre stupoarea Toriei, care nu știa cum să interpreteze acest familiarism, și nu se mai miră cînd aceasta introduse termometrul printre cîrlionții de păr ai subțiorii; avu chiar impresia că fata zăbovește cu privirile în acea parte intimă, că dinadins potrivește termometrul cu atîta încetineală, ca s-o sfideze. Dar Toria nu zîmbi. Ca să-și ascundă adevăratele simțăminte, cum făcea altădată, mai mult ca el s-o prindă în această ghicitoare întoarsă pe dos și s-o calmeze cu cîteva îmbrățișări, rămase neutră și nu-și dădu în vileag nemulțumirea pentru felul cum accepta el comportamentul sorei; gesturile acestea mărunte, arme la îndemîna unei femei, însemnau acum pentru ea altceva, ceva cu mult mai grav; Petre era incapabil să reacționeze la lumea exterioară, indiferent că această lume îi cerea să divorțeze de el sau că era prezentă sub forma unei alte femei.

— Soră, nu crezi c-ar fi mai bine să-l frecționezi după ce plece el? Cred că ți-ar face, de altfel, cu mult mai multă plăcere, spuse Toria pe un ton ce se voia decent, fără reproș, o simplă constatare și atîta tot, și faptul că sora o privi firesc, iar Curta nici măcar nu se strădui să atenueze prin vreun gest insinuarea, o răni mai mult decît și-ar fi închipuit; deci ceea ce îi scrisese grupul acela de tovarăși cinstiți, cum semnașeră peticul de hîrtie trimis la redacție, era adevărat. Între soră și soțul ei legăturile erau mult prea adînci ca să se sfiască și unul, și celălalt în fața ei. Crezuse că ideea cu divorțul, reală în aluziile redactorului șef, are să-l determine să riposteze dur, așa cum îi era felul ori de cîte ori sentimentele îi erau puse sub semnul întrebării, dar

Petre tăcuse, nici culoarea feței nu i se schimbase, semn că înlăuntru indiferența era la fel de mare ca și în afară. Și la această ultimă constatare, rana ei sîngerîndă pentru o clipă se închise brutal, locul ei fiind luat de o mare amărăciune.

– Ce vom face, Petre? întrebă Toria după ce sora Aneofița Anghel ieși din încăpere triumfătoare, deschizînd ușa cu torsul, ca să o poată privi încă o dată în față, așa cum o făcuse și la intrare.

Curta își închise pentru o clipă pleoapele, ar fi vrut să-i scrie soției lui eîteva rînduri drept răspuns, dar voința de a face acel efort de conștiință i se păru inutil, cum orice discuție i s-ar fi părut de prisos în acel moment. Ar fi putut vorbi, la un moment dat își descleștă dinții și își umezi cu limba buzele arse și uscate de febra care-l topise săptămîni la rînd, dar odată gestul consumat se consumă și dorința de a vorbi și, liniștit, își deschise din nou ochii; erau goi de întrebări și nici nu doreau să dea vreun răspuns. Dorise atît de mult vizita aceasta, atît de mult s-ar fi bucurat să o știe pe drum venind spre el, dar apariția bruscă, la o oră la care nu se așteptase, îi curmase bucuria revederii, și veștile rostite cu brutalitate aproape, din dorința de a-l scoate din letargia îngrijorătoare i se părură firești, le rume-gase de unul singur, încît punerea lor pe tapet nu reprezenta o noutate, și cu atît mai puțin ceva ieșit din comun. Desigur, nu-i trecuse prin cap că vor ajunge pînă acolo încît să-i percheziționeze casa, la aceasta nu se așteptase, se așteptase la altele, cu mult mai grave, așa că atunci cînd Toria îi vorbise de cărți, nu-l duru ideea percheziției în sine, ci faptul că-i luaseră două cărți și mai ales acel Esenin, pentru care făcuse foame ca student. Deci faptele începeau să se adune, se lucra și acolo jos împotriva lui, și zîmbetul lui Baciuc care trecea din cînd în cînd pe aleea din fața balconului, cu un aer jovial, era un indiciu că moara la care făcuseră aluzie nu odată Isaac, și chiar Buzangiu, începuse să se rotească, și pe valțurile ei, cel ce urma la rînd era el. Consecințele deci erau previzibile, nu știa însă în ce fapte

aveau să se constituie, și iată că Toria îi comunicase câteva; acesta era doar începutul, cele ce aveau să urmeze erau așteptate cu nerăbdarea omului curios care dorește ca presimțirile lui să se adevărească. Toria vrusese doar să-l scoată cu veștile ei din amorteală, fără să-și dea seama că pentru el surpriza era pe trei sferturi anulată; noutățile ei nu erau noutăți, ci o realitate la care subscrisesse demult.

– Hotărăști cum crezi că e mai bine, își scrisese el răspunsul pe hîrtie, ți-am mai spus: nu vreau să fac din tine o infirmieră pe viață și cu atît mai puțin doresc ca din pricina mea, să fii calul de bătaie al altora.

Toria citise rîndurile cu stupoare, la orice s-ar fi așteptat, numai la o asemenea înțelegere a situației lor nu; iar dezlegarea pe care i-o dădea suna ca o acceptare deliberată a oricărei situații; însemna că vorbele ei aruncate mai mult într-o doară se bucuraseră de un răspuns tranșant; numai în clipa aceea înțelese că, de fapt, scrisoarea primită în numele grupului de tovarăși cinstiți nu era altceva decît o minciună sfruntată și că toate presiunile la care era supusă se datorau încercărilor de a-l suprima pe el elegant; și iată că o aleseseră pe ea drept una dintre uneltele de distrugere, acționase exact pe gustul celor ce îi voiau lui pieirea. Dacă ar fi știut ce se petrecuse cu el în răstimpul de cînd zăcea aici în sanatoriu? Mai mult ca sigur că dorința lui de a nu rămîne niciodată dator nimănui cu nimic stătea în spatele avalanșei de nemulțumiri, altfel Moldovan de la Regiune, care se arătase îndatoritor, ultima oară nu ar fi salutat-o mai mult mimînd salutul, nu s-ar fi grăbit să intre în primul magazin ieșit în cale.

– Petre, ce s-a petrecut cu tine mi-a povestit sora Nana, dar altceva mă interesează; povestea asta a ta nu putea apărea singură, ceva a declanșat-o, sînt sigură. Nu vreau să-ți reproșez nimic, crede-mă. Ce ți-aș mai putea reproșa, cînd de fapt tu lucrezi atît de minunat de constant împotriva ta? Cred că nici cel mai mare dușman al tău n-ar persevera cu atîta energie

împotriva sănătății tale cum lucrezi tu. Bun, e un capitol încheiat, n-am ce adăuga la ceea ce ai făcut cu propriile mâini, dar cel puțin de aici înainte fii rațional, rațional dacă realist nu poți fi. Nu vrei să înțelegi că trebuie să ne strecurăm dacă vrem să trăim, dacă mai vrei să mai prindem ceva din parșiva asta de viață? Nu te cunosc de ieri, de azi, la tine nimic nu apare nici în bine, nici în rău, fără motive serioase. Deci, care este cauza pentru care ai ajuns în halul în care ai ajuns? Nu te supăra că sînt brutală cu tine, tu m-ai învățat să fiu așa, să nu menajez pe nimeni și mai puțin dintre toți pe tine, asta a fost condiția viețuirii noastre pînă acum. Dar oricît de mult te-aș iubi, oricît de mult te-aș dori lîngă mine, nu pot trăi cu ideea că orice efort din partea mea este inutil. Hai să te spăl, miroși, miroși, pur și simplu, acum înțeleg de ce sora... spuse Toria, și oprindu-se din alte comentarii se ridică de la masă, își sumese mînecele bluzei, se orientă dintr-o privire și cu siguranța omului stăpîn pe sine se duse în dosul perdelei, unde se aflau chiuveta și instalațiile sanitare.

Căută din priviri un vas oarecare; zări pe etajera albă de porțelan un rest de pastă de dinți, cu capacul alături, cu pasta albă ieșită din tub și uscată, peria de dinți rărită, galbenă și mîncată la vîrf, o coajă de săpun (era încă din săpunul de la ultima ei vizită), o lamă ruginită așezată lîngă mașina de bărbierit. La vederea acestor lucruri intime, lăsate în părăsire, străine și ele de Petre, Toria simți un nod în gît, pe care și-l domină autoritar; mîngîie în treacăt pămătuful cu care își unsese și ea cu săpun picioarele, în zilele lor bune, înainte de a le depila cu aceeași mașină veche aducătoare de amintiri comune; ca prezența ei îndelungată în acel loc să nu pară suspectă, trase cu brutalitate apa la veceu, apoi veni în cameră, cu o casoletă plină cu apă caldă. Cu ajutorul unui prosop cumpărat încă pe vremea studenției, se așeză la patul lui Petre și cu un soi de milă mascată de mișcări repezi și sigure, aproape neprietenoase, înlătură pătura de pe el și, ca și cum l-ar fi dezbrăcat pe Aron

înainte de baie, îi scoase o mîneacă de la pijamaua încheiată cu șireturi la piept; dezlegă cu dinții șiretul prea strîns. Eliberat de îmbrăcămîntea umedă de transpirație, purtînd în ea mirosuri amestecate, Petre se simți stînjedit și înfrigurat, și pentru o clipă închise ochii, rușinat de propria lui înfățișare, ghicită în ochii mirați ai soției sale. Toria văzu plăgile vineții, una pe piept, deasupra inimii, alta sub braț, purtînd în mijlocul lor o crustă violacee, acoperite cu un praf absorbant, și cele două cicatrice o aduseră la altă realitate. O clipă în ochii ei se citi spaima. Își strînse pleoapele ca în urma unei dureri violente, apoi înmuie un capăt al prosopului în apa caldută și începu să-l frece pe Curta vîrtos, dar, spre uimirea ei, locurile frecate, roșii la început, deveneau tot mai albe, și Toria se întrebă de ce sîngele pătrunde atît de greu sub pielea maltratată; vederea trupului acela chinuit, prost irigat, învăluit încă în stratul de aer de sub piele, o făcu să înțeleagă că brutalitatea ei de pînă atunci, scop în sine pentru a-l readuce la viață, la realitatea ei, fusese de-a dreptul neomenească. Un val de căldură îi cuprinsese întreaga ființă și mîinile ei, pînă atunci de gheață, se încălziră. Își dădu seama că în fața ei nu se află bărbatul cu care se unise pentru o viață, puternic și capabil să o apere la nevoie, ci un trup neajutorat, un copil de fapt, neputincios la vreo reacție potrivnică. Îl spălă cu grijă la subsuori, și fiindcă prosopul și apa singure nu erau în stare să aducă pielea la curățenia dorită, luă coaja de săpun și începu să-l săpunească, apoi să-l șteargă cu un calm și o liniște materno. Pe spate avea pete mari, roșii, și în acele părți dureroase Toria insistă cu deosebire, apoi le pudră cu talc, talcul cumpărat pentru Aron, și la atingerea celui praf alb, cu miros de cocă parfumată, Toria se gîndi la pruncul ei, lăsat în grija unei colege; ca să nu țipe, își mușcă dureros buza de jos și își înfrînă cu greu un plîns ce de mult se zbătea în ea, gata să răbufnească. Îi dădu jos pantalonii de la pijama, și la gestul ei, Curta roși, pleoapele grele se întredeschiseră ușor, apoi le închise brusc, rușinat. Un geamăt

scurt îi ieși din gîtlej, ecoul lui înăbușindu-se în străfundurile pieptului.

— Cum Dumnezeu de te-au lăsat așa? spuse ea ca să-și schimbe gîndurile? Ai putea face și tu un efort să te duci să te speli singur, mai zise și văzînd în zona inghinală părul albit, ca la un om bătrîn aruncă supărată pătura peste Curta și apăsă pe butonul de lîngă noptieră de cîteva ori, insistent. La apariția sorei Nana, Toria ceru autoritar să-i fie adusă imediat o pijama curată și numai după ce-l îmbracă pe Petre, după ce-l pieptănă cu peria ei din fire metalice, făcîndu-l să se strîmbe de durere din pricina forței cu care apăsă, se declară mulțumită, spre îngrijorarea lui Pentică. Bietul de el intrase de cîteva ori și fusese gonit numai din pîrîviri; era temător că femeia aceea aprigă o să-i deterioreze prietenul cu desăvîrșire și ultima dată bărbatul venise chiar pînă la pat să se convingă că Petre Curta n-a pătîit nimic deosebit și că este întreg, cu suferința lui cu tot.

— Ai putea să-mi scrii pe carnețelul acela al tău măcar un mulțumesc, spuse ea, dar în aceeași clipă îi luă mîna în mîna ei, i-o pipăi îndelung, simțînd oasele sub perna de aer. Își dădu seama că pielea aceea nu îmbrăca decît oasele, sub înfățișarea aparentă se ascundea un schelet. Treptat, mîna lui se ghemui și se încălzi în căușul palmei ei, cerșind ocrotire. Înțelese că dincolo de mîndria lui de totdeauna, mascată acum de tăcere și boală, acolo, în pumnul acela mic se ascunde tot sufletul lui și toată dragostea ei.

— O să trăim, Petre, chiar dacă viața noastră are să fie un veșnic chin, nu ne dăm noi bătăuți cu una, cu două, nu sîntem făcuți dintr-un asemenea aluat, te rog fă un efort de voință pentru noi, dacă pentru tine nu mai vrei, și învinge-ți această stare.

În încăpere intră sora Nana, era ora de contravizită, la ușa alăturată se auzea vocea baritonă a doctorului Ciclovan, Toria se pregăti să plece, vizitele în incinta sanatoriului fiind îndeobște interzise. Grăbită, scoase din sacoșă două borcane cu dulceață și niște ciorapi de lînă împlețiți de ea; o rugase să-i

lucreze ceva cu mîna ei și Toria, la redacție, între două materiale ce trebuiau citite și redactate, ca să arate cît de cît omeneste, tricota în sertarul biroului; rodul muncii ei de aproape o lună erau acești ciorapi de lînă grosolană, albi la talpă și negri la vîrf. Nu-i ajunsese lîna de aceeași culoare.

— Petre dragă, am să-ți scriu și orice-ar fi, așa cum ți-am spus-o în prima zi cînd ne-am adunat laolaltă, o să fiu lîngă tine și cu tine, spuse Toria aproape în șoaptă, și drept răspuns la aceste cuvinte el îi ținu mîna în mîna lui moale; prin crăpăturile pleoapelor, ea zări o mică scînteie, singura rămasă din focul de altădată și pentru ea scînteia aceea valora mai mult decît toate cuvintele din lume.

Baciu stătea în fața lui, pe scăunelul luat de lîngă masă; așa îl văzuse cînd deschisese ochii; așezat comod cu un picior rezemat de patul lui Pentică, masîndu-și cu mîna dreaptă rotula încă inflamată, proeminentă, sub pijamaua rărită în acel loc al genunchiului. Curta dormise, nici nu se atinsese de masa de prînz adusă de infirmieră, mîncarea stătea sleită și acum pe noptieră. Greața îi încerca stomacul la mirosul persistent de friptură, nu mai putea suporta fripturile, cum în general nu mai avea chef de nimic precis, și damful acela îl făcuse să ațipească și tot el îl trezi, dar în locul fripturii îl văzu pe Baciu, cu mîna liberă strîngîndu-și negul de pe buză, mai roșu acum ca înainte, semn că starea lui generală se ameliorase mult; de altfel și fața lui Baciu arăta schimbată, mult mai colorată, pleoapele nu-i mai erau străvezii; erau brăzdate de vinișoare roșii; ceea ce era încă o dovadă că sîngele pulsa mai vioi în toată ființa lui. Nu-l văzuse pe Baciu de la accident; partea trează din el îi remarcase prezența fără însă a-i fi putut spune atunci ceva; șederea lui acolo, și mai ales acel zîmbet erau acum reale, și Baciu nu se sfîi să-și arate dinții regulați și strălucitori.

— Trebuie să fie admirabil să n-ai voie să vorbești, asta te scutește de multe, inclusiv de dorința de a nu fi de acord cu prezența mea aici. Cel mult mă poți înjura în gând. Te rog să nu te superi că am dat buzna în camera ta fără să-ți cer voie, trecînd și peste indicațiile sorei sefe. Ți-am văzut soția sosind și plecînd mai repede decît m-aș fi așteptat și mi-am dat seama că îți sînt dator cu cîteva explicații, cîteva doar. Să știi că n-am uitat că în seara aceea de Crăciun mi-ai salvat viața; vrusesem de fapt, într-un moment de disperare, să curm cu resturile care mă mai legau de lume, cineva m-a oprit, împotriva voinței mele, și acel cineva ai fost tu. Atunci nu ți-am mulțumit, nici nu aveam de ce, acum îți sînt recunoscător, uite că mulțumitățile medicamente au sosit, beneficiaz de ele și pare-se că organismul meu le suportă mai bine decît alții. Unde eram acum dacă în ultimul moment nu te-ai fi decis să mă salvezi? Zic în ultimul moment, deoarece ți-am simțit prezența cu mult înainte, ți-am remarcat reținerea, așa că gestul final îl pun pe seama automatismului existent în om, pe capacitatea lui de a reacționa uneori altfel decît ar dori. Nu-ți fac un reproș, în fond contează finalizarea, nu momentele de derută de dinaintea ei, ele sînt iertate, deși trebuie să-ți spun că în clipa aceea te-am urît că mi-ai salvat viața, acel rest de viață care mai pîlpîie în mine. Ar fi fost cu mult mai bine să mă fi lăsat să mor; poate că nu m-ai lăsat nu din sentimente omenеști sau din răutate, eu înclin să cred că omenia te-a determinat la acel pas, dar ce mai contează acum, cînd sînt viu, cu mult mai viu decît tine? Voiam să-ți mulțumesc că în acea fracțiune de secundă m-ai readus la viață, cu toate că știi foarte bine, erai pus în gardă, ce înseamnă viața pentru mine. Ți-am povestit atîtea lucruri în momentele mele de despărțire de această lume! De vină sînt nu atît eu și slăbiciunea mea, cît morfina sorei Aneofița, ea mi-a dezlegat limba, ea m-a făcut să nu duc cu mine în mormînt fapte pe care oamenii le-ar dori uitate. Credem atunci că mor, eram atît de sigur, încît descătușarea mea și împovărarea ta cu întîmplările proprii

mele vieți mi se păruseră firești; unul dintre noi doi murea, acela eram eu, și trebuie să-ți mărturisesc că după acea parțială spovedanie m-am simțit mult mai bine, incomparabil mai pregătit să mă întâlnesc cu marele necunoscut, hărăzit de altfel mai devreme sau mai târziu, fiecăruia. Uite însă că n-am murit, și de vină nu sînt numai eu. Ce se întîmplă cu tot ce ți-am povestit, cu toate acele fapte? Să-ți spun că erau niște minciuni și cu asta să încheiem un capitol, ar fi fals, în fața morții oamenii sînt cel mai puțin dispuși să mintă, și chiar dacă aș formula o asemenea justificare, sînt convinși că nu mi-ai da crezare și nici nu te rog să-mi dai, ți-am spus purul adevăr, dar ți l-am spus într-o situație disperată și acum această situație disperată s-a schimbat în favoarea mea. M-am interesat îndeaproape și te felicit că nimic din povestirile acelea n-a transpirat în afară, aș fi aflat imediat; îți mărturisesc că am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să aflu dacă ai bătut din gură și m-am bucurat că ai avut tăria să taci și mă simt liniștit, că noile împrejurări te obligă la aceeași tărie, chiar dacă n-ai dorit-o. A vorbit atunci în mine omul acela slab, cel care a murit o dată cu mine, cel renăscut cu ajutorul tău este altul, și cred că ți-ai dat singur seama că acum sînt obligat să mă comport deosebit decît ar fi făcut-o muribundul căruia i-ai păzit ultimele ceasuri de durere. Băciu, care ți-a povestit ororile vieții lui și ale altora, a murit într-adevăr, cel ce stă în fața ta nu este înclinat deloc să te menajeze, dimpotrivă. Să nu-ți faci iluzia că vei putea pleca de aici; știu că soția ta cu acest gînd a intrat în sanatoriu, să te ducă acasă, sora Nana a oprit-o, spre binele tău și al ei. De plecat de aici, tu nu mai poți să pleci, nici să fugi n-ar fi o soluție, fără vrerea ta ai ajuns depozitarul unor fapte, oriunde te-ai duce, ele te-ar urmări, s-ar izbi de tine, te-ar chema la răspundere. Nu trebuia să mă salvezi, ai făcut o imensă greșală, viața a dat din nou năvală în mine, o simt în toate fibrele trupului, am depășit marea criză, după atîtea suferințe am dreptul să trăiesc și voi face tot ce-mi stă în putință să ies viu din acest sanatoriu. N-am

să uit niciodată ziua cînd ai intrat în camera mea (cu toate că n-am putut să-mi deschid pleoapele, te-am simțit), ți-am ghicit pe chip curiozitatea oarbă de a-mi veghea agonia. Ai fi fost bucuros, nu tăgădui, să mă vezi ieșit din lumea celor ce cuvîntă, pentru asta ai insistat să iei cheia de la sora Aneofița, și sentimentul pe care l-ați încercat amîndoi în acea clipă, cînd eu îmi dădeam duhul, de exaltare copilărească, l-am văzut conturat în îmbrățișarea voastră. În clipa aceea mi-am adunat toate resursele de care eram capabil ca să vă pot urî, și poate ura aceea, mai presus decît salvatoarele medicamente, mi-au dat forța să rămîn viu. N-am să uit acele clipe, și deși nu le mai trăiesc cu intensitatea de atunci, iată-mă-s venit eu în rezerva ta și nu-ți ascund liniștea pe care o simt citindu-ți neliniștea, în doșul pleoapelor închise, și am să viu des să te văd și am să-ți veghez agonia, așa cum mi-ai vegheat-o tu, deoarece acolo jos numai unul din doi se poate întoarce.

Baciu vorbi în continuare, dar Curta se prefăcea numai că-l ascultă. Ceea ce aflate pînă atunci era destul. Nu mai avea nevoie de altceva, esențialul deliberase în primele fraze, restul erau formule, în ajutorul său împotriva faptelor enunțate. Fără să-și deschidă ochii, se prefăcu atent în continuare, dar gîndurile refuzau să se adune în acel ghem din care trebuia să se nască spaima lui, era cu mintea la Toria, îi simțea și acum arsura degetelor pe pielea umflată și atingerea unghiilor roase de atîta spălat îl ustura. Dar, fiecare durere venită din mîinile ei, ca o continuare a durerii din adînc, era un balsam, și cu toate că nu făcuse nici cel mai mic efort ca să se miște, simțea că mișcarea îi era la îndemînă, că forța din acele mîini trecuse în el și era aproape sigur că dacă ar fi încercat s-ar fi putut ridica din pat, ar fi putut umbla ca un Lazăr înviat din morți. În toată această nouă stare, vorbele de amenințare venite de la omul de pe scaunul din față nu se puteau închega să dea un sens întreg, cuvintele rămîneau singure, răspîndite în spațiu ca niște efemeride jucăușe, incapabile să se ordoneze într-o logică a

zborului lor, pluteau dezordonate pînă în apropierea urechilor, și acolo dispăreau, îndepărtate de puternicele trăiri lăuntrice. Nici nu auzi cînd Pentică intrase în încăpere și nici nu reacționează în vreun fel la protestul lui Baci, care dorea să fie lăsat în pace. Pentică, plin de zîmbetul lui calm, îi luă lui Petre pulsul, apoi învelindu-i picioarele cu cea de a doua pătură își scoase din buzunar muzicuța învechită, roasă la colțuri și începu să cînte o frîntură de cîntec ce nu voia nicicum să se lege într-o frază muzicală, dar cîntecul își avea candoarea și calmul lui, și Curta abia atunci remarcînd prezența prietenului său, respiră eliberat de o mare povară. Baci se ridică în picioare, își ajută genunchiul bolnav cu mîna, făcînd primul pas, apoi cel de-al doilea și ieși nemulțumit că nu-și putuse duce gîndurile pînă la capăt. După plecarea lui, Petre deschise ochii, vru să se înalțe mai sus cu spatele pe cele două perne și cînd Ștefan se ridică să-i vină în ajutor, Curta îl opri locului cu un gest și, cu ajutorul bastonului, se prinse de capătul celălalt al patului de fier și trăgînd de acest șcripete de ocazie își ridică bustul cu destulă ușurință, în timp ce cu cealaltă mîna își trase perna sub ceafă. Ochii lui Pentică se căscară de uimire, după multe luni pentru prima dată Curta se mișca fără ajutorul cuiva, nu mai era nevoie de i să-l care nimeni pe sus ca să-și facă nevoile, dar dincolo de toate astea, Pentică văzu în comportamentul prietenului său altceva, și acest altceva tălmăcit în ființa lui intimă însemna un pas înainte spre însănătoșire. Pentică nu mai stătu mult pe gînduri, alergă să ducă vestea lui Buzangiu; îl căută la solariu, la bucătărie, nu dădu de el, și atunci, supărat, se duse la Forgaș, cu toate că firea ungurului nu-i prea plăcea, dar Ferdinand, ocupat să asculte ceva la un radio cu tranzistori îi făcu semn să plece și numai după ce Pentică se apucă să-l tragă de mîna, gîtit de emoția evenimentului, Forgaș, suduind ca la ușa cortului, hotărî să se deplaseze în camera lui Curta.

— Curta, a căzut Ana, uite acum s-a transmis...

— Cum a căzut, cînd eu l-am văzut cu ochii mei că s-a ridicat? spuse Pentică, și refăcu gestul de ridicare al lui Curta printr-o mimică caraghioasă.

— Băiatule, eră nouă, ascultă la Forgaș, nouă eră vine, duc și îmbet, aduce Forgaș și la tine, concluzionă Forgaș, neînțelegînd nici acum ce anume îl determinase pe Pentică să fie atît de agitat. Normal, mă Pentică, ridice pe el, ardelean, alte lume, la noi numa cîinii latră într-o singură limbă, noi forțe mă, spuse el. Și abia după plecarea lui Forgaș, Curta înregistrează vestea, dar această veste îl lăsă aproape rece.

— Petre, mîine ieșim la plimbare amîndoi, eu te țin de braț, așa, să crape toți cei care au crezut că ai să crăpi tu, și poimiine mergem pînă la Isaac, iar peste alte două zile ajungem la șosea, și uite așa, în curînd o să ne cărăm de aici. Și Pentică își luă iar muzicuța, scoase cîteva sunete anapoda, apoi își purtă buzele cu curaj peste întreg fagurele instrumentului și, spre mirarea și spaima lui, din răsufierea lui caldă se născu o melodie, și la auzul ei, pînă și Curta tresări, iar Pentică, emoționat și înspăimîntat, se duse brusc la fereastră, să vadă dacă de pe balcoanele vecine nu l-a putut auzi cineva; apoi, tot într-o fugă, deschise ușa și aproape se lovi naș în nas cu Forgaș, care ținea sub haină, ca pe un prunc înfrigurat, sticla de țuică.

— Ce deștept, mă Pentică, tu prost, românul nu deștept, el prost, mă, trebe dat la el și mușcat de fund, atunci el deștept, acu, dacă Ana căzut, poate, mă! Da' tu ce frică, mă, tu frică în țara ta, tu, suflet de slugă, Pentică, slugă bună și cinstit...

Forgaș smulse cu dinții dopul de la sticlă, îndreptă sticla spre Curta și bău zdravăn de cîteva ori.

— Nouă eră, Curta, ascultă la Forgaș, bea și tu, Pentică, tu nu înțelege, tu băiat bun și dus de nas, tu, sarea pămîntului, tu comunist adevărat, care nimeni nu are nevoie — și, mai mult cu de-a sila, Pentică duse sticla la gură, și Forgaș i-o ținu pînă ce Ștefan se înecă.

Nu băuse, bietul de el, demult, dinainte de operație, din seara aceea de Crăciun cînd cîntase și el cu alții în sala de mese

colinde, și organismul neobișnuit reacționează prompt; se ametește pe dată, își scoase iarăși muzicuța ținută cu grijă într-o batistă ca s-o ferească de praf, și dădu drumul melodiei, pe care din teamă singur o frânse și nemaipăsându-i de nimeni și de nimic deschise ușa ce da spre balcon cu piciorul și cîntă în forță, spre stupoarea vecinilor, care și mai temători, după ce ascultară despre ce e vorba, închiseră ușile cu zgomot, să nu creadă cineva că erau părtași la acea dezlănțuire inconștientă. Apăru și Morăscu; ținea un carnet în mînă, încruntîndu-se la auzul acelei melodii dar fu dispus la concesiile cînd văzu sticla încă plină, numai că Forgaș, congestionat la față, îi arătă pumnul.

— Tu turc, mă, tu nu român, tu pleacă la tovarășa Ana, în mume-ta!

Morăscu, speriat și de muzică, dar și de vestea aflată, se mulțumi să arate carnetul, în semn că totul e notat, și ieși izbîndu-se în ușă de sora Aneofița, în spatele căreia se auzea gîfîiala lui Baciuc.

Vestea în legătură cu tovarășa Ana se răspîndi la toate cele trei etaje; mesageri grăbiți deschideau ușile conspirativ, ca și cum ar fi avut de anunțat vești interzise; în sanatoriu erau cîteva aparate cu tranzistori, și posesorii lor, alergau cu ele la subțioară pe la prieteni și cunoscuți. Nemulțumit de aparatul său care, căzuse de cîteva ori pe podea, și din această cauză hîrîia și de multe ori se întrerupea, Forgaș dădu buzna în camera lui Stamate, îl scoase din closet, locul unde își compunea de preferință poeziile, și cu toate protestele lui că nu-și încheiase ultimul catren pentru o aniversare de-a doua zi, Forgaș îl ridică pe sus, îl acuză de lipsă de patriotism, și la acest argument, Stamate, numai în pijama, se duse în cabina de la etajul superior și cuplă stația de radioamplificare a sanatoriului la radioul aflat alături. Auzi și el veștile transmise într-un comunicat oficial. Gîtit de fericire, Stamate ieși pe coridor și strigă în gura mare:

— Tovarăși, a căzut...

La colțul coridorului, cîteva pacienți, cu spinările curbate, înghesuiți, cu capetele unul în altul, de parcă s-ar fi aflat la un

neci de rugbi, discutau toți deodată, se stropseau cu salivă într-o învâlmășeală dezordonată de cuvinte, gesticulau, păreau profund nefericiți, și unul dintre ei se repezi cu fruntea în zid, apoi începu să se lovească de el, într-o lamentație pe care Curta o auzi de la ușa lui.

După plecarea lui Forgaș, Pintică adormise cu muzicuța în dreptul gurii; o dîră de salivă ca la un copil prea sătul se prelingea pe învelișul nichelat al muzicutei, și Curta, după ce-l acoperi, își zise că n-ar strica să încerce o tentativă de ridicare din pat; cu ajutorul aceluiași baston, făcînd un efort supra-omenesc, se ridică în șezut. Odată ridicat, se opri, mirat de propriul lui curaj, de propria lui forță, de care nu se credea capabil și, sprijinindu-se în baston, coborî din pat, apoi, cu pași năruți, ieși pe coridor.

Vestea adusă de Forgaș nu-l uimise; „schimbarea regilor, bucuria nebunilor“, își spunea el adesea; de data asta avea o preocupare mult mai importantă pentru el: simțea nevoia să-și ordoneze impresiile după cele spuse de Baciú în funcție de noul eveniment, și faptele ordonate, dacă prin ele însele nu puteau nici să-l bucure, nici să-l întristeze, în schimb alăturarea la noile știri, a propriei lui încercări de a se rupe de pat, de a fugi măcar pentru cîteva clipe de el întregeau sentimentul de voioșie. Scăpat de sub privirile curioșilor adunați la bîrfă coborî scara de marmură; numai la ieșire îl văzu infirmiera de la bucătărie. De mirare, aceasta își duse o mîină la gură, apoi își făcú o cruce largă; din spusele bucătarilor și ale personalului medical omul din fața ei era demult condamnat.

Aerul curat îl învioră și mai mult, Curta respiră de cîteva ori profund, pînă ce ameți, își închise ochii, simțind că se clatină, dar odată amețeala trecută pași parcă mai ușor; voia să se ducă măcar pînă la cei trei brazi, să se așeze cîteva clipe pe banca răcoroasă, dar spre el înainta teleguța lui Buzangiu, încărcată cu cîteva oale mari de mîncare. Prietenul său nici nu se miră și nici nu-l apostrofă, apariția lui Petre i se păru normală de vreme ce

era acolo, și nu în camera lui, și Buzangiu că și cum ar fi luat pe sus o păpușă din cîrpe, îl înălță pe Curta în brațe, apoi îl puse pe capacul unei oale.

— Mergem la lupi.

Mirosul de băutură răspîndit în jur avea o proveniență precisă; sticla se afla și ea în lădița deschisă din fața teleguței, unde Buzangiu își ținea lucrurile mai de preț necesare fermei; nedespărțitul topor, cîteva cîrpe de șters pe mîini, un cuțit de măcelărie ușor curbat și cu mînerele impregnate de unsoare și sticla de șliboviță, băutura lui preferată, deoarece era cea mai ieftină, neîngăduindu-și să rupă din economiile lui mai mult decît și-ar fi permis acolo, jos, unde din propriile lui povestiri era de o mare cumpătare.

— A căzut tovarășa Ana, Buzangiule! îi aduse la cunoștință Curta vestea, scrisă pe hîrtie și acesta speriat pentru o clipă din pricina unei nefericite asociații, căscă ochii mari, apoi dîndu-și seama că noua întîmplare nu intra în perimetrul intereselor sale, ridică din umeri, nu înainte de a-și topi spaima de-o clipă cu o gură de șliboviță. Bău și Curta, fără să fie îndemnat; gestul i se părea necugetat, dar, socotind că gesturile lui, îndeobște prea cugetate, îl duseseră în starea aceasta deloc de invidiat, își zise că n-ar strica să-și înceapă noii pași în viață făcînd puțin pe dos, și șlibovița cu mirosul ei aprins, în loc să-i facă rău, îl revitaliză. Nu protestă deloc cînd Buzangiu, fiind în întîrziere, începu să alerge cu el spre o spărtură din gard, pe unde avea obiceiul să plece fără să-l vadă portarul.

— Există un Dumnezeu, Petre, îi spuse Buzangiu familiar; era cu el așa din prima zi cînd îl ridicase în brațe și-l așezase pe veceul portativ. Din clipa aceea se ștersese orice diferență dintre ei și Buzangiu se purtase cu el cum s-ar fi purtat cu un copil neputîncios. Dumnezeu e acolo sus și le vede pe toate, continuă el, a văzut el, *dumnealui* adică, și că nu-i bine ca Buzangiu să fie gonit din sanatoriu, și atunci *dumnealui* s-o fi sfătuit cu Comitetul său Central și a hotărît să-l îmbolnăvească pe

Titorian, ca Buzangiu să-și poată vedea în liniște de viață. Nu-
așa, Petre, că există un Dumnezeu? întrebă Buzangiu și Curta
confirmă existența lui printr-o nouă dușcă de șliboviță, spre
liniștea lui Buzangiu, pentru o clipă amuțit de spaimă că
prietenul lui n-are să fie de acord cu el.

Teleguța alerga prin noapte; ca să nu-l scuture prea tare
Buzangiu părăsise drumul și trăgea încărcătura din spatele lui
pe pășunea verde încă, înfiorată de răcoarea nopții, și cele două
roți de la o bicicletă veche, dăruite de bucătar, se roteau parcă
pe puf. Curta respiră iar puternic aerul curat al nopții, încercînd
să numere stelele de deasupra lui. Strădanie zadarnică, Buzan-
giu alerga cu teleguța în cercuri, valsa parcă, din cînd în cînd își
sălta cîte un picior greoi, apoi pornea mai departe, ocolind
mușuroaiele și ridicăturile, în lumina feerică a lunii. Ajunși la
marginea pîriului, în apropierea celor două stînci, Buzangiu se
opri, se apucă să ștergă pantofii lui Curta de lăturile dense și
groase, ieșite pe sub capacele mari de lemn din pricina alerga-
tului bezmetic, și înveselit de priveliștea aceea și mai ales con-
taminat de rîsul lui Curta, amețit de tăria din sticlă, începu să se
dezbrace pînă ce rămase în pielea goală. Intră în apă, se afundă
de cîteva ori, apoi încercă să stea în mîini, cu capul pînă la
umeri în lichidul de gheață și din mai multe încercări reuși una.
Bucuros, se ridică iar pe picioare, stropind în jur și chiuind ca
un disperat. Curta participa la veselie tovarășului său cocoțat pe
capacul de lemn, bătea din palme, iar cînd oboseala îl dovedi
lovi mai departe cu bastonul în oala din metal, sunetul împrăș-
tiindu-se în noapte ca un sunet de talangă. Buzangiu se șterse cu
cămașa pe tot corpul, aruncă albitura udă în lădița teleguței, își
trase puloverul pe el, se încălță cu bocancii cu talpa groasă și se
înhămă la teleguță; abia într-un tîrziu auzindu-l pe Curta rîzînd
în hohote, își dădu seama că plecase fără pantaloni și fără
izmene; le lăsase la marginea drumului. Cuprins brusc de o
pudoare exagerată, își puse ambele mîini în față și din cîteva
salturi caraghioase ajunsese la hainele abandonate.

Poiana lui Curta era lumînată puternic de lună, cu toate astea nu-și putu da seama dacă într-adevăr Buzangiu îl adusese în poienița lui; iarba era lipsită de pămînt, urmele unor roți ce nu puteau fi altele decît acelea de la teleguță, culcaseră verdeța, o bătuciseră, lăsînd gropi adînci; numai spre margini, în apropierea stîncilor, se mai ghiceau cîteva flori cu cupele închise la acel ceas de noapte. Bucuria lui Curta se stînsese, rîsul de pînă atunci îi muri pe buze și aproape îi veni să-l înjure pe Buzangiu, autorul acelei dezordini. Așezat la marginea amfiteatrului, pe capacul lui de lemn, încălzit de lăturile de dedesubt, Curta asistă la efortul lui Buzangiu de a căra una din oale spre capătul de nord al luminișului. Din dosul unei stînci, ascunsă privirilor, Buzangiu scoase o troacă rudimentară, cioplită într-un lemn de brad, și vîrșă în ea mîncarea încă aburindă. Apoi, după cîteva semnale știute numai de el, se îndreptă grăbit spre teleguță, se înarmă cu toporul cu coadă scurtă și așteptă sosirea animalelor. Așteptarea nu-i fu zadarnică; pe buza stîncii apărură întîi capul mare al masculului, apoi trei femele îl urmară îndată; la urmă de tot venea un lup cu blana smulsă, schiopătînd, care stătu neputincios pînă aproape de terminarea festinului în spatele celorlalți, mîrginindu-se doar să scurme cu un picior sănătos pămîntul și ridicînd capul să mimeze ceva ce înainte se chema urlet. Cîteva resturi de oase îi rămăseseră bătrînului lup; după urechea ciuntită la vîrf, Petre își dădu seama că bătrînul nu era altul decît lupul tînăr dintr-o altă vreme, și la vederea lui, avu pentru prima oară certitudinea trecerii timpului peste el și peste lucruri și, aproape inconștient de acest gest, se apucă să lovească aerul dimprejur cu bastonul, dorind să sperie haita tînără și să-i facă loc spre troacă puiului de altădată, dar încercarea lui rămase fără rezultat; lupii tineri nu voiau să înțeleagă și să se supună logicii sale. După ce masculul tînăr și lupoaicele se retraseră în pădure, bătrînul lup zăbovi încă multă vreme în poieniță, adulmecînd aerul, amintindu-și poate de un miros cunoscut, făcu cîțiva pași tîrșiiți

spre teleguța lui Buzangiu și Curța, nu se sfîi să-și bage mîinile într-o oală. Cînd nimeri între degețe o bucată mai consistentă o aruncă spre lupul rămas flămînd, și uitînd de legile firii, se ridică de pe capac și sprijinit în baston se duse spre mijlocul poienîței în întîmpinarea acelei amintiri, dar lupul, mîrîind, își arătă colții și la lumina lunii văzu clar dinții măcinați care încercau zadarnic să rupă osul prea tare pentru puterile lui. La urletul venit din pădure, lupul bătrîn se întoarse cu coada între picioare spre stînci, se strecură printre ele și multă vreme îi mai auzi prin pădure mersul greoi de animal sfîrșit.

– După ce am să-mi vînd porcii, îi omor pe toți. Vin cu Forgaș cu pușca, patru blăni fac o avere – și Buzangiu, așezîndu-și toporișca la locul ei, își frecă mîinile mulțumit.

Drumul peste deal pînă la ferma de porci îl parcurseră aproape în tăcere; Curța nu era vesel și nici Buzangiu; apa pîrîului îl răcorise și-i alungase aburii șliboviței, trăgea tăcut la teleguță, dar cu forță sporită, și de cîteva ori Curța ațipi călare pe oala pe care stătea și numai bastonul de care se sprijinea, îl ajută să nu cadă de-a berbeleacul.

– În primăvara viitoare am să-mi pun și acoperișul, bag și pompă de apă, douăzeci de porci am să-i vînd, păstrez încă șase de prăsilă... dacă mă mai țineau acolo la pac-pac, în cîteva luni îl ridicam, spuse Buzangiu, și după ce trecu de coama dealului se opri, se așeză pe iarba jilavă, și scoase o jumătate de țigară, o aprinse și fumă din ea cu nesaț. Trei mii ne dădeau de un pac-pac, bani, nu glumă, cu ei mi-am început zidăria, și poate aș mai fi stat dacă la o tragere nu mi s-ar fi făcut rău, hei, ce știi tu, Petre, ce-nseamnă să fii în fața morții și să știi că moartea pornește de la tine?! Era o femeie, după cum se purta îmbrăcată, se vedea că e țarancă, o țarancă tînără, avea mijlocul legat cu un brîu înflorat și părul îi era negru, tuns scurt; nu știu de ce taman atunci mi-a trecut prin cap că femeia aia semăna cu mama și oricît am vrut să arunc din gînd această asemănare n-am putut. A întrebat-o un om al legii care e ultima ei dorință, și ea n-a

scos un cuvînt, și-a arătat mîinile legate, și atunci un soldat i-a desfăcut mîinile și, în timp ce noi primisem comanda să ducem armele la ochi, ea și-a săltat cu o mîină fota din față, iar cu cealaltă pe cea din spate, a zis să așteptăm o țină că are treabă, și după ce-a șiroit ca o vacă, m-am uitat la praful amestecat cu urină cum îi stropea picioarele și mi-am adus aminte că tot așa și le stropea și mama cînd obosită se oprea din săpat și-și făcea această treabă omenească acolo pe răzor, în văzul nostru, pădure sau loc umberos nefiind prin preajmă. Și atunci, arma mi-a căzut de la ochi, ceilalți au tras și femeia s-a prăbușit în propria ei umezeală, ținîndu-și încă mîna pe fota din față, în timp ce cu cealaltă vrusese să-și acopere picioarele dezgolite în cădere. Din spusele celorlalți am urlat, slăbiciune, ce mai, că dacă nu era asemănarea aia cu mama... acum aveam acoperișul pus, și deasupra lui îmi făceam o morișcă de tablă, că de la morișca vecinului mi-a venit mie poftă să-mi fac casă și să mă înstăresc.

Buzangiu își șterse transpirația de pe frunte cu dosul unei mîini; sporovăiala de cîteva minute îl obosise mai mult decît trasul teleguței cu încărcătură cu tot pe coclaurile dealurilor, dar odată cu sudoarea absorbită de mîneca puloverului dispăruseră și cele două cute adînci de pe fruntea îngustă, cu pielea groasă, bătucită de ploii și de arșiță, și voioșia îi reveni.

Buzangiu se ridică în picioare, își strînse cu o gaură cureaua de la pantaloni, apoi, venindu-i un anumit gînd căută prin cele trei oale pline; cea cu șnițele era tocmai oala pe care stătea Curta, și el își mută prietenul pe alt capac și cu o grabă de om flămînd, luă două șnițele și o bucată de pîine, și începu să mănînce îmbiîndu-l și pe Curta. Porniră mai departe. Buzangiu trăgea teleguța numai cu o mîină, poteca se lărgise, mergea la vale, pămîntul era neted; căruciorul înainta aproape singur, și la pantele mai abrupte Buzangiu se proptea cu fundul de mînerul de care trăgea. De acolo, din partea aceea a trupului, micșora sau mărea viteza, asta pînă în momentul cînd panta se frînse

dulce și începu din nou urcușul. Atunci Buzangiu înghiți grăbit ultimul duminic și înhămîndu-și peste umeri cureaua, ca un ham legat direct de osie, își trase încărcătura la deal cu forțe proaspete.

Vîntul începu să miște crengile, frunzele aceluia început de toamnă își porniră foiala lor tainică, și foșnetul lor nu era foșnet, șoaptă omenească era, pînă în clipa cînd o pală mai puternică pornită de sub cornișă aduse spre ei aerul încins de murdărie dospită vreme îndelungată; Buzangiu adulmecă mirosul și se întoarse spre Curta dîndu-i de știre că erau aproape. Într-adevăr, la dreapta se vedeau primele cotețe; deci Buzangiu își schimbase ferma; ultima dată avusese impresia că drumul era cu mult mai lung; saivanul avea o mărime impresionantă, așa cum era împrejmuit ca o cetate țărănească; în mijlocul lui trona o colibă clădită pe cîțiva butuci groși de stejar, locul unde Buzangiu în orele de oboseală sau de vreme rea se odihnea privindu-și bucuros avuția. Apropierea lor stîrnî un concert pe multe voci, animalele își cunoșteau stăpînul de departe, și Buzangiu aproape alergă pe ultimele zeci de metri, suferind fizic cînd auzea gîitatul ce îi anunțase sosirea. Din lădiță scoase un rînd de chēi mari, cu ele deschise țele cîteva lacăte uriașe, apoi începu să-și numere porcii și numai după ce numărul lor se dovedi exact îl apucă pe Curta de subțiori și îl urcă pe cele cîteva trepte în coliba plină cu fîn, din a cărui ușă el urmări întregul ritual. Buzangiu se modernizase, de la firișorul cu apă, acum zidit cu cărămizi pornea o țeavă de gîtul căreia legase un furtun: apa era adusă pînă la scocurile de lemn, și Buzangiu, înainte de a le umple cu mîncare, le spală zdravăn, folosind pentru înlăturarea resturilor încinse mîinile mari ca niște lopeți. Erau peste patruzeci de porci de diferite mărimi, dar cea mai dragă îi era lui Buzangiu o scroafă uriașă, albă, cu părul rar, cu ochii înfundați în întregime în pungile de grăsime, și după ce se convinse că Petre Curta e acolo în ușă și-l vede, Buzangiu chemă scroafa lîngă colibă, apoi cine știe de ce începu să

miaune ca o pisică și atunci Curta înlemni: în burta porcului, uriașă și plină de grăsime își scoase mai întâi capul un șobolan de câmp, apoi altul, și la mieunatul ce nu înceta apărură câțiva pui, speriați și ei, tîrînd între picioarele subțiri și grăbite fire de păr și resturi de pene. Buzangiu, fără să mai țină seama de uluiala lui Curta, scoase din buzunar un metru, viri o parte a lui în gaura de unde ieșiseră șobolanii și după ce făcu măsurătoarea veni la Curta să-i arate cît de groasă e slănina, motiv pentru care scroafa nici măcar nu simțea că în propriul ei trup niște animale străine își făcuseră culcuș, dormeau și se hrăneau în voie.

– Ea e săraca Aneta, Anuța cum îi zic eu nevaste-mii – și Buzangiu, vesel, începu să-și strige vițuitoarele cu nume omeneste, alese dintre numele celor mai apropiați cunoscuți ai lui, și în această avalanșă de Ioni și Vasile, Gligor și Savete, Anete și Anuțe, Isaac și Cozmin, Ispăși și Leopoldine, Curta nu se miră auzindu-și și numele lui dat unui godac de vreo cîteva luni, cu burta mult prea mare pentru vîrsta aceea, și cu rîtul ridicat în sus din pricina rîmatului continuu.

– Âstuaia nu i-am pus belciug de sîrmă ca să nu te superi, spuse Buzangiu, și ca să-și sublinieze stima aduse sticla de șliboviță și o împărți frățește cu Petre.

Ajunseră la sanatoriu tîrziu; luna trecuse după versantul sudic, arătînd orele mici ale dimineții; pe drumul de întoarcere, Petre adormi între oale, acoperit cu fin uscat luat din colibă, și ea să nu dea cîineva peste ei, Buzangiu își purtă prietenul pe brațe prin subsolul clădirii, apoi, folosind o cheie, deschise alte uși și într-un tîrziu, prin pod, Buzangiu îl aduse la etajul dorit.

Pintică îi aștepta la ușă; auzise pași grei pe coridor, nu putea fi decît Buzangiu, așa cum își închipuisese din clipa cînd, trezit, descoperise patul lui Petre gol și, tocmai pentru că era sigur, Pintică deschise cu grijă ușa și-l lăsă pe Buzangiu să intre în cameră. Văzînd că Petre e murdar de lături și palid la față,

Pintică își încheștă pumnul stîng, în partea dreaptă avusese operația, și-l lovi pe Buzangiu drept în obraz, fără milă, și cînd văzu că acesta nu reacționează, mai lovi o dată și nu se lăsă pînă ce din nasul lui lătăreț nu șiroi sîngele ca dintr-o cișmea. Buzangiu își încheștase și el pumnul, dar nu vru să-l folosească, și ca să nu-l folosească îl băgă în buzunar și suportă maltratarea tăcut, cu ochii închiși.

— Puteai să-l omori, nenorocitul, spuse Pintică, obosit mai tare decît cel ce-i încasase pumnii și cu autoritate îl puse pe Buzangiu să-l dezbrace pe Curta. Îl șterseră apoi amîndoi de murdărie, folosind prosopul ud.

— De ce-ai dat în mine, de ce-ai dat?... A fost așa frumos! spunea întruna Buzangiu.

Printre șoaptele lui, cîte-un cuvînt suna a amenințare, dar cuvintele șingure nu fură în stare să remonteze în el furia și supus îndeplinea poruncile lui Ștefan.

— Prieten, adică prieten se cheamă că ești tu? Criminal, asta ești, nu prieten! spuse Pintică obosit peste măsură, și la acest ultim calificativ, Buzangiu începu să caște și adormi în scaun, cu mîinile butucănoase duse la ochi.

Îi scria fratele său mai mare, Ion; scrisoarea fusese trimisă în orașul de jos; Tori o băgase în alt plic, însoțită de cîteva rînduri și o reexpediase la sanatoriu cu aproape o lună întîrziere. Motivul acelei întîrzieri, Curta îl descoperi de îndată: acasă lucrurile nu erau roz și soția lui, temătoare, se ferise ca după vizita ei să-i trimită alte vești, deloc îmbucurătoare. Pînă la urmă se hotărîse, n-avea nici un drept să nu-l anunțe de evenimentele ce se desfășurau în satul lui, să-i ascundă adevăruri care, oricum, i-ar fi ajuns la ureche și Curta primi veștile cu furie, așa trebuia să i se întîmple de fiecare dată, să nu aibă un cuvînt bun de la nimeni, nimic încurajator, dimpotrivă,

îi tulburau liniștea de care avea atîta nevoie. Cu scrisul lui mare și tremurat, dar citet, cu frazele simple, fără înflorituri, respectînd cu anevoie punctuația, Ion îi aducea la cunoștință că tatăl lor fusese chemat la Sfat, apoi la postul de miliție, iar cu cîteva zile înainte de a-i trimite depeșă – chiar în orașul reședință de raion; era anchetat în legătură cu participarea lui la războiul antisovietic, dar ce era de mirare, în sat nu fusese el singur pe acel front, fuseseră și alții, dar aceștia își vedeau de treburile lor, nu-i necăjise nimeni. Odată transmisă această știre, pe o jumătate de pagină de caiet dictando, Ion îi vorbea de ceilalți ai casei, de mama lui, care era bine și sănătoasă, o supăra doar piciorul drept, acolo, la gleznă; boala ei veche, de cînd se rănise în pădure cu toporul, dar că boala nu o supăra așa de tare, că Ionul Firii îi amenința că dacă nu se înscriu în colectivă o să-i scoată băiatul, adică pe el, Petre, din funcțiile lui înalte, și Ion îl ruga să-și lase pentru o vreme îndeletnicirile cu scrisul și să vină acasă, asta fiind rugămintea bătrînului, a tatălui lor. Curta mai citi o dată rîndurile, tot mai îndesate spre sfîrșitul paginii, Ion nu vruse să consume două hîrtii, și la cea de a doua lectură se enervă și trînti căștile de la urechi pe noptieră; Stamate tocmai cuplase stația la radioul sanatoriului, și omul care transmitea din lumea de afară vorbea de marile libertăți ale poporului ce-și luase soarta în propriile lui mîini. Ce-aveau cu tatăl lui? se întrebă Curta, și ca să-și potolească nervii, înghiți un calmant puternic; înainte de a-l înghiți, îl zdrobise între dinți, ca să-și facă efectul mai repede, și pentru că amărăciunea pilulei fărîmițate îi lăsase în gură un gust de pelin, Petre se ridică și bău încă un pahar cu apă, apoi refuză să se mai întindă și măsură camera de la un perete la altul. Ce aveau cu omul acela, își reluă el întrebarea, cu ce era el de vină că vreme de trei ani bătuse stepele Rusiei, de ce nu țineau atunci seamă și de anul petrecut pe celălalt front, de unde se întorsese rănit, cu mîna stîngă, de la cot în jos, inertă? Întrebările i se păreau stupide, nici nu trebuiau puse, dar iată că realitatea de acolo, din satul lui îl obliga să și le pună. Cuprins de un val de minie, vru

să se îmbrace și să plece la gară, dar starea în care era îl făcu să-și alunge gândul; era atât de șubred, atât de lipsit de puteri, încât cu siguranță n-ar fi rezistat unui drum atât de lung și, pe urmă, cu ce și-ar fi putut ajuta tatăl când n-avea forță să se ajute pe el însuși? Că nu se putea ajuta pe sine asta era treaba lui, dar gândul la ajutorul cerut de părintele său, mai mult ca sigur convins că la primirea depeșei fiul nu va sta o clipă pe gânduri și va veni acasă să lămurească ceea ce el nu era capabil să lămurească, îl scotea din minți. Îl cuprinse o furie neputincioasă și simți un nod în gât, în locul de unde ar fi trebuit să articuleze un cuvânt, să prindă formă ca o descătușare, dar în locul cuvântului ce nu se lăsa rostit, nu simți decât o durere acută; temător, își masă gâtul în dreptul omușorului, înghiți de câteva ori în gol și după ce durerea se topi treptat, privi lucrurile mai puțin grav, se bucură chiar la gândul că-și ținuse în frâu pornirea de a vorbi; era sigur că dacă ar fi scos primul cuvânt, după primul ar fi spus și altele, cura lui de tăcere, atât de eficace, s-ar fi încheiat, voința lui de a nu vorbi pînă la vindecare s-ar fi dovedit înfrîntă și deci de prisos. Ultimele controale radiologice atestau fără putință de tăgadă o ameliorare substanțială; cu toate că bronhia nu se vindecase, ea nu-i mai pricinuisese acele dureri din pricina cărora țesuturile se rupseseră, dînd posibilitatea aerului să pătrundă printre ele în întregul organism. La amintirea aceasta, o transpirație rece îi năpădi trupul; se așeză pe pat, pe marginea lui, așteptînd conștient epuizarea momentului de încordare nedorită prin care trecea.

Așa îl găsi Leopoldina Titorian, stînd pe marginea patului, cu mîna stîngă în dreptul inimii, unde bătaile își făceau dezordonat de cap, și Curta se bucură de prezența ei; prima reacție aceasta fusese, de bucurie; nu mai era singur. În timpul zilei Pantică își făcuse cura în solariu. În momentul următor, însă se întrebă cărui fapt datora această vizită, căci Leopoldina nu-i mai trecuse pragul niciodată pînă atunci.

Sotia medicului șef se așeză în fața lui, pe scaunul de lîngă masă, își puse palmele în poală; purta o bluză cu mînele lungi,

cu un pulover roșu deasupra și o fustă de lână tricotată manual. Simți nevoia să-și tragă cu o mână fusta peste genunchii osoși, de copil, cu toate că Petre nu schitase nici un gest de a se uita în partea pe care ea o acoperise cu atîta grabă.

— Nu-i așa că te miri, domnule Curta? Mi-am permis această libertate, doream să te văd, s-au scurs atîtea luni de cînd n-ai coborît la masă, e drept că și eu am dat destul de rar pe aici. Sîntem înaintea plecării; eu și Ispas ne-am hotărît, în sfîrșit, să părăsim acest loc și înțeleg că nu numai nouă aerul acesta nu ne făcea bine, dar și dumitale. Am fost la curent cu toate necazurile prin care ai trecut, m-am interesat chiar în fiecare zi, undeva în sufletul meu mă simțeam vinovată pentru micile afronturi cu care te-am asaltat la venire; după cum vezi, sînt o fată mai bună decît ți-ai închipuit. Soțul meu ți-a recomandat într-o doară să nu mai vorbești, dar văd că te încapățînezi în continuare să faci pe mutul; din punct de vedere medical, ajută, de unde trag concluzia că dorința de a nu mai participa în vreun fel la schimbul de păreri din sanatoriu este deliberată, pe cont propriu, și te felicit că ai această forță.

Curta își strînse buzele, Leopoldina îl găsise fără halat, îi era frig și cu un semn de scuză, se duse la dulăpiorul metalic de care îi era atîrnat halatul, îl îmbracă și reveni la locul lui, cuminte, ca un școlar ieșit puțin pînă afară. Apucă grăbit de pe noptieră carnetul de notițe și scrise cu un capăt de creion cîteva rînduri, pe care Leopoldina le citi de cîteva ori, curioasă mai mult de grafica ideilor, decît de conținutul lor.

— Nu, nu ne dă nimenea afară, n-a venit nici o hîrtie în acest sens, plecarea noastră am hotărît-o noi, Ispas a făcut o cerere, și cu toate că n-a primit răspuns, cred că n-are rost să mai așteptăm. Mergem acasă la el, ne odihnim acolo, starea sănătății lui e cu mult mai gravă decît a lăsat el să se înțeleagă. Dar nu, nu pentru asta am venit aici, domnule Curta. În fond, relațiile noastre nu erau de natură să impună neapărat un rămas bun din partea mea, puteam foarte bine să plecăm și fără acest act de

complezență, poate nici nu l-ai fi meritat sau dacă formula ți se pare prea dură și deci nedreaptă, elimin-o, reține din ea ce vrei; atîția bolnavi se despart aici fără ca măcar să-și spună bună ziua, încît sînt convinsă că plecarea noastră nu te-ar fi deranjat cu nimic, ai fi înregistrat-o ca pe oricare altă plecare. Adevărul este că de la bun început Ispas și-a pus oarecari nădejdi în dumneata, așa cum își pune el în oameni, fără să-i cunoască; de altfel, în această și numai în această privință, a fost și a rămas un naiv. Ar fi dorit să-l sprijini, nu pe el, să sprijini ideea de sanatoriu, de instituție civilizată, în care bolnavii să fie bolnavi, iar medicii medici. Mi se pare firesc să aștepți un asemenea sprijin, măcar moral, dacă nu de alt ordin din partea unui intelectual. El nu înțelege că intelectualii, pe lîngă intoxicația provocată de boală, au propria lor intoxicație socială, de multe ori fiind sub nivelul celorlalți, al oamenilor simpli. Așa cum de altfel s-a dovedit Stamate. Are să treacă timp, domnule Curta, nu știu cît, nu-mi dau seama, nu sînt profet, dar pînă la urmă lucrurile se vor lămuri și judecata aceea, pentru că nu se poate trăi fără judecată, judecata aceea în timp, ce se va numi istorie, va cuprinde paragrafe admirabile despre lașitate, despre lipsa de dragoste față de semenii, și în categoria celor cu puțină dragoste, te-aș băga și pe dumneata, indiferent de modestele zvîrcoliri de cînte care te tulbură uneori, cînte raportată mai mult la neîmplinirile dumitale și mai puțin ale altora. Or, menirea intelectualului este să se uite pe sine și să-și ajute semenii, înțelegînd prin semenii cel mai adesea țara și rosturile ei. Titorian s-a gîndit la un moment dat să-i scrie prietenului tatălui său, un om influent în ierarhia de astăzi, situația noastră mai mult ca sigur s-ar fi ameliorat, am fi primit probabil prin cineva un plus de autoritate și liniște, dar l-am oprit, nu consideram că este de demnitatea noastră să aranjăm în particular lucruri la care alții nu pot aspira; majoritatea oamenilor n-au relații, faptul că el îl cunoaște pe omul de care am amintit este pură întîmplare, și eu consider că întîmplătorul în condițiile noastre

nu este legic, legice sînt realitățile în care trăim, oamenii de aici și din altă parte care ne guvernează destinele, și n-am dorit ca destinele noastre să se schimbe datorită unor întîmplări. Tatăl lui Ispasiu, medic de renume, generos de felul lui, a îngrijit în perioada ilegalității nenumărați oameni, nu pentru că reprezentau o altă politică, ci pentru că erau oameni, atîta tot; toată viața lui a fost împotriva opresiunii, și numai sentimentul că la mijloc era vorba de niște oprimați, pentru el era suficient ca să înfrunte, de dragul lor, adversitățile vremii și – de ce n-aș mărturisi-o? – cu atît mai mult cu cît este vorba de tatăl lui, nu de al meu, a avut enorm de suferit din pricina omeniei lui. Avea un principiu al său în privința bolnavilor; de la cei săraci nu lua niciodată un ban, de la cei avuți lua pentru consultații și operații atît cît i se dădea și i s-a dat destul ca după cîțiva ani, cu ajutorul acestor fonduri, să întemeieze o fundație pe care a administrat-o, de care a avut grijă; ea era destinată celor umiliți și aceștia s-au bucurat de toată stimă și dragostea unui savant, deoarece Titorian asta era, recunoscut și aci ca și în nenumărate țări ale lumii. În această fundație a readus la viață destui oameni care astăzi au ajuns de vază și tot în acest spital a fost arestat, pentru simplul motiv că titulatura lui în noua accepțiune era echivalentă cu aceea de exploatator. I-ar fi fost de-ajuns și lui să scrie o scrisoare celor pe care i-a ajutat în alte vremuri, însă n-a făcut-o dintr-o intimă convingere că binele n-are nevoie de răsplată, și că nedreptatea nu se poate lichida revenind judiciar asupra unor unități și ignorînd întregul; I-ar fi ajutat pe el personal, dar în ce măsură i-ar fi putut ajuta pe ceilalți? Ceilalți ar fi rămas neajutorați, și atunci a preferat să nu fie sprijinit nici el și pînă la urmă a ajuns victima propriei sale dezamăgiri asupra unei lumi în care nu se angajase politicește, dar în care își pusese nădejdi și în care spera. Nici nu știm unde este înmormîntat; bustul de bronz ridicat încă în timpul vieții, în fața facultății, a rămas la locul lui, omagiat de stundenți și profesori, fără ca oamenii să știe unde era el în timpul acela. Cei care-l

ridicaseră într-o noapte n-au dat nimănui explicații iar la un an după ce a murit, și s-a aflat adevărul despre el, vestea a surprins; nimeni n-a reacționat însă în vreun fel, nimeni n-a întrebat și nu s-a luptat să-i apere onoarea, nici măcar prietenii lui cei mai buni. Acest lucru l-a făcut Cecilia Craiu, atît cît a putut, i-a scos la lumină fiul, bolnav, dintr-un tîrg uitat de lume și l-a adus aici. Ei, și în ziua cînd ai fost internat dumneata i-am sugerat o apropiere, dincolo de aparențe, consideram că ești făcut dintr-un alt aluat, ca să-mi dau seama că de fapt, cu mici deosebiri, ești la fel ca ceilalți, incapabil de cel mai mic sacrificiu pentru cauza restului. Nu mi-o lua în nume de rău sau dacă ții cu orice preț, n-ai decît să mi-o ieși, știu că orice jigniri ți-aș aduce vei fi incapabil să ieși din armura în care te-ai ferecat. Să scoți un cuvînt, să mă înjuri sau cel puțin să te aperi. Preferi tăcerea, așa cum o preferă cei mai mulți, uitînd că dacă duce la autoconservare nici într-un caz ea nu înseamnă viață, ci un adaos viu la o teamă generală, și asta pentru un scriitor în devenire înseamnă moarte prematură, fugă conștientă de la o menire ce nu-i aparține lui. De totdeauna mi-am închipuit, în înțelegerea mea naivă, că un om de litere este un individ în care un neam își sedimentează rezervele de idei, armele lui, cu ajutorul cărora dăinuie ca spirit, că acest individ trebuie să fie de la bun început conștient de sacrificiul la care se supune; am dobîndit această convingere tot cugetînd la replica lui Galileo Galilei: „Și totuși se învîrte“. Credeam că scriitorul, chiar împotriva voinței sale, este dator să-și asume răspunderea veacului, dar cîte n-am crezut eu despre asemenea oameni, și desigur am crezut pentru că nu i-am cunoscut, și ce deceptie uriașă mi-a fost dat să încerc la primul contact cu ei! S-ar putea să fii doar niște modeste tipare ale înțelegerii mele despre această menire, s-ar putea să-ți atribui mai mult decît ești în stare să porți în cîrcă, s-ar putea să te fi luat drept altul, și atunci nimic din ce ți-am spus și ce ți-am reproșat nu mai are valoare; sînt aproape convinsă că așa este. Dacă n-aș fi ajuns ieri la

această concluzie, poate azi n-aș fi aici să-ți spun că mai zilele trecute, coborînd în oraș, am aflat o veste care te privește, și unui om neajutorat, așa cum cred că ești, cum ai ajuns, nu-i drept să nu-i vii în ajutor. O fostă colegă de-a mea este căsătorită cu un ofițer, prin intermediul ei am aflat că acolo jos se pregătește un dosar împotriva dumitale, că datele de bază sînt culese de aici, din sanatoriu și că aceste date împreună cu altele, vor sta la baza judecării dumitale. Am impresia că exagerează și cei de jos, dacă m-ar întreba pe mine lă-aș spune pe șleau că te supraestimează, dumneata ești incapabil să miști un deget împotriva cuiva, să întreprinzi ceva în slujba dreptății, a dreptății așa cum o înțeleg eu. Am vrut, de fapt, să te previn, în sensul ăsta să înțelegi venirea mea, nu să te ajut, sînt oameni care, în general, n-au nevoie de ajutorul nimănui, au în ei acea forță impresionantă a propriului lor destin, sînt capabili să suporte orice și să înrîurească orice, dar sînt sigură că în cazul dumitale nu este vorba de așa ceva, spre fericirea sau spre nenorocul dumitale.

Curta își ridică privirile spre genunchii ei osoși, apoi spre mîna ei dreaptă, mereu agitată; făcea cocoloașe din puful puloverului angora, în poală avea o mulțime de asemenea cocoloașe, albe și rotunde, de dimensiuni diferite, și calm, ca și cînd cuvintele ei s-ar fi adresat altcuiva, o privi în ochi, vrînd să citească acolo ceea ce ea nu rostise; era imposibil ca pledoaria ei să fi dorit doar să-l jignească, deoarece întreaga ei vorbărie la asta se reducea; Leopoldina n-ar fi făcut un asemenea efort numai pentru atîta lucru, de asta era sigur, și Curta, temător, că ea va pleca fără să-i spună esențialul, îi cercetă ochii mari, dar nu descoperi nimic în ei, doar o siluetă omenească redusă la mărimea pupilei, o umbră ce se mișca acolo nestingherită, și, brusc, Curta se întoarse spre balcon și în dreptul ușii zări chipul unui necunoscut; nu-l mai văzuse niciodată în sanatoriu, era îmbrăcat în haină de piele cu cordon lat, purta o pălărie trasă pe ochii acoperiți de ochelari de soare, cu toate că era seară. Ușa ce

se dădu în lături îl readuse la realitate și fără să se uite cine intra la el, se ridică. Leopoldina, care privea agitată la toate acestea, se dumiri că cei doi oameni așezați în colțuri opuse comunică prin semne; brusc se duse la Curta, îl prinse în brațe cum ai face cu un prieten de care te desparți pentru multă vreme sau pentru totdeauna, îl sărută pe obraz cu buzele ei arse și uscate și plecă pe lângă sora Nana, care însoțise noii musafiri.

Mașina, un Gaz obișnuit, cu două bănci laterale, acoperită cu prelată, alerga pe drum spre șoseaua principală. Curta nu putea să-și dea seama unde se află. Urletul fioros al unui lup spintecă întunericul și îl făcu să tresară. Bucuros, înțelese că se afla în dreptul oazei lui cu flori. Lupii mințiți în seara aceea așteptaseră în zadar, dădeau de știre de existența lor. Civilul de lângă el îi privi fața radioasă, încercînd să înțeleagă care putea fi pricina acelei bucurii spontane, în locul lui, sigur nu s-ar fi bucurat și pentru că nu înțelegea acel comportament își aprinse o țigară, spre nemulțumirea colegului așezat pe banca din față, care bătea mereu aerul cu mîna.

Intraseră în șoseaua principală; din cînd în cînd prin spate se zăreau farurile mașinilor, și Curta încerca să le ghicească gabaritul după efortul la care era supus motorul; joc copilăresc pentru a-și înlătura gîndurile, pentru a nu-și pune întrebări în legătură cu prezența lui în mașina care alerga prin noapte, a oamenilor care îl însoțeau tăcuți și plictisiți. Un miros de fum, de lemn ars îi ajunse la nări; își zise că nu putea fi decît de la cabana din vîrf; trecuse de atîtea ori pe lângă ea în timpul iernii, cînd fusese elev, și mai apoi, ca simplu turist! Mașina începu să coboare; Petre numără curbele, și pe măsură ce simțea că se apropie de oraș, un singur gînd le domină pe celelalte: Toria și copilul. Mai mult ca sigur că avea să treacă pe lângă căminul în subsolul căruia locuiau, poate în clipa aceea, îi făcea lui Aron baie, povestindu-i unul din basmele ajunse șablon, văduvite de amănunte, din pricina grabei și plictisului cu care le repeta.

Auzi glasuri omenesti; mașina fusese obligată să încetească și apoi să se oprească, Curta nici nu observă cum însoțitorul de lângă el îi așează la ochi niște ochelari gri; Petre, curios, își duse o mână la lentilă și se înfioră când simți în locul sticlei răceala foiței de metal, rotunjită pe lângă sprâncene și alungită spre temple, să nu poată vedea nimic. Nu se temea, curiozitatea era mai puternică decât frica, apoi curiozitatea îi dispăru și în locul ei își simți fruntea înfierbântată de durerea de sub braț, exact în locul unde avusese tubul de cauciuc. Își domoli respirația și își impuse să fie calm, cât mai calm, și pînă la urmă durerea dispăru, în locul ei rămase însă febra și el era aproape fericit că îi era cald. Se rezemă mulțumit cu capul de prelată dar abia o atinse și în clipă aceea mașina se opri. Se auzi scîrțitul unei porți grele de metal, cîteva ordine scurte, apoi mașina o porni din nou, ca după scurt timp să se oprească definitiv. Prelata se ridică și, prins de braț, fu ajutat să coboare; de cîteva ori se poticni, niciodată nu coborîse dintr-o mașină fără să vadă nimic, și chiar vru să mulțumească însoțitorilor, dar din gîtlej cuvîntul refuză să se articuleze, cu toate că Petre avusese ferma convingere că-l pronunțase. O ușă scîrții, el nu-i înregistrează zgomotul decât în clipa cînd coborîse cîteva scări, apoi o altă căldură, alta decât cea de afară, îl făcu să transpire abundent, și el se rușină la gîndul că în clipa cînd aveau să-i scoată ochelarii își vor da seama că tabla se umezise. O ușă grea de metal se deschise, apoi se închise în urma lui, și cînd își simți ochii liberi Curta nu văzu decât o încăpere cu ziduri groase, cu paie pe jos; într-un colț – un om stătea ghemuit cu paltonul pe el, cu coatele rezemate de genunchi și cu palmele ținîndu-și fața ca într-o menghină. Unde mai văzuse oare acel palton reiat, cu gulerul lat, acea căciulă cu urechi? Numai cînd recunsocu omul din colț realizează locul exact unde se afla.

Într-un târziu, Cozmin își deschise ochii, se șterse apoi la ei, se ridică în picioare și începu să se plimbe prin spațiul acela.

ingust, fără să se mire de prezența lui Curta, fără să-i adreseze un cuvînt. Din cînd în cînd, își pipăia paltonul, dar țigările îi fuseseră luate și în zadar degetele groase întorceau buzunarele pe dos.

Cheia se învîrte din nou în broasca imensă, și Cozmin, ca și cum ar fi știut că el e căutat, făcu cîțiva pași înainte. Într-adevăr, de el aveau nevoie; „Cozmin e cu mult mai important“, își zise copilărește Petre, și, obosit peste măsură, se așeză pe paiele tocate, cu miros neplăcut. Abia atunci observă în colțul unde se așezase o gaură în pardoseală și auzi susurul unui fir de apă ce trecea pe dedesubt; mirosul persistent îl edifică asupra rostului acelui orificiu. Mirat de descoperire, se mută în celălalt colț, unde stătuse pînă atunci ghemuit Cozmin. Îi veni în minte povestirea lui Baciș și a lui Olariu despre Cozmin, și prezența lui aici i se păru incredibilă. Cu toate acestea nu era nici un dubiu, omul care abia ieșise fusese Cozmin, el însuși obligat să îndure caznele la care îi supusese pe alții. Ar fi vrut să se bucure, dar nu putea; nu era nici înspăimîntat, nu se știa vinovat cu nimic. Pentru că-și simțea picioarele tremurînd-se lungi pe paiele umede și deodată avu credința că se află într-un lan de grîu doborît de coasă și adormi cu un pai în gură, sucit pe-o parte, cu genunchii strînși la piept, și nu-l bîntui nici un vis și nu se trezi decît tîrziu, și atunci cînd se trezi văzu spatele lui Cozmin și fața lui aplecată deasupra orificiului din colț. Cu o mină făcută căuș, Cozmin luă apă din firișorul canalizat pe sub beton, bău din ea și cînd scuipă Curta văzu că era roșie și că mai scuipă și ceva alb; înțelese că resturile acelea albe erau bucăți din protezele rupte. Cînd Cozmin se întoarse spre el și îi văzu buza groasă de sus adîncită spre interiorul gurii nu mai avu nici o îndoială. Își schimbase cu totul înfățișarea, și o clipă se cutremură de comparația ce-i trecuse prin cap; ochii lui Cozmin semănau cu ai Anuței din ferma lui Buzangiu, nu se mai vedeau, din cauza umflăturii vinete din jurul lor.

Cozmin se așează în celălalt colț, își strânse o grămăjoară de paie sub pantofii cu talpă subțire, se ghemui rezemat cu spatele de zid și vreme îndelungată se căută în fundul gurii, cu degetul pînă ce reuși să scoată cu unghia un rest de os. Îl privi absent, îl aruncă prin gura de unde mirosul greu, de la excrementele scurse din celula vecină, se răspîndise cu repeziciune, dar Cozmin, obișnuit probabil, nu se mută de acolo, dimpotrivă, se propti și mai bine de perete și încercă să-și aranjeze cu grijă gulerul cămășii boțite și nodul de la cravată, micșorat foarte mult, de unde Curta deduse că cineva trăsesese de ea. Din urechea lui Cozmin continua să curgă sînge, dar durerea aceea îl îngrijora se pare mai puțin decît chinta de tuse pornită brusc și rebel; speriat, Cozmin își duse o mîină la piept; durerea aceea străină și numai a lui, neprovocată de nimeni, era pentru el mult mai mare decît cea pricinuită de alții, și Cozmin tuși îndelung, cavernos, după fiecare tuse aplecîndu-se deasupra găurii din betonul pardoselii, urmărind cu atenție sporită lunecarea aceea gelatinoasă. Numai după ce tusea se domoli, Cozmin se ridică de la locul lui, dar nu se mai putu îndoi de spate, îi rămăsese curbat, de parcă cineva îi introdusese în șira spinării o rangă îndoită; așa aplecat, Lică se plimbă de la ușă spre peretele opus, cu pași măsurați și calmi, și după acești pași Curta își aminti de pașii lui Morăscu; și Isaac în momentele lui de îngîndurare tot așa mergea, un mers asemănător, al tuturor oamenilor învățați cu beciurile și celulele, un mers intrat în reflex, ca o a doua natură, nici repede, nici încet, în același ritm monoton, aceleași distanțe egale măsurate parcă cu metrul. De cîteva ori, Cozmin se opri în dreptul lui Petre, îl cercetă cu milă, apoi mila se transformă treptat într-un soi de dispreț.

— Te-am vizitat de două ori, Isaac m-a obligat să-l conduc, erai în comă, nu ne-ai văzut și nici n-aveai de unde să știi că eram lîngă dumneata; eram convins că ai să te sfîrșești, în sinea mea ți-aș fi dorit un asemenea deznodămînt, fiecare are sfîrșitul

pe care îl merită, mai spusese el, și se ghemui din nou în colțul lui, dar de data asta, din cauza curburii spatelui, nu-și mai putu rezema trunchiul de zid. Acest inconvenient îl nemulțumi profund. Neputându-și lăsa toată greutatea trupului numai pe picioarele subțiri ca niște fuse, așa cum se vedeau de sub pantalonii ridicați, se lăsă cu fundul pe mîna de paie și numai în momentul acela Curta îi văzu gura ca o rană deschisă adîncă și neagră, în care limba se mișca molatic. Din această cauză, vorbea greu, propozițiunile se derulau fără frazarea din sanatoriu, fără să fie dominate de pauzele largi, se mișcoraseră și se modelaseră după noile împrejurări, în care fiecare efort se cerea calculat și dozat.

— Eram sigur că ai să ajungi aici, nu mi-aș fi închipuit însă că te vor aduce în celula mea, aș fi preferat să fiu singur. Unii oameni cînd văd pe cineva maltratat suferă cumplit; îți citesc suferința în ochi, cu toate că la început, în locul acestei suferințe am citit altceva. Un răvoluționar n-are nevoie să fie compătimit, el nu cere iertare și nici nu se plînge. Bătăia a fost așa ca să fie, în fond știi totul despre mine și altceva decît știi ei nu le pot spune; îmi cer să dau numele celor cu care am colaborat după terminarea războiului, în interesul americanilor; consider că e normal să mă întrebe, să dorească să afle, cu toate că sînt convinși cum sînt și eu că n-au ce afla, deoarece asemenea nume nu există, ele nici n-au fost, există însă acel adevăr, la fel de bine știut și de ei și de mine, colaborarea cu ei în timpul războiului. Nu mă plîng de nimic, nici nu consider că se poartă altfel decît ar trebui, o răvoluție nu se face cu mînuși, cu sentimente și indulgențe, o răvoluție se face prin forță și cu ajutorul forței, un răvoluționar trebuie să știe acest lucru și atunci cînd propria lui persoană, dintr-un motiv sau altul, intră în moara ei. Dacă tovarășa Ana n-ar fi fost doborîtă, poate mi-ar fi aplicat o pedeapsă mai ușoară, dar ajutorul ei n-a putut ține la infinit și iată-mă în fața adevărului. Și dacă partidul cere acest sacrificiu de la mine și dacă el are nevoie

de el, eu îl dau, n-ar fi decît împlinirea unei datorii permanente în folosul cauzei. Cunosc gustul mîrții, am murit de cîteva ori prin alții, încît acea parte cu totul personală ce urmează să-mi revină numai mie, o sfidez, în numele zilei de mîine și al răvoluției generale – și la aceste ultime cuvinte Cozmin începu să lovească aerul cu mîna, ca și cum nu s-ar fi adresat unui singur individ, zăcînd în fața lui pe paie, ci posterității care aștepta din partea lui cuvinte mari și dăruire pînă la capăt. Poate vei avea norocul să supraviețuiești, îmi dau seama că ești un om tare, am văzut asta de cînd te urmăream în pat, sufocat și vînat, alții în locul dumitale ar fi murit de mult, și ai să ajungi la înțelegerea că această falsă deviere de care au fost acuzați tovarășa Ana și tovarășii ei a însemnat de fapt un complot, că socialismul va pierde enorm, iar lipsa ei se va resimți istoric.

Ultimele cuvinte abia le putu pronunța, o nouă tuse îl copleși; nemaiavînd putere, se lungi pe paiele umede cu fața în jos, și la fiecare răbufnire a pieptului Curta avea impresia că se cutremură întreaga celulă, și suferi fizic la vederea celui om care sub pateticele cuvinte își ascundea de fapt propriile simțiri față de viață și față de moarte.

Tusea se liniști, și atunci Cozmin se săltă cu greu din nou în șezut, cu spatele aplecat și mai mult ca înainte, încît capul se bălăbănea aproape de pămînt, dar această stare nu-l opri să vorbească mai departe, dimpotrivă, o voință de fier domina durerile și trupul acela ros și pe dinăuntru, și pe din-afară; pentru un moment Curta se cutremură, dîndu-și seama că omul din fața lui nu-i inspiră, ca la sanatoriu silă, ci cu totul altceva, un sentiment cu mult mai profund, nedefinit, dar real, cum reală era existența lui și a lui Cozmin în acel subsol sordid.

– Toate purtările dumitale te împingeau spre un asemenea loc, de vină ți-au fost îndoielile, poate de vină am fost și noi cu viața noastră, Baci cu povestirile lui, poate de vină să fi fost

dumneata cu acest caracter neformat pentru bătăliile și înfruntările mari. Și mi-e milă de dumneata, deoarece nefiind revoluționar n-ai să rezisti încercărilor, ai să-i urăști pe nedrept, ai să te socotești un nedreptățit, fără să fii capabil să înțelegi că vina este una singură: îndoiala în care te-ai scăldat și te scalzi. Sînt sigur – dar oare puteam să nu fiu? – că după căderea tovarăsei Ana erai convins că am să fiu arestat; nici o clipă însă nu te-ai gîndit la această posibilitate privind propria-ți persoană; ți-ai zis matală, tovarăse scriitoră, în devenire, că de-acum cu arestările s-a zis, ei uite, numai la cîteva săptămîni, arestarea s-a abătut și asupra matală, și asta mă bucură, asta înseamnă că revoluția chiar și fără tovarăsa Ana n-a murit, că ea e vie și capabilă să-și consolideze drumul – și Cozmin își încheie fraza tăind aerul cu mîna vînată și plină de sînge, arătînd undeva înainte, și această mînă, cu degetele zdrobite, cu falangele umflate, îl uimise cel mai mult; ea avea o viață aparte, nu se lăsa supusă durerii, deși durerea o umilise și o deformase. Dacă vor respecta metodele introduse de mine, atunci matală ai să ajungi mîine din nou la sanatoriu și te rog să-i spui lui Isaac nu ce-ai văzut, ce-ai văzut e bine să rămînă între noi, lui să-i spui doar că sînt bine și că băiatul hahamului din Buhuși, Lică Goldstein, n-a tremurat în fața nimănui – și Cozmin, încheind aceste cuvinte, își prinse fața în mîini și începu să cînte în idiș cîntecul cîntat de Isaac: „Gelozen die mamen alein in der heim / inheizel farlatet mit troier un leim“, și Curta, care știa traducerea, continuă cîntecul în gînd: „Mi-am părăsit mama singură acasă / într-o casă pardosită cu necazuri și lut. În noaptea aceea în zăpadă / îngerii călăreau pe umerii mei / Vocea mamei îngheța pe pîriu / și-mi vedeam sfîrșitul în față / ...Îngerii căzură în urmă pe drum / Stingher am rămas pe fagaș / “...

Apoi Cozmin, pe aceeași melodie, începu să vorbească cu ochii închiși, ținîndu-și mîinile în sus ca la rugăciune, și Curta nu putu reține din acel amestec decît: Ramat Lacoves, Mesek-

Hootar, Gan-haim, și o clipă avu impresia că Lică Goldstein plînge, cu toate că lacrimile puteau foarte bine să nu fie altceva decît singele ce se prelingea pe față în două șiroaie ce i se adunau sub bărbie.

Într-adevăr, a doua zi Curta se afla din nou în mașina cu prelată, însoțit de aceiași oameni, cu singura deosebire că Gaz-ul mergea mai degajat; la intrarea într-o curbă, șoferul își permise chiar să oprească și să se ascundă pentru cîteva clipe în dosul unui brad, în timp ce însoțitorii jucau cărți pe genunchi; jucau pe țigări, douăzeci și unu, cu niște cărți soioase. Ochelarii îi fusese puși mai mult în joacă, mîinile care îi așezaseră pe șaua nasului nu mai erau rigide și imperative, iar de scos îi fuseseră scoși încă înainte de ieșirea din oraș; se putuse uita acum în voie prin ferestruica din spate, afară era soare, și oamenii alergau pe trotuare după treburile zilnice; i se păru că o vede pe Toria, cu Aron de mină; la acea oră nu putea să-l ducă decît la grădiniță și după sacoșa cumpărată la Moscova, cu motive rusești, pe care o zări în ultimul moment, nu mai avu nici o îndoială: era ea. Se răsuci disperat ca să-i mai vadă o dată, și deși fusese observat, nimeni nu-l admonestă, însoțitorii jucau mai departe cărți. Toria rămăsese undeva în urmă, un camion venit din sens invers o acoperi și după ce trecu mașina, Petre cercetă în zadar trotuarul, ai lui fuseseră înghițiți de mulțimea agitată a străzii.

Își lăsă capul în mîini, febra îi înțepa ochii, vagi dureri se localizaseră la încheieturi, iar prin șira spinării îi alergau mii de furnici. Nici nu stătuseră de vorbă cu el; nimeni în afară de Cozmin nu-i adresase măcar un cuvînt, probabil era la mijloc o greșeală, încercă Petre să explice acea rețineră de nici douăzeci și patru de ore. Și dacă n-ar fi fost febra pricinuită desigur de încordarea așteptării, această transbordare dintr-o

lume în alta, nu l-ar fi deranjat prea mult, îl întâlnise pe Cozmin, luase cunoștință cu viața orașului, în trecere o văzuse pe Toria, dar dintre toate bucuria cea mai mare era copilul lăsat în leagăn la internare și acum mai bătrîn cu aproape patru ani. Mai mult ca sigur că dacă l-ar fi găsit singur pe stradă nu l-ar fi cunoscut.

„De ce oare atîta efort pentru nimic?“ se întrebă Curta dar întrebarea lui rămase fără răspuns, însoțitorii începură să se certe pentru o țigară dezlipită, unul nu voia s-o primească, celălalt nu voia s-o ia înapoi, și schimbul de cuvinte devenit între timp gălăgios îl deranjă. Începu să-l supere și mai mult febra, în fața ochilor îi apărură puncte roșii, și ele prinseră să se învîrtească într-un iureș nebun, apoi din ele se conturară oameni sau în orice caz forme cu chipuri de oameni.

La plecare, Cozmin nu-i vorbise, se prefăcuse că doarme, cu toate că Petre îi auzise respirația întreruptă și-i văzuse pleoapele grele mișcîndu-se: la intrarea gardianului îi întoarse chiar șpatele și nu înțelegea nici acum de ce Cozmin se purtase așa. Își auzi propria căzătură pe podeaua mașinii, dar Curta avusese senzația că de fapt căzuse altcineva, și cînd se trezi se văzu întins pe una din canapele, legat peste piept cu o curea, să nu alunece din nou. Le mulțumi în gînd însoțitorilor pentru acest gest, dar cuvîntul pe care l-ar fi dorit rostit nici de data asta nu-i ieșise din gîtlej.

Îl lăsară la poartă, nu se obosiră să-l ducă pînă sus. Cu siguranță că nu mai prezenta pentru ei nici un interes, de vreme ce-l lăsau liber, fără să-l dea în grija cuiva, și aproape se revoltă pentru puțină importanță acordată, ar fi vrut să răbufnească, dar n-avu putere, și sora Nana, chemată telefonic, îl însoți în camera lui, sub privirile speriate ale lui Pentică.

Nu-și dădu seama cît dormise; de fapt, timpul aici sus nu mai conta, nu mai reprezenta un termen de comparație, așa cum nici vremea de cînd pășise pentru prima dată în această instituție de sănătate nu mai avea vreo valoare, timpul exista ca să fie consumat, și el se consuma singur, bolnavii fiind doar

niște repere întâmplătoare. Nu se miră cînd îl văzu la căpătii pe doctorul Titorian, îl socotise demult plecat, atît de demult încît acum crezuse că venise pur și simplu în vizită, după o lungă ședere în altă parte. Doctorul arăta mai proaspăt, mîna lui la atingerea frunții umede nu mai era atît de rece ca altădată și parcă și sora Nana, rezemată de tocul ușii, întinerise între timp, caninul îi apărea mai puțin rebel sub pielea subțiată, iar ciorapii albi, de bumbac, arătau mai imaculați ca oricînd.

– Nu-mi dau seama de unde această febră, radiografiile nu arată schimbări deosebite, nici voalări în zona cavernei. N-am plecat în ziua aceea, mi-a spus Leopoldina ce s-a întîmplat, am vrut să te văd reîntors, cum s-ar spune, maurul și-a făcut datoria, maurul poate să plece, glumi Titorian și zîmbetul lui dezveli dinții galbeni de atîta fumat. Dar în loc să plece, se așeză pe marginea patului, în timp ce sora Nana ieși discret pe coridor, făcîndu-i semn lui Pentică să părăsească și el solariul, nefiind nevoie nici de el.

Curta își deschise din nou pleoapele, acum imaginile nu se mai disociau, nu mai văzu ca la început doi doctori și două surori, acum nu era cu el decît Titorian; și Petre, dintr-un gest de recunoștință, îi prinse mîna, apoi, cu jenă, și-o retrase, închizîndu-și pleoapele din nou.

– Ți-au făcut ceva? întrebă în șoaptă medicul. După un răgaz, Curta dădu din cap; nu, nu-i făcuseră nimic, voia să spună mișcarea lui, dar medicul nu-i dădu crezare și, prinzîndu-l de data asta și el pe Petre de mîna, îl strînse puternic, încît în urma durerii, acesta se simți obligat să-l privească direct în ochi.

– De ce nu vrei să vorbești? Te rog, spune-mi măcar un cuvînt, fă-mă să cred că această tăcere este o dorință proprie, că motivul muțeniei tale nu este altul. De o săptămînă de cînd te-au adus, aștept acest moment, febra ți-a scăzut, organismul îți este foarte slăbit, dar o vorbă, o singură vorbă, ești dator să spui, te rog eu – și Titorian își împreună mîinile, vrînd să fie cît mai convingător.

I se părea caraghios medicul în această postură. Dorind să-i facă pe plac, își umflă pieptul, dar din gît nu-i ieși decît un hîrîit oarecare, un sunet spart, fără rezonanță, și atunci Curta căscă ochii mari, se ridică în șezut și își duse o mîină la piept; pieptul i se încordă, buzele începură să se miște, voind să articuleze mut un sunet ce refuza să prindă glas. Doctorul îl lovi după ceafă puternic, așa cum sînt loviți copiii cînd se înecă, dar asta nu-l ajută cu nimic și tot mai repetatele încercări ale lui Petre avură același rezultat. Istovit, vînat la față de atîta efort și mai ales de teama interioară că ceva iremediabil se petrecuse cu el, Petre se lăsă pe spate sfîrșit, cu mîina medicului în mîina lui, strîngînd-o ca un om ce se teme de moarte.

Titorian sună de cîteva ori, și sora Nana apăru din dosul perdelei. Curta nici măcar nu auzi ce-i spune medicul; preferă să închidă din nou ochii și nu-i deschise decît atunci cînd simți la marginea buzelor ceva rece, metalic.

– Ridică-te, spuse autoritar Titorian și Curta se ridică. Își încordă întreaga voință să nu vomite cînd fundul gurii îi fusese atins de obiectul metalic, pe care nu-l putuse vedea din pricină luminii puternice și a oglinzii de pe fruntea medicului.

– Spune A, ceru cu autoritate doctorul; dar strădania lui Curta se dovedi și de data asta zadarnică, coardele vocale refuzară să-l asculte. Titorian îl solicită în continuare, pînă ce atît unul cît și celălalt renunțară, răpuși de oboseală.

– De cînd nu vorbește, soră? întrebă Titorian. Femeja cercetă într-un carnetel, șopti ceva medicului astfel ca Petre să nu înțeleagă. În orice caz, timpul de cînd tăcea i se păru și lui enorm. Parcă ieri fusese ziua aceea cînd Ciclovani îi interzisese cu desăvîrșire să vorbească.

– Ce facem soră? o chestionă Titorian, dar ea ridică neputincioasă dip umeri. El continuă să rostească pentru sine propriile concluzii la controlul abia efectuat. Apărent, n-are nimic, oricum trebuie chemat un specialist; coardele vocale ar

trebui să se supună, fie și parțial vibrației, am impresia însă că această dorință de a nu vorbi a atras, la rîndul ei, unele modificări în scoartă.

Curta auzea totul perfect, auzul între timp i se ascuțise, percepea cele mai neînsemnate zgomote, tot așa cum Baciul avea posibilitatea să vadă și prin pleoapele închise.

Petre se ridică din nou, de data asta nu se mulțumi să stea în șezut, se dădu jos din pat, veni lîngă medic, îi dădu de înțeles că auzise verdictul deloc încurajator, și ca să dovedească că nu este așa tuși de cîteva ori, apoi înghiți saliva, cu gîndul să-și umezească gîtul, dar nici de data asta nu reuși să articuleze vreun cuvînt. Dorind să împiedice acel efort inutil, doctorul Titorian îl scutură de cîteva ori de umeri, pînă ce Petre, domolit și epuizat, se așează pe marginea patului.

— Oprește-te, dragul meu, nu-i nimic deosebit, cum ai tăcut atîta vreme, mai ai răbdare o zi, o să aducem un cunoscător, eu sînt un profan în această specialitate, deși concluziile mele cred că nu sînt departe de adevăr. Va trebui să ai răbdare, să iei totul de la capăt, de la A cum se zice, să reînveți alfabetul vorbirii, în orice caz, ceva s-a petrecut în capul tău, am impresia că nu-i vorba de coardele vocale numai. Soră, fii bună, și sună-l pe doctorul Tecușan, îi trimitem mîine la orice oră dorește trăsura la gară, mai sînt încă director, chiar dacă hîrtia de transfer mi-a venit. Spune-i că poate fi un caz interesant pentru el, oricum, așa ceva eu n-am mai întîlnit în cariera mea.

Sora plecă, Titorian se așează pe scaunul de lîngă măsută și, degajat, își aprinse o țigară; Curta observă că mîna îi tremură mai mult ca de obicei. Căută grăbit carnețelul legat de noptieră, îl găsi atîrnat de sfoară undeva pe sub pat, nu observă că foile scrise, prinse într-o clemă, erau răvășite, semn că cineva umblase la ele, și, grăbit, îi scrise doctorului cîteva rînduri.

Titorian se uită la scrisul mare, greu de descifrat, cu literele așezate dezordonat în toate direcțiile, dădu din cap cu semnificație pentru el, apoi așează carnețelul la locul lui.

– Din punct de vedere medical n-am ce să-ți spun mai mult, dacă Tecușan nu-i dă de capăt înseamnă că vom apela la un neurolog. Fenomenele acestea survin uneori din spaima prea mari, din tulburări lăuntrice, înclin să cred că și-au dat mâna mai multe cauze, te-au dus și acolo jos, unde s-a petrecut ceva ce mie îmi scapă, te-a întors pe dos cine știe ce prostie spusă de Baciul sau... îmi ceri aproape imposibilul, nu uita că sînt fiziolog și atîta tot...

În urma medicului, Pentică reapăru grăbit, ținea muzicuța în palma dreaptă, și crezînd că-i face plăcere începu să cînte melodia de care el singur se temuse cu cîtva timp în urmă. Sau emoția era de vină sau chipul vînat din fața lui, deoarece melodia semăna mai mult a vacarm; și Curta, deși nu-i era în obicei, tăie aerul cu mîna în semn că dorește liniște, apoi liniștea îl enervă și ea, chiar mai mult decît ar fi crezut; brusc, ca un apucat, sări din pat, umbletul lui prin cameră părea mai degrabă o fugă, o goană în urma cuiva.

Pentru că Ștefan îi stătea în drum, nu se sfii să-l înlăture brutal; muzicuța îi căzu din mîna și se rostogoli sub pat. Pentică, uluit de această dezlănțuire neobișnuită, nici măcar nu avu curajul să-și caute instrumentul, așa cum intenționase la început. Tot atît de brusc Curta se opri să-și adune gîndurile, apoi, cu o furie domoală, se așeză pe pat și în această stare de spirit îl găsi Stamate, venit în vizită la el pentru prima dată.

Pentică învățase lecția, știa că în asemenea momente e mai bine să-l lase pe Petre singur, nu voia să deranjeze pe nimeni, și, trăgînd cu coada ochiului sub pat, ieși pe coridor și se postă lîngă ușă, așa cum proceda cînd veneau musafirii; nu se simți umilit nici de izbitura lui Curta, nici de faptul că era dator, ca un infirmier oarecare, să părăsească încăperea, făcea asta pentru prietenul său și el știa din proprie experiență că în asemenea situații un prieten nu trebuie să-și facă probleme.

Stamate îi întinse mîna lui Petre, dar el sau nu i-o văzu sau nu vru să i-o strîngă; poate nici nu-i observase prezența, altfel

n-ar fi rămas uluit la auzul acelei voci nemulțumite de o primire la care nu se așteptase; în fond, el, Stamate, era un om cu aproape o jumătate de duzină de cărți, era cu mult mai în vîrstă, era membru al Uniunii la care Curta, după încercările lui literare, nu putea încă să aspire și i se cuvenea cel puțin o primire cuviincioasă, dacă nu una prietenească. La vederea obrazului vinețiu, și mai ales la auzul acelei respirații șuierătoare, Stamate aproape îi trecu cu vederea ofensa, iar cînd își aduse aminte unde fusese Curta, deveni concesiv, arborînd un aer de compasiune, în fața suferinței celuiilalt.

— Curta, am aflat abia ieri, de fapt nici nu știu dacă este adevărat, cred că este un zvon pornit de la niște răuvoitori, n-aveau nici un drept să te rețină, am să informez organele de conducere pentru abuz, mai spuse el; dar treptat își dădu seama că merge prea departe. Venise la Curta pentru cu totul altceva, nu să afișeze o solidaritate dezlănțuită, înainte de a ști ce se întîmplase cu colegul său, nici să se declare apărătorul lui din oficiu; existau anumite limite, desigur, își zise Stamate, și pentru că Petre nu-i oferi nici măcar un scaun se simți îndemnat să se ducă la fereastra mare a balconului și să privească la zbunguiala celor din grupul sportiv, gălăgioși și bine dispuși, în frunte cu Ciclovan.

— Acum cîțva timp am fost chemat telefonic de cineva de jos, nici n-am știut prea bine ce vor de la mine; m-am oferit, în sfîrșit, n-am putut să refuz, să citesc o carte. N-am știut despre ce e vorba, crede-mă, nici acum nu știu de ce m-au ales pe mine, în fond puteau s-o dea oricui. Am citit *Cămașa lui Hristos*, nevinoyată, cu vagi tendințe mistice, aproape că nu vedeam sensul acestei obligații, la care m-am supus din dorința prostească de a nu refuza, și iată că la cîteva zile am fost chemat din nou, de data asta la Tribunalul Militar, unde mi s-a cerut în scris părerea despre tomul amintit. Ofițerul mi-a luat hîrtia, a citit-o, a rămas profund nemulțumit după ce a parcurs concluzia scrisă, a rupt-o în fața mea, s-a uitat lung și m-a întrebat dacă

mi-e teamă să spun cu adevărat ce cred sau poate propriile mele vederi erau alterate de lecturi la fel de interzise. *Cămașa lui Hristos* lectură interzisă, asta nu mi-am închipuit, o am și eu acasă, ca de altfel foarte multe cărți bifate în seifurile lor, după cum mi-am putut da seama din lista pusă la dispoziție. Nu m-am ferit să spun că această carte se află și în biblioteca mea, și atunci ofițerul judecător – deoarece, judecător era – a zîmbit cu înțeles, a dat din cap, preocupat de gânduri ce mie îmi scăpau și mi-a întins o altă foaie de hîrtie, cu indicația să-mi formulez părerea, de data asta concis și răspicat. Nu doream să fiu chestionat în legătură cu propriile mele cărți, și atunci mi-am exprimat o opinie mai dură, în care desigur nu credeam, dar am scris-o ca să fiu lăsat în pace. Cînd l-am întrebat cine mă recomandase pentru acel referat și de ce eram recomandat tocmai eu, internat în sanatoriu, cînd destui colegi ar fi putut face același lucru, fără să fie deranjați de la tratament, mi s-a spus că Morăscu, secretarul Organizației de bază, și nu numai el, ci și cineva de la Uniune, Bratoscoveanu, dacă pentru tine, numele acesta spune ceva. În esență, referatul nu este calomnios nici pe departe, mi-am exprimat aceeași părere în alte cuvinte, mai direct, bineînțeles, dînd o interpretare marxistă textului, o idiotenie de altfel. Hristos a fost și el la origine un revoluționar, mai tranșant decît mulți alții. Biblia este o mărturie grăitoare, în măsura în care se poate pune temei pe ea, atunci cînd se referă la viață și misiunea lui Hristos. N-aș fi venit la tine, dar acea recomandare a lui Morăscu m-a pus pe gânduri, iar cele întîmplute cu tine m-au determinat să te întreb dacă ai vreo legătură cu acel text, crede-mă, mă roade la suflet o posibilă acuzare datorată celor scrise de mine, așa cum ți-am spus, din dorința de a fi lăsat în pace, și nu pentru altceva.

Curta se ridică de pe pat, se îndreaptă spre ușă, o deschise aproape fără zgomot, apoi, arătînd spre ea, îi făcu semn lui Stamate să plece, și cum acesta continua să rezeme fereastra balconului, Petre se îndreaptă spre el, îl apucă de umeri și-l

împinse cu toată forța de care era capabil spre ieșire, în timp ce buzele se crîmposiră în efortul de a striga. Din gîtlej îi ieși același sunet dogit, lipsit de flexibilitate și pentru că Stamate se smulse din acea strînsoare de neînțeles, Curta luă cana de apă de pe masă cu gînd să-l lovească; gestul lui îl aduse pe Stamate la realitate și, indignat, ieși singur, înainte ca sticla să-i ajungă la creștet. Cana se sparse într-un zgomot surd, în vreme ce Curta, sufocat, simți cum din pricina efortului, ceva i se rupse din gît și un șuvoi de sînge îi umple gura, dar odată cu el se auzi și cuvîntul dorit, îl percepu înainte de a cădea în nesimțire, pe pardoseala acoperită cu linoleum.

— N-are nici pe dracu, dădu verdictul Tecușan, de la înălțimea celor aproape doi metri pe care-i avea, după ce-l împinse pe Curta pe marginea patului, ca pe ceva neinteresant. De cînd n-a vorbit, Ispasiule dragă, subiectul ăsta? întrebă medicul, vîrîdu-și cu brutalitate instrumentele în geanta mică de piele de pe măsută, după care își șterse o mîna cu vată îmbibată în spirt, arborînd un aer nemulțumit, ca și cum ar fi nimerit cu mîna în cine știe ce murdărie.

— De mai bine de doi ani, spuse Ispasiu aprinzîndu-și o țigară, prea puțin convins de diagnosticul sigur al lui Tecușan.

— De doi ani! se minună Tecușan, și cu greu își așeză fundul mare pe scaunul prea mic și aruncă vata cu spirt la picioare, apoi dădu în ea cu pi-iorul, în clipa cînd sora Aneofița Anghel, grăbită, se aplecă s-o ridice. Incredibil, nemăipomenit, fantastic! pronunță el cuvintele cu pauze mari între ele, pentru a le sublinia și mai mult valoarea. Dar bine, domnule, de ce n-ai hotărît atunci să te sinucizi, ori dumitale îți este indiferent cum trăiești?... Încă două-trei luni de un asemenea regim al tăcerii, și ai fi rămas mut pentru toată viața, membrana s-a făcut ca o piele de bizon, și e atinsă, evident, și de tuberculoză; i-ai creat toate condițiile, ai menajat-o ca să-și facă de cap, bag de seamă, și Tecușan se ridcă din nou în picioare, nervos. Dacă acel ceva,

pe care nu-l știu, nu te-ar fi obligat la un efort supraomenesc, ți-aș fi spus din capul locului, n-ai fi avut nici o șansă, așa s-a rupt acolo ceva, domnule, bășica aia umplută cu sînge s-a spart, și membrana și-a revenit în matca ei, firește cu niște leziuni. Doi ani, domnule, incredibil, fantastic, nemaipomenit; și zici că ești scriitor și de doi ani nu ți-ai răspăluit gîtul cu nici o vorbă, domnule! Dar dumneata ești total insensibil, cum ai putut, domnule, să taci cînd în casa asta de nebuni se petrec atîtea porcării, că pe drum de la gară am avut vreme să le aflu și pe astea. Hai, dă-i drumul, fără nervi, zi acolo un cuvînt, zi că te duci să te piși, spuse medicul, revoltat mai mult de propriile gînduri decît de ceea ce spusese sau aflase pînă atunci. Zi-i, domnule, fără nici o pregătire, hai cu tata, nu te mai coi!

Sora Aneofița își duse o mîină la gură să-și ascundă rîsul, iar Curta se minună de propriul lui glas cînd se auzi rostind:

– Mă duc să mă piș, tovarășe doctor!

– Așa, domnule, uite că merge, cătinel-cătinel; dacă Ispasiu ar fi fost mai priceput, ți-ar fi ras de la început două palme, mătăluță te-ai fi supărat și cu siguranță că rezultatul ar fi fost același, nu m-ai fi deranjat pe mine de pomană. Apropo, dragă Titorian, mi-ai spus că e un ungur, mare vînător pe aici, hai să merg să-mi iau onorariul în natură, să n-am sentimentul că am pierdut vremea; deci așa, domnule, trecu Tecușan de la una la alta, de doi ani; incredibil! Te pomenești că tot de atîta timp n-ai avut de-a face cu o femeie sau poate chiar mai demult? Întrebă Tecușan, și, cu un gest profesional, îi trase pantalonii de la pijama pînă aproape de genunchi. Cred că nici de patru, dădu verdictul tot el, și cînd auzi din gura lui Curta cîteva cuvinte spuse cu brutalitate, Tecușan bătu aerul cu mîina. E în ordine, domnule, ține coarda și la nervi, hai colega, m-ai deranjat de pomană.

Tecușan își luă gentuța de pe masă, arma de vînătoare atîrnată în cuier, apoi, înainte de a ieși, se întoarse din nou spre Curta:

– Cum poți, domnule, de patru ani, cînd ai aici o femeie ca asta cu pistrui, ca un pepene bun de băgat cuțitul în el? Cum poți, domnule? Îmi vine să cred că bine au făcut cu Ispasiu că-l mută, tuberculoza nu se vindecă, domnule, dacă nu-i oferi omului condiții normale de viață. A, dumneata erai, adăugă Tecușan, de data asta adresîndu-se lui Forgaș, apărut în ușă cu arma învelită într-o haină de piele, să nu vadă pacienții ce cară cu el. Ești ungur, domnule, nu-i așa, ești ungur, se vede după mustață, îl întîmpină Tecușan în ungurește, și, prietenos, îl prinse pe Forgaș de braț și ieși cu el afară.

În cameră nu mai rămăsese decît sora Aneofița, rîzînd pe înfundate, în timp ce aduna tampoanele de vată.

– Ce-i de rîs? întrebă Petre în șoaptă, și din pricina temerii de a se întîmpla ceva cu el, vocea i se pierdu într-un hîrîit de care scăpă numai după ce își clăti din abundență fundul gîtului cu un lichid dezinfecant.

– Rîd de ce-am văzut; de fapt, ar fi cazul să rîzi și tu, mîndrule și răule, să rîzi de bucurie că, în sfîrșit, ți-a revenit glasul. Nimeni nu mai credea că ai să poți vorbi vreodată, nici n-ai de unde să afli că pentru oamenii din sanatoriu nu mai erai demult scriitorul Curta, ci mutul, dacă vrei să știi, iar ceea ce mi-a arătat animalul ăsta de Tecușan dovedește cu prisosință că nu numai gîtul ți-a fost într-o totală inactivitate – și sora Aneofița roși la propria afirmație, speriată puțin că sărise și de data asta peste cal. De vină să fie marea ta dragoste pentru soția ta? Sînt sigură că și pe ea o crezi la fel de sfîntă pe cît ai fost tu... Ei, uite, asta să i-o spui lui mutul, conchise și, grăbită, își făcu de lucru în spațiul din dosul perdelei portocalii.

Reveni într-un tirziu, cu ochii umeziți și, strîngîndu-și tava cu instrumentarul, spuse pe altă voce, cu părere de rău:

– Acum am fost rea, să știi că regret tot ce ți-am spus, cred că este o femeie admirabilă, desigur temători și ea, și tu de contaminare, lucru foarte normal; dar, Petre, așa cum a spus huiduma de Tecușan, viața trebuie trăită, trebuie măcar să

ciugulești din ea dacă altfel nu se poate, or, uite, de patru ani și ceva... Numai Baciul e de vină cu povestirile lui și teama ta de el; să știi că pentru asta te stimez mult mai puțin, te-ai purtat cu mine așa cum nu meritam... dacă ai ști... Când ai venit aici, aveam douăzeci și cinci de ani, acum am douăzeci și nouă, și eu, în răgazul ăsta n-am avut de-a face cu nimeni, nici măcar cu Stamate, care mi-a promis marea cu sarea... Aici, în sanatoriu, atita vreme cât sînt bolnavi, toți promit, și odată însănătoșiți, toți își uită promisiunile... Crezi că pierzi ceva? Parcă eu ți-am cerut să mă iubești? Eu ți-am cerut cu totul altceva... Hai, spune ceva, spune-mi că mă disprețuiești, că n-ai pentru mine nici o afecțiune, spune că ai prefera să fii cu sora Nana, parcă eu nu văd că intelectuală asta te privește costis de cînd ai venit? Cu singura deosebire că ea n-o să-ți spună niciodată ce vrea, ea dorește încă, la anii ei maturi, să fie cucerită, or din punctul ăsta de vedere se înșeală; n-ai să fii capabil de nici un efort. Nu ești capabil de efort nici cu cei care-ți dau mură-n gură...

— Ești vulgară, soră, spuse șoptit și fără nervi Curta, întins din nou pe pat și acoperit pînă la gît cu pătura roșcată, uzată pe la tiv.

— Crezi că nu știu că sînt vulgară? Ți-am mai spus-o doar, sînt din necesitate, am fermă convingere că vulgaritatea mea îți place, poți să mă tai, tot așa am să cred. Te-am văzut și în ziua aceea, în sala de operații, cum te uitai la picioarele mele, deși n-au linia picioarelor sorei Nana; ale mele îți plac mai mult și pistruii îți plac, cu toate că și ei sînt de o vulgaritate fără seamăn... dar îți înfrîngi plăcerea de a-mi spune o vorbă bună, nu vrei să cedezi nimic din mîndria ta de intelectual, tot așa cum ți-ai înfrînat dorința de a vorbi; numai că dacă tăcerea pentru mine are o cauză precisă, nu înțeleg ce cauză te oprește să te simți în acest loc izolat și atît de plictisitor bărbat și om, mai ales om...

— Soră, aș vrea să-ți spun mai multe, crede-mă, însă, că fiecare cuvînt rostit îmi săgetează încă gîtul; dar uite că tot te

întreb: dumneata, dacă ai trece prin toate nenorocirile prin care am trecut, ți-ar arde să ai alte preocupări?...

– Preocupări, vai, cât de delicat ești! zise sora Aneofița cu răutate, și ca să-și facă de lucru, începu să-și înnoade și să-și deznoade cordonul halatului.

– Nu putem fi amîndoi la fel, poate ar fi și plictisitor, singură ai intuit în mine anumite dorințe, dar nu uita că tot în firea omului stă puterea de a-și învinge partea aceea urîță din el... Știu că tot ce spun eu raportezi la un singur lucru, ești blocată pe ideea fixă a lipsei mele de generozitate, și asta pentru că n-am cedat ca o fată mare la insistențele unui curtezan oarecare, deoarece, soră, nu te supăra, te porți lamentabil, ca un bărbat jignit, gata să facă moarte de om că i-au fost refuzate avansurile. Cu orice risc, cu riscul chiar de a crede ceea ce mi-ai sugerat de altfel, n-am să fac din dragoste un sport, sportiv n-am fost niciodată în sentimente; indiferent dacă uneori sincer aș fi dorit să mă apropii de dumneata. Și aș fi vrut să mă apropii din alte raționamente, din cu totul altele; dincolo de aparențe și de această vulgaritate verbală, am sentimentul că ești un suflet chinuit, că ascunzi ceva și te ascunzi, oferindu-ți generoasă exact partea care pe mine mă interesează mai puțin. Dragostea pentru mine nu este un simplu eșapament, chiar dacă ea este atît de necesară vieții, cum crede doctorul Tecușan; să știi că nu m-am simțit umilit nici de remarcile lui, nici de ale dumitale.

Curta vru să continue, dar cuvintele începură din nou să-și piardă din contur; ele se dizlocau cu greu, de parcă le-ar fi scos cu un efort suprem dintr-un nămol cleios. Sora Aneofița Anghel se apropie de pat, îi puse lui Petre o mînă pe gură, apoi se așeză lîngă el și-i șterse cu palma catifelată fruntea nădușită; începu să-l sărute pe gura deschisă, fără patimă, mai mult jucîndu-se, mai mult o dovadă din partea ei că nu-i e teamă de răsufierea lui, și cînd vru, încet, să o îndepărteze, simți pe obraz căderea unei lacrimi, apoi a alteia și cînd deschise ochii

văzu sub pleoapele ei alte picături alergînd una după alta spre el.

– Ce regreti, soră? Că de regretat sînt sigur că regreti ceva, simt în dumneata o neliniște, ți-am simțit-o și în mîna pe care ai dorit-o calmă și maternă, pînă și mîna te-a dat de gol înainte de a-ți putea opri lacrimile.

– Amarul meu de femeie, Petre, spuse ea simplu, tutuindu-l, distanța dintre mine și tine este ca de la cer la pămînt, ca dintre acel *tu* al meu și *dumneata* al tău, barieră de netrecut, după cum îmi dau seama.

– Soră, acum mă minți, nu pentru asta plîngi, dacă nu sînt la înălțime, așa cum probabil cugeți, am puterea de a desprinde adevărul de minciună, și adevărul îl ascunzi cu aceste cuvinte salvatoare? Crezi dumneata! În fața mea, ele nu te salvează; mai mult, mă pun pe gînduri. De atîta vreme n-ai mai dat pe la mine, poate dumneata nu știi dar eu țin minte de cîte ori mi-ai trecut pragul în aceste luni, cu precizie aș putea spune. Nu o dată m-am gîndit de unde răceala aceasta la dumneata după ce atîta vreme ai vrut să-mi dovedești contrariul. Iar acum, de unde această afecțiune bruscă și stînjenitoare, poate mai stînjenitoare decît prima dată? Am credința că-mi ascunzi ceva sau, neascunzîndu-te, te prefaci că-mi tăinuiești lucruri care în același timp te deranjează. Nu ești obligată să-mi răspunzi; sînt niște constatări doar, ele pot fi adevărate sau false, dar simțul acela pe care îl am eu și-ți lipsește duminale, îmi zice că dreptatea este de partea mea.

Sora Aneofita se îndreptă de spate; mîna ei, așezată pînă atunci pe fruntea încă arzîndă de febră, se retrase ușor, dar nu atît de încet încît să nu-i întărească lui Curta convingerea că sora îi tăinuia ceva; nu era suficient de inteligentă să-și ascundă gîndurile și pornirile; ele acționau în pofida voinței ei, și aceste gînduri o determinară să rămînă cîtva timp tăcută, pe marginea patului, și să se uite la el cu privirile goale.

– Orice-ai zice, știu de unde pornește necazul tău sau necazurile tale, să nu zici că nu este așa... Deși te-am prevenit,

nu m-ai ascultat, te-ai dus prea des la Baci, să nu crezi că lumea nu vorbește, cu toate că lumea nu știe precis ce ai discutat. Că mulți bănuiesc cu ce s-a ocupat Baci pînă acum, și cu ce se va ocupa în continuare, este iarăși un adevăr, cu toate că nici Baci nu e în apele lui, nu-i deloc, aș spune că și lui i-e teamă de tine, tot așa cum ți-e teamă ție de el.

– Nu mi-e teamă, soră, uite, aici te înșeli...

– Nu mă înșel, iar dacă mă înșel, mă înșel numai în parte; dacă ai ști că în fiecare zi mă întreabă de starea ta, mi-ai da dreptate, iar muțenia asta să nu-mi spui mie că are altă pricină decît nevoia de a-l convinge pe el că tot ce ți-a povestit a murit în tine... mi-e teamă de tine din pricina lui... Și mi-e teamă pentru că ești incapabil să te aperi, ești incapabil să fii brutal, așa cum ar merita-o, și poate că asta mi-a fost drag la tine, bunătatea cu care n-am fost obișnuită niciodată...

– Soră, nu mi-ai răspuns la o întrebare, o formulez acum ca întrebare, pînă acum cîteva minute era doar o simplă constatare: de ce n-ai venit la mine, adică de ce ai venit așa de rar, în toată această perioadă? De ce ai venit exact astăzi, adică asta nu înțeleg, de ce tocmai acum ți-ai adus aminte de mine, odată cu venirea doctorului Tecușan, de ce nu ți-ai adus aminte de mine mai devreme?

Sora Aneofița începu din nou să-și dezlege cordonul de la halat. Curta o urmărea atent; își purtă ochii peste talia ei subțire, mult prea subțire pentru umerii ei puternici și pentru bustul bine clădit. Toate astea le văzuse și pînă acum, urmărindu-i mersul, dar niciodată nu avusese ca acum certitudinea robusteții ei și, ca să se convingă și mai mult, se uită la mînele suflecate ale halatului și aproape se înfioră la vederea mușchilor întinși ca niște coarde puternice pe brațe pînă aproape de încrengătura cu umărul, și la această încrengătură Curta zări pe sub mîneca largă adunătura de păr roșu, cîrlionțat, căușul acela intim făcîndu-l să tresară ușor.

Simțindu-se cercetată, Aneofița roși pînă-n vîrfurile urechilor se cercetă fugăr sub braț și nu văzu nimic deosebit, scăpă un

zimbet copilăresc, își arată dinții lați și sănătoși și degajată își scoase din buzunarul halatului o batistă, cu care se șterse la ochii acum uscați, dar cu genele prinse încă una de alta.

— Îmi răspunzi, soră, sau nu-mi răspunzi? întrebă Curta ferm, și de data asta cuvintele ieșiră clare, apăsate. Fața lui se calmă la această reușită deplină, la această confruntare cu vocea lui de altădată.

Sora Aneofița scoase un oftat, punctînd probabil pentru sine, cu autoritate, încheierea unor reflecții interioare, se ridică de pe marginea patului, străină oarecum de întrebarea lui, categorică doar pentru el, pentru ea fără vreo importanță precisă.

— Ai putea să te ocupi cu ceva, fiecare își are aici îndeletnicirile lui, importante sau mai puțin, unele caraghioase; ai putea lua exemplul lor: Pintică a învățat zece cîntece noi, Buzangiu și-a triplat averea în porcine, pînă și tovarășa Vanda are o ocupație: dezleagă tainele cosmopolitismului, numai tu despici firul în patru, socotind că în felul acesta te vei salva. Îmi amintesc uneori cum arătai în primele zile sau chiar la cîteva luni de la sosire; ce-a rămas din Petre de atunci? Aproape nimic sau nimic; patru ani și ceva cu care n-ai să te mai întâlnești niciodată, care nu se mai întorc, iremediabil pierduți, cum ai spune tu cu vorbirea calculată, ca să nu semeni cu muritorii de rînd. Cred că dacă ți-ar trece prin minte să scrii, nici n-ai mai fi în stare să legi două fraze ca lumea, te-ai obișnuit să taci și crezi că tăcerea reprezintă sensul vieții tale. Crezi că nu știi cîte scrisori ai expediat de aici? Nu-i greu de aflat, poștașul le cartează la mine sau la sora Nana; nici alor tăi nu te-ai învrednicit să le dai vești; trăiești de unul singur, cu propriile-ți dureri, și ele exagerate, ca tot ceea ce faci, de la boală, și ea alambicată la tine, pînă la ciudățenia de a hrăni niște lupi. Ai ținut cu tot dinadinsul să ieși din comun, uite că ai reușit, le-ai făcut pe toate altfel decît le fac oamenii obișnuiți, tu ești un muritor aparte, mă și mir că din cînd în cînd nu-ți apare în jurul

capului o aureolă de sfînt, cel puțin să știe lumea cu cine are de-a face. Scrie cel puțin, cîștigă acest timp pierdut punîndu-ți marile tale dureri pe hîrtie, dacă sînt dureri cu adevărat; alții ar da atîta să aibă condițiile de aici, fă cel puțin ca Stamate, care a pregătit un poem – cum zice el, kilometric – despre nu știu ce eveniment, o aniversare mi se pare, și trebuie să-ți mărturisesc că versurile lui mai-au plăcut. Personal suferă mai puțin, în schimb știe să transmită emoții altora, cu toate că, după cum aleargă după fuste și după cum s-a transformat în sluguța lui Morăscu, mă face să nu dau doi bani pe el. De ce nu te gîndești că poate întors acolo, jos, n-o să mai ai timp să pui pe hîrtie tot ce-ai văzut și ai trăit aici? Nu ți-ar părea rău să rămînă în tine atîtea gînduri și fapte nespuse? Mă întreb, uneori, de ce nu-ți dă asemenea sfaturi buna ta soție, din pricina căreia ai devenit călugăr. Ai și ajuta-o sau crezi că puținii ei bani îi ajung și că nu mai e necesar să faci nimic pentru ea? Domnul Petre Curta, scriitor în devenire, cu două sufe cincizeci de lei pensie socială. Nu! Cum o să se preteze el la muncă? El se pretează la suferință, este dispus să facă toate complicațiile posibile, în loc să se complice punînd osul, dacă nu pentru eternitate, cel puțin pentru a scăpa de robia propriilor suferințe, care-i fac atîta rău. Sau poate ți-e teamă de Baciul, ți-e frică să nu-ți pună mîna pe hîrtii, un om sucit ca tine s-ar putea gîndi și la așa ceva, poate acesta să fie motivul principal; cum o să pui pe hîrtie ce ți-a povestit el, să afle lumea marile nerozii cu care și-a tocat viața? E mai bine ca ele să se ducă pe apa Sîmbetei, domnul Petre Curta nu-și oferă nici măcar în feșul acesta șansa să se răzbune pentru propriile lui suferințe cauzate de alții, și altele, cu atîta finețe, chiar de mîna lui. Nu, nimic din toate astea, scriitorul în devenire nu vrea să facă, în schimb el pune întrebări-cheie, vrea să mă dea în gît cu întrebările lui, vrea să descopere sentimentele mele false în funcție de suferința lui; auzi, n-am venit la el, din ce pricină oare? Se întrebă, și sînt convinsă că tot timpul cît am vorbit, tot la întrebarea asta te-ai gîndit, nu

cumva s-o uiți, ca s-o mai pui o dată cu vocea ta gîngava, proaspăt revenită. Ei bine, nu-mi plac muribunzii, nu-mi plac oamenii care nu-și oferă nici măcar șansa de a se lupta pentru viață; sînt încă tînără, în ciuda anilor mei, am însoțit de prea multe ori pe doamna în negru, de prea multe ori i-am ținut țucalul ca să fiu dispusă să mai fac acest lucru și în prezența ta, de la tine așteptam viață, nu ceea ce întîlnesc la fiecare pas, în fiecare zi se duc în lumea dreptilor cîte unul, doi; mi-e destul și pe urmă, nu voiam să nu-i dau posibilitatea Nanei de a fi lîngă fruntea ta înalt gînditoare – și aici, în bătaie de joc, sora Aneofita își duse o mîină la frunte, își împinse părul pe spate, ca albul pistruiat dintre tîmple să fie cît mai înalt –, ea te adoră în orice stare, pentru ea ești un copil gîngăș, prea deosebit ca să nu fie răsfațat și în atenția tuturor. Eu nu sînt decît femeie, și în starea în care erai, pentru mine nu mai reprezentai mare lucru. Am venit astăzi deoarece am dorit să aflu dacă e cazul să trag linia sau să adun în continuare, văd însă că adunarea nu s-a încheiat, și, pentru că nu s-a încheiat, mai sper, mîndrile și răule. A, era să uit: ieri, cînd am fost în oraș, ți-am văzut superba jumătate, ieșea de la tribunal, cred că s-a plictisit și ea de dragostea ta teoretică, vrea una mai banală, dar omenească, și la ieșire nu era chiar așa de singură pe cît aș fi dorit-o pentru tine; după cum vezi, lipsa ei de fidelitate mă deranjează, aș vrea să se sacrifice pentru tine, puritatea din care aș vrea să mă înfrupt aș dori-o deplină, a amînduora, așa, jumătate din ce era interesant în tine s-a consumat prin infidelitatea celeilalte jumătăți, deși ce-ți spun acum sunt doar simple supoziții. Dar să știi că femeile, chiar și cînd sînt geloase și rele, rar greșesc în intuițiile lor. Văd că am reușit să te preocup, măcar așa dacă altfel nu se poate; prefer să fiu rea, dar dreaptă, decît să-ți menajez morala înaltă. Scrie, mîndrile și leneșule, asta îți este singura scăpare, tot n-ai făcut mare lucru pînă acum, ai o șansă, ține-te de ea pînă nu e prea tîrziu; genul de cavernă pe care îl ai este ca o față mare, capricioasă, nici nu știi cînd îți poate da cu

tifla, mai spusese sora Aneofița și, ca să nu mai fie părtașă la comentariile lui, își luă instrumentul și ieși grăbită din cameră.

Petre Curta rămăsese tot timpul pe marginea patului; spusese sorei îi deschiseseră brusc o perspectivă, niciodată nu se gândise cum să-și umple timpul, și dacă într-adevăr, uneori, ca o fulgerare trecătoare, îi venise ideea să se aplece asupra hîrtiei lipsa unei teme mai deosebite îl împinsese în moleșeala lui obișnuită. Iată că sora Aneofița, vulgara și brutală soră, nu numai că îi amintise de propria lui meserie, dar îi sugerase și tema necesară. Continuă de unul singur spusese ei; oare nu Baciul îi ceruse, într-un moment de derută, ca povestea lui să fie subiectul unei cărți? Vag își amintea de insinuările la adresa soției sale, și cu toate că mintea lucra febril pe marginea îndemnului ei, nu putea să nu fie atent și la cealaltă grupă de noutăți privind viața lui intimă și a Toriei, și cu toate că n-avea de ce să pună la îndoială spusese sorei, era mai mult decît convins că țesătura de concluzii îi aparținea în întregime Aneofiței; ea împinsese cele văzute mai departe, ca pe ceva firesc, uitînd că Toria era altfel de femeie, nu putea fi categorisită la rînd cu celelalte, dar, cu toate că voia să scoată acel ghimpe intrat pentru o clipă în locul de taină al celor mai intime simțăminte, vorbele sorei Aneofița continuau să ciugulească din el, și la bănuiala că, totuși, Toria s-ar putea să-l înșele simți o transpirație rece pe frunte, pe care nu se obosi s-o ștergă. Promise totdeauna de la concluzia că, respectînd propria lui dragoste, era dator să-o respecte și ea, uitînd că anii lui erau ani de boală, iar anii ei sănătoși se cereau judecați cu altă măsură decît cea cu care se măsura el. Toria nu-i mai scrisese, într-adevăr, de cîteva luni, la telefon nu mai vorbeau dintr-o înțelegere comună, pentru a nu cheltui inutil și pentru a nu se chinui unul pe altul; ce puteau să-și spună la telefon? Aproape nimic; vocea auzită dintr-o parte și din alta, dacă bucura pentru moment, devenea chinuitoare după aceea prin dispariția ei, și Curta își amintea foarte bine de stările lui de nesuportat de

fiecare dată cînd punea receptorul în furcă, stări ce se prelungeau nu o dată zile în şir. Vocea ei îl lega de lumea de jos, îl obliga să se gîndească la ea, la oamenii de acolo, mai ales la cei din redacţie, unii dintre ei atît de porniţi împotriva lui, şi acum, în lipsă, îndreptîndu-şi cu puteri sporite şicanele asupra ei. Acestea erau o parte din motivele pentru care preferau să-şi scrie; prefera ea să-i scrie, deoarece Curta nu se îndemna niciodată să umple paginile, şi atunci Toria, dintr-un soi de mîndrie, nu-i scria mai mult decît îi scria el, şi pentru că Petre îi scria tot mai puţin, depeşele lor ajunseseră să semene a telegrame. Era bucuros că îi revenise vocea şi perspectiva scrisului se adăuga acestei bucurii, amplificînd-o. Amărăciunea pentru cele spuse despre Toria păli în faţa luminii care-i năpădi întreaga fiinţă şi Curta, sigur de căsnicia lui, încetă să mai fabuleze pe marginea vorbelor sorei Aneofiţa, simple turnătorii de femeie pusă pe bîrfă, doar-doar se va întoarce spre ea.

Şirul gîndurilor fu întrerupt de Pentică; vrusese să-l anunţe că la uşă se află Gavra, dar geologul nu aşteptă să fie anunţat, intră şi Curta se bucură cînd văzu statura muntoasă a tînărului geolog. Avea o faţă pietroasă, gîtul pătrat şi muşchiulos, pornit direct din umerii laţi pe care şi-i clătina în mers, părul era tuns pe oală, cu propriile foarfecă şi aranjat pe urmă de Buzangiu, în trepte. Avea ceva caraghios capul ăsta al lui Gavra, semăna cu un deal în terase, unde o mînă dibace plantase din loc în loc smocuri răzleţe de păr. Cît locuise în solariu, Curta stătuse deseori de vorbă cu el, vorbise mai mult Curta, Gavra nefiind vorbăreţ, ba era chiar morocănos. De aici, Petre deduse că tînărul era neîncrezător, şi mai pe urmă se convinge că Gavra număra pînă la o mie înainte de a scoate un cuvînt. Atunci aflase Curta că David Gavra era de pe undeva din Munţii Apuseni, fusese ani de zile miner în Valea Jiului, că nu era chiar așa de tînăr pe cît părea, trecuse de treizeci de ani, şi pentru că silicoza îi ciuruisese plămîinii, medicii îl scoseseră din producţie.

Ajunsesse un fel de activist, cum spunea singur, din nevoia de a câștiga un ban și de a-și menaja plămîinii. Viața de activist îi plăcuse însă, și ca să nu rămînă de căruță se apucase de învățat; ajunsese repede la concluzia că meseria aceasta, de fapt, nu prea e meserie și, cum dorea una adevărată, se gîndise să cerceteze măruntaiele pămîntului pe dinafară, dacă pe dinăuntru lor nu mai putea. Prieten nu reușise să fie cu Gavra, așa cum era cu Pintică sau cu Buzanțiu. Gavra prefera solitudinea cărților; stătea ore în șir asupra unei fraze ca s-o poată înțelege și numai după ce își făcea planul la citit se îndura să-și ridice nasul borbănat din cărți, dar și atunci mai mult pentru a privi depărtările decît pe cei aflați în jurul lui. Se împrietenise în schimb Gavra cu Visalon și se împrieteniseră nu atît pentru că Visalon scormonise și el ani în șir pămîntul; pentru totul altceva: felul deschis al pădurarului și dragostea lui de natură fuseseră liantul de bază, celelalte venind apoi de la sine, și de atunci Visalon nu mai umbla singur după floarea lui, umbla cu Gavra, unul căutînd un mit, celălalt bucăți de rocă, pe care cu o lentilă împrumutată de la laborator le cerceta atent, minunîndu-se de fiecare amănunt descoperit în ascunșurile lui.

Într-o zi, după o dispută cu Cozmin, la care participase pe tăcute și Gavra, lui Petre i se făcuse rău; de vină nu fusese numai discuția, nu-i mai puțin adevărat că acest fel de a categorisi lucrurile de către Cozmin doar după două fațete ale lor, albe sau negre, îl enervase pe Petre, ci și durerea de sub braț, acolo unde i se repercutau toate nemulțumirile, ca și bucuriile de altfel. Cozmin plecase să se plimbe, și Gavra, ridicat din pat, îl privise pe Petre nemulțumit și îi spusese că are prea multă vreme dacă și-o poate pierde cu toate prostiile. Așa debutase prima lor discuție, dar Petre nu înțelesese pe loc la ce se referise colegul de cameră, avea să înțeleagă mai apoi, cînd David se îmbătase cu Visalon; făcuse cinste Visalon, firește, Gavra strîngîndu-și banii de nensie cu zgîrcenie. Atunci îi

explicase că în înțelegerea lui socialismul în devenire nu era socialismul lui Cozmin și al celor ce se băteau cu pumnul în piept, ca și cum ei ar fi adus acest socialism cu căruța de undeva; socialismul își avea determinările lui mai vechi în viața acestui popor, cei ce se erijau în făuritorii lui își aveau, fără îndoială, meritul lor, însă nu chiar atât de mare pe cât credeau, și că el, Gavra, nu e dispus să-și piardă vremea cu teoreticienii de tipul lui Cozmin, el vrea să învețe și să se păstreze pentru celălalt socialism, care trebuia să vină.

— Petre, intră Gavra în subiect direct, uitându-se nu la el, ci undeva afară, la colțul de munte ce se profila prin fereastra largă, Morăscu asta trebuie pus la punct. Băltescu nu are pacienți pentru operație, și atunci Morăscu a adunat Organizația de bază să voteze cine trebe și cine nu trebe să se opereze. Oamenii nu-l vor pe Băltescu, mă, continuă Gavra, ținând în mână câteva coli de hîrtie, dar de cînd Dumnezeu și Precesta care l-au făcut poate hotărî Morăscu cine să intre și cine nu la cuțit? Chestia cu medicamentele ați înghițit-o, a trimis la tratament pe cine a vrut, acum ține să ne bage la cuțit ca pe niște animale, în funcție de cine-i place și de cine nu-i place. Eu, pînă aici: de aici încolo nu mai vreau să tac, hai, scoală și vină la ședință. Cum poți să stai o oră de vorbă cu pistruiata, stai și la ședință și spune-ți părerea.

— Ce părere? întrebă Curta, mijindu-și ochii. Și-i displicu faptul că fusese scos brutal din meditațiile lui, cu toate că vizita lui Gavra îi făcuse plăcere în primul moment.

— Aștia de aici is niște căcăcioși, Petre, nici unul nu vrea să ia o hotărîre deschis, și atunci am întocmit o listă cu semnături în numele membrilor de partid. Primul să se opereze Morăscu, dacă vrea cu orice preț să-i dea lui Băltescu carne vie. Să și-o ofere pe-a lui, să dea exemplu, 'tui mama lui!

— Și vrei să-ți semnez și eu lista asta? întrebă Petre. Brusc, fără să se mai menajeze deloc, se ridică din pat. Vrei să-mi iau eu această răspundere de a trimite un om la operație?

– Bine, frate Curta, atunci lasă-i lui libertatea, dacă tu nu vrei. Că pe mine, dacă mă propune, îl tai. Adică cum, mă, am venit în sanatoriu sau dracu mai știe unde? Am auzit ce s-a întâmplat cu Costache și mă mir cum de ați putut lăsa să se petreacă așa ceva. Ieri, în ședința de birou, Morăscu a propus să fie exclus din partid cine refuză să meargă la operație. Bun, de acord, vreau să văd ce va zice el, când organizația va vota ca primul să fie Morăscu. Am aici semnăturile; am umblat din cameră în cameră, însă mă îndoiesc că în sală vor avea curajul să susțină punctul de vedere exprimat în particular. Nu le-am zis, dar vreau să-i adun pe toți și să-i pun în fața acestei liste, să-și recunoască fiecare semnătura și să susțină sau să nege ce mi-au spus mie. Nu vreau ca această hotărâre să fie un soi de denunț anonim. Cum este posibil ca soarta oamenilor să fie hotărâtă nu de competența medicilor, ci de o organizație care zice și face, ca să n-aibă probleme, ce zice și face Morăscu? Ei, uite, eu nu-s dispus să accept porcăria asta și vreau ca organizația, dacă au avut mîntea să facă aici așa ceva, să hotărască în ~~plen~~ ceea ce gîndește ea, nu ce vrea Morăscu. Îl învăț eu minte, dacă p-asta stă, mai spuse Gavra, bătînd cu o mînă noduroasă în hîrtia pe care o ținea în mînă. Adică cum, toți să se supună voinței lui, și în privința lui nimeni să nu poată hotărî nimic?

Curta luă hîrțile din mîna lui Gavra, citi cele cîteva rînduri cu atenție, apoi își purtă ochii peste semnături și rămase mirat cînd, printre altele, descifră și numele lui Isaac, o semnătură fermă și clară, spre deosebire de altele, aproape indescifrabile.

– Am treizeci și șase de semnături, îmi mai trebuie una ca să am jumătate plus unu, spuse Gavra, și își scoase stiloul din buzunarul cămășii, după ce se pipăi îndelung sub puloverul gros, împletit de mînă.

– Davide, de semnat nu semnez, la şedinţă viu, deşi starea mea... Nu consider că o organizaţie are dreptul să...

– Această organizaţie a decis cine să aibă dreptul la tratament şi cine nu...

– Eu n-am votat această hotărâre.

– Te-ai supus ei! aproape strigă Gavra şi vinele de la gîtul scurt i se umflară într-o parte, în timp ce faţa îi deveni stacojie. Cu alte cuvinte, tu te supui majorităţii, ştii foarte bine că prin deciziile ei poate fi criminală. Nu mă îndoiesc că ai fost de acord să fii ridicat, aşa cum ai fost ridicat, fără să pui măcar vreo întrebare, mîine sau poimîine te vei lăsa, Doamne fereşte, dus la execuţie, pentru că aşa vrea această majoritate de aici în care tu nu crezi nici de doi bani.

– Am spus că organizaţia nu-şi poate asuma un asemenea drept, atîta am spus...

Gavra se aşază pe scaun, era uimit de această logică a lui Petre, şi, pentru că nu se putu altfel exterioriza, se puse pe rîs.

– Uite, dragul meu, continuă Gavra, întrerupîndu-şi rîsul, pîi, de-aia mergî socialismul ăsta cum merge, pentru că nu eşti singurul cu o asemenea logică de fier. De aia îşi poate face Morăscu de cap, că noi, finii, intelectualii, ca să nu mai vorbesc de ceilalţi fricoşi pînă-n măduva oaselor, sîntem incapabili să reacţionăm, incapabili să spunem într-o adunare ceea ce gîndim fiecare în parte. Am să-i pun pe cei ce au semnat în faţa unui fapt împlinit, să-şi spună acolo opinia pe care mi-au împărtăşit-o mie, acolo să fie curajoşi. Sincer doresc să te văd, să-ţi aud părerea, deşi am impresia că sus – şi Gavra arătă cu un deget spre tavan – vei spune şi tu ce va spune Morăscu. Vrei să ştii cine n-a semnat? Cei care fac noul tratament, cei pe care i-a propus Morăscu, din motivele cunoscute; şi poate vrei să afli cine sînt cei propuşi să intre sub bisturiul lui Băltescu? Cei care au semnat hîrtia ăsta sau o bună parte din ei. Tu ai fost tăiat de pe lista lui Morăscu, dar cu toate astea îi ţii hangul, eşti de acord

cu el, bag samă, deoarece de semnătura ta depinde înfirmarea hotărîrii lui sau transformarea ei în lege. Morăscu nu știe ce am întreprins; dacă va mai trece vremea, va afla, și atunci hotărîrea lui, aprobată doar de birou, se va transforma în decizie, deci vrei să-i ferești de cuțit pe cei pe care Morăscu i-a fericit alungîndu-i fără nici un drept de la tratament. Uite, domnule, și un înger ca Pantică stă de lună zile și-ți păzește ușa, neștiind că idolul lui, despre care îmi vorbește cu religiozitate în fiecare zi, este capabil – ce capabil? incapabil – să-și ofere cu claritate un adevăr.

– Nici hotărîrea ta nu este un adevăr. Davide, nici a lui.

– Atunci, adevărată este a ta, de ce n-o spui din capul locului? Dar atunci adaugă pentru o minte ca a mea, nu prea dotată la mișcoranții, să înțeleagă cu ce poate dovedi adevărul tău samavolnicia lui; ei bine, nu fă efort, vād că te ții cu mîna de gît și înghiți în gol ca o găină înecată; în concepția ta, o minciună nu poate fi înfrîntă decît printr-un adevăr, așa-i? Asta ai vrut să spui, dragul meu? Ei bine, atunci fac ceva pe adevărul tău, dacă nu înțelegi că nu vei cîștiga niciodată dacă unuia care măsluiește cărțile îi oferi cărțile tale cinstite. Desigur, tu rămîi ceea ce ți-ai propus, cinstit adică, dar, în afară de faptul că pierzi tu, îi obligi și pe alții să piardă din pricina cinstei tale. Mă sperii, Petre dragă, deși eu sînt moț și nu tu, te porți cum s-au purtat ai noștri în patruzeci și opt, cu lancu în frunte: au mers cinstit pînă la capăt, ceilalți și-au bătut joc de el, și cinstea lui a costat șaiszeci de mii de suflete, sute de sate arse, sute de preoți spînzurați. Cinstea e bună cu oamenii cinstiți, Petre, nu cu ăștia care, în dosul principiilor, nu vād decît cinstea care-i poate avantaja pe ei și politica lor mărunță, de sanatoriu.

Gavra își împături hîrțile, le băgă pe sub pulover în buzunarul de la cămașă, în timp ce fixa stiloul neîntrebuințat, așezat pe masă.

- Davide, de ce nu înțelegi că o samavolnicie, capabilă prin ea însăși să determine altă samavolnicie, tot samavolnicie se cheamă, or, eu din principiu urăsc samavolnicia, indiferent de nuanțele ei, nimic nu putem clădi pe ea, cu atât mai puțin alinarea suferințelor noastre. Tu nu-ți dai seama că, obligându-l pe Morăscu sau pe oricare altul la bisturiul lui Băltescu, de fapt semnezi actul de acuzare, de condamnare la moarte a unui om? Pintică a scăpat ca printr-o minune, eram de față. Băltescu este un om admirabil în felul lui, dar...

- Admirabil-admirabil, dar dacă este atât de admirabil, de ce admite să taie când are convingerea că nu știe? Pentru mine, un om care se angajează în mină și zice că știe să clădească cofrajul de lemn pentru abataje, și în realitate are doar îndemnuri pozitive este un criminal, deoarece în spatele minerilor care nu sînt asigurați cineva le pune viața în pericol. Îți dau exemplul ăsta pentru că așa s-a întîmplat cu unul la noi; din cauza lui au murit douăzeci de ortaci; sigur, presa n-a vorbit, presa vorbește doar ceea ce îi dictează unul ca Morăscu, un alt Morăscu, mai-conștient sau mai dibaci decît el, și în urma acestor douăzeci de oameni au rămas peste patruzeci de copii. Crezi că a răspuns cineva, crezi că a fost pus cineva la zid? Cum o să pui la zid un om al muncii, un dulgher? Pentru că cei de la Cadre s-au mulțumit doar cu ce-a declarat el, cu dosarul lui, era mai important pentru cadriști că dulgherul era membru de partid decît știința lui; nimeni nu și-a pus problema că și morții erau muncitori, și că și printre ei erau membri de partid; ei nu mai contau, ei erau morți, conta membrul de partid viu, care i-a dus la moarte. Așa am pus problema și mi s-a spus că judec ca un capitalist, adică eu judecam ca un capitalist că-mi erau mai dragi douăzeci de morți decît un criminal viu. De fapt, în străfunduri, ăsta este și esența judecății tale, chiar dacă judecata ți-e mai savantă, așa îl aperi tu pe Morăscu, nefiind de fapt de acord cu el.

— Tovarășe Gavra, s-au adunat oamenii, spuse Deluța, vîrînd capul pe ușă — și, cu părul ei negru, dat pe spate, bine uns cu ulei de nucă, nu se mulțumi numai să-l anunțe pe Gavra; intră să-l vadă și pe Curta și după ce-l văzu îi zîmbi ca unei vechi cunoștințe

Morăscu venise printre cei din urmă; pînă la intrare se clătina pe picioare, dar odată intrat în sală, păsul lui deveni mai ferm; trecu printre cele două rînduri de bănci pînă la podiumul scenei și se așeză la masă pe scaunul rămas liber, între ceilalți membri ai biroului. Îl căutaseră în camera lui, dar nu fusese de găsit, din spusele adjunctului de secretar era la o întîlnire cu un tovarăș de la centru de la care trebuia să primească directive importante, dar oamenii adunați în sală, curînd dădură semne de nervozitate și ceilalți membri ai biroului se simțiră obligați să se așeze la masă, cu toate că nici unul dintre ei nu convocase ședința. Era pentru prima oară cînd un membru al organizației își luase singur dreptul de a face așa ceva; acest om era Gavra David și Morăscu, neștiind încă de ce se adunaseră bolnavii, asculta în tăcere șoaptele lui Stamate, în timp ce Deluța, la un colț al mesei, își ascutea creioanele pentru procesul-verbal.

— Tovarăși, am înțeles că organizația a căzut de acord cu hotărîrea biroului, de a exclude din partid pe tovarășii care nu vor să se supună intervenției chirurgicale, nu-i așa? Deci, ați înțeles cu toții că în sanatoriu nu se poate trăi fără disciplină, că în primul rînd noi avem un cuvînt de spus și, fiind vorba de un sanatoriu cu destinație specială, de fapt așa și e normal. Chiar astăzi, în timp ce a fost trimisă trăsura după mine, am stat de vorbă cu un tovarăș cu munci importante, de răspundere, care mi-a dat avizul, nu-i așa, asupra hotărîrii noastre...

Morăscu se opri, din partea stîngă a mesei un membru al biroului începu să-i șoptească ceva, ducîndu-și o mîină la gură, pentru ca cei din sală să nu-și poată da seama de ce-i spune, și Morăscu, după ce se așeză pe scaun, să audă mai bine, se ridică din nou, mai puțin radios înșă decît la început.

– Tovarăși, dar eu vă întreb cine are dreptul să convoace adunările generale, că, după cîte știu eu, nu-i așa, biroul n-a convocat această ședință.

– În sală se făcu o clipă de tăcere, apoi, de pe o brancardă, supravegheat de sora Aneofița Anghel, înarmată cu un tub de oxigen portativ, se ridică un bolnav; Curta nu-l mai văzuse pînă atunci, era pesemne un nume nou sau un irecuperabil revenit între timp la viață, participant ca și el, după aproape doi ani, la prima ședință de acest fel, un om cu chipul cît un pumn, cu nasul ascuțit și cu nările dilatate în căutarea aerului dătător de viață.

– Destul ai hotărît tu și slugile care te înconjoară, se desluși vocea ce era mai degrabă șoptă, dar în tăcerea din sală, glasul venit parcă de pe alte tărîmuri, se auzi distinct, ca o condamnare și Morăscu la acele cuvinte se încruntă nemulțumit, poate nu atît de acel afront la care nu se aștepta, cît la situația tragică a omului, care, după primele cuvinte rostite, cu greu, vărsă din el preaplinul nervilor:

– Tovarăși, dacă se întîmplă ceva, vă luați răspunderea; soră, transportă, te rog, bolnavul în camera lui. Cine a îndrăznit să aducă la ședință un om în hălul ăsta?

– Da' Costache în ce hal era? Sau sănătatea lui...

– Tovarăși, să nu aducem în discuție probleme care n-au nici o legătură cu ordinea de zi, sări de la locul lui Stamate și de-abia în ultimul moment își dădu seama că nici el nu știa care e ordinea de zi a acelei ședințe.

Nu fu chip să fie scos bolnavul de pe brancardă; gesticula agitat în timp ce masca de oxigen îi acoperea pe jumătate față, și pînă la urmă sora Aneofița și infirmierele îl lăsară în pace;

mult timp, în sală nu se auzi decît respirația șuierătoare sub cauciucul ținut cu forța la gură.

Curta nu mai era atent la schimbul de cuvinte dintre cei de la prezidiu și oamenii din sală; atenția lui era captată de întregul acelei săli, divizată în cele două grupuri distincte: cei ce urmau un tratament convenit și altora, și cei propuși pentru operație, care erau convinși că aplicarea unui tratament medical i-ar fi salvat cu siguranță de la cuțit; și aceste două părți manifestau aceleași temeri. Se părea că nimeni nu avea nimic de cîștigat, ci numai de pierdut, și asta deoarece habar n-aveau de ce fuseseră chemați și ce va urma de aici înainte. Curta avu impresia că jumătate din bolnavi sînt noi, nu-i mai văzuse pînă atunci sau poate chipurile li se schimbaseră între timp și el nu-i mai recunoștea, da, acesta putea fi adevărul. Îl văzu în dreapta lui pe tînărul sportiv, care stătea în primele zile după sosire la masa Deluței. Acum avea cel puțin cu zece kilograme în plus, făcuse fâlcii duble, pielea îi crăpa de sănătate, numai o ușoară tuse dădea de înțeles că sub toată grăsimia aceea adunată inutil boala era prezentă, că nu dăduse înapoi în timpul îndelungat de cînd se afla în sanatoriu. Îl căută din priviri pe Isaac, dar Landesman nu era de văzut, probabil nu putuse să se deplaseze. Ce mult timp trecuse de cînd nu-l văzuse! se miră Curta, și totuși nu avea sentimentul real al zborului peste acest interval; i se păru, pînă la urmă, că nici n-a trecut prea mult și asta pentru că, împlîndu-i-se atîtea în acea scurgere de vreme, nemăsurată de nimeni și trăind cu atîta intensitate fiecare moment legat de fibra dureroasă a propriului trup, timpul, ca unitate de măsură, nu mai avea decît valoarea pe care i-o acordai suferinței și cum cei mai vechi nu-i acordau importanță, timpul de fapt încetase să mai existe.

Nu-și putu da seama de cînd nu trecase pe la Isaac, impresia lui era că se văzuse cu el în urmă cu cîteva săptămîni; abia în clipa cînd vru să lege cronologic fapte mai importante, raportate toate la ultima lor întîlnire, avu cu adevărat sentimentul că se

scurseseră nu câteva săptămîni, ci mult mai multe; nu mai era în stare să localizeze anotimpul ultimei întîlniri, anotimpurile comasîndu-se și ele sau dilatîndu-se, în funcție de aceeași suferință. Era dator să-i comunice întîlnirea cu Cozmin și amănunte legate de acesta, dar, tot căutîndu-l prin sală, numele îi fugi din minte pe negîndite, și odată cu el și imaginea; chipul acela palid cu păr rîrit, aproape fără sprîncene se contopi cu altele, asemănătoare; în fond, toți cei adunați aici aveau aceeași identitate, le semănau nu numai fizionomiile, dar și gesturile, doar tusea se diferenția de la unul la altul, avea diapazoane diferite. Personalitatea acestor zgomote aparent asemănătoare era evidentă, tusea devenise un personaj, un caracter bine definit, și ea trona și în această sală de festivități, orgoliul ei era aproape nemăsurat, domina lumea cu autoritate, inclusiv pe Morăscu.

Cine votează pentru? auzi Curta întrebarea ca prin vis, și cînd văzu mîna lui Forgaș săltînd pîroasă în sus fu convins că David Gavra își pusese la vot lista, dar, ca să fie sigur că așa era, Curta o trase pe sora Aneofița de mîneacă și o întrebă la ureche ce se votează.

– Să fie operat primul Morăscu, spuse ea, și aproape o pufni rîsul. De ce nu ridici mîna? îl îndemnă ea; Curta se uita acum prin sală. Cîtva timp, numai Forgaș rămase cu mîna atîrnată parcă de tavan, și pentru că în afară de el și Gavra nimeni din cei care își pusese rămănitura pe listă nu voia să-și spună părerea deschis Morăscu rîse, un rîs din care spaima se ceruse pentru un timp afară, ca un copil care nu știe lecția și, de frică, invocă o durere de burtă; în lipsa acelei spaima, Morăscu se coloră la față și nu se sfii chiar să glumească.

– Minoritățile totdeauna sînt în minoritate!

Gluma, rîsul prea sigur și această teamă dispărută de pe chip înainte de vreme, – deci, aproape necuviincioasă prin sustragerea ei de la o îndatorire omenească – îi îndemnară pe cîtiva să salte mîinile cu o voluptate necontrolată, iar ceea ce urmă, nu se

putea citi în ochii speriați ai lui Morăscu; spaima îi revenise, se plimbase destul și acum se cuibări din nou în el, cu mult mai profund.

Treizeci și cinci de miini, numără Deluța, punctînd aerul cu creionul după fiecare ins trecut prin cifrele rostite răspicat de buzele ei, și cînd auzi cifra, Morăscu se lăsă ușor pe scaun. Perspectiva exemplului pe care trebuia să-l dea nu-i intrase în calcule; rămase cu acest sentiment distrugător și atunci cînd tot treizeci și cinci de bolnavi votară împotriva, nefiind în stare să înțeleagă că acel echilibru de voturi putea fi salvator pentru el.

Curta nu ceru cuvîntul, se ridică de-a dreptul și, ținîndu-și o mîină în dreptul locului unde Ispasiu își băgase bisturiul și alta la mărul lui Adam, spuse că e împotriva ca Organizația de bază să hotărască cine să meargă la operație, acesta era dreptul exclusiv al corpului medical, dar, aducîndu-și aminte că de fapt corpul medical ar fi hotărît să opereze tot Băltescu, avu revelația inutilității discursului său și simți și de o parte a sălii, și de cealaltă o totală dezaprobare; nemulțumiți se arătau și cei care urmau noul tratament și căroră li se putea, printr-o asemenea hotărîre, întrerupe medicația, și cei propuși pentru operație, în concepția lor Băltescu fiind omul lui Morăscu, oricînd capabil să se supună indicațiilor lui. Pînă și sora Aneofița strîmbă din buze, opinia lui Curta i se păru fantezistă și ruptă de realitate. Abia în timpul cuvîntării, Curta înțelese că Titorian, cu toate că nu plecase încă, nu avea dreptul să hotărască nimic, și cînd raportă descoperirea la propria opinie, cuvintele își pierdură din fermitate și cine știe unde ar fi ajuns, poate la o nouă criză, dacă Morăscu, profund lezat de situația în care era pus, nu s-ar fi ridicat, acoperind cu vocea lui sigură sîsîiala lui Petre.

— Tovarăși, adică dumneavoastră credeți că eu sînt un om lipsit de curaj, nu-i așa, asta credeți despre mine? Și cu toate că un membru al biroului îl trăgea discret de mîneacă, intuind cele

ce vor urma, Morăscu nu se lăsă atras de lașitatea la care îl îndemna colegul de prezidiu. Poinmîine intru la operație, să vă dovedesc că o organizație are dreptul să ia hotărîri și cu atît mai mult secretarul, în numele ei. Cu toate că a fost juma'-juma', eu hotărăsc, eu îi dau votul meu tovarășului Gavra, un Morăscu, care a stat aproape douăzeci de ani în temnițele Siguranței, n-are frică de moarte, n-are frică de nimic, pentru el, cauza organizației și demnitatea lui, nu-i așa, pe care ați pus-o la îndoială, sînt singurele sfinte – și, cu același pas cu care intrase, ieși din sală.

Curta rămase printre ultimii, nu voia să se înghesuie la ieșire, senzația că vorbele lui nu numai că nu-și făcuseră efectul, dar sunaseră în gol, era încă stînjenitoare, dăduse greș, cu toată credința adevărului spuselor sale. De adevărul lui n-avusese nimeni nevoie, supremația intereselor excludea și de o parte, și de alta logica faptelor, și Curta, ascultînd sporovăiala veselă a celor ce se socoteau învingători, a oamenilor lui Morăscu, convinși că atîta vreme cît organizația avea drept de viață și de moarte ei făceau parte din cei fericiți, își aplecă privirile în pămînt. Gavra David îl aștepta lîngă ușă.

– Ai votat, totuși, pentru noi. Petre, și mă bucur că în ultimul moment ți-ai dat seama că umanismul tău era inutil aici...

– Te înșeli, n-am votat deloc, de unde ai scos-o?...

– Bine, atunci cum au ieșit treizeci și cinci de voturi? Fără Isaac erau doar treizeci și patru. întrebă Gavra sincer preocupat.

Curta lovi aerul cu mîna, mai mult pentru a-și potoli durerea din cot, decît ca să sublinieze nepăsarea de care era cuprins, și spuse într-un tîrziu, după ce privi la Pantică și la Buzangiu, amîndoi din cale afară de veseli, o bună dispoziție pe care Curta n-o putu pune decît pe seama unei șotii al cărei autor era unul dintre cei doi, altfel Buzangiu n-ar fi rîs cu gura pînă la urechi și nu i-ar fi dat lui Pantică să tragă un fum din jumătatea lui de Camel.

— Probabil cineva a ridicat ambele mâini, și Deluța le-a numărat pornind și ea de la premisa că o mână ridicată trebuie numărată; dar indiferent de ce s-a întâmplat, cred că te declari fericit, și după părerea mea și ceilalți sînt convinși că ei au cîștigat partida. Important este ce va fi după acest joc cu voturile, consecințele lui și nu-mi prea vine să cred că dacă vor fi nefericite te vei simți în apele tale.

— Te înșeli, aș dori un deznodămînt tragic, numai o împlinire tragică mai poate aduce la echilibrul necesar judecata oamenilor, abia după un asemenea deznodămînt punctul tău de vedere își va avea rostul, dar asta într-o atmosferă asanată de viciul interesului, cu alte cuvinte, odată acest closet curățat, n-ai decît să vii ca un apostol să tragi apa curată. Sincer să fiu, n-am crezut că Morăscu va lua o asemenea hotărîre, cred că mecanismul interior i s-a dereglat sau n-a fost conștient că egalitatea de voturi îi poate fi favorabilă. A vorbit în el alcoolul; romul duhnea din el de la o poștă, și să vezi, te asigur că va inventa ceva ca să scape de supliciul la care s-a supus singur.

— Ce n-aș fi dat, eu, Davide, să mă fi putut opera?! Aș fi gata să mă dau chiar pe mîna lui Băltescu; prefer un sfîrșit tragic așter tragedii fără sfîrșit; operîndu-mă mi s-ar oferi o șansă din două, așa n-am decît speranța perpetuării acestei situații. Nervii îmi sînt la pămînt și Dumnezeu știe dacă într-o bună zi nu-mi iau lumea în cap. Mai am o soluție: să mă apuc de scris și am să mă apuc, orice ar fi; cred că numai munca îmi poate da liniștea de care am atîta nevoie. Aș vrea să știi că dacă mă bucuram pînă acum de prezența ta în sanatoriu, indiferent că ne vedem atît de rar, ceva din această bucurie a secat, cu toate că procedeul tău a fost nu numai ingenios, ci și necesar, poate l-aș fi salutat, dacă la mijloc n-ar fi fost vorba de viața unui om.

Gavra își aprinse o țigară; se opriseră amîndoi la etajul unu, și David își măsură un timp colegul de suferință, neînțelegînd unde anume vrea el să ajungă.

– Lunile cît l-ai păzit pe Pentică, între viață și moarte, n-au fost oare suficiente? Așa de repede ai uitat durerea, nopțile tale de nesomn, nu tu mi-ai spus oare că iei arma lui Forgaș și tragi în Băltescu dacă va muri Pentică? Am impresia că sentimentele tale oscilează în funcție de starea ta sufletească, iar acum ești într-o stare din aia, cum se zice pe la noi, de-ți vine să dai cu piatra de moară după găini, gest inutil și ineficace; martiriul e în tine, nu-l vezi neapărat legat de Morăscu, care ți-a făcut și ție destule și fii convins că-ți va mai face, fie și numai pentru curajul pe care l-ai avut de a-i spune că n-avea dreptul să treacă peste capul medicilor. E nebun, ascultă-mă pe mine, sînt un om cu nervii tari, și pe nebuni îi depistez ușor; nebunii n-au ce căuta în fruntea unei organizații de partid.

Tăcură amîndoi. Între timp ajunseseră în fața sanatoriului, în apropierea celor trei brazi crescuți cu aproape un metru de cînd se afla Curta în sanatoriu, și atît Gavra, cît și Petre priveau la cei trei gemeni de o simetrie perfectă, sub care firele de iarbă ale acelei primăveri își scoteau capul spre lumină. Oare a cîta primăvară era aceea și ce deosebiri esențiale adusese una față de celelalte trecute în viața lui? Îmbătrînise în aceste primăveri mai mult decît în toate cele de pînă atunci, și nu era vorba de o îmbătrînire exterioară – pe această Curta nu punea mare preț – era vorba de deteriorarea lăuntrică, o simțea în toate fibrele trupului.

– Cît de ușor te supui tu la toate, redeschise discuția întreruptă Gavra, citind în ochii lui Petre bucuria nemăsurată pentru toate acele frumuseți ale naturii, ce-i înconjură, martore tăcute și insensibile la trecerea lor pe lîngă ei – și defetismul este o formă de luptă, numai că rezultatele lui sînt în majoritatea cazurilor drastice și fără drept de apel. De multe ori am vrut să stau de vorbă cu tine; nu-ți ascund că am auzit atîtea zvonuri pe seama ta și nu-mi vine să cred că niște simple povestiri te-au putut dărîma într-un asemenea hal; ce anume ți-a putut mărturisi Baciul, cu ce te-a putut demola? Înțeleg prin demolare credința din tine, nu altceva...

Petre își mai purtă cîtva timp privirile peste coroanele brazilor, apoi o porni încet spre poartă, urmat de Gavra, acesta neslăbindu-l din ochi, cerîndu-i cu încăpățîinare din priviri un răspuns la întrebare.

— Credința. O parte din credință, nimic altceva, răspunse Petre cu mintea în cu totul altă parte, și David simți că răspunsul era de formă; nu admitea detalii; începuse cu sfîrșitul, iar ce se petrecuse de la el înapoi era o chestiune ce-l privea personal.

Curta se opri din nou, de data asta îi atrăsese privirile teiul lui Costache; din trunchiul tăiat crescuseră patru lăstare, acum viguroase și ele, avînd forma unui con cu vîrfurile îndreptate în jos. Cînd Petre scormoni cu vîrfurile bocancului pămîntul reavăn de la rădăcină, clisa umedă și grasă i se lipi de pielea de bizon; pămîntul se întindea ca un gumilastic, și atunci Curta, cuprins de scîrbă, vru să se șteargă, dar nu făcu altceva decît să răscolească țărîna și mai puternic și atunci văzu, la nivelul primelor firușoare albe ale rădăcinii, sumedenie de rîme roșii, de un roșu incredibil, ca sîngele omenesc.

— Vin noaptea și-l hrănesc, merită să fie duși la casa de nebuni, spuse Gavra, și aproape îl tirîse pe Curta de acolo, de la acea privesc care lui îi întorcea mâtele pe dos. Credința, credința, reluă Gavra cuvintele lui Curta odată ajunși lîngă poartă, poate credința asta n-a fost suficient de puternică, tot ce se poate că ea nici n-a existat cu adevărat, te-ai adăpat doar cu aparențele ei, fără să-i cunoști vreodată fondul... Poate pentru asta ești incapabil să protestezi, poate pentru asta te-ai lăsat dus, of, Petre, Petre, cred că nu este vorba de credință; orice credință naște în om și reversul ei, în termenii duri ai opoziției, or la tine...

— La mine, răspunse Curta ca dintr-un pustiu, neștiind la ce se referise Gavra. Ce-ai fi vrut să fac sau ce pot să fac?... Simt în jurul meu cum se țese o plasă cu ochiurile tot mai mici și

aproape prevăd momentul cînd aceste ochiuri se vor închide cu totul și mă vor sufoca. Mă crezi că aștept clipa aceea, dacă nu pentru altceva, pentru a mă convinge pe deplin...

– De ce vrei să te convingi? întrebă Gavra, văzînd că Petre nu vrea să-și ducă raționamentele pînă la capăt.

– Nu toți oamenii sînt ca tine, Gavra, schimbă Curta vorba, eu niciodată n-aș fi putut să fac ce-ai făcut tu astăzi, deși admit încă o dată că procedeul are o justificare. O societate în care dispăre umanitatea își pierde, de fapt, esența ei, pentru o asemenea lume oameni ca mine sînt de prisos... Tu mai ai o șansă și asta pentru că ți-o ofer, eu ce-mi mai pot oferi?... Acasă, la țară, tata este cercetat pentru că a luptat pe frontul antisovietic, la redacție soției i se cere să divorțeze de mine, și pînă la urmă va divorța, eu chiar am să fiu de acord, între ea și mine e mai bine să supraviețuiască ea, iar pe mine... ca să mă înțelegi exact, dacă m-ar fi dus acolo jos și mi-ar fi făcut ceva, arestarea mea de douăzeci și patru de ore ar fi avut un sens; nu mi-au făcut nimic, nici măcar nu mi-au adresat un cuvînt, și în concepția mea lucrul ăsta este de o mie de ori mai grav, deoarece oamenii pot fi eliminați fără sens, pricepi? Tot ca să mă înțelegi exact și mai ales să intuiești ce e în sufletul meu, ar trebui să știi ce știu eu și adevăratele motive pentru care ai procedat așa. Mi-am pus nu o dată întrebarea la ce bun ăcea deplasare cu tot tacîmul secretos al unei francmasonerii moderne, dacă m-au trimis înapoi, așa cum m-au luat? Uite, eu pot să-ți spun, cheia nu-i chiar atît de dificil de ghicit, cu toate că săptămîni în șir, de atunci, n-am făcut altceva decît să mă gîndesc la ea, și odată descifrată, pare simplă ca bună ziua; în marele orgoliu al puterii. Își închipuie că pot orice, totul li se permite în numele unei formule de clasă ridicată la rangul de dictatură împotriva propriei clase, din care pînă mai jeri au făcut și ei parte. Sensul ridicării mele nu stă decît în această motivație a demonstrării formulei, din prea marea fericire politică în care trăiesc, după ce ani și ani ei înșiși au zăcut prin închisori; este

de fapt singura realitate pe care o cunosc cu adevărat și li se pare firesc s-o aplice semenilor, și asta pentru că ideea de represiune s-a rupt de contextul politic care a generat-o, a scăpat controlului ei. Am vaga impresie că se tinde spre o suprematie a puterii pe acest plan, pe această filieră, pe acest canal, oamenii tovarășei Ana voiau să pună mîna pe putere, pe puterea politică, mă înțelegi. Eu am nimerit exact în perioada imediat următoare debarcării ei. Debusolați pentru moment, n-au știut ce să mai facă, cum să se comporte cu mine, și atunci m-au adus înapoi, dar legea de care ți-am vorbit trăiește, ea nu va muri și aștept cu nerăbdare, aproape cu frenezie, clipa cînd lucrurile se vor liniști, cînd totul va intra în normal, în clipa aceea ne vom da seama – mai precis, îmi voi da seama – dacă cercul s-a închis definitiv, ca o experiență eliminată: este posibil și un asemenea deznodămînt, cum la fel de posibilă poate fi o reluare a experienței în termeni mai agresivi, atunci șansa de a ajunge la socialismul pe care îl doresc va fi incomparabil mai dificilă, iar relațiile cu adevărat tovarășești dintre oameni – imposibile. Referindu-te la Morăscu, ai spus că numai datorită unei întîmplări tragice se va putea restabili echilibrul în acest sanatoriu; ei bine, lucrurile stau la fel pe un plan cu mult mai mare. Eu cred că nu este nevoie de o asemenea întîmplare, istoria noastră a fost mult prea tragică, vezi, ca acum, dezrobiți de ideea servituții, să inventăm alte situații zguduitoare. Dacă le inventăm, le inventăm așa cum ți-ai creat tu formula, din credința sinceră că nu există cînte și adevăr. Eu cred că există, atunci cînd dominantă este încrederea în oameni, nu suspiciunea, nu tracasarea, hărțuiala individului de către alt individ, pe care, culmea, dintr-o acuratețe politică, îl numim *tovarăș*, chiar și atunci cînd acest tovarăș este gata să bage cuțitul în tine. Am golit lozincile de adevăr, și asta într-un timp atît de scurt, încît mă gîndesc cu spaimă unde vom ajunge dacă vom evolua în continuare așa, ce va fi peste zece-cincisprezece ani?

Gavra aștepta ca Petre să continue, dar Curta mergea spre cabana tăietorilor de lemne, pe drumul priment de ploaia din ajun, tăcînd; și așa i se păruse că vorbise prea mult și inutil; nu era convins că David l-a înțeles și îi părea rău că fără să vrea revenise la un comportament uitat în perioada tăcerii, acela al galopului verbal inutil, al dialogului obositor, ca și cum de acel dialog între ei doi ar fi depins prefăcerile lumii în bine sau în rău.

— Ascultă, frate Petre, eu nu sînt un sentimental; nu pornesc de la convingerea că lumea asta e ideală, ea n-a fost niciodată pe scara istoriei și nici nu va fi. Dacă ai intrat în această lume, convins că nu vor mai exista nedreptăți, că totul va merge uns ca pe roate, înseamnă că habar n-ai de legea contradicțiilor. Nu-i așa? Ce frumos sună! Splendid aș zice, dar în traducerea zilnică, această lege a contradicțiilor înseamnă și altceva! că oamenii nu sînt decît oameni, mai proști sau mai deștepți, mai viciați sau mai puțin viciați, în orice caz oamenii, ca toți oamenii, avizi de putere, de bine, dar asta, înțelegi mătăluță, cum ar zice Isaac, în numele clasei. Noi nu eliminăm un om din societate așa cum ai elimina o omidă, pur și simplu pentru că e omidă, noi eliminăm în numele unui crez, chiar dacă în spatele acestui crez este o simplă și murdară mincătorie. Noi trăim acum infernul revoluției, dragă Petre, cu tot tacîmul, cum ai zis tu, de focuri ucigătoare, de cărbuni încinși, de furci și alte marafeturi, cum o fi în infernul ăla închipuit de oameni, exact după infernul lor pămîntesc, deoparte din celălalt încă nu s-a întors nimeni ca să ne spună cum e. Ce revoluție e aia fără jertfe? Jertfele, cad de obicei pînă la preluarea puterii, iar istoria, eu am citit-o din pasiune, nu cu scopul de a căpăta cine știe ce note la examen. Preluînd puterea cu ajutorul factorilor din afară noi facem acum ce n-am făcut la început și aș minți dacă n-aș avea credința că intră în oala cu smolă și din cei care ne-au smolit în vechile regimuri destul. Revoluția noastră este asta? După chipul și asemănarea românului? Uite, aș fi un copil

dacă aş crede necesar să-mi pun asemenea întrebări. În timp ce Danton şi Robespierre tăiau la capete de parcă ar fi tăiat pui de găină, vreme de trei luni de zile în Ţara Românească un guvern a hotărât, a emis decrete paşnic, aşa cum ne e felul, fără nici o crimă; aş spune că a fost cea mai paşnică revoluţie din Europa, de unde deduc că se poate şi aşa, şi revoluţia noastră din patruzeci şi opt ar fi învins dacă puterile din afară n-ar fi vrut să ne mazilească dorinţa de libertate. Ştiu că vînd castraveţi la grădinar, nu-s mai informat decît tine, dă-r dacă tu vii de unde vii, înseamnă că nici acolo n-ai prea văzut cum stau lucrurile, din moment ce te „oripilează” – ca să folosesc termenul predilect al lui Stamate, cu care îmi împuie urechile la staţia de radioamplificare în fiecare dimineată – ce se petrece la noi. La noi e o dulce revoluţie în comparaţie cu ce-au făcut alţii, chipurile în numele dragostei faţă de om; înseamnă că umanismul tău este pur şi simplu scos din cărţi, realitatea nu ţi-a fost şi nu-ţi prea este la îndemînă. Umanismul, cel pe care îl doreşti tu, frate Petre, nu va exista la noi nici în vremea purgatoriului revoluţiei, va veni şi asta, te asigur; atunci nu vom mai măcina oamenii deschis, ca acum, îi vom măcina altfel, mai subtil, le vom mîncă nervii, adică lupta de clasă se va duce la un nivel intelectual, superior. Oricum, pînă la această etapă a purgatoriului vom ajunge şi noi, în rai muritorii de rînd neavînd acces, deoarece, dragă Petre, raiul, după părerea mea, în politică şi în viaţă este imposibil. Tu de pe acum vrei raiul, acel rai în care să domnească iubirea de semen, democraţia perfectă, un asemenea rai pe care tu îl doreşti desăvîrşindu-se acum, chiar acum, nu va fi, te asigur. Raiul este şi el o noţiune, ca o scară pe care sînt trase mii de linii, nu ştiu la ce linie ai ajuns tu cu raiul tău, dar, ca să-ţi dau un exemplu, raiul alor mei, al familiei mele, a fost cînd au văzut pentru prima dată o budă în casă, şi mama de dimineată pînă seara se învîrtea pe acolo şi plîngea şi prefera să dea rahatul în jos cu măturica, nu cumva să strice pe el aşa o bunătate de apă. Vezi, raiul ei are linia jos, jos de tot,

dar e rai și pentru ea, și te asigur că raiul ăsta simplu e al multora. Să nu crezi că sînt demagog, știu ce-ți spun, raiul alor tăi ar fi, să zicem, să nu le mai pună cotă de lină când ei n-au nici o oaie, uite pentru ei asta ar fi rai, dar la raiul ăsta nu vor ajunge curînd, deoarece tot din împrumut am luat ideea că țărănimea e cea mai refractară clasă, deci cea mai dușmănoasă, asta după ce această biată țărănime a noastră ne-a ținut neamul două mii de ani. În concepția unora, noi nu existăm decît de zece ani, ce-a fost înainte a fost vacs, uite, pentru ăștia raiul este această credință că pot face din orice un vacs și după cum se bucură de această fericire fac la vacsuri de te doare mintea. Dacă merg tot așa, în curînd din țărănime nu va rămîne decît un vacs și asta pentru că habar n-au de țaran. Toate astea, frate Curta, sînt nimicuri pe lîngă marile tragedii prin care a trecut acest popor și am convingerea că el are resurse și este pregătit să înfrunte și adevastă trecere prin timp, are, cum am zis, forță. Va veni ziua cînd vom fi noi înșine, dar și atunci vom sări peste cal, în partea cealaltă, ca să uităm săriturile de acum, și tot așa vom zbură, cînd în dreapta, cînd în stînga, pînă vom înțelege exact că numai respectînd firea cumpătată de totdeauna a românului, adică întorcîndu-ne sufletește la origini, vom putea demonstra că poporul ăsta mic a fost și este, în esență, un popor mare. Să nu crezi că le-am scos toate astea din burtă; tata a fost un revoluționar sadea, nu din ăsta fabricat peste noapte, a lucrat în Belgia scormonind pămîntul, a săpat galerii în Ruhr, neam de neamul nostru a scormonit pămîntul și să știi că adîncul își are lumina lui. Astea sînt părerile tatii, și vezi de încercă să ponegrești cu ceva ziua asta încălțită de azi, pur și simplu ar fi în stare să-ți dea în cap; pentru el, raiul este acum, acesta a fost visul lui și, deși le înțelege și pe celelalte, știind că nu le mai apucă, ziua de azi este totul. Dragă Petre, și tu vrei umanism și dreptate în toate, vrei acum, vrei să-l dai în gît pe Morăscu cu argumentele logicii, dar oare el are logică în tot ce face? Logica îi va reveni în momentul cînd își va da seama că se va duce în

lumea dreptilor, și după el își vor da seama și alții, cei care acum, sincer sau din ipocrizie, îi cîntă în strună. Uite, eu îți spun, apucă-te și fă ceva, cinstit te sfătuiesc, trage-ți un glonte în cap pînă n-au să ți-l tragă alții; tu semeni în jurul tău prea multă dragoste și compasiune ca să nu fii considerat periculos, că să nu-și facă aștia un țel din a te înlătura. Ai văzut astăzi la ședință? Cine a avut nevoie de dreptatea ta? Nimeni! Procedul meu a primit aplauze, cel puțin de la jumătate dintre oameni, tu erai undeva la mijloc, cu un jalnic umanism, adevărat, recunosc, dar sfărîmat între două neadevăruri, ambele mai tari și mai eficace decît adevărul tău. Hai, uite, am ajuns, în timp ce tu îți omori creierul cu întrebări, uite ce-am făcut eu cu Visalon și cu popa Ghideon, frămîntări simple, Petre, dar care bucură ochiul și sufletul, vrem să acoperim rușinea acestor păduri cu verdeață proaspătă, natura fiind, la urma urmei, sensul tuturor lucrurilor.

Curta se opri la marginea drumului, nici nu-și dăduse seama că ajunsese la cabana tăietorilor de lemne; ar fi vrut să-i răspundă lui David, multiplelor lui convingeri, dar Visalon le făcea cu mîna, și cînd îl văzu lingă el pe Isaac, așezat pe un trunchi de brad, fața i se lumină și aproape alergă pînă la el.

— Ce faci, tovarășe scriitorăș în devenire, ai mai venit pe la ramolitul de Landesman? Uite ce-au făcut din teoreticianul din mine, din omul umblat prin zece lagăre: un simplu nenorocit care sădește pomi — și Isaac, înarmat cu un hîrleț militar, averea lui Todera, puse în groapa abia săpată puiul de brad și nu fără plăcere trase în jurul rădăcinii lui pămînt afinat, apoi, dintr-o cană, turnă apă peste negrul untos al țărîinii.

§. Lingă cabană erau cîteva sute de puiți. Îi aduseseră Visalon și tăietorii de lemne, David și părintele Ghideon, și se vedea că treaba nu era la început; o costișă de deal pleșuvă, pînă cu un an în urmă plină de zmeuriș, acum era curățată și plantată cu brazi.

Gavra îl lăsase acolo, lângă Isaac, și își vedea de treabă, ca și cum ședința fusese doar un scurt interludiu, fără prea mare importanță, în comparație cu treaba serioasă, plăcută și utilă, în orice caz mai utilă decât omorîrea timpului în van la sanatoriu, altfel n-ar fi luat hîrlețul și nu s-ar fi apucat să sape gropi alături de Saveta și Visalon.

Din apropiere, se auzi un dangăt de clopot, și Curta se cruci, neînțelegînd ce se întîmplă: numai după ce-și mută privirile spre stînga observă în dosul casei o nouă baracă, cu scîndura încă proaspătă, fasonată grosolan, un fel de bisericuță din turnul căreia se bălăngănea, tras de o sfoară de părintele Ghideon, un clopot adus de Toderă și ortacii lui dintr-o biserică aflată în părăsire.

Toderă și ceilalți își lăsară lucrul. Coborînd panta, se duseră la șipot și numai după ce se spălară pe mîini și pe față coborîră la biserica lui Ghideon; Curta înlemni cînd îl văzu pe Isaac, ajuns mai mult o umbră, îndreptîndu-se și el spre lăcașul sfînt.

Curta păși pragul din lemn de stejar ultimul și, cu căciula în mînă, rămase acolo, lângă ușa, privind la altarul improvizat dintr-o pînză de cort peticită. Pe pînză era prinsă o cruce de lemn, iar sub ea – o jumătate de icoană pictată pe sticlă, în care Maica Precista ținea un sfert de prunc în brațe. Părintele Ghinolea, în dosul pînzei, mai trăgea încă de frînghia de care era agățat clopotul, în timp ce Saveta se urcă de pe un scaun pe pervazul unei ferestre mici și începu să cînte, citind un pasaj dintr-o carte cu scoarțele ferfeniță:

– „Iar Ghedeon a grăit către Dumnezeu: dacă într-adevăr tu vrei să minuiеști prin mîna mea pe Israil, după cum ai rostit, eu voi pune pe arie un braț de lînă. Dacă roua va cădea numai pe brațul de lînă și tot pămîntul va fi uscat, atunci voi ști că tu vrei să minuiеști prin mîna mea pe Israil după cuvîntul tău“.

Saveta se opri din cititul-cîntat: părintele Ghideon apăru de după prelată, cu patrafirul pus direct peste pufoaică, cu ciucurii

de aur atîrînd peste cizmele de cauciuc murdare; rămase cu crucea în aer, atras de ceva, și ca să vadă mai bine, se aplecă spre podeaua galbenă, frecată de Saveta cu leșie și cu zeamă de frunză de stejar, și fiindcă nici așa nu se dumiri, îngenunche și se rezemă cu mîna de scîndură, apoi, ridicîndu-și-o pe cealaltă continuă să se închine. Îi făcu semn lui Todera să vină lîngă el, și tăietorul de lemne, smerit, se așeză lîngă preot și amîndoi priviră îndelung la cele ce vedeau numai ei. Coborî și Saveta mai mult de-a rostogolul, se apropie de cei doi oameni, și urmări acea minune apărută din podea. În curînd, se strînseseră pe pragul altarului toți cei adunați acolo; stăteau în genunchi, privind șirul de furnici roșcate, mari cît un firicel de tutun, ieșite prin podeaua bisericii.

– Asta trebe că e șeful, părinte, bag samă, spuse Todera, arătînd spre furnica din frunte, ceva mai mare și mai curajoasă și care cerceta cu grijă locul înainte de a călca mai departe.

– Binecuvîntă-le, Doamne, tu, care ai făcut lumea și viața asta fără de început și fără de sfîrșit – și părintele Ghinolea se căută prin buzunare, găsi un coltuc de pîine, făcu între degete fărîmituri și le răspîndi pe podea.

Furnicile se opriră, parcă speriate; apoi furnica din frunte prinse gămălia de pîine între picioarele din față și, mergînd de-a-ndăratelea, ca să-și facă loc printre surate, urmă aceeași cale pe care venise, spre adîncul dintre scînduri.

– L-ai văzut pe Cozmin? întrebă în șoaptă Isaac și Curtă, care era lîngă el, dădu din cap.

– A spus să-ți zic că e bine, sănătos, îi transmise Curta vestea, și se miră că în locul bucuriei la care se așteptase, Isaac se întunecă la chip, ca după o clipă să-și lase capul în podea și să bolborosească ceva știut numai de el.

– Părinte, spune, te rog, o rugăciune de înmormîntare, îl rugă Landesman, și preotul, fără să ceară amănunte, fără a fi curios, se duse grav în dosul perdelei și reveni cu o carte în mînă. Citi cîteva rînduri cu vocea scăzută, în timp ce tăietorii de

lemn se înapoiară la locurile lor în cele două strane, închipuite din două bănci de lemn, așezate la marginea pereților față în față. Numai Landesman rămase la locul lui și se închină într-un fel al lui, lovindu-se cu fruntea de podeaua de lemn.

33

În acel an, iarna nu se lăsă așa ușor alungată, deși pământul începuse să înverzească și furnicile lui Ghideon ieșiseră la lumină. Într-o noapte se porni de pe versantul nordic un vânt rece, cerul se întunecă în acea parte de-a binelea, și burțile negre ale norilor se vâlătuciră spre sud. Se porni mai întâi o mazărice ce tăia aerul pieziș, apoi o ninsoare deasă nu mai conținu toată noaptea. Dimineată stratul avea aproape o jumătate de metru, și sora Nana primi indicații de la Organizație ca sanatoriul să fie din nou încălzit.

Curta lucrase toată noaptea: n-avea la îndemână decât un caiet de școală liniat: așezat în pat, cu pernele ridicate la spate, scrisese până aproape în zori. Frazele se legau unele de altele, era acolo propria lui viață din ziua când sosise, nu inventase nimic, derula doar ghemul strâns în dosul frunții și firul se desfășura aproape singur, mînat de grafitul creionului.

Adormise cu caietul pe piept și se trezise de viscolul de afară cu el tot pe piept, și cu toate că nu ațipise mai mult de un ceas, nu se simțea obosit: o încrîncenare pusese stăpînire pe el, și se hrănea din ea, umplînd pagină după pagină, ca și cum în rîndurile acelea se descătușau forțe necunoscute, pornite dinlăuntru și reîntoarse, prin același fir în suflet, să prindă noi puteri și să continue. Nu se opri din scris decât în clipa cînd auzi o bătaie în ușă: ascunse grăbit caietul sub pernă și închise ochii, dar pe sub pleoape o văzu pe sora Nana: se prefăcu că se trezește atunci, în acea clipă și ridică din umeri cînd sora îl întrebă dacă nu știe ceva de Morăscu.

– E pregătită sala de operații și el nu-i nicăieri; aseară i-a făcut dilauden, doză dublă, să doarmă liniștit.

Sora își văzu de-ale ei, precipitată și enervată de dispariția lui Morăscu, la care nu s-ar fi așteptat. Noutatea îl determină pe Curta să sară din pat și începu să se plimbe agitat prin cameră. Deodată avu o revelație că mersul lui de la perdea pînă la fereastră seamănă cu mersul lui Morăscu, și cînd privi linoleumul descoperi aceleași urme de pași; pe o lungime de trei metri, covorul cauciucat își pierduse lustrul, devenise mat; se cutremură gîndindu-se cîte milioane de pași făcuseră el și cei de dinaintea lui pe același spațiu dintre fereastră și perdea, pe același culoar. Unde plecase Morăscu? Era sigur că Gavra avea să se bucure; Morăscu nu-i înșelase intuiția, procedase întocmai, fugise de propria lui hotărîre, dar el, Curta, nu se bucura, dimpotrivă, momentul de satisfacție din prima clipă, cînd auzise de la soră că Morăscu nu e de găsît, se topise; îi păru chiar rău că încercase și pentru puțin timp o asemenea orgolioasă mulțumire. Nu avea nevoie ca Morăscu să piară numai ca spusele lui la ședință să se încarce de adevăr, de acel adevăr ignorat de pacienți; putea trăi fără ca adevărul să fie înscăunat în drepturile lui, și Curta, temător, se îmbracă grăbit și își puse la gît un fular gros, mereu spaima pentru gîtul lui fragil. Ca să nu fie văzut, ieși pe scara de serviciu, folosită tot mai mult în ultimul timp. De la poartă se auzi strîgat, nu întoarse capul, și nici nu-l încerca reproșul că sărise gardul sub ochii paznicului și că acum mergea urmărit de privirile dezaprobatore ale sorei Nana, anunțată de portar. O luase pe cărăruia lui Pintică; drumul era greu, zăpada umedă îi intra pe sub pantaloni în bocanci; în graba cu care plecase, uitase să-și îmbrace paltonul, și curînd simți umbra răcoroasă a pădurii pînă la os. Ajuns din nou în șosea, se grăbi spre gară; nu știa exact de ce alesese acest drum, Morăscu putea foarte bine să fie în direcția cealaltă, spre bufet, dar pentru că nu se întrebasese la început, se lăsă în voia intuiției și merse mai departe. Acum se

luminase bine de ziuă, printre doi nori soarele începu să se arate firav, și Curta își miși ochii la această atingere a razelor cu albul zăpezii. Încovoiat de spate; înaintă pe drumul fără urme, cu zăpada adunată precum niște dune de nisip. Toată noaptea bătuse vîntul. Abia într-un tîrziu observă că, paralel cu urmele lui, alte urme îl însoțeau în pădure, urme de pași omenești; ele nu duceau spre oraș, ci veneau dinspre el. Se luă după urme și se înfundă printre copacii deși. Inima zvîcnea cu putere, aerul rece îi ustura gîtul, dar, în graba lui, nu mai lua aminte la aceste amănunte, care altădată l-ar fi făcut să se oprească și să se odihnească; mergea grăbit, cu certitudinea că înaintea lui, nu la mare distanță, va da de Morăscu. Într-adevăr, la nici o sută de pași, după o vilcea, ascuns pe jumătate privirilor, Morăscu înainta legănîndu-se; se vedeau în zăpadă urme de căzături; omul nu mai avea resurse fizice. Curta, acum sigur că cel dinaintea lui nu e altul decît Morăscu, se opri o clipă să-și tragă sufletul. Morăscu procedă la fel; năruit de oboseală, ametit de injecția sorei Nana, se lungi pe-o parte și rămase adunat, cu genunchii strînși sub bărbie, cu geanta neagră, de care nu se despărțise niciodată, vîrîtă sub cap, pe jumătate îngropată în zăpadă. Curta se smulse din toropeala de moment și porni mai departe. Morăscu ațipise în zăpadă. Se îmbrăcase cu hainele lui tocite peste pijamaua cu dungi albastre; i se zărea de sub pantaloni, și de sub mînecele hainei, croită pentru un alt Morăscu, cu mult mai solid; la vederea aceluia trup nemișcat Curta încercă o stare ciudată, se simțea vinovat și acum nu știa cum să-și ceară iertare. Îl ridică de jos; era ușor, ca și cum greutatea n-ar fi fost a omului, ci a hainelor de pe el. Morăscu, la vederea lui, își deschise larg ochii, neînțelegînd ce se petrece cu el.

— Ești obosit, ai adormit, atîta tot; întîmplarea a făcut să fiu la plimbare, se scuza parcă Petre ca să-și explice prezența.

În loc să-i răspundă în vreun fel, Morăscu se uită la ceas, la ceasul lui cu cureaua peticită, trecută pe sub carapacea de metal

și, cu un soi de neputință, se așază din nou, punându-și geanta sub șezut.

– Mai am timp, nu-i așa? N-aș vrea să creadă că am dat bir cu fugiții, ar fi tare neplăcut – spuse el într-un tîrziu ca și cum ar fi vorbit de altul, pe un ton calm și absent. M-a amețit medicamentul sorei Nana; n-am vrut să-l fac, n-am avut încotro, cu toate că știam că trebuie să merg pînă în oraș... Cine știe cînd am să mai pot merge – și Morăscu se ridică, își șterse fundul de zăpadă și, agale, pășind înaintea lui Curta, urmă drumul parcurs de el prin pădure cu cîteva ceasuri înainte.

– Petre, șper să nu fi supărat pe mine, mi-ar părea tare rău, și ca să poată vorbi, lăsă pe Curta să meargă pe locul bătătorit, el călcînd pe zăpada neatinsă. Abia atunci îi văzu Curta pantofii cîrpiți în locul unde se terminau degetele mici ale picioarelor și după cum era însăilată cusătura, nu era nici o îndoială, era opera lui. Să nu crezi că slăbiciunea sau tîma de operație m-a determinat să te întreb, cu toată injecția sorei Nana. Uite, că eu umblu și nici nu mi-e frică de ce se poate întîmpla. Te-am înțeles la ședință, cu toate că nu-ți dau dreptate, nu-ți dau dreptate deloc, partidul trebuie să se ocupe de toate, să nu piardă din mîna nimic; acum, că a pus mîna pe putere, socialismul și comunismul sînt de negîndit fără această putere, dar în loc ca mîna ce bătea aerul să-i întărească spusele, schiță o mișcare potrivnică, gestul voia să spună că de fapt vorbele lui n-au acum nici o valoare și că le rostea doar dintr-o convingere rămasă întipărită pe scoartă.

– Petre, continuă Morăscu să-l numească simplu, ca și cum așa i-ar fi spus de totdeauna, drumul ăsta eu l-am bătătorit, e mai bun decît drumul lui Pentică. Se învioră dintr-o dată; are cu o mie cinci sute de pași mai puțin, e drumul meu și cred că în mod greșit oamenii merg pe drumul lui Pentică, al meu e mai scurt... nici nu are atîtea urcușuri; uite, pe riulețul ăsta am făcut și un pod. eu am tăiat cei doi brazi, ea atunci cînd apele cresc, să se poată trece. Nu-i așa că ai să le spui oamenilor de acest

drum?... Te rog să le spui, e și mai mult ozon, cu toate că e mai întunecos. Acolo, printre crengi, se vede sanatoriul... E drumul meu, eu l-am făcut, repetă el, ca Petre să înțeleagă și mai bine existența acelei fișii pe care acum se vedeau doar urmele de pași ce duceau spre oraș. Știam că ai să vii în întâmpinarea mea, eram aproape sigur, chiar în locul ăsta, acum cîteva ceasuri, cînd am trecut, m-am oprit și mi-am zis... Nu știu de ce m-am gîndit tocmai la tine... puteam să mă gîndesc la altul, nu-i așa, dar uite, eu nu m-am gîndit... Să știi că nu m-a așteptat niciodată vreo persoană importantă de la centru, asta o spuneam așa, că să pot pleca în oraș, am acolo pe cineva... Am o fată, Curta, fata mea, are acum șapte ani... Ei îi duceam jucăriile, pentru ea le făceam și pentru mamă-sa; o parte din ele le vindea... Acum nu le mai poate vinde, o cooperativă face la fel... Cu mult mai frumoase... Nu sînt căsătorit... Mi-a fost teamă de cei din sanatoriu, și pe urmă... Acum, că tovarășa Ana a căzut sînt sigur că au să-mi dea o pensie specială, ea nu m-a înghițit niciodată, ca și Cozmin. Pensia aia mică, de cîteva sute de lei, le-o dădeam lor, și ce mai căpătau pe jucării... N-am uitat, mi-ai spus atunci, la început, că ți-au plăcut, erau frumoase, pe atunci le puteau vinde, acum...

—Erau foarte frumoase, consimți Curta, și căută cu febrilitate în buzunar pachetul cu țigări, dar pachetul dispăruse de mult, Curta nu mai fumase de mai bine de un an de zile.

—Îți dau eu țigară, am găsit Carpați. Nevasta mi-a spus că a văzut în oraș țigări cu filtru, să rețină nicotina. N-am știut...

Se opriră pe cărare și își aprinseră fiecare cîte-o țigară, dar Morăscu își aduse aminte de ceva, rupse țigara în două, partea neaprinsă vîrînd-o cu grijă la loc, în pachet. Curta tușea reținut, se dezobișnuise de tutun: o ameteală și o greață îl făcură să se îndoiaie de mijloc, în timp ce tîmplele îi zvîcneau puternic. Cu toate astea, nu aruncă țigara, așa cum intenționase, și pentru că n-o aruncase, începu să tragă fum după fum. Curînd ameteala se

risipi, în schimbul ei îi apăru pe frunte o transpirație rece, de gheață.

După cum îi sugerase și Forgaș, era aproape sigur că Morăscu inventase întreaga poveste cu întâlnirile lui importante. Deci, acestea erau adevăratele motive pentru care, de două ori pe săptămână, indiferent de vreme, pleca în orașul din apropiere cu geanta lui neagră, jumulită de atita purtat, încărcată cu negrișorii din sfoară și sîrmă. Cele aflate, fără să anuleze nimic din părerea despre Morăscu, proiectau o altfel de lumină asupra acestui om și faptelor sale. Curta era sigur că emoțiile puternice cauzate de cele ce-l așteptau aveau să-l determine pe Morăscu să nu se oprească cu povestitul acolo unde îl lăsase. Tocmai de aceea, temător, se uita printre brazi să vadă silueta albă a sanatoriului. Nu dorea deloc să fie aproape. Pe acest drum nou cu greu ar fi putut să aprecieze distanța, și Morăscu, ghicindu-i parcă temerea, se opri în vârful unei coline să-și tragă sufletul; își aruncă jumătatea de țigară fumată pînă la vârful celor două unghii cu care o ținuse și o călcă vreme îndelungată, cu mișcări blinde, ca și cum sub talpă nu s-ar fi aflat doar un capăt de țigară.

— I-am pus numele Octombrie, nu-ai așa, nume frumos, spuse Morăscu, cercetîndu-l pe Curta, vrînd să-i ghicească reacția la ideea de a da asemenea nume unui om, așa o cheamă pe fata mea, și cînd am să mă fac bine și am să ies din sanatoriu am să-i dau numele meu, adică vreau să spun că am să mă căsătoresc cu soția celui, pe care l-a împușcat Costache. Am cunoscut-o la Caransebeș, la închisoare, venea de două ori pe lună, și o dată s-a întîmplat ca la vorbitor s-o văd: era pe atunci înaltă, frumoasă, cu ochii ei negri și era nevasta legitimă a lui Silivan, așa îl chema pe bărbatul ei, și mie îmi era rășine că mă uitam la ea, și nu la fratele meu: venise de la cîteva sute de kilometri — și cu el nu prea aveam ce discuta. Frate Petre, ți-am spus, cei mai mulți ani din viața mea i-am petrecut prin închisori; și după închisori n-am avut parte decît de sanatorii, și

ele tot un fel de închisori, dacă stai și te gîndești bine, uneori chiar mai chinuitoare decît primele, deoarece, nu-i așa, acolo stăteai că n-aveai încotro, în sanatorii însă... Nu mi-a prea plăcut școala, nici acasă nu mă îndemnam eu să învăț; tata era un muncitor necăjit la Salubritate; puținii bani și-i lăsa la cîrciumă, așa că eu și-cei trei frați ai mei ne-am cam făcut de cap, mama neputîndu-ne ține în frîu. Am intrat la cazangerie, tata vorbise cu un prieten de-al lui care avea alt prieten la Ateliere și așa am ajuns nituitor, și pe vremea aia dacă aveai mîini puternice – și eu aveam – ce mai conta că trecusem prin cele patru clase primare cum trece cîinele prin apă? Am lucrat de la paisprezece ani, îmi plăcea munca, eram respectuos și ascultător, și așa s-a ajuns ca tovarășii să-mi spună ba una, ba alta despre lume, și fără să vreau, mintea de copil a început să se lumineze, atît cît se putea ea lumina. Ți le spun toate astea nu pentru a-mi povesti viața: viața mea e un roman întreg, vreau doar să-ți spun că din pricina închisorilor n-am avut timp să mă ating de o femeie, n-am prea știut ce-s alea și ajunsesem de-acum om în toată firea și eu nu mîngîiasem măcar o dată o fată, cu toate că în închisoare, ca să nu rămîn de rușine, mințeam și le povesteam tovarășilor fel de fel de lucruri despre viața mea particulară. Pînă cînd unul s-a apucat să-mi numere anii petrecuți în pușcărie și m-au prins cu minciuna, și-au dat seama că n-am avut vreme de așa ceva. Atunci cînd am întîlnit-o prima dată pe nevasta lui Silivan am rămas cu ochii pironiți la ea, și femeia m-a observat și mi-a zîmbit și de la zîmbetul ăla n-am mai uitat-o. Era nevasta unui tovarăș de-al meu, mai în vîrstă, ce-i drept, dar tovarăș se cheamă; și eu de atunci somn n-am mai avut, mă culcam cu ea în minte, o visam toată noaptea și mă trezeam cu cearcăne la ochi și la suflet din pricina ei. De-acum știam cînd vine la Silivan, mă uitam din celula mea, la drumul colbuit și făcusem bătăături la mîini de cît mă tot săltam ținîndu-mă de gratii ca să văd fișia de drum ce mi

se deschidea în față printre două clădiri. La mine nu venea nimeni, cum am zis, o dată a venit fratele meu, dar, aflînd pentru ce sînt arestat, a încetat să mai vină, el era fratele meu cel mai mare; mama și tata pieriseră, ceilalți doi frați, așezați undeva prin Moldova, nu știau de soarta mea, eram singur, doar cu nevasta tovarășului meu în gînd și știam bine că n-are să se mai ivească prilejul s-o văd de aproape. Am făcut ce-am putut, și pînă la urmă am ajuns împreună cu Silivan; era cu vreo zece ani mai mare ca mine, metalurgist și de dragul ei l-am iubit și pe el. Mă transformasem într-un fel de slugă a lui, eu îi curățam bocancii, eu duceam în locul lui tineta, eu ceream să execut muncile negre atunci cînd îi venea lui rîndul, și asta ca și cum m-aș fi oboșit pentru ea, numai pe ea o vedeam în față. Și seara îl rugam pe Silivan, ca un hoț de rînd, cu gînduri ascunse, să-mi povestească despre viața lui, fără să știe că de fapt din toată povestea lui, pe mine, nu-i așa, mă interesa altceva, viața ei. Într-o zi, din pricina unei greve a foameni, cerusem dreptul la muncă în atelierele închisorii, conducerea penitenciarului ne-a băgat într-o celulă cu deținuți de drept comun; asta era pedeapsa pentru ceea ce cerusem noi și într-o seară au vrut să-l înjughie pe Silivan. Pentru că eu eram aproape, am sărit în fața lui și cuțitul l-am primit în plămîn eu. Silivan s-a eliberat cu un an înaintea mea, între timp, din pricina rănii, m-am îmbolnăvit de tuberculoză, am fost purtat prin fel și fel de spitale, și dacă m-a ținut ceva în viață, în mizeria aia în care trăiam, erau gîndurile mele despre lumea asta de azi și chipul ei, pe care nu-l văzusem decît atunci, la vorbitor și de cîteva ori pe drumul colbuit, dintre cele două case. Cînd am ieșit din spitalul închisorii, n-am avut unde să mă duc; stăteam așa, ca un prost, pe o bancă, parcă văd și acum, era primăvară, o primăvară timpurie, și numai ce zăresc că vine spre mine o femeie, și femeia nu era alta decît nevasta lui Silivan. M-a dus la ei, acolo m-am pus în cîteva luni pe picioare, dar la prima acțiune am căzut din nou și am primit

alți șase ani de temniță grea. Am pierdut urma lui Silivan, nu mai știam nimic de el, știam de ea; Aurica venea tot la două luni la vorbitor, îmi aducea de mâncare, și cu toate că înțelegeam că vine din partea ajutorului roșu, mă amăgeam că vine pentru mine și eram fericit cum greu își poate închipui cineva. În tot timpul ăsta, nu i-am dat niciodată de înțeles ce sentimente nutresc pentru ea, aș fi preferat să mă omor decît să scot pe gură un cuvînt, pînă într-o zi, cînd, la vorbitor, Aurica m-a întrebat dacă eu eram cel care stătea cocoțat de gratiile ferestrei la Caransebeș; de rușine m-am înverzit, dar ea nu s-a supărat, doar a rîs așa de frumos. După doi ani de detențiune, din nou m-am întîlnit cu Silivan; îmbătrînise tare, părul îi căzuse, șchiopăta, n-avea chef de vorbă și nici de mine. Era supărat de disensiunile existente în conducerea partidului, și suferea amarnic, de parcă neînțelegerea dintre tovarăși ar fi fost cel mai mare chin al vieții sale. Eram atunci într-un lagăr cu Silivan; a primit sarcina să evadeze; avea de dus un mesaj important lui Costache, fiecare conducere își trimitea mesagerii ei în afară, și așa Silivan, ajungînd cu întîrziere din pricina unui tren pe care l-a scăpat, a fost lichidat. Cînd am ieșit din lagăr, la Eliberare, am aflat ce s-a întîmplat cu Silivan, am încercat să-i dau de urmă nevastei lui, dar n-am mai găsit-o, se mutase din București, nimeni nu știa unde plecase după moartea bărbatului ei. În loc să mă prezint, ca ceilalți tovarăși, să-mi iau și eu o muncă în primire, am umblat toată țara să dau de Aurica, și pînă la urmă am găsit-o; într-un sanatoriu, paralizată; la o întrunire, imediat după moartea lui Silivan, a fost lovită cu o piatră de pavaj în șira spinării și nu mai putea să-și miște picioarele, era ținută pe viață la pat. Am lucrat ca nituitor într-o fabrică din același oraș unde fusese internată, am lucrat din greu, eram dator să am grijă de ea, cu toate că din femeia pe care o văzusem la vorbitor nu mai rămăsese decît o umbră. S-a vindecat, dar fără să poată umbla, și atînci i-am meșterit un cărucior, eu și tovarășii mei

I-am făcut; model era un scaun cu roți, nemțesc, rămas de pe vremea războiului în curtea spitatului. și așa am pus-o pe Aurica pe picioare, adică pe roțile. Când am venit la București, m-au întrebat unde am lipsit șase luni; de ce nu m-am prezentat imediat, la județeană de care aparțineam, și cu toate că le-am povestit și am fost verificat, faptul că am considerat grija pentru însănătoșirea unei femei oarecare mai presus de activitatea partidului i-a supărat și pe motivul ăsta m-au trimis într-un județ în nord, pînă m-am îmbolnăvit din nou. Am adus-o pe Aurica în orașul din apropiere, are o cămăruță sub un acoperiș, n-a vrut să facă cerere pentru pensie, și de două ori pe săptămînă merg la ea s-o cobor cu căruciorul în curte și ne uităm pe urmă unul la altul, fără să vorbim, gîndurile noastre sînt în urmă, și eu stimez gîndurile astea ale ei și ea pe ale mele. La toamnă, fata are să meargă la școală, împlinește în iulie șapte ani, și cu toate că am trecut prin cîte am trecut, sînt fericit, frate Petre; dacă ar trebui să iau viața de la început, aș lua-o tot așa. I-am spus că azi mă vor opera, de fapt și ea mi-a zis nu o dată să încerc, n-are rost să mai zac aici, vreau să mă fac bine, și pe urmă să stăm împreună; eu să lucrez undeva pe aproape, o muncă nu prea grea, și după orele de servicii, ea să mă aștepte cu ciorbă și chiftele, fetița să-și facă lecțiile. Și dacă mi-e teamă că are să se întîmple ceva, nu teama morții mă sperie, mă sperie altceva; cine are s-o coboare de la etaj pe scări, cine are să-i cumpere alimente și, mai ales, cu cine are să tacă ea ore în șir, așa cum tăceam noi acolo, în curte, făcîndu-ne că ne uităm la nunți, dar de fapt fiecare privind prăpăstiile și amintirile din noi? Amintirile m-au legat de ea, și în amintirile astea era singura mea dragoste și mersul ei șăgalnic făcea parte tot din dragostea mea. Vezi, frate Petre, pe noi nu ne-ă îndemnat nimeni să luptăm, nu ne-a împins nimeni de la spate: puteam avea și eu o viață liniștită, aș fi fost sănătos, eram în putere, la meseria mea se cîștigau și se cîștigă bani, nu glumă, aș fi avut ce-mi trebuie, dar am preferat

lupta; la început dus de exemplul tovarășilor mei, apoi din convingere și cu cât eram noi asupriți mai mult în închisori, cu atât știam că dreptatea este de partea noastră și căpătam puteri să trăim și în orice împrejurare să ne numim oameni. Stă lângă gară, la numărul doisprezece, e o casă cu acoperișul de tablă vopsit în verde, Aurica acolo se odihnește. În balcon și privește peste munți, și sînt sigur că în gîndurile ei intru și eu cu viața mea chinută și ca vai de ea. Știu că nu-ți sînt apropiat, știu că nu din prietenie ai venit înaintea mea; din prietenie puteau veni alții, n-au venit, ai venit din omenie și poate și pentru altceva, poate erai curios să știi dacă am fugit sau nu, erai curios să afli ce-ai aflat, deoarece știai, uite de asta eram sigur că ai să vii, știai că eu am să-ți povestesc cîte ceva din viața mea: După cum vezi, viața mea n-are nimic special. Mi-am dat seama din primele zile, după prima întîlnire acolo, la Titorian, că nu-ți sînt simpatic, voi intelectualii ne credeți niște subdezvoltați și, din pricina asta, capabili să acționăm doar la nivelul instincțelor noastre politice; n-avem școli și nici pregătirea voastră și să știi că pînă în clipa cînd vom ajunge la nivelul vostru, dragostea asta dintre noi și voi așa va fi, ca între pisică și șoarece, dar va trebui să ne acceptați colții, deoarece în puterea noastră stă să vă jumulim sau nu, să vă tolerăm sau să vă îndepărtăm, în funcție de cum veți ști să ne apreciați și să vă supuneți nouă. Aici am fost întotdeauna de acord cu Cozmin. Pentru că în viața noastră simplă și grea voi veniți cu îndoielile, cu opoziția, cu întrebările, și chiar și cei mai devotați intelectuali din partid seamănă nu o dată vînt, și cine seamănă vînt, frate Petre, neapărat, nu-i așa, va culege furtună. Acum ești mulțumit? Nu-i așa că din punctul tău de vedere pot intra la cuțit și, eventual, ți-ai dori nici să nu mai ies de sub el, cu un Morăscu mai puțin veți cîștiga voi un loc în plus, nu-i așa că la asta te gîndești?

Curta se luă după Morăscu, călca aproape pe urmele lui, Morăscu nu mai ținea marginea, își potrivea pașii pe urmele

vechi și pașii erau mult mai sprinteni decât la început, oboseala dispăruse, genunchii nu-i mai tremurau.

– Ce-ar fi, totuși, să nu te operezi, tovarășe Morăscu, să nu te operezi încă? Sincer să fiu, n-am încredere în Băltescu, n-am încredere ca medic chirurg, țină să precizeze Curta, are prea puțină experiență.

– Vezi că am avut dreptate? spuse Morăscu, și se opri din nou în potecă, întorcându-se spre Curta, și bucuria că dreptatea era de partea lui îl făcu să uite că țigările trebuiau drămuite și, generos, îi oferî una întreagă, el mulțumindu-se cu jumătatea ruptă înainte. Vezi cum semeni îndoiala, numai că pe mine asemenea îndoieli mă lasă rece, n-am să-ți urmez sfatul, sfatul ăsta care împrăstie, dar nu adună nimic.

– Tovarășe Morăscu, îți dau acest sfat nu ca să semăn îndoieli, știu că ai prea mare curaj ca să ți-l pot înfrîna, fie și măcar o parte din el, dar curajul într-o operație nu e totul, ca să fiu sincer, nici nu cred că în asemenea situații curajul are vreun rost; curajul este arta de a-ți ascunde frica, orice om normal are dreptul la frică, și rațiunea de a-și înfrînge panica în momentele grele, nu este altceva decât acest mare curaj de care vorbești, curaj în momentul de față prost înțeles. N-am venit nici ca să-ți cunosc viața, n-aveam de unde ști că ai să mi-o povestești; acum, după ce mi-ai redat frînturi din ea trebuie să-ți mărturisesc că dorința mea de a te opri să faci această operație este și mai mare ca înainte, din motive pe care n-are rost să le explic. Nu dosarul lui Băltescu taie în dumneata, dosarul ar tăia minunat dacă ar avea în el capacitatea să se metamorfozeze, dar, din păcate, el rămîne un simplu dosar. Înclin să cred că nu vrei să renunți la operație din mai multe motive, și unul dintre ele este acela că dumneata ai insistat să vină Băltescu, fără ca atunci să știi că vei ajunge sub bisturiul lui. Și bisturiul ăsta ți-ar putea fi fatal; ai o nevastă, un copil, n-ai dreptul să-ți lași trupul supus nu unei operații, ci unei experiențe politice. S-ar putea foarte bine ca intervenția să reușească, dar

eu am fost de față la operația lui Pintică și îți spun că dacă va reuși, reușita va fi rodul întâmplării și nimeni nu are dreptul, ca datorită unei întâmplări, să tragă concluzii pentru alții. Nu eu semăn îndoiala, dacă vrei să știi, adevărul totdeauna seamănă îndoiala prin forța lui, mai ales în cei care ajung cu greu la ea sau care, din dorința de a convinge că dreptatea este totdeauna de partea lor, nu vor pur și simplu, dintr-o îngîmfare a puterii, să ajungă la acest adevăr. Acum, în dumneata acționează această îngîmfare și chiar cu riscul unei nereușite, preferi să dai curs acestei îngîmfări în loc să ajungi la o judecată dreaptă și rațională.

– Nici noi n-am avut experiență și am pus mîna pe putere și conducem și vom conduce.

– Dar se poate conduce și fără experiențe triste, se poate conduce preluînd ce-a fost bun de la alții, nu trebuie neapărat să credem că numai ceea ce facem noi este bun.

Morăscu își aruncă mukul de țigară, se uită din nou la ceas, apoi porni sprinten pe cărăruie înainte. Vorbea fără să mai întoarcă privirile spre Curta, vorbea cu spatele la el, dar Petre îl auzea și așa, deși cuvintele ajungeau pe jumătate frînte.

– Nu-mi pare rău că te-am tăiat de pe listă și l-am trecut pe Stamate.

– Stamate e un oportunist, o spun asta nu pentru că m-ai tăiat de pe listă, ci pentru că el una face și alta gîndește...

– Dacă face pentru noi, puțin îmi pasă ce gîndește, cu timpul o să se dezobișnuiască să gîndească altfel decît face, spre deosebire de tine, care nu prea faci nimic pentru noi și gîndești și împotriva noastră. Dacă nu m-aș opera asta ar fi din cu totul alte motive, te asigur, aș vrea să fiu pe picioare ca să te pot exclude, cei de la ziar n-au nimic împotriva. Stamate a întocmit referatul în locul meu, am dorit să fie redactat de un intelectual, așa e democratic, de ce să zici că te-a încondeiat un necioplit, a scos din tine un naționalist sădea... ca să fiu sincer, ce ți-a trebuit, domnule, să vorbești de „Țara mea dragă, România“?

Înțeleg că Republica Populară îți pute, chiar așa a scris Stamate. Știi, tot greul, spuse Morăscu oprindu-se o clipă în mijlocul drumului, solicitând participarea lui Petre, greul a fost cum să facem să nu jignim, nu-i așa, nu-i indiferent de unde ai venit, unde ai învățat, ei, uite, acest loc unde ai învățat ne dădea bătăi de cap, acest loc trebuia anulat, și acuzația de naționalist este cea mai bună din toate câte le ai la dosar, pentru că ai destule, frate, acolo... Ca naționalist singur te decizi de locul unde ai învățat, și dezințindu-te, împrști cu noroi și țara ta și cealaltă... Ei acum îți mai dă mîna să spui să nu mă mai operez? întrebă Morăscu, și rîse bucuros de această înfundătură în care îl băgase pe Petre.

– Da, chiar cu mai multă convingere ca la început.

– Asta ca să nu dai înapoi, ți-e rușine să dai înapoi, nu-i așa, ai prefera să-l faci pe Morăscu să dea el; ei, uite, Morăscu nu dă, nu fiindcă se simte cu musca pe căciulă, el crede în ceea ce face.

În hol îi aștepta sora Nana. trecuse de ora opt, operația era programată pentru ceasurile nouă, venise și Băltescu și, la aflarea veștii că Morăscu nu e de găsit, se dusesese furios în biroul lui.

– Tovarășe Morăscu, se poate? reuși să îngîne sora Nana. Tocmai dumneata, se poate? se lamentă ea, dar, văzînd că din mers Morăscu se dezbracă de haină și de pulover, disperarea de la început se transformă în năuceală și rămase cu gura deschisă, arătîndu-și caninul rebel, alb și lucitor.

– Am avut o întîlnire importantă cu cineva de la centru, a trebuit să predau niște documente, tovarășul Curta este martor, fără să vrea ne-a întîlnit pe drum, el îți poate dovedi, nu-i așa, tovarășe Curta? căuta el, un sprijin direct, și Curta înclină din cap, deși o clipă se gîndise să-i spună sorei că totul e numai o scorneală.

Sora se luă după Morăscu, îl găsi în camera de lîngă sala de operații, rămas numai în napoleonii lui groși; se privea în

oglanda pătrată, atârnată deasupra chiuvetei. Era nemulțumit de barba mare și nu se lăsă pînă ce sora nu urcă în camera lui să-i aducă unelte de bărbierit. După ce se spală bine cu apă rece, se tamponă pe obraz cu spirt medicinal, dar mîna în care ținea vata era vizibil nesigură, și atunci o privi ca pe un corp străin de ființa lui, o admonestă verbal cu o voioșie nefirească, făcîndu-i semn cu degetul arătător de la cealaltă mîna; fredonă o melodie, se spală cu apă rece pînă la brîu, insistînd mai mult cu săpunul pe sub brațe și la gît. Se șterse cu tifon, prosop nu avea la îndemînă, apoi, se așeză pe un taburet, se răsuci voios spre soră și, ridicînd mîinile, zise pe un ton de glumă:

– Mă predau soră, sînt al dumitale.

Curta se uitase prin fereastră mare din coridor; voioșia lui Morăscu nu-l putea înșela, dar tocmai cînd voia să ițte în cabinetul lui Băltescu, acesta apăru pe coridor, și la vederea figurii relaxate, pofta de a interveni îi dispăru. Era sigur că medicul avea să primească sfatul ca un amestec brutal în meseria lui, ar fi avut tot dreptul, cine altul dacă nu el, Petre, ceruse la ședință, sus și tare, să nu se treacă peste părerea oamenilor de specialitate? Iată că omul de specialitate fusese bucuros cînd aflase că Morăscu era pregătit pentru operație, și Băltescu, deloc mirat că-l vede pe Curta acolo, îl apucă de cot și-i zise:

– N-am nimic împotrivă, dacă vrei, mă poți asista, optimismul dumitale – de ce să nu recunosc – face bine nu numai pacientului.

– Mi-a fost de-ajuns o dată, domnule doctor, acum am ceva mai bun de făcut cu emoțiile mele, le-am găsit sens și întrebuintare, prefer să descriu operația decît să particip la ea.

Arborînd un zîmbet, Curta se îndreptă spre scara principală. Stamate îl aștepta pe coridorul etajului întîi; se plimba de la un capăt la altul, cercetînd din mers cîteva hîrtii, de parcă s-ar fi pregătit să ia cuvîntul, într-un loc foarte important.

Curta trecu pe lângă el, nu era sigur că era cel așteptat, abia cînd văzu ușa întredeschisă înțelese că Stamate intrase înăuntru, îl căutase, apoi, văzîndu-l că se apropie de sanatoriu, rămăsese pe coridor, deoarece știa că, mai devreme sau mai tîrziu, are să urce. Era stînjenit Stamate, dar cu toate astea, fără să fie poftit, îl urmă pe Curta și, ca și cum dinainte s-ar fi înțeles în privința întîlnirii, arboră chiar un aer nemulțumit că acesta întîrziase, că-l făcuse să aștepte nepermis de mult, și că acum nici măcar nu-și cerea scuze, așa cum ar fi cerut buna-cuvîință.

– Te-am așteptat, Petre, intră Stamate în discuție, așezînd cele cîteva hîrtii pe masă și apăsîndu-le cu mîna ca să le îndrepte. Nu înțeleg ce-i cu tine, de ce renunți așa de ușor la toate?

– Cine ți-a spus că renunț? Dar dacă tot ai venit aici nechemat, fă-mă să înțeleg la ce anume renunț, poate nu-mi dau seama, poate sînt năuc sau zăpăcit și nu mai știu ce se petrece cu mine. La ce să renunț și la ce să nu renunț? Mi-a spus Morăscu de referatul pe care l-ai întocmit, te felicit, dragul meu, mai ales dacă el reprezintă propria ta credință despre mine. Vreau doar să te întreb – știu, inutil, dar te întreb totuși – de unde mă cunoști așa de bine și cu ce drept poți să faci afirmații despre un om, afirmații evident false? Întrebarea este de prisos, îmi dau seama, spuse Curta, și, fără jenă, își scoase haina, puloverul, apoi se îmbracă în pijamaua lui roasă. Se urcă în pat și privi afară, unde se vedeau, pe colina lui Visalon, zeci de pacienți, care preferau orelor de cură săditul pomilor. Așa ai procedat și cu Titorian, nici nu știu de ce mai pierd vremea aruncînd în discuție logica, tu te descurci admirabil fără ea.

– Petre, prima dată m-am simțit profund jignit cînd m-ai alungat din cameră, nu meritam, și nu merit acest lucru din partea ta, oricum, sîntem singurii aici care avem aceeași meserie, ar trebui să ne întrajutorăm și nu-ți ascund că intenția de a-ți da ajutor m-a adus aici; am trecut peste

orgoliul meu și iată-mă, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat, ca și cum nu eu aș fi cel supărat. N-am făcut altceva decât să îndeplinesc o sarcină, mi-ai spus că cel mai plauzibil motiv pentru scoaterea din partid ar fi acuzația de naționalism, mi s-a servit tema, eu am dezvoltat-o, atîta tot. De ce nu înțelegi că dacă n-aș fi scris eu referatul l-ar fi scris altul, și acesta n-ar fi venit la tine să discute, să ți-l arate. Stamate luă de pe masă hîrțile și i le întinse lui Curta, dar el bătu aerul cu mîna, în semn că n-are nevoie de ele, și când Stamate insistă totuși, Petre le aruncă pur și simplu, reținîndu-se cu greu de a-l da din nou afară.

— Înțeleg că nu vrei să scapi, că te oferi eroic cu pieptul deschis, unor descreierați invocînd curajul măsurii tale, uitînd că mai ai înaintea ta o viață întreagă și că ea îți este necesară. Odată exclus din partid, nimeni nu te mai poate apăra; vei fi un om sfîrșit, vor putea da cu tine de-a dura. De ce nu pricepi că sînt pe lumea asta lucruri care trebuie să treacă, avem obligația morală, poate acesta este actul de cel mai mare curaj, de a scăpa acestei judecăți de moment, judecată — cum prea bine ai spus — illogică, falsă, dar reală de vreme ce, vrem nu vrem, sîntem supuși legilor ei. Faci acte de caritate în stînga și-n dreapta și ești incapabil să faci cel mai mic gest pentru tine.

— Și ce-ai vrea să fac, mă rog? Poate îmi dai tu o soluție curajoasă, o soluție acceptabilă, poate ai la îndemînă, în traista ta de iluzionist ideologic, o panglică ce mi s-ar potrivi ca să scap, așa cum ai spus. Pentru asta, mai trebuie să și accept o asemenea formulă de compromis... De ce nu înțelegi, Stamate, că odată intrat în această morișcă a compromisurilor nu vei mai ieși din ea niciodată? Sînt aproape convins că și peste douăzeci de ani ai să rumegi la fel, și atunci ai să spui că trebuie făcut ceva ca să scăpăm, cînd aici, între noi, tu nu ești capabil să ieși o poziție cinstită. Nu mă mir deloc că în anii de cînd sînt aici am auzit atîtea cuvinte umilitoare la adresa scriitorilor, a intelectualității în general. Vina este a noastră, de asta sînt tot

mai convins; datorită unei înțelepciuni ca a ta, acestui mod de a face totul ca să ieși la lumină, să scapi, înțelegînd prin acest singular de fapt atitudinea unei obști împrăștiate aiurea, dar cu o judecată similară. Să-ți vorbesc eu despre menirea noastră? Pentru asta, ar trebui să fiu convins că tu crezi în această menire, ar trebui să fiu convins că lumea aceasta, cu toate imperfecțiunile ei, ți-e totuși dragă, cel puțin atîta cît îmi este mie. De asta nu sînt convins, nu cred că, adevăratele sentimente, pe care le ascunzi sînt totuși adevărate, nu cred că iubești sincer ceva, altfel nu te-ai transforma atît de ușor, n-ai mîzgăli cu atîta ușurință păreri despre unul și altul, n-ai ridica osanale care mîine-poimîine, prin deasa lor utilizare, vor fi luate drept reale. Să spunem că peste zece-cincisprezece ani s-ar adevăra cele spuse de tine, că lumea va fi altfel și tu altfel vei putea da la lumină marile adevăruri care te preocupă acum. Cu ce conștiință îți vei putea arăta obrazul cînd în sinea ta vreme de ani și ani ai procedat cu totul pe dos? Vei putea sta cu fruntea sus, vei putea aspira ca cineva să te creadă, să-ți acorde creditul moral pe care acum ți-l terfelești ca cea din urmă prostituată? Vezi, Stamate, eu nu pot trăi pe din două, n-am această capacitate, nu pot iubi pe sfert și nu pot urî înjumătățit, pentru asta consider că n-am de ce mă apăra încă, n-am de ce mă ascunde, faptele care ar trebui să mă neliniștească lipsesc din conștiința mea.

— Nu-mi dau seama dacă ești numai prost sau prostia e aureolată de o cinste la fel de prostească, inutilă și copilărească. Vin la tine să-ți spun ce te așteaptă, să întreprindem împreună ceva, și tu-mi ții lecții despre cinste, despre ce va fi peste zece sau cincisprezece ani. Oare nu e totuna ce va fi, dacă în acest va fi tu nu vei intra? Oare nu-ți dai seama că în momentul de față nu oamenii contează, ci principiile lor, și anume acele principii considerate necesare? Dacă ai fi scris articolul în locul meu, acum ai fi fost vindecat, te-ai fi întors acolo jos, ți-ai fi văzut de treburi, ai fi scris, fie și pentru sertar, marile tale concepții

despre lume, le-ai fi scris pentru viitorime dacă pentru momentul acesta ele n-au nici o căutare, dar ai fi fost sănătos, ți-ai fi văzut de familie, de viață, de soarta ta. Dar așa?... Pur și simplu, nu te înțeleg... faci totul pe placul lui Baci, te credeam superior, dar văd că mă înșel, răspunzi exact la calculele lui, te înglobezi cu fiecare zi mai mult, îl cerți pe Pintică pentru teoria lui despre generația de sacrificiu, de fapt nu faci altceva decât să te sacrifici conștient, la fel cum el își justifica sacrificiul de a trece în lumea dreptilor. Pe baza referatului meu ai fi putut să-ți întocmești cuvîntul punct cu punct, ți-ai fi făcut autocritica, eu aș fi montat pe cîțiva inși să te sprijine, și te asigur că i-ai fi scăpat lui Baci printre degete, cel puțin pentru o bună perioadă. Dar tu nu vrei, nu accepți compromisul, tu... tu ești pur și simplu un tîmpit, Petre. Nici nu știi că soția ta a fost obligată să divorțeze, divorț inutil, după părerea lui Baci, deoarece tot au s-o dea afară de la ziar imediat ce te vor exclude pe tine. Pentru perioada cît a trăit cu tine o vor da afară, și asta nu este invenția mea, Baci mi-a spus-o cu gura lui. Atunci? Pentru ce acest sacrificiu, pe cine vrei să cucerești cu el și pe cine, mai ales, vrei să emoționezi? Pe mine?

Curta se uita insistent afară; geamul mare lăsa privirilor întreaga panoramă a munților și costișelor din față și el se desfăta uitîndu-se la pacienții deveniți copii, cum alergau de la o groapă la alta cu puietii de brad, în timp ce alții cărau gălețile cu apă în șir indian. Era cu ei și sora Aneofița, o distingea după halatul alb, prefera să stea cu pacienții acolo dacă nimeni nu reușise în orele de cură să-i bage în sanatoriu.

— Sînt obosit, Stamate, sînt obosit, spuse încet Curta, și mă gîndesc în clipa asta cu teamă că Morăscu nu va scăpa.

— La asta te gîndești tu acuma? întrebă Stamate de-a dreptul consternat, și, fără să mai spună ceva își luă hîrțiile și, după ce își făcu o cruce mare, ieși din încăpere.

Curta se mai uită cîțva timp la oamenii de pe dealul defrișat, chiar la începutul venirii lui în sanatoriu, cu osebire o urmărea

pe sora Aneofița Anghel, mersul ei grăbit, căutăturile ei înapoi, spre clădire, și avu certa impresie că din mulțimea de balcoane ea încercă să-l găsească pe al lui. Cîțva timp și unul, și celălalt se uitară în aceeași direcție, ca și cum ochii li s-ar fi întîlnit. Curta își scoase de sub pernă caietul gros de dictando și, după ce umezi vârful creionului în gură, se apucă să scrie.

Scrisese cîteva ore în șir, fără să-și schimbe poziția în pat, fără să simtă oboseala, și nu se dezmetici decît în momentul cînd se auzi toaca pentru masa de prînz. Creionul îi căzu din mînă lîngă el, pe cearșaf, și Curta rămase cu privirile în gol, îndreptate spre balcon. Își reveni într-un tîrziu; ceea ce pînă atunci nu reprezentase decît un spațiu din care lumea înconjurătoare se năruise, acum căpătase din nou contururi, se delimita cu precizie, colina muntoasă deasupra căreia se învîrtea un nor albicios și costîșa unde pacienții sădiseră pomi reveniseră la adevărata lor formă. Acum, locul se arăta privirilor pustiu, nu mai era nimeni, se vedeau puieții în gropile lor negre, așezați în rînd ca niște soldați, aproape că se mișcau acești soldați în unduirea lor, și Curta ar fi continuat să-și imagineze acel regiment de brazi în marș dacă clopotul de la bisericuța lui Ghideon n-ar fi anunțat și el că e ora prînzului. Înviorat, se ridică din pat și se îmbracă grăbit.

Nu mai fusese în sala de mese nici el nu mai știa de cînd; coborî scările de marmură pînă la holul de jos și avu un moment de ezitare - chiar înainte de a intra în sală; palmele îi transpiraseră, respirația îi deveni greoaie și, odată ajuns dincolo de ușă, se opri ca un străin intrat pentru prima oară. Aproape că nu mai era nimeni din cei pe care îi știuse sau pur și simplu cunoscutii lui nu coborîseră încă. Sala era aceeași, dar oamenii - alții; pînă și infirmiera care servea se schimbase, blonda dispăruse, în locul ei fiind o brunetă spătoasă, cu mînele

suflecate pe două brațe ca de salahor, cu o voce groasă care îl sperie chiar la început, atît de neplăcut îl surprinse.

– Sînteți proaspăt internat? N-am fost anunțată.

Curta nu putu răspunde imediat; ar fi însemnat să se explice, să spună că era pacientul sanatoriului de cîțiva ani, nici el nu știa cu exactitate de cînd, și pentru că nu fu în stare să răspundă, femeia îl luă de braț și-l așeză la o masă, lîngă bucătărie, celelalte fiind ocupate. Era masa la care altădată mîncă Buzangiu, dar Buzangiu nu era de văzut, probabil prefera seria a doua, ca cei mai mulți dintre pacienții vechi, lor nu le mai ardea de mîncare, mîncarea era un supliciu, și ei doreau să-l amîne cît mai mult. Capetele se răsuciră curioase la trecerea lui printre șirurile de mese, numai Deluța îi zîmbi ca unui vechi cunoscut, își întoarse chiar capul după el, și Curta o salută cînd văzu că insistă cu privirile. Îmbrătinise Deluța sau, în orice caz, se schimbase foarte mult, își tăiasе, părul, și fără fuiorul acela lunecos așezat pe spate i se vedea ceafa și o dungă în pielea gîtului, care se îngroșase și el. Mînecele pulovărului negru cu care o văzuse nu o dată crăpau pe brațele durdulii, iar sub bărbie îi apăruse o gușă dublă, acum cînd încerca să-i zîmbească. Văzu locul lui Morăscu liber, și abia atunci își aduse aminte că acesta se află în sala de operații. Supărat că uitase, se ridică în clipa cînd i se servea primul fel; îndepărtă infirmiera aproape brutal, ieși din sală val-vîrtej, coborî un etaj și se îndreptă spre coridorul unde altădată transpirase din belșug la vederea acelei încăperi. În sala de operații nu mai era nimeni, doar în sala vecină – o soră, nouă și ea, aduna meșele și instrumentarul și cînd auzi că fata cîntă, își zise că operația a decurs bine și se bucură pentru această credință. Trecu în grabă pe lîngă el doctorul Băltescu, purta încă atîrnată de gît masca de tifon. Nu-i dădu nici o atenție, cu toate că Petre făcuse un gest să-l oprească și să afle vești de la el; doctorul îl ocolî, cu gîndurile în altă parte și intră grăbit în sala de radiografie. Curta ridică din umeri, voia să se întoarcă la masă, dar graba cu care Pîntică cobora scările îi schimbă intenția și ieși.

Pintică alerga spre poartă, unde oprise un autobuz plin de praf, și, curios, Curta rămase locului. Numai într-un târziu îl simți lângă el pe Forgaș, îl simți mai mult după hainele îmbicsite cu mirosul prafului de pușcă; era într-adevăr el. Forgaș, privea în aceeași direcție, spre ieșirea din curte unde Pintică se oprise discutînd cu cineva care coborîse din autobuz.

— A venit Calafat Opincă, îl anunță Forgaș în ungurește, așa mi-a spus Pintică, te-a căutat și pe tine — și Forgaș se îndreptă cu pași nesiguri spre autobuz, nu-i venea să creadă că poate fi adevărat.

Curta se auzi strigat; îl văzuse Pintică și-l chema și pe el acolo la mașină. Se luă după Forgaș, bucuros de nemaipomenita veste.

Da, cel sosit era Calafat Opincă, și nu era singur, îl însoțeau săteni din comuna lui, vreo douăzeci la număr, după cîte își putuse da seama; oameni nerași, veniți de la drum lung, îmbrăcați în straie ponosite, cu cușmele pe cap, deși afară era un soare cald și strălucitor. Oamenii coborau unul după altul, năuciți la vederea acelei clădiri albe așa cum nu mai văzuseră pînă atunci; unii dintre ei se descoperiseră chiar, și atunci Petre le văzu părul scurt, cu urmele mașinii de tuns pe scăfirliile umede, parcă unse cu ulei. Nu îndrăzneau să se îndepărteze prea mult de mașină, din cînd în cînd trăgeau cu ochiul spre alți doi țărani rămași în autobuz, unul mai la ușă, altul mai în spate, și ei cu căciuli pe cap, cu sumane groase de lînă, cu mustați arcuite, spre deosebire de Calafat Opincă, a cărui mustață era ridicată în sus.

— Uită-te, tovarășe Pintică, nu ni s-a întîmplat nimic, sînt toți, spuse un om îmbrăcat altfel decît țărani, cu cizme Bürger, pantaloni și o scurtă încinsă peste mijloc cu un cordon.

— Tovarășe Pandele! strigă Pintică, recunoscînd în omul din față un activist, probabil prieten de-al lui, în orice caz un cunoscut, după modul călduros în care se îmbrățișară.

– Am venit direct de acolo, să ne vezi, așa a sunat ordinul sîntem cu toții, mai spuse Pandele, și arătă roată spre oamenii, care continuau să privească la clădirea din fața lor.

– Hai, veniți la mine, tovarăși, îi invită Forgaș pe Pandele și pe ceilalți, dar Pandele, după ce privi în mașină, dădu din cap în semn că plecarea de lângă autobuz nu depinde de el.

– Sîntem în trecere doar pe aici, în trecere... Așa am primit ordinul, să venim, să ne vezi, să afle și tovarășii, adică prietenii tăi care au scris mai știu eu pe unde, că sîntem întregi și sănătoși.

– Unchiule, se adresă Pantică lui Calafat, un om lat în spate, cu picioarele ușor desfăcute, cu chipul colțuros ca cioplit de o mîină nedibace. Calafat însă continua să tacă și să privească în jur speriat la apelul lui Pantică

– Unchiule, deci v-au dat drumul, nici nu știi, au fost luni în șir cînd am vrut să... nu m-aș mai fi putut întoarce acasă pentru nimic în lume. Tovarășul Curta, Petre Curta, scriitorul, și tovarășul Forgaș, ei au scris, ei au insistat, lor le datorati...

Pantică se opri; își dădea și el seama că orice explicație e de prisos. oamenii erau aici, veniseră de departe la el, să-l vadă și să-l liniștească, cu toate că nu înțelegea un lucru: de ce era acolo Pandele, primul secretar, cel care își dăduse cuvîntul de onoare că n-are să li se întîmple consătenilor lui nimic, și mai ales de ce avea și el părul tuns scurt? De sub căciula brumărie așa se vedea. Fericirea îl înecase pe Pantică, amănuntele noi care l-ar fi obligat să pună zeci de întrebări se topiseră în marea bucurie de a-și revedea consătenii; acum nimic nu-l mai putea împiedica să se întoarcă în satul lui cu fruntea sus, n-avea să-l mai arate nimeni cu degetul, iar conștiința chinuită pînă atunci putea dormi liniștită. Oamenii erau aici, oamenii întîlniți de el în munți, acești oameni se întorceau la casele lor, întregi, și Pantică nu se mai întrebă cît timp trecuse de atunci, de cînd nu mai fuseseră acasă, și nici nu se îndoaia în sinea lui că aveau să se întoarcă în satul lor. Pantică trecea de la unul la

altul, pipăia mîinile oamenilor, zăbovea cu privirile în ochii lor goi, mereu îndreptați spre sanatoriu; îi fascina construcția albă și pînă și Pandele nu înceta să admire balcoanele mari, cu geamurile cît un perete de casă obișnuită, atît de lucitoare în bătaia soarelui.

— Unchiule, unchiule, ce bine-mi pare că te văd! Începu din nou Pintică, dar Calafăt Opincă, proțăpit pe picioarele îndepărtate unul de altul, cu mîinile în buzunar, continua să strîngă din fâlci; se vedeau distinct maxilarele încleștate apăsăt, ca niște pietre grele, greu de desfăcut, lăsînd buzelor doar o dungă aspră, singurele nemișcate pe obrazul acela într-o continuă zbatere.

Tăcerea din jur deveni stîinjenitoare, nici unul dintre țărani nu scotea un cuvînt; pînă și Păndele, cu veselia obosită, se schimbase la față, devenise subit posac, umerii obrajilor îi căzură moi, iar ochii adumbriți aveau în ei ceva din apa unei bălți stătute.

Șoferul privea din cînd în cînd la ceas, apoi la cei doi țărani ce stăteau în autobuz, aparent străini de tot ce se petrecea afară, somnolenți și plictisiți; unul chiar își rezemase capul de spătarul de fier, lăsîndu-și deschisă doar o pleoapă roșie, și pleoapa aceea se rotea în stînga și-n dreapta, zvîcnind din cînd în cînd.

Pe cărăruia ce ducea spre poartă apăru Buzangiu, cu teleguța încărcată cu trei putini; nu se mai ferea de pacienți, nu se mai ferea de nimeni, sacrificase cîtiva purcei pentru sanatoriu și considera că își cîștigase dreptul de a căra mîncare în vîzul tuturor. Se îngărase și mai mult, fața îi era uleioasă ca și haina de postav. Încălțat cu cizme pe care fusese nevoit să le taie sub genunchi, ca pulpa groasă să încapă în voie, trăgea teleguța la vale, bucuros și el de cele aflate. Din butoaiele mari, murdare pe margini de sosuri, resturile de mîncare abureau; erau acolo înăuntru supele grase nemîncate în ziua aceea, piureul cu unt, șnițelele întregi de la seria a doua, Buzangiu pusese carnea într-o cratiță separată, acoperită cu o pînză de cort, cu gînd ca o

parte din resturile acelea să o ducă lupilor lui Curta, la întoarcere, mai spre seară, când jivinele își făcuseră obiceiul să apară în poiana dintre stînci. Buzangiu se apropiase de Pintică, așteptînd să-i facă și lui cunoștință cu consătenii lui, erau prieteni doar. Pintică n-avea vreme de recomandări, stătea și el nedumerit în fața uluielii celorlalți, nu pricepea de ce oamenii tac și privesc cînd la sanatoriu, cînd la cei doi țărani din mașină.

La vederea mîncării și a resturilor de pîine albă, unul din țărani începu să înghită în sec, dar asta numai o clipă, căci imediat după aceea, fără să ceară voie, înșfăcă o bucată de pîine și una de carne și începu să înfulece carnea, îndesînd în gură cu ambele mîini. Ca la un semnal, se repeziră și ceilalți la oalele lui Buzangiu, și pentru că n-aveau cu ce să ia zeama verzuie, cu miros ademenitor, unul își băgă căciula în butoi, o umplu vîrf, apoi începu să bea din ea cum ar fi sorbit apă. Numai Calafat Opincă și Pandelescu stăteau pe margini tăcuți, și priveau năucii acel spectacol la care nimeni nu se așteptase, nici el, nici țăranii din mașină. Cu toate că mînceau atît de repede și de hulpav, graba era reținută și calmă, plină de bună-cuviință; nici o firimitură nu fu aruncată pe jos, nimic nu se pierdu din butoaiele acum goale ca niște guri de latrine și Curta avu certitudinea că de fapt cu acești oameni se petrece ceva neobișnuit; ei nu veniseră acolo ca să plece spre casă, veniseră dintr-un loc și aveau să se întoarcă de acolo de unde veniseră.

— Gata, se auzi vocea unui țăran din mașină, cel cu pleoapa roșie, coborît lîngă ușa autobuzului. Atunci privirea lui Curta se lovi de cizmele de box ale țăranului, moi și bine văcsuite, cu carîmbii pliați la gleznă.

— Ce te uiți așa, mă? auzi Curta, dar nu avu siguranța că întrebarea îi era adresată lui, de aceea se uită în jur, dar nu văzu pe nimeni în preajmă, semn deci că totuși vorbele îl vizau pe el.

- Mulțămim pentru masă, auzi Pantică vocea unui țaran, singura propoziție de altfel rostită de vreunul dintre ei.

Înainte ca Pantică să se dumirească nu mai văzu lângă el pe nimeni; țărani se urcaseră, și împreună cu ei, și Pandele, care le făcea semne cu căciula din dosul unei ferestre. Mașina porni în direcția de unde venise, și multă vreme, observă cum o opincă prinsă între despicătura ușii batante se zbătea ca o vietăuitoare, încercînd să se desprindă din încheștare.

- Tovarăși, ce-a fost asta? încercă să ceară o explicație Buzangiu, cu ochii la butoaiile lui aproape goale, dar ceilalți nău-i putură da nici un răspuns.

- Au crezut că le aduci lor de mîncare, asta au crezut, spuse Pantică, înmărmurit de cele petrecute, dar vesel totuși; veselie că-și văzuse consătenii nu dispăruse de pe chipul lui. Au fost grăbiți, pînă acasă e cale lungă, nu glumă, cred că nici n-au să ajungă la noapte; mîine dimineată abia, spuse tot el, și-l luă pe Forgaș și pe Curta de braț. Vă mulțumesc, vă mulțumesc din toată inima, fără voi nu le-ar fi dat drumul, vru Pantică să-i convingă pe cei doi, dar privirile încruntate ale lui Forgaș îl făcură să se oprească din mulțumiri, se vedea clar că unгурul era cu mîntea în altă parte.

- Ei, Ștefane, acum te poți întoarce acasă... mai pui cîteva chile pe tine, și gata, la nevastă și copii, ți-a fost destul, încercă Petre să glumească, dar de rîs nu rîse nimeni și atunci se roși pentru vorbele care-i ieșise pe gură.

- Cuvîntul, deci cuvîntul de comunist a fost respectat, și eu, care eram gata să-mi pierd definitiv încrederea, numai tu ești de vină, Petre, tu ai sădit în mine... din pricina ta... Uite, au venit, sînt toți, i-am numărat, cu Pandele în frunte, au venit să mă vadă aici, să-mi dea curaj, și de-acum n-am să mi-o mai...

- Ai dreptate, Ștefane, mă bucur că ți-ai văzut consătenii și astfel nu ți-ai pierdut încrederea, mi-ar fi părut rău să ți-o pierzi, spuse Petre, în timp ce urca cele cîteva scări de la intrarea de serviciu.

– Ar fi venit chiar dacă nu scriați, oricum ar fi venit, au înțeles că au greșit și i-au eliberat pe toți... Îți dai seama ce cheltuială, să vină cu ei până aici, la mine, la noi, să ne convingă...

– Hai la mine, Curta, îl strigă Forgaș pe Petre, dar Curta dădu din cap, nu-i ardea în clipa aceea de vizite și nici de mâncare, infirmiera de la bucătărie îi făcea din ușa salonului semne disperate cu mâna.

Pintică urcă grăbit, dar ferm, spre solariu trecând parcă supărat pe lângă cei doi, și Forgaș, dînd din cap, se apropie de Curta și mult timp stătura unul lângă altul, fără să-și vorbească.

– Petre, începu Forgaș în ungurește, am auzit la radio știri alarmante... Ceva se petrece în Ungaria... Nu-mi pot da prea bine seama nici eu... Ceva groaznic.

Se scurse-o pauză destul de mare, timp în care Forgaș își aprinse de la țigara abia fumată alta...

– Înseamnă că scrisoarea noastră a fost primită, s-au luat unele măsuri, dar nu înțeleg de ce acest circ umilitor, nu înțeleg de ce această punere în scenă de prost gust, acest spectacol de amatori...

– Spectacolul, cel puțin pentru Pintică, a prins; te-aș ruga să-l lași în credința lui, credința aceasta îi va fi salvatoare.

– Petre, aș vrea să-ți dau arma de vînătoare, s-o ții la tine, eventual chiar s-o pui sub cheie, și băutura s-o iei de la mine, pentru cîtva timp.

– Ce-i cu tine, Forgaș?

– Nimic, dar nu mai am siguranța propriei mele judecăți și omul fără judecată este capabil de multe... Nici nu știi cît de rușine mi-a fost... Mai bine de doi ani n-am primit la scrisorile noastre nici un răspuns; nu o dată te-am ocolit din jenă, așteptam o veste, simțeam că sînt datorj să-mi dea o asemenea știre, în fond, pe omul ăla căruia ne-am adresat îl cunoaștem demult, aveam încredere în el... Aș putea să-i găsesc mii de

scuze, și dacă țărani au fost aduși aici, meritul este al lui, dar dincolo de acest merit... Curta, dincolo de el se petrec lucruri pe care aş prefera să nu le înţeleg totuşi... Ignoranţa este cel mai bun medicament şi Pantică mi-a dovedit-o din plin... e atât de bine să poţi crede, să ai tăria de a nu-ţi pierde încrederea... În Ungaria au loc lupte de stradă, mai spuse Forgaş, şi pleacă cu mâinile în buzunare, dar nu spre camera lui, ci aiurea. tăie poteca, trecînd cu picioarele prin pînza subţire a lacului din faţă, apoi sări gardul de sîrmă, şi la admonestările portarului, care-l zărise, scoase în ungureşte o înjurătură lungă, încît Curta se minună de legăturile dintre cuvinte, nemaiauzite pînă atunci.

— Tovarăşe Curta, te cheamă Morăscu, auzi el vocea sorei Nana.

La început nu înţelese nici ce voia, pînă şi numele lui Morăscu îi suna străin, parcă venit de pe alte meleaguri; nu realiză nici măcar prezenţa sorei şi abia în clipa cînd se izbi de ea tresări, dar nu fu capabil să-şi ceară scuze; era năuc şi numai în momentul cînd sora îl prinse de braţ, oprindu-l din drum, repetîndu-i rugămintea de a se duce la Morăscu, Petre se dumiri că cel care îi solicitase prezenţa fusese în dimineaţa aceea operat.

— Cum se simte, soră? se pomeni întrebînd, egal, fără participare, cum ar fi întrebat care e starea vremii afară, de unde abia intraseră.

Sora îşi lăsa privirile în jos, capînul rebel se ivi sub pielea uşor pudrată; pudra rozalie era singurul lucru real pentru Curta în momentul acela şi multă vreme privi la pulberea care dădea feţei o altă culoare decît aceea pe care îl avea gîtul femeii; gălbuie, cu vinişoarele zbătîndu-se sufocate.

Morăscu se afla într-o rezervă din partea de nord, cu deschidere spre muntele ce se înălţa parcă la doi paşi în aerul curat de afară. Curta nici nu-l observă pe bolnav, ochii erau îndreptaţi spre acel vîrf de munte, venit parcă în întîmpinarea

lor, și nu-și reveni decît atunci cînd Morăscu îi atinse mîna – și mîna lui era rece ca gheața. Se uită spre patul alb, și în mijlocul lui văzu o părere de om; Morăscu se înjumătățise parcă, nu mai semăna cu cel de dimineață, era altul, găvanele ochilor se măriseră, gura se făcuse pungă, buzele îi căzuseră înăuntru și abia cînd Petre văzu în paharul de apă cele două proteze, înțelese de ce Morăscu încetase să mai aibă gură și de ce chipul lui se schimbase într-atît.

Sora ieșise pe coridor, pricepuse că Morăscu avea ceva de vorbit, și Curta se așeză pe scaunul de lingă pat, privind perfuzia, picăturile dese, aproape negre, ce se scurgeau în brațul așezat pe o pernă, descărnat și cu pielea ca foița de tigară.

– Curta, spune-mi că n-am greșit, spune-mi că tot ce-am făcut n-a fost fals, te rog? spune-mi, dar cinstit – se atîzi vocea slabă, dar Curta sau nu înțelesese rugămintea sau era incapabil să înțeleagă, deoarece continua să se uite la picăturile dese ce se scurgeau prin tubul transparent.

– Curta, spune-mi că n-am greșit, că viața mea n-a fost în zadar, că n-am trăit de pomană, se auzi iar șoptitul venit de undeva din adînc, dar Curta nici de data asta nu înțelese sensul cuvintelor; luate disperat, vorbele ajunseseră pînă la el; legate una de alta, ele i se păreau fără sens, și el nu se strădui să le dea înțelesul dorit, pur și simplu nu avu puterea s-o facă.

– De ce acest spectacol, de ce? întrebă, la rîndul lui, cu privirile îndreptate nu spre Morăscu, ci spre perfuzie; parcă acestei perfuzii i se adresa, șingelui dătător de viață; nici el nu primi răspuns, deoarece picăturile se opriră brusc și în vasul de deasupra patului, plin pînă la jumătate, se văzu o bulă de aer spărgîndu-se ca un mic balon de săpun, dar Curta nu-i dădu nici o importanță. Se uită de data asta la Morăscu cum îl privea de sub pleoapele umede, și acum îi înțelese întrebarea din acei ochi, ei îl făcură să închege ceea ce cuvintele nu fuseseră în stare, și se pomeni vorbind, dar nu despre viață și moarte, nu despre greșeli, despre floarea lui Visalon, despre speranța lui în

acea floare; floarea aceea avea să fie găsită, nu se putea altfel, omenirea ar fi pătimit fără ea, floarea nu era departe, nu putea să fie departe, se găsea undeva prin preajmă, doar că Visalon încă nu dăduse de ea, așa cum încă nu dăduse nimeni, dar floarea exista, era speranța omenirii, și omenirea avea dreptul și puterea s-o găsească.

— A murit, îi șopti sora Nana, dar Curta n-o auzi nici pe ea, vorbea mai departe despre speranță, despre floarea vieții, și vorbea cu atîta ardoare, de parcă floarea aceea era în fața lui, în ochii aceia deschiși ai lui Morăscu, plini de întrebarea la care nu primise răspuns.

Se duse în camera lui. Îmbrăcat, se așeză pe pat; caietul de dictando era pe pătură. Își aminti că-l vîrșise sub pernă, și acum era afară, cu creionul căzut alături, dar nu luă aminte la aceste amănunte; mai mult ca sigur, cînd se lăsase greoi pe pernă, caietul alunecase; în fond ce importantă avea unde găsisese caietul, important era că-l găsisese și că putea să scrie. Cîteva ore în șir, Curta umplu paginile albe. Nu mai ținea cont de liniile albastrui ca niște vinișoare subțiri, trase de cineva perfect paralel; se apucă să scrie la întîmplare, între rînduri, apoi, nemulțumit, înjumătăți și rîndurile, voia să cîștige nu numai spațiu, în felul acesta avea impresia că de fapt cîștigă altceva, nici el nu știa precis ce anume. Era la capitolul cu Olariu, povestea și peregrinările lui se derulau coerent, cel puțin așa avu impresia pînă în clipa cînd, mînat de un autocontrol, se apucă să recitească textul, și atunci rămase uimit, nu înțelegea absolut nimic, cuvintele nu se legau între ele, munca se dovedise zadarnică, ideile se înșiruiau fără logică, haotic, așa, ca născute dintr-un cap bolnav și dintr-un suflet deteriorat, convins fiind că, de fapt, nu el era nebun, ci rîndurile se dezmataseră cu de la sine putere, se puse pe rîs și rîse vreme îndelungată, ca și cum șotia asta cu scrisul i-ar fi făcut-o altul, nu el. Vru să rupă paginile mîzgălite cu literele lui mărunte, înclinate spre dreapta, iar în josul paginilor, cine știe din ce

motive, spre stînga, ca niște holde albastre, răscolite de un vînt nebun, dar pînă la urmă se răzgîndi; îi părea rău de toată truda din după-masa aceea, nu voia să rupă mărturia unei tulburări de moment, era dator să păstreze rîndurile acelea dacă nu pentru altceva, cel puțin pentru a avea un grad de comparație între el cel de atunci și Curta de totdeauna.

Nu știa cît e ceasul, în sanatoriu era liniște, nu se auzea decît mieunatul pisicilor Ceciliei Craiu, ultima ei pasiune. Aceste animale îi dădeau un sentiment de calm și liniște, mai ales acum în perioada de împerechere.

Cerul era senin, de un albastru profund, lampa stinsă îi dădea puțința să-l vadă; se apropia din nou toamna, și stelele păreau și mai aprinse pe acest cer ca de cerneală, parcă mai apropiate de pămînt. În dreptul colinei unde Visalon și oamenii lui sădiseră pomii se vedea o lanternă cercetînd puiet cu puiet, probabil Visalon căra singur apă, își uda pădurea românească, cum avea obiceiul să se laude, denumire din a cărei pricină se certase cu Gavra, care socotea pădurea doar o simplă pădure și nimic altceva. Din această ceartă, relațiile lor se răciseră, dar pînă la urmă, Gavra socoti să n-are nici un rost să-l contrazică pe bătrînul pădurar, folosi și el de față cu ceilalți aceeași denumire, dar Visalon nu se lăsă împăcat, se supără și mai mult, socotind dorința lui Gavra de a concilia în acest fel, o simplă îngăduință pentru trăsnaile lui de bătrîn.

Curta coborî din pat, își duse caietul la dulapul metalic, îl închise cu cheia și, pentru că nu-i era somn, iar efortul depus îi făcuse bine, se gîndi că n-ar strica să iasă din celula lui; tot n-avea altceva de făcut, se duse la cabinetul sorei Nana, avînd siguranța că ea trebuie să fie de gardă în noaptea aceea.

Într-adevăr, sora Nana era de serviciu, dar Curta n-o găsi în cabinetul ei, era la laborator, din spusele unei infirmiere, acolo își petrecea timpul liber, și Curta, curios din fire, se duse la demisol și o găsi pe soră în fața unui microscop.

– Vino și te uită, spuse ea, și ca Petre să poată privi în voie lamela introdusă sub lentilă, sora se ridică de pe scaun, și Petre îi luă locul; nu văzu nimic pînă ce nu-și reglă ocularul, și cînd pe lamelă începură să se distingă cu claritate vietățile acelea afit de deosebite de bastonașele bacilului Koch, își ridică privirile spre soră și rămase așa pînă ce femeia, aproape bucuroasă de descoperirea ei, zîmbi larg.

– Ce sînt astea? întrebă el cînd văzu că explicațiile întîrzie să vină. Seamănă cu niște viermi...

– Viermi și sînt... De mai bine de patru ani m-a preocupat sputa lui Isaac, nimeni n-a descoperit adevărata lui boală, analizele nu indică prezența tuberculozei, și cu toate astea, plămîinii lui se macină de la an la an. Titorian a fost aproape sigur că nu e vorba de tuberculoză, dar ce putea fi nu și-a dat seama. De altfel, nici nu era ușor, acești microbi – să le zicem microbi – nu se eliminau și pentru asta toate examenele de laborator, de la noi și de aiurea, pe unde am trimis probe, nu consemnau nimic specific tuberculozei. Am fost ieri de dimineată la baracă tăietorilor de lemne, Isaac abia se mai ridică din pat, în prezența mea a avut o chintă de tuse, și după culoarea sputei mi-am dat seama că un examen direct ar putea duce la unele rezultate. Și iată rezultatul... Cred că Isaac știa că nu e vorba de tuberculoză, nu văd altfel de ce n-a încercat să ia antibiotice, era sigur că boala lui e de altă natură, dar natura ei exactă n-a putut-o defini nimeni.

– Și ce-i de făcut, soră? întrebă Curta și, curios, mai cerceta o dată lamela cu vietățile acelea minuscule; acum, privite calm, semănau și mai mult cu niște viermi, inelele se distingeau și mai clar, iar ventuzele din capetele vietăților, în mișcarea lor, după hrană, se ridicau, încercînd parcă să spargă cleiul lamelei.

– Cred că este vorba de o boală tropicală, a mîncat sau a inhalat cine știe ce, în condițiile climatului tropical aceste vietăți nu s-au putut dezvolta, pe cînd în climatul nostru... Îți dai seama, practic este mîncat de viu, am certa convingere că acești

viermi își aleg nu numai plămînii, ci toate părțile moi ale organismului, cred că și ficatul și... Domnule Curta, de ce-ai venit la mine? Întrebă sora brusc, și se așează pe un scaun, lângă cealaltă masă. Curta, ca s-o poată vedea mai bine, își răsuci scaunul și rămase cu buzele întrêdeschise, neștiind nici el ce răspuns să dea.

— Îți sînt antipatică, nu-i așa? După plecarea doctorului Titorian am rămas eu — și sora Nana își mușcă buzele; în partea dreaptă a feței apăru din nou caninul rebel. Sînt destul de bătrînă și foarte puțin agreabilă... nu, să nu crezi că-ți spun aceste lucruri ca dumneata să te simți obligat să-mi dovedești contrariul, femeile au și o asemenea tehnică, dar, crede-mă, îmi este străină. Știu că Isaac ți-e prieten, în mod natural această descoperire ar trebui să mă întristeze; nu mai are nici o șansă, am citit și ceva literatură în legătură cu această boală, cred că unicat la noi, știu că va sfîrși groaznic; aceste vietăți vor urca la creier, dar, cu toate astea, descoperirea în sine mă bucură, mă face să mă simt mai puțin de prisos, mai puțin soră și mai mult ceea ce aș fi dorit să fiu de totdeauna. Poate de aici și această stare euforică neobișnuită pentru mine, dar din moment ce-o pot defini înseamnă că am suficient calm ca să-mi pot judeca și celelalte sentimente. La fel de obiectiv. De ce nu fugi de aici, domnule Curta, de ce stai în acest loc? Nu o dată m-am întreat și nu mi-am putut răspunde. Te atrage pericolul, vrei cu orice preț, doar din teama de a nu fi considerat laș, să fii martorul pînă la capăt al propriei dumitale descompuneri. În privința bolii, îți dai singur seama; știi la fel de multe ca și mine, starea nu s-a ameliorat, nu te-am putut ajuta cu nimic — și sora Nana, după ce ascultă atentă zgomotul care venea dinspre coridor, se duse la ușă și o închise cu cheia. Îi făcu semn lui Curta s-o urmeze și după ce ajunseră în sala de radiologie trase ușa și o închise și pe aceasta.

— Sînt două ziduri de beton, aici nu ne poate auzi nimeni. Se așează pe patul acoperit cu o mușama neagră. Stai lângă mine,

— nu-ți fie frică, mă întind puțin, dacă e nevoie, infirmiera știe unde mă poate găsi... Deci, nu vre' să pleci...

— De ce să plec, soră, și unde?

— În nici un caz acolo de unde ai venit. Te pot trimite în satul meu, la mama mea, undeva lângă Făgăraș, ea te poate ajuta cîtva timp, pînă se limpezesc lucrurile...

— Ce să se limpezească, soră, nu înțeleg... îmi atragi atenția asupra unui pericol, se pare că el e iminent, dar eu sau sînt inconștient sau pur și simplu nu-l văd.

— Nu-l vezi sau nu vrei să-l vezi, eu înclin spre cea de a doua ipoteză; te înșeli sau vrei să te înșeli singur, și asta din motive — pentru un om din afara jocului, ca mine — aproape evidente. Te-ai apucat de scris, deși probabil această îndeletnicire o consideri un secret, ea a încetat să mai fie; unui om care te cunoaște de atîta amar de vreme, ca mine, nu-i este greu să înțeleagă că te miști și trăiești în virtutea inerției, că întreaga dumitale ființă este acolo, în rîndurile pe care le așterni pe hîrtie. De cîte ori am venit cu Ciclován în vizită, te-am văzut cum ascunzi sub pernă rodul nopților de nesomn; rodul propriilor meditații. — al propriilor întîmplări trăite, destule la număr, ca să nu mai vorbesc de întîmplările altora, de multele povestiri pe care le-ai cules de aici; toate astea te opresc să pleci, ești doritor de noutăți, o noutate fiind propriul destin, cu urmările imprevizibile. Viața ți le va servi, fără îndoială, și pe acelea. Într-o lume închisă ca a noastră, cu puțini oameni, prin structura muncii lor deosebiți, totul se discută și, mai ales, totul se află; aici, așa cum nu-ți poți ascunde măruntaiele, nu-ți poți ascunde nici sufletul, îndeosebi pe el, toți sîntem oameni și dorim, într-un fel sau altul, să ne manifestăm, fără să intuim de la început prețul acestor manifestări. La dumneata, prețul acesta va fi mare, el este deja foarte mare, altfel n-ai fi fost de acord atît de ușor să divorțezi și ai vrut acest lucru nu din dorința de a ușura situația soției dumitale, ci din dorința de a scăpa de o grijă în plus, și pentru a-ți folosi timpul liber la propria distrugere.

Generozitatea, altruismul sînt de fapt o formă mascată a egoismului, a necesităţii lăuntrice ca de pe urma puţinului pe care îl dai fiecăruia dintre cei cu care vii în contact să cîştigi cît mai mult. Te observ, ce altceva mai bun are de făcut o femeie singură ca mine, trecută de vîrsta marilor pasiuni, uitată de lume şi ajunsă la convingerea că doar profesia îi mai poate îngădui mărunte satisfacţii, ce aceea la care aproape ai fost martor. Şi pentru că de atîţia ani în fiecare zi am stat de vorbă, nu mi-a fost greu să înregistrez schimbările în bine şi în rău, credinţa dumitale aproape oarbă că materialul acestă al durerii te poate propulsa la dimensiunile spirituale pe care le doreşti, uitînd – sau făcîndu-te că uiţi – consecinţele care te pot păste. Ele sînt la fel de reale ca şi caietul dumitale de dictando. Cinci ai cumpărat pînă acum şi patru le-ai umplut; Buzangiu şi Pintică nu pot şi nu vor să facă un secret din afecţiunea ce ţi-o poartă şi din marele lor merît de a te avea în preajmă. Cîtă dăruire există în această trudă artistică şi cît orgoliu, cît îi revine fiecărei părţi din aceste componente ale distrugerii dumitale, mi-e greu să spun şi mă interesează mai puţin, rostul meu este nu să-ţi nuantez deznodămîntul, ci să-ţi explic cauzele şi urmările lui. În locul dumitale, n-aş fi acceptat pentru nimic în lume să divorţez, cu preţul vieţii mi-aş fi apărat familia şi căminul, şi eu, care n-am avut niciodată un cămin, ştiu ce spun, îi cunosc prin prezumţie adevărata valoare. Poate şi scrisul este o luptă, dar dincolo de el sau înaintea lui este propria viaţă, şi această viaţă vrei să ţi-o sacrifici, ca şi cum cuvîntul va putea înlocui vreodată propria-ţi existenţă. Acum cîteva zile, cineva a furat o doză de stricnină în stare să ucidă în cîteva secunde un animal, nu ştiu cine a luat-o. Băltescu, confruntat cu propria lui neputinţă, n-are vreme de făcut poliţie, nu-l interesează, pe el acum nu-l interesează altceva decît să-şi facă mîna, chiar dacă preţul este atît de scump. La el nu preţul contează, propria viaţă ratată, nu din vina lui, ei vrea să-i dea acum, la răscrucea vîrstei, strălucire. Ştii ce-a spus Morăscu, acolo, pe masa de operaţie,

după orele prelungi de chin, datorate neîndemînării lui Băltescu? Că trebuia să te asculte, să nu se opereze, că acum, prin propria lui durere, a înțeles ceea ce nu a vrut să înțeleagă cu numai cîteva ore înainte. N-a fost chip să-l oprim din vorbit, nimic din ce i-am dat nu i-a închis gura; vorbea în continuare, și eu simțeam, după bisturiul lui Băltescu, tot mai nesigur, că vorbăria lui Morăscu contribuia la propria lui moarte; trezirea prea tîrzie omoară uneori, domnule Curta. Sînt sigur că pentru asta te-a chemat, să-ți confirme ultimul lui crez asupra vieții, să-ți spună ceea ce nu ți-a spus pe drum, deși am convingerea că dacă nu v-ați fi întîlnit, pînă la urmă ar fi refuzat să se opereze; îl cunosc și pe el de atîția ani; structura lui intimă nu mai avea necunoscute pentru mine. Ce-ați putut discuta, ce anume l-a reținut să-și ofere doza de lașitate – de data asta, necesară! cum l-ai determinat să treacă peste ea? Nu dumitale îți pun, de fapt aceste întrebări, ele mă obsedează pe mine, mie mi le pun, cu sentimentul că din această rostire cu voce tare va sări și înțelegerea care acum îmi scapă. Știu cîte nenorociri a adus Morăscu în acest sanatoriu, știu cît de necinstit a procedat cu Titorian, singurul om față de care am avut și mai am o stimă totală, dar în fața morții nu mai judeci faptele vieții, judeci numai omul, rupt de trecut și viitor, judeci numai acel prețent al suferinței, și suferința lui Morăscu și cuvintele lui erau mai importante și mai impresionante decît murdăriile lui, deoarece își dăruise dramul acela de luciditate, nu în fața vieții, ci a morții. Să nu crezi că-ți fac vreun reproș, dar vrînd, într-un fel, să-ți deschid ochii asupra propriului viitor, ți-am oferit imaginea unui om aflat acum la morgă, singur, așa cum de fapt a trăit, cu ochii larg deschiși, deoarece nimeni n-a mai putut să-i închidă. Cînd ai venit aici, am avut convingerea că dorești să-mi ceri un sfat, acum sînt sigur că nu pentru sfaturi ai venit, te vād cum mă ascuți și cum nu vrei cu nici un chip să mă contrazici; nu adevărul dumitale, într-un caz sau altul, te interesează, ai renunțat demult la opinii, dorești doar opiniile altora; spune-mi,

în ce capitol voi intra eu și cum voi arăta? După cum zîmbești, acest capitol este și scris, fără să vrei te-ai dat de gol.

La toată perorația sorei, într-adevăr, Curta nu avu drept răspuns decît un zîmbet ascuns, buzele i se destinseseră, dar mișcarea lor, aproape imperceptibilă, nu-i scăpă femeii. Ce putea să-i spună sorei? Ar fi putut să-i dezvăluie nu puține lucruri, dar sora Nana îl intuise exact, ceva mai presus de voința lui îi spunea să nu-și mai ofere într-o dispută argumentele și credințele. Vremea cînd intrase cu Isaac și cu Cozmin în fel de fel de schimburi de păreri apusesese, ceea ce tănuia în el știa foarte bine, ceea ce știau alții trebuia aflat, și pentru asta avea nevoie de răbdare, chiar dacă părerile interlocutorului – ca acum, cu sora Nana – îi erau în multe privințe defavorabile.

Se uită la soră, așa, cum stătea întinsă, cu ochii abia întredeschiși de oboseală, și se întrebă de ce venise oare să o caute, ce-l îndemnase să coboare la subsol, cînd Forgaș, Pintică sau Buzangiu, de exemplu, îi erau cu mult mai aproape; de ce venise tocmai la ea, cînd Isaac îi trimisese de cîteva ori vorbă prin părintele Ghideon că-i dorea prezența? Nu avusese timp pentru ei, pentru cei mai apropiați, venise la sora Nana, și acum, cînd îi cerceta șortul alb, impecabil, modelat după formele de dedesubtul lui, se întrebă dacă această femeie nu-i era, la urma urmei, mai apropiată decît toți ceilalți adunați la un loc, prin lipsa ei de ostentație, prin grija față de el, dovedită și acum, chiar dacă o făcuse cu brutalitate.

– Nu știu, soră, de ce am venit la dumneata. Sînt lucruri pe care nu mi le pot explica nici eu și nu o dată mi se întîmplă să acționez după o logică străină, în orice caz străină mie. N-am știut cu precizie că voi veni, puteam foarte bine să nu vin, dar acum, aflat aici, nu-mi pare rău, indiferent de judecata aspră la care m-ai supus. Sau am venit pentru că astăzi te-am văzut doar în trecere, poate simțeam nevoia să... De ce nu admiți și o asemenea alternativă, dumneata, care vād că ai la îndemînă

toate posibilitățile de a judeca oamenii? Nu vreau să-ți ascund că, în anumite privințe, intuiția dumitale exactă m-a ajutat să descopăr în mine motivații pe care altfel nu mi le-aș fi explicat niciodată; ele existau în mine, le simțeam, erau însă lipsite de contururi, n-aveau nume, nici profil. Deci, sînt egoist, laș, capabil să mă supun singur sacrificiului cunoașterii, uitînd că în acest fel îi supun și pe alții acelorași dureri ale trezirii. Nu, soră, să nu crezi că pentru asta am fost de acord cu divorțul, și nu m-am întîlnit cu Morăscu fiindcă voiam să moară. Sînt pe deplin conștient că nu numai neadevărul distruge, la fel de bine poate distruge și cinstea; uneori, aș zice că forța ei de distrugere este cu mult mai mare. Ce-aș fi putut să-i ofer soției mele altceva decît ceea ce a dorit? Putea foarte bine să nu fie ea de acord cu ușurința cu care am cedat eu. De ce n-a făcut-o? Sau poate îi ceream ei prea mult, și mie îmi ofeream prea puțin? Și deoarece ai impresia că eu trebuie neapărat să le știu pe toate, de ce să nu-ți confirm această ipoteză împingînd raționamentul mai departe, spunîndu-ți că în clipa acordului meu i-am citit în ochi bucuria, nu o bucurie simplă ca la muritorii de rînd, ci o bucurie încărcată cu durere, dar bucurie totuși. De unde știi dumneata că această ruptură n-a însemnat de fapt ruptura de propriul meu destin, pe care îl mai continui doar din dorința de a-mi satisface curiozitatea pînă la capăt? Unde să fug și unde să mă ascund? Mă acuzi, dar pînă la urmă îmi oferi șansa de a supraviețui oricum, uitînd, soră – asta n-aveai de unde să știi – că orice fel de supraviețuire nu mă interesează; dorind foarte tare să trăiesc, nu mi-e indiferent totuși cum trăiesc. Există și oameni din această categorie. Văd că te înspăimîntă ideea sustragerii stricninei și, evident, te înspăimîntă în legătură cu mine, fără să fi avut curajul s-o spui. Uite, eu îți zic să nu-ți faci griji; din punct de vedere represiv n-am ajuns încă la nuanțe. N-am crezut că au să-l împuște pe Pătrășcanu, și uite că l-au împușcat. În clipa aceea mi-am dat seama că orice este posibil și pentru oricine. În aceste condiții, unde să fug și de cine să mă

ascund? De propria lume, în care eu, bună și dragă soră, mai cred? Poate că mă socoți un nebun, dar, uite, n-am să-mi pun în ultimul moment al existenței întrebarea pe care și-a pus-o Morăscu. Nu, n-am nevoie să mi-o pun, pentru că nu am ce dărîma în mine. Eu am fost făcut ca să construiesc și n-am nici o vină că nu pot altfel decît cu mijloacele menirii mele. Chiar dacă ele deocamdată nu vor folosi nimănui.

Curta tăcu; i se păru și așa că vorbise de prisos; argumentele lui le simțea singur sărace, nu pentru că n-ar fi fost reale, erau sărace din lipsa lui de forță de a le insufla putere de cîvingere, își dăduse seama din primul moment că launtric nici măcar nu simțise nevoia să convingă. Se uită la sora Nana, la chipul său devenit în întregime galben, la pieptul ferm, poate prea ferm, și Petre, răutăcios, își spuse că tot ce se poate că acolo, sub halat, să se ascundă numai o iluzie a feminității ei; sora Nana îi urmări direcția privirilor, se ridică în șezut și, orbită parcă de lumina puțină, își duse mîinile la ochi, oferind în locul pieptului bombat doar coatele aduse în față, cu un soi de jenă copilărească.

– Ți-a spus sora Aneofița?

Curta ridică din umeri.

– Ce să-mi spună, soră?

– O, maica Aneofița știe foarte multe despre mine, spuse Nana și, masîndu-și ochii obosiți, se ridică și aprinse becul din tavan.

– Cum maică? se miră Curta.

– Maică, pur și simplu, ca toate maicile. Acolo am cunoscut-o. Eu eram elevă, vara veneam în vacanțe, mi se pare că eram în clasa a șaptea de liceu, sînt dintr-un sat din apropierea Făgărașului, cred că ți-am spus... Se zvonea că la noi, în munți, își duce existența o grupare legionară, dar, ca să fiu sinceră, la anii aceia mă interesa prea puțin, visurile mele refuzau existența pericolului atît de aproape și nici nu voiam să dau crezare zvonurilor unor oameni speriați. Din satul vecin, dispăruse un

tinăr, tot din gura oamenilor auzisem asta. se înhăitase cu cei de sus; din cînd în cînd, noaptea, se reîntorcea după alimente, dar, cu toate că se făcuseră nenumărate încercări, n-a fost prins nici el, nici ceata lui; cunoșteau foarte bine topografia împrejurimilor, munții erau pentru ei un lăcaș sigur. Pe tata îl vedeam rar. Pînă în patruzeci și patru fusese directorul școlii din satul meu, și mama – învățătoare; imediat după Eliberare, politica l-a atras mai mult decît școala, și din președinte al comisiei de împroprietărire a ajuns activist de partid. La vremea la care mă refer lucra în fruntea unui raion. Mama refuzase să-și părăsească satul, rămăsese mai departe la școală, și uneori o ajutam; dorea ca după terminarea studiilor, să mă înscriu la Facultatea de Medicină și să înființez apoi în sat un dispensar medical. Ca să ajungă la cel mai apropiat spital, oamenii erau nevoiți să treacă peste un munte, să parcurgă aproape treizeci de kilometri, pe vreme proastă – numai călări, drumurile fiind desfundate. Asta voiam, să devin medic, dar pînă atunci mergeam uneori la școală, mai ales cînd mama avea de făcut cîte ceva în gospodărie, eu îi țineam locul. La cîte o lună, două venea și tata acasă; cînd eram la liceu mă vizita uneori în oraș, adus de treburi de-ale lui; zic ale lui, deoarece rar îmi povestea cu ce se ocupă, nu era omul care să-și împărtășească grijile și necazurile altora – și se pare că necazuri avea destule, căci în numai cîtiva ani, din omul chipeș nu rămăsese decît o umbră. Într-o vacanță, am ieșit cu copiii la săditul pomilor: era în apropierea satului o cornișă dezgolită, apele, nemaiîntîlnind în calea lor nici un obstacol, primăvara și toamna veneau direct în albia ce trecea pe lîngă strada principală, și de cele mai multe ori inundau nu numai ogoarele puține din acea parte, ci și casele. Tăiaseră pădurea în timpul războiului, fără să se gîndească la consecințe. Răul acesta voiam să-l reparăm noi cu copiii. Am întîrziat mai mult decît trebuia; se înserase și, deodată, ne-am trezit înconjuțați de cîtiva bărbați bărboși, cu scurte de piele, cu armele automate sub braț. Ne-au dus în munți. Timp de cîteva

zile, nimeni n-a știut nimic de soarta noastră, încercările oamenilor de a ne da de urmă au fost zadarnice. Ne-au căutat și cu armata, dar, din cîte mi-am dat seama, legionarii aveau săpate tuneluri, prin care treceau cu ușurință dintr-o parte a muntelui în alta, scăpau cu ușurință chiar atunci cînd erau înconjurați. La cîteva zile, m-au trimis în sat cu o hîrtie, în care se condiționa eliberarea copiilor dacă tatăl meu are să urce singur în munți, după ei. Cum am coborît, am fost internată în spital, și pe urmă am aflat că tatăl meu a urcat, însă de acolo nu s-a mai întors. L-au găsit la cîtva timp, hăcuit și îngropat în diferite locuri, ca să i se piardă urma. Urma i-a fost găsită, tot cu ajutorul lor. Într-o noapte, la mănăstirea din apropiere a venit cineva de sus, la sora Aneofița. Era fostul ei logodnic. Aneofița l-a hrănit și l-a culcat, dar în timp ce el dormea, s-a furișat în sat și a chemat oamenii ordinii. Așa l-au prins. A fost judecat și împușcat în marginea satului; Maica Aneofița fusese de față, ea mi-a povestit. La o zi am văzut-o cu buzele vopsite în negru și cu unghiile de la degete la fel. Această era doliul ei după fostul logodnic pe care îl iubise așa cum iubesc oamenii la prima lor dragoste. Apoi maicile au părăsit mănăstirea și n-am mai auzit de Aneofița pînă cînd n-am văzut-o venind aici, ca soră. Nu mi-a povestit unde a umblat și ce a făcut între timp. Nici nu ne vedem prea des, cu toate că sîntem aproape consătence. Nu ne vizităm, ne este probabil suficient că ne vedem toată ziua la serviciu. Am terminat liceul și m-am înscris la mult dorita facultate, dar numai după un an am fost scoasă; motivul, simplu ca bună ziua; trăisem cîteva zile în munți, între legionari, nu mai prezentam siguranță. M-am înscris la o școală sanitară, dar încercările mele de a-mi continua studiile au dat greș din nou, cu toate că mai cred, mai cred în această speranță...

Sora Nana se duse din nou la comutator și îl închise; în încăpere nu mai rămase decît lumina palidă a becului roșu de control, și prin razele lui, chipul femeii apăru dintr-o dată îmbătrînit.

Nu povestise cu plăcere, cuvintele ieșiseră din gura ei obosite, silnice, și Curta, citind pe fața ei sfârșeala lăuntrică, se întreba de ce sora Nana făcuse efortul să-i relateze acel episod tragic, nu vedea legătura dintre el și venirea lui acolo, relațiile lui cu sora șefă erau destul de reci, ca de la pacient la cadru medical; or, povestea viza un domeniu intim, în care el n-ar fi avut dreptul să pătrundă. Se bucura totuși, faptele puteau fi utilizate într-un fel sau altul; scopul lor final îi scăpa acum, dar era mai puțin preocupat de cele ce avea să însăileze pe marginea acelor fapte, ele trecuseră pe planul doi, pe planul întâi rămăneau însuși povestirea și întrebarea legată de ea; de ce i se mărturisise sora tocmai lui? Iși amintea perfect de bine insinuările Aneofitei Anghel legate de o presupusă simpatie a sorei șefe față de el; bănuielile ei i se păreau ridicole, lipsite de temei. Se putea foarte bine ca el să fi provocat spovedania; sora Nana, neînțelegînd pentru ce ajunsese acolo, voia să se ferească de la început de orice destăinuire sentimentală, îi retezase cheful, dar el nu numai că nu venise cu un asemenea scop, nu numai că nu intenționase să-i spună cuvinte nesăbuite, venise din frică, dintr-o frică neînțeleasă, nedefinită: o simțea plutind în jurul lui, infiltrîndu-se în taințele adînci ale sufletului, această frică îl mînase să o caute și să se bucure în momentul cînd dăduse de ea. Uluiala de moment după ce află cum murise tatăl ei se împrăștiase încet, pe măsura aflării celorlalte amănunte, legate de sora Aneofita; doliul ei, nesemnificativ la prima vedere, îl înfioră, gîndindu-se la mijloacele femeii de a-și manifesta și masca totodată durerea, și acum, cu toate că se uita la chipul sorei Nana, îmbătrînită brusc, gîndurile îi stăruiau tot la acel amănunt al doliului și nu știu nici el de ce, dar simți cum pielea începea să i se înăsprească. O clipă avu sentimentul că un frig aspru a năvălit în încăpere: mîinile și picioarele începură să-i tremure, ca de fiecare dată cînd voia să-și alunge o spaimă printr-una mai mare.

– Deci, nu ți-a spus? desluși Curta întrebarea sorei Nana, și pentru că o auzi cu întârziere, tot cu întârziere își ridică privirile spre bustul ei ferm.

– Ce să-mi spună, soră? M-ai mai întrebat o dată și pare-mi-se că la întrebarea dumitale ți-am răspuns printr-o altă întrebare: ce anume să-mi spună? Simt că te temi de ceva, de ceea ce ea ar fi putut să-mi mărturisească, dar crede-mă că nu mi-a povestit nimic care să te pună într-o lumină nefavorabilă. Văd după chipul dumitale că nu mă crezi, că răspunsul meu îl socoți doar un fel delicat de a ieși dintr-un hățiș de minciuni, dar eu nu ți-am spus decât purul adevăr. Niciodată n-am știut să mint suficient ca să nu fiu prins, minciunile nu se împacă bine cu mine. Am alergat la dumneata din dorința de a nu fi singur, de a înlătura propriile mele spaima și dumneata îmi vîri în suflet altele, poate cu mult mai mari decât cele cu care am venit. Nu-ți ascund, de fiecare dată cînd te-am văzut m-am simțit mai sigur, mai în afara pericolului: de data asta însă, nu numai că nu mi-ai spulberat temerile dar ai adăugat altele: vezi pînă unde sînt capabil să merg cu sinceritatea? Îmi mărturisesc în fața unei femei atributele atîte de puțin bărbătești ale îndoielii, ale nesiguranței. Acolo unde există multă frică, nu există minciună, soră. Doar în cazul cînd consideri un nemaipomenit secret vagile insinuări ale maicii Aneofița – de acum, maică am să-i zic – privitoare la niște sentimente ale dumitale față de mine, să fiu mai exact, reciproc, cum a spus ea: dar asemenea legături sufletești nu există, nici la dumneata, nici la mine; la mine, din motive simple și precise: sînt incapabil, acesta este termenul meu, n-am decât o singură afecțiune, și pentru că n-am putut-o consuma pînă la capăt, am rămas cu ea, afecțiunea față de soția mea, ciudată și ea, orgolioasă și neîmplinită, nefericită aș spune. Și asta pentru că în relațiile dintre noi niciodată n-am putut fi noi înșine, poate am fost la început, mai mult ea decât mine, poate eu să fiu vinovat de toate aceste neajunsuri, de altfel nici nu te-ai ferit să mă condamni pentru acel divorț pe hîrtie –

subliniez; pe hîrtie, și nicidecum în sufletul meu, și aș vrea să sper nici în al ei. Desigur, oricine ne-ar ști aici, închiși în această cameră despărțiți de doi pereti de beton, n-ar crede că ne petrecem timpul în discuții socotite poate banale, dar uite că noi nu facem altceva decît să stăm de vorbă.

— Ți-a spus ea că țin-la dumneata?

— Nu bag mîna-n foc pentru exactitatea termenilor, dar sensul acesta era.

Sora Nana zîmbi, buzele i se alungiră, conturul lor fin pierzîndu-se undeva în interior, deasupra rămînînd doar o tremurare firavă a colțurilor și a pielii ridicate deasupra craniului rebel.

— Visuri, domnule Curta, visuri și nimic altceva! Ce să facem în nopțile noastre de veghe și în zilele aproape toate la fel, decît să visăm?... Ea, cu felul ei de a fi, mai are șanse, din cînd în cînd, să le și materializeze, eu rămîn doar la ele. Mi-am permis să laud de cîteva ori generozitatea dumitale față de pacienți. Ești un om săritor, gata de sacrificii pentru alții... Ea o fi interpretat în felul ei sau a vrut pur și simplu să mă încerce și să te încerce.

Sora Nana tăcu. Fața i se destinse, cutele îi dispărură dar ochii i se adînciră și deveniră și mai triști.

— Domnule Curta, nu întîmplător am intrat cu exemple din viața mea în viața dumitale, Chiar dacă n-am reușit, acesta a fost scopul relatării celor trăite de mine, povestite sumar, bineînțelese.

— Soră, vād că te-au deranjat afirmațiile maicii Aneofița. Îmi cer scuze.

— Nu-i nevoie, domnule Curta, aș nesocoti faptul că sînt femeie și eu nu vreau să-l nesocotesc. Nu m-a deranjat nimic, crede-mă. Un singur lucru mă deranjează: că nici după cele povestite n-am citit la dumneata preocuparea pentru propriul destin. Am crezut că rugămîntea de a pleca de aici te va pune pe gînduri. Nu te-a pus. Și poate știu de ce. Explicații există. Te

macină ceva mai profund decît propria dumitale existență și din cauza asta ești incapabil să fii atît de lucid încît să-ți judeci cu seriozitate situația în care te afli. Te-am urmărit cu mare atenție, și cînd am aprins lumina am făcut-o dintr-un raționament ascuns; voiam să-ți citeșc chipul, și citindu-l am înțeles că n-ai reținut cu emoție decît un singur amănunt, cel legat de doliul serei Aneofița. Nu-ți cer să-mi dai dreptate...

— Cu toate astea, eu îți dau: ca amănunt, m-a impresionat recunosc, ca toate întîmplările ieșite din comun, dar nu ca sens: sensurile adînci ale povestirii dumitale au dezavantajul de a fi repetabile; într-un fel sau altul viața noastră este plină de asemenea întîmplări, aparent incredibile. Ce voiai să mă emoționeze? Faptul că te-au exclus din facultate sau moartea tragică a tatălui dumitale? Prin analogie, ele sînt aproape identice, soră, și dacă acum emoționează mai puțin lipsa Ior de înedit, te asigur că peste ani nimeni nici nu-ți va da crezare, vor considera spusele dumitale simple invenții, rod al unei imaginații obligate de soartă la însingurare. Crezi că cineva tresare acum, că are cea mai slabă emoție pentru acuzarea care mi se aduce de a fi pus un titlu de articol, după părerea unora, naționalist? Nu-i așa că este absurd să condamni un om că a îndrăznit să spună „Țara mea dragă”? Dar dacă acum este absurd, peste ani va fi de-a dreptul de necrezut, nimeni nu va concepe că a fost posibil așa ceva, acest incredibil nu va stoarce lacrimi, nici nu va emoționa, așa cum nu poate emoționa ceva ce în concepția altora nu există. Desigur, nu sînt naiv — cum presupui — am început să nu mai am nici această calitate de cînd stau aici, știu foarte bine că titlul de articol utilizat de mine permite vehicularea în spatele lui a unui alt conținut și-i prevăd urmările. M-am jurat, soră, să nu mai pierd vremea comentînd propriile mele reacții, dăunătoare pentru o boală ce nu vrea să se lase convînsă că și ea e inutilă. Ne aflăm într-un loc unde lucrurile dureroase pentru alții nu mai au valoare pentru noi;

mor semeni de-ai noștri și aici măcar nu tresărim; descoperim boli înfiorătoare la oameni considerați apreciați și ne bucurăm intim că ale noastre sînt cu mult mai ușoare. Durerea dumitale, tragismul dumitale, în ce categorie să le clasez? Durerea unei societăți și boala ei, ai dreptate, mă preocupă mai mult decît propria mea boală, dar la dumneata nu m-a adus grija față de această societate ale cărei resorturi intime îmi scapă, m-a adus propria mea nesiguranță, așa cum ți-am spus, propria frică de necunoscut, de mine însumi, doar ea este trează în mine și nu știu dacă este suma celorlalte dureri sau din pricina ei le consider pe celelalte mai dureroase decît în realitate. La ce te gîndești, soră? Am impresia că nu mă ascuți.

Sora Nana își ridică fruntea într-adevăr, nu auzise decît fragmentar spusele lui Curta, era evident jenată că îi surprinsese lipsa de atenție, dar și după aceea rămase mai departe cu gîndurile la ale ei. Își trecu un picior peste altul, cu căușul de sub genunchiul drept acoperind ochiurile țesute ale ciorapului de pe celălalt genunchi. mișcare lipsită de orice ostentație și, poate, tocmai de aceea Curta urmări linia înfrigurată a piciorului și i se păru lungă și această lungime se continua dincolo de umbrele căde pe care le ghicea mai departe. spre coapsă.

— Mi-au revenit în minte cuvintele mamei la cîteva luni după ce tata a fost înmormîntat; la asta mă gîndeam, din cînd în cînd, mă surprind că-mi amintesc acele vorbe ale tatălui meu dinainte de a urca în munți; era un om închis, ți-am mai spus, și pe măsură ce trecea timpul, devenea de-a dreptul taciturn, ceva îl neliniștea, dincolo de greutățile muncii lui, ceva sufletește; îmi dădeam și singură seama, dar niciodată n-am avut curajul să-l întreb. Uneori, stînd cu mama, ea încerca să-și aducă aminte puținele lucruri discutate între ei, și mama rămăsese cu sentimentul că tata purta în sufletul lui o mare tristețe. „Altfel mi-am închipuit, Sabino, că vor fi treburile“, astea au fost cuvintele lui de care mi-am amintit acum, pe care le spusese

mamei în acea dimineață de toamnă, când a urcat singur pe poteca dintre cele două dealuri, unde sădisem noi pomi. Deseori m-am întrebat de ce s-a dus, gestul lui mi s-a părut mai apoi, când am aflat de întimplare, deliberat: poposiseră în sat câteva sute de soldați: n-au vrut să-i dea voie tatălui meu să urce, dar el, încăpăținat din fire, nu s-a lăsat convins; în sinea lui se poate să nu fi bănuit ce-l așteaptă. Uneori îmi vine să cred că la mijloc nu erau numai copiii, nu numai ei fuseseră motivul principal al acelei hotărâri, mai ales când știa foarte bine în ce fel m-au trimis jos; se răzbunaseră pe mine și aveau să se răzbune și pe el, nu-i puteau ierta că un intelectual, om al satului și al țăranilor, renunțase la apărarea lor și se cocotase într-un loc de unde, în credința lor, veneau toate nenorocirile. N-am nici un drept să spun că a vrut să se sacrifice, există mai multe feluri de a te sacrifica; sacrificiul lui, dacă era real, mi se pare și acum absurd, lipsit de sens. De la acele cuvinte ale lui care mi-au dat nu o dată nopți de nesomn am ajuns la concluzia că ceea ce s-a întimplat mai apoi cu mine — am în vedere facultatea — era legat tot de acea nemulțumire a lui, de acea evoluție a lucrurilor la care nu se așteptase și pentru care nu era pregătit. Îți spun toate astea pentru că nici acum n-am siguranța motivării gestului său, dar, oricare ar fi fost adevăratul motiv, este limpede pentru mine că nemulțumirea lui era reală, cum reală este și nemulțumirea mea că n-am putut să învâț, cum la fel de aievea mi se pare și pericolul care te paște, pornit și el probabil din aceeași involuție a lucrurilor. N-am capacitatea omului politic să despic firul în patru, să-i dau fiecărei părți valoarea ideologică de moment, simt însă — și când o femeie simte, este ca și cum ar pipăi lucrurile concret; o asemenea nenorocire te paște și de ea am vrut să te scap. Situația se va îndrepta, sint aproape sigură, deci din acest moment sîntem datori să ne salvăm, să te salvezi mai bine zis — și mă refer la dumneata, deoarece nu o dată Leopoldina Tjorian mi-a spus că ești, un om dăruit, că asemenea oameni se cer feriți în primul rînd de răutatea celor

din jur. Este nevoie ca cineva, peste ani să depună mărturie scrisă, convingătoare, pentru această perioadă pe care eu personal nu o înțeleg, cum nu înțeleg resursele răutății din oamenii de aici față de semenii lor. Ai văzut doar, la înmormintarea lui Morăscu n-a mers nimeni, în afară de dumneata și de mine, nimeni n-a găsit de cuviință să-i aducă un ultim omagiu, nici măcar cei care au beneficiat de pe urma lui – și aceștia, după cum știi, n-au fost puțini. Poate Leopoldina să fi sădit în mine nevoia de a te ajuta, sau poate altceva, nu știu nici eu, dar chiar dacă nu veneai aici, aș fi găsit în curînd prilejul să-ți spun aceleași lucruri.

– Soră, n-are de ce să-ți fie teamă de soarta mea, ea îmi este scrisă în frunte, cum îi este scrisă fiecăruia; orice încercare de evadare de aici ar fi un admirabil motiv pentru ei; ar ajunge definitiv la părerea că într-adevăr sînt vinovat, numai vinovații fug de propriile lor fapte. Eu n-am de ce să fug și nici de ce să mă ascund, nu mă știu vinovat cu nimic.

– Faci cum vrei, domnule Curta, spuse sora Nana cu un fel de descătușare, eu mi-am făcut datoria de a te preveni, dumneata hotărăști. Și acum să mergem, e tîrziu, se bîrfește suficient în sanatoriu și nu doresc ca obiectul sușotelilor pe ziua de mîine să fim noi.

– Soră, dumneata n-ai iubit niciodată? se pomeni întrebînd Curta, tocmai în momentul cînd sora Nana era cu mîna pe cheie; cîțva timp, femeia rămase cu spatele întors la el, și Petre nu văzu decît ceafa ei cum se dezgolește ușor sub înclinarea capului.

– Ce-ți veni? întrebă fără să se întoarcă, și abia într-un tîrziu își permise să se răsucească și să-l privească pe Curta în ochi, cu un soi de spaimă de animal rănit.

– Este o întrebare firească, nu te supăra pe mine, te știu aici de atîția ani și socot că sacrificiul unui om ca dumneata, izolat și fără putința de a reacționa așa cum ar dori, este mult prea mare.

- Și dacă am iubit, cu ce te ajută acest amănunt la formarea unei impresii globale despre mine? Sau poate tocmai pentru asta ai venit, să-mi pui această întrebare, și n-ai avut curajul!

- Nu, soră, n-am venit pentru asta. Ți-am mai spus-o, iar dacă întrebarea mea te deranjează, te rog să mă scuzi. Ești o femeie frumoasă, poate nu atât de frumoasă pe cât de interesantă, și întrebarea mi-a venit pe buze aproape fără să-mi dau seama.

- Dumneata ai iubi o femeie ca mine, ai fi capabil de așa ceva?

Cred că în alte condiții da, soră.

Sora Nana își luă mâna de pe cheie și, revenind în dreptul lui Curta, își desfăcu nasturii de la halat pînă aproape de mijloc, timp în care nu-l slăbi din ochi și privirile lui. Curta, pe măsură ce umerii ei se dezgoleau, deveniră mîngîietoare pînă în clipa cînd nasturii de la spate, descheiați cu destulă greutate, lăsară să cadă sutienul greu, și atunci în fața lui, în locul celui piept ferm, remarcat din prima zi a sosirii, nu văzu decît două cercuri rotunde, cu marginile roșii, cu pielea cicatrizată neuniform, sub care coastele se delimitau aproape cu precizie.

- Chiar în alte condiții m-ai putea iubi, domnule Curta? Te rog să-mi răspunzi, spuse mai departe sora Nana, și, fără pic de tulburare, se îmbracă la loc cu aceeași grabă, cu care se dezgolise pînă la mijloc. Așa m-au trimis de sus, și gestul de acum l-am făcut și în fața acelei comisii care a aruncat asupra mea anatema neîncrederii. Nu i-am putut însă abate din credința lor. Nu-i așa că ți-am satisfăcut curiozitatea? Ești mulțumit?

- Uite că sîntem numai noi doi, eu - datorită funcției pe care o am, tu - tu pur și simplu din spirit de disciplină. Convocarea s-a făcut la timp, am anunțat și prin stația de radioamplificare, rezultatul îl vezi. Moartea lui Morăscu a frînt ceva, nici eu

nu-mi dau seama ce, cred că inspira nu atât încredere, cât teamă; această teamă îi făcea să fie altădată punctuali. Eu nu le inspir nimic.

Erau amîndoi în sala mare de festivități; Stamate la masa prezidiului, acoperită obișnuit, cu pluș roșu, cu microfonul la mijloc. Microfonul nu fusese închis, și Stamate, nu-și dădea seama, vorbea prin el, în timp ce Curta, așezat în primul rînd, chiar în fața mesei, se uita la difuzorul puternic din colț, potrivit mai mult la mitinguri deschise decît într-o sală oarecare, cu cîteva sute de locuri; pîlnia, strînsă nu prea bine în suportul de metal afirma ca o deschizătură de trombon; Curta nu știa de ce, aștepta ca pe buza acelei pîlnii să vadă apărînd urmele de salivă ale celui care vorbea. După un timp reveni la realitate: nu era în copilărie, în fața fanfarei orașului, era într-o sală, iar pîlnia nu era trombon, ci un difuzor pur și simplu.

– Decuplează instalația, spuse Curta zîmbind la acea amintire, și abia atunci Stamate înțelese că vorbele lui putuseră fi auzite în camere de pacienții grav bolnavi, prin intermediul căștilor, și, transpirat, împinse butonul negru în sens invers; o vreme se tot șterse pe frunte, ascunzîndu-și cu mîna chipul neplăcut congestionat.

În fața mesei erau rînduite, în semicerc, o duzină de ghivece cu flori, flori îngrijite de Buzangiu și aduse de pe balcoane doar cu asemenea ocazii; flori cu frunzele palmate, dispuse în trei lobi, asemănătoare unui plămîn, dar acum, pe sub frunzele verzi cu nervurile în relief ca niște vine, apăruseră flori roșii, și din locul în care era, Curta avu senzația că de fapt acele pete roșii, fragile, ascunse în spatele frunzelor, erau niște inimi într-o continuă mișcare.

– Bine că n-am spus și altceva, așa cum, de altfel, s-a mai întîmplat. Față de tine mi-aș fi putut permite... În fond... se opri, își aprinse o țigară, după ce îl invitase și pe Curta. Erau țigări Camel; Curta mai văzuse asemenea pachete la Buzangiu, niciodată nu îndrăznise însă să-i ceară acestuia să le vadă; acum

luase nu numai o țigară, dar zăbovise cu privirile asupra pachetului, și cămila roșiatică de pe hîrtia catifelată îi dădu senzația unei călduri neverosimile, și înainte de a-și aprinde țigara parfumată și moale, se duse la fereastră și o dechise.

– Uite unde sînt, îi spuse lui Stamate, fără să se întoarcă spre el.

Era un fel de răspuns la absențele din sală, în același timp – și o constatare plăcută pentru el; o clipă dorința să se ducă și el pe colină, unde pacienții îngrijeau pădurea tînără de brazi. Brazii se înălțaseră simțitor; de unde se afla, putea să-i distingă foarte bine, și cu puțină imaginație, Curta crezu chiar că zărește mugurii verzi, ieșiți din perna cleioasă care-i învelise pînă atunci... Se distingea și halatul alb al sorei Nana, atentă și grijulie, cu trusa de primă urgență legată de cordonul halatului, trecînd printre oameni ca o arătare albă.

– I-am văzut și eu din cameră mea, am considerat totuși că e bine să vin aici și, la rîndu-mi, mă bucur că nu sînt sigur, spuse Stamate, ajuns și el la fereastră, ținîndu-și dosarul sub braț, ca pe ceva deosebit de prețios. Organizația asta a devenit inutilă, îmi dau singur seama, n-o pot ține în frîu cum a ținut-o Morăscu; nu o dată l-am disprețuit pentru primitivismul lui; uite că eu nici măcar nu mă pot ridica la autoritatea acestui primitivism.

– Și suferi? întrebă Curta, preocupat nu atît de cuvintele rostite, cît de ceea ce vedea prin fereastră; oamenii aceia preferaseră să iasă la muncă decît să participe la o ședință anunțată, așa cum spusese Stamate, la timp.

– M-am întrebat pur și simplu, întrebarea mi se părea legitimă, ca și răspunsul pe care mi l-am dat, de atfel. De mine nu le e teamă.

– Nu, Stamate, nu asta cred că e la mijloc; Morăscu, chiar în primitivismul său, credea, exagerînd, firește, că tot ceea ce face este necesar, pe cînd tu... Ca să fiu sincer, nu te văd deloc îngrijit că această ședință, al cărei scop nu l-am înțeles prea clar,

cum nu înțeleg niciodată ce se ascunde sub termenul generic de probleme organizatorice; ți-a scăpat din mână, s-a dus pe copcă, întrevăd ascunsă în tainele sufletului tău, o anumită fericire că oamenii n-au venit, că te-au scăpat de la o îndatorire. Pentru ei, viața nu era în această ședință, viața e acolo, afară, și o preferă.

— Intuiția nu te-a înșelat, Petre, în afară de faptul că a fost lezată autoritatea mea de locțiitor de secretar, cealaltă autoritate, de scriitor, este chiar liniștită; din clipa când te-am văzut numai pe tine, m-am calmat, eram sigur că ai să vii și probabil tot intuiția a fost aceea care te-a adus aici, o curiozitate personală, un fatalism aș spune, propriu celor care se ocupă cu sufletele oamenilor și cărora nu poate să le scape nici presentimentul pericolului, când este vorba de propriul lor suflet.

Curta privi țigara ajunsă la jumătate; fumul îl amețise, nu fumase de câteva luni, tăria nicotinei îl obligă să se așeze pe scaunul din apropiere, se răsuci spre fereastră, unde ozonul dens, purtat de palele dulci de vînt, îl bătu direct în față. Nu fusese prea atent la ultimele cuvinte ale lui Stamate, sensul lor referitor la persoana lui îl scăpase, și fiindcă nu vruse să facă efortul de a înțelege exact la ce se referise, preferase, dintr-un soi de lene spirituală, încurajată și de peisajul ealm de afară, să nu ceară explicații, iar fără aceste explicații, cuvintele rămăseseră în eter doar ca simple cuvinte.

— Toată campania asta de împădurire a plecat de la Visalon, în perimetrul cercetat de el n-a reușit să-și găsească floarea, floarea vieții; speră ca în acest pătrat proaspăt înverzit să dea de ea. Este o logică ascunsă dincolo de simbolul acestei flori, ea cere nu numai sacrificii obișnuite pentru a o găsi, cere și altceva după mine, întoarcerea omului la esență, obligîndu-l în felul acesta să ajute natura, ca să se regăsească apoi în ea. Fantalez, bineînțeles, dar fantalez cu plăcere, deoarece în această fantezie este și propria mea credință. Nu poți să ceri ceva fără să dai în schimb ceva pe măsura

greutății lucrului cerut. Ceea ce-mi place în teoria lui Visalon și mă determină să fiu alături de el este firescul dorinței sale. El nu cere tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte, el cere ca natura să-i respecte sorocul înscris în frunte, pentru acest termen luptă el, nu pentru unul în afara logicii, mistic și deci copilăresc. Secretul pelungirii acestui soroc se află în propria lui căutare, căutarea îi prelungește viața, ea îi dă sentimentul victoriei. Cît de întregi mi se par oamenii care caută, care se zbat, chiar la acest mod, considerat de tine infantil, nu din lipsă de înțelegere pentru el sau dintr-un refuz de-a crede în ce crede el, ci din comoditate, dintr-o lășitate a spiritului în fața marilor întrebări ale vieții. Nu-i așa, pentru tine foarte multe lucruri au devenit clare, nu-ți mai pui nici un fel de întrebări, nu mai vrei să suferi pentru nimic, considerînd boala ta, suprema suferință, supremul sacrificiu, de-ajuns ca să te absolve de alte sacrificii.

Stamate se uită la mukul de țigară, era pe sfîrșit; nu vroi să arunce țigara pe fereastră, și cum în sală nu se aflau scrumiere, preferă să scoată din dosar o coală și își confecționează din ea un cornet, în care stinse cu mîgălă restul, ce scotea un miros acru și jute de hîrtie încinsă. Viri cornetul în buzunarul de sus al hainei – la nevoie, să-l mai poată întrebuința – și îl privi pe Curta drept în ochi, cu o tristețe nerostită din pricina incapacității acestuia de a înțelege motivul convocării acelei ședințe la care, în afara lor, nu dorise să se prezinte nimeni.

-- Te gîndești la sacrificiul tău, vorbești de el și ești fericit, cu toate că, sincer să fiu, în afara nopților tale de nesomn, dăruite manuscrisului la care lucrezi, nu vîd în ce ar consta adevărata ardere, suport – vîd – eficace întru fericirea ta morală. Poate faptul că acest manuscris începe să incomodeze de pe acum pe cei mai mulți, să-ți dea credința că faci un act justițiar, responsabil, cu urmări previzibile, incomode, desigur, pentru tine și cu care te aureolezi singur? Nu știi ce scrii acolo, deși sînt curios; am certitudinea că unul dintre posibili eroi

negativi sînt și eu, dar nu această posibilitate mă determină să-ți mărturisesc că gestul mi se pare inutil; vrînd-nevrînd, vei fi subiectiv, impresiile de aici ar fi cerut timp, discernămint și cugetare, ca să poți deveni cu adevărat obiectiv, capabil, deci, să treci peste porniri personale. Nu-ți dau lecții, cu toate că experiența mea literară ar avea dreptul să se constituie ca parte demnă de luat în seamă. Faci ce vrei, cel puțin pe planul intențiilor fiecare este liber să procedeze cum crede de cuviință, firește, singur va fi în măsură să-mi acorde dreptul de a fi avut dreptate. Sîntem de atîta vreme aici, tu chiar cu un an înaintea mea și uite, nu ne înțelegem, și nu fiindcă în relațiile noastre eu aș impune supremația, pur și simplu din motive..

– Poate vrei să spui de clasă, sugeră Curta și rîse.

– Ridicol, îl apostrofă Stamate, rîzînd și el ca de o glumă bună. Ești fiu de țaran, așa cum au fost și părinții părinților mei...

– Nu mă refer la origine, Stamate, mă refer la cu totul altceva, îl întrerupse Petre, și căută febril în buzunarul gol după țigări.

Simțea nevoia să-și umple din nou plămîinii cu ceva, fumul dulce cu miros de vanilie al țigării abia fumate îi făcuse destul rău ca, odată respirația revenită la normal, organismul să ceară un plus de otravă. Stamate ghici și-i oferi în grabă pachetul, cu ochii la mîna incapabilă să se decidă asupra țigării ce trebuia scoasă.

– Chiar dacă am avea aceeași origine, tot de clasă ar fi relațiile dintre noi, altfel la ce bun și, mai ales, cu ce drept ai organizat această ședință, al cărui scop numai tu crezi că-mi scapă? Dacă pe vremea lui Morăscu unul dintre marile lui atuuri – cel care-i dădea bucuria ascunsă și tenace a muncii – era secretul, acum el a încetat să mai existe, și asta deoarece, fiind părtaș la tot ce faci, te divulgi, dorind măcar în parte, prin acest act de generozitate al divulgării, să scapi de întreaga

răspundere. Nu puțin timp ți-am acordat ca să mă clarific asupra impulsurilor care te-au determinat să devii ceea ce ești. Nu, boala singură și dorința de a te vindeca cât mai repede nu pot fi suficiente; nu-mi vine să cred că acesta este prețul întortocheatei tale atitudini, pe care pînă la urmă de ce să n-o definesc limpede ca oportunism? Ai fost totdeauna un protestatar, poeziile tale sînt o mărturie, iar viața ta, care nu mai e un secret pentru cei de-o breaslă cu mine, așijderea. Mai devreme sau mai tîrziu, ai să devii un trădător, din această categorie se recrutează cei care într-o bună zi ne vor da cu tifla, apărînd libertățile noastre cine știe de pe ce meleaguri și justificîndu-și fuga prin imposibilitatea ca în condițiile de aici cineva să fie apărat. Orice se va întîmpla în rău, de vină vom fi noi, incapacitatea noastră de a ne plia total sau de a riposta total la nevoie. Înțeleg prin ripostă însuși actul manifestării noastre artistice, forma lui concretă de existență, tiparul sau atitudinea cetățenească. Niciodată n-a fost mai necesară ca acum această atitudine a noastră; acum se mai poate face ceva, mai e timp, lucrurile n-au căpătat tăria ce mai tîrziu se va transforma în beton armat; acum mai avem vreme să fim noi înșine, deoarece cu trecerea timpului nu va supraviețui decît umbra noastră cîrtoare. Iubesc această lume dureroasă; și din această cauză cred că am dreptul să mă pronunț asupra ei din miezul lucrurilor, de acolo de unde sămînța poate da colț sau să moară. Responsabilitatea noastră este imensă, prin menirea pe care o avem. Tu o folosești ca și cum talentul ar fi un privilegiu acordat de un feudal servului său, o concesiune de spirit ca să fie folosită doar în onoarea lui pînă cînd, printr-un capriciu, același feudal ți-l poate lua. Talentul reprezintă – Stanate, iartă-mă cuvintele prea directe, un drept al singelui răzvrătit, doritor de dreptate al acestui popor și nu poate fi întrebuintat decît în folosul lui; viața fugară și trecătoare însoțește doar acest talent, îl îmbracă în carne și nervi, ca, omenește, individul să se poată subordona în întregime menirii sale. Scriitorul n-are viață în afara datoriilor

lui, numai absolvit de această povară poate trăi peticul de cer ce i-a fost hărăzit.

– N-am susținut niciodată că urmez în ceea ce fac credința mea, răspunse Stamate, și își aprinse țigara de la jarul țigării lui Petre. Nici măcar n-am volubilitatea și forța necesară să te contrazic, prima fiind de fapt izvorâtă din pasiunea celei de a doua. Am intrat într-un carusel și mă învîrt în el în virtutea inerției. Mi-au spus să o exclud pe Cecilia Craiu și am preferat, în locul unei ședințe ca cea oferită lui Costache, să merg personal la ea și să-i explic sensul și rostul vizitei. I-a fugit băiatul, acesta e motivul excluderii.

– Și tu te-ai dus grăbit să îndeplinești o sarcină în al cărui sens sînt sigur că nu crezi, care nu ți-a făcut plăcere, dar te-ai dus totuși, și Curta stinse cu furie de pervazul ferestrei restul de țigară, apoi suflă firele de tutun afară, în vîntul cald al primăverii. O să-ți pară vreodată rău, Stamate, că te-ai dus la patul unei muribunde să-i iei însemnul care o lega de toată viața și suferința ei? Deoarece acest însemn nu i-a adus pînă acum nici o bucurie, numai necazuri și suferință, bucuria fiindu-ți oferită de fapt ție...

– Mie? Nu mergeam eu, ar fi mers altul; s-au bazat pe capacitatea mea de convingere, atîta tot...

– Pe talentul tău, Stamate...

– Poate pe talentul meu – se declară de acord Stamate și privi afară, la înălțimea muntelui ce se profila semeț în față. Sînt mai înțelept decît tine, Petre, asta nu vrei să înțelegi. Ți-ai fabricat singur un crez, o atitudine în momentul de față, pentru tine, singura posibilă, și mergi înainte așa; de altfel, nici nu cred că ai avea cale de întoarcere și-mi oferi mie de la această altitudine, a omului ce nu mai are nimic de cîștigat, lecții facile de cinste. Nu, această cinste la care te referi tu nu numai că-mi displace, dar îmi dăunează profund, și orice îmi dăunează, resping cu de la mine putere. Poate mai ții minte, presa ți-a fost și ție la îndemînă, cît am avut de suferit... Te văd după chip,

crezi că vreau să mă justific, că pun pe seama unui trecut nu prea îndepărtat, dar onest acest prezent de neînvidiat... Acest prezent reprezintă și el suma unor adunări, dacă vrei, propria mea viață, în care s-a dat cu piciorul.

— Și în consecință, simți nevoia să dai de-a dura și tu cu viața altora, îl întrerupse Petre, și bătu aerul cu mîna, în semn că reciprocitatea atitudinii nu numai că nu-l salva pe Stamate, dimpotrivă, îl acuza și mai mult. Poate greșesc și eu, poate îți cer prea mult, cer idealul, uitînd că nu sîntem oameni ideali. De altfel, nu-ți cer ție, unei persoane, eu cer talentului tău să fie consecvent cu el însuși... Știu, mi-ai mai spus, mi-au mai spus-o și alții, trecem printr-un moment dificil, este bine să ne rezervăm puterile pentru viitor, pentru acel viitor cînd vom putea acționa și vom fi înțeleși. Aici ne înșelăm noi cel mai mult. Acest climat îl pregătim noi, și va rămîne așa cum îl pregătim acum. Asperități vor exista oricînd, iar problema, acum și întotdeauna, pentru scriitor nu va fi aceea de a supraviețui pur și simplu, ci de a-și defini calitatea în raport cu restul, cu acest rest din care face parte și pe care este dator să-l lumineze cu propriul lui exemplu. Sînt ridicol, de-a dreptul, simt...

Stamate tăcu cîtva timp; pe fața lui frumoasă, aproape feminină, cele cîteva cîte se alungiră, porii i se adînciră nefiresc și începu să transpire abundent. Își șterse fruntea cu mîneca hainei, cu toate că sub rever se vedea batista albă, vîrîtă ca o coadă de rîndunică în buzunarul aplicat, tighelit de două ori.

— Discuții, discuții, discuții, repetă Petre Curta cuvîntul ca un leitmotiv, la niște gînduri numai ale lui, ascunse și neexprimate.

Stamate nu răspunse în nici un fel, era vizibil marcat de schimbul de cuvinte dar nu făcea nimic ca să înfrîngă această zbatere lăuntrică, să înlătore de pe fața lui ceea ce se consuma, la un alt diapazon pe dinăuntru. Privea cerul albastru și înălțimea muntoasă din fața lui, ca punct de reper pentru

propriile sale înălțimi lăuntrice, și multă vreme ochii încetară să clipească; se uita fix, într-un anumit punct, dar când îl privi mai atent, Curta înțelese că de fapt Stamate nu se uita nicăieri, realitatea de afară era doar un clișeu întors în infinitatea spațiului interior, adînc, ca un puț subteran, imposibil de cercetat și pătruns. -

- Petre, din primul moment am vrut să mă apropii de tine, trebuie să recunoști, eu am încercat primul pas. Breasla din care facem parte ar fi trebuit să ne lege, dar tu nu numai că n-ai dorit această legătură de suflet, m-ai repezit și am avut sentimentul că din motive considerate de mine știute, fără să-mi dau seama la acel ceas că n-aveai de urde ști ce s-a petrecut cu viața mea. Am fost convins că mă repudiezi din pricina trecutului meu, trecut nu prea îndepărtat și cunoscut aproape de toți; ai fost plecat din țară mai bine de cinci ani, plecat ca să nu spun scăpat de toate avatarurile prin care am trecut noi, cei rămași. Pentru tine a fost mai ușor, realitatea de acolo era incomparabil mai calmă decît cea de aici, noi eram la începutul unui drum, ei - la jumătatea lui, tu - ferit de frământările propriei tale țări, eu - dimpotrivă, amestecat în ele pînă-n gît. Poate nimeni n-a înțeles fericirea, cum am înțeles-o eu, pentru schimbările care au survenit; încă din patruzeci și patru, din acel memorabil august, am fost cu arma în mînă, ca voluntar, și asta a durat mai bine de două sute de zile, cu toate mizeriile pe care le poate scoate la lumină războiul. Nu m-ai întrehat niciodată ce-am făcut după aceea, cu ce m-am ocupat, și iarăși e firesc, nu eram eu buricul pămîntului ca să polarizez interesul general și fiecare amănunt al vieții mele să fie știut. Sînt mai în vîrstă decît tine cu... deci la vremea aceea la care mă refer aveam douăzeci, eram dornic să lupt pentru această nouă orînduire, căreia, știi poate din auzite, dacă nu din ceea ce s-a scris, mi-am închinat întreaga viață. Aș minți dacă aș spune că în capul meu - cetățenesc, cum i-ai zice tu - orînduirea pentru care voiam să militez era clar definită politic, elar era un singur lucru: vechea orînduire îmi făcea

greață, doream alta, nouă, și arma din mână era un argument. Compania din care făceam parte a fost încercuită lângă Pesta; eram toți tineri, nu prea instruiți, instrucția am făcut-o în mers, ne înrolaserăm ca tineri uteciști, cu toate că nici nu aderasem la această organizație, ea a fost supapa care mi-a dat posibilitatea ca sufletul meu să se poată consuma într-o acțiune utilă pentru țară, și carnetul l-am primit într-un vagon ce ne ducea pe front. Discuțiile purtate în tren și mai apoi într-un sat din Ungaria, unde am fost cantonați pentru o pregătire militară sumară, mi-au deschis ochii; gestul meu avea acum și un suport politic, nu numai patriotic, era concret: da, eram capabil să procedez ca un comunist, așa cum îmi spusese acel muncitor, mai mic decât mine cu vreo trei ani, comandantul nostru, înrolat cu un buletin al fratelui său, ca să-și poată certifica vârsta pe care n-o avea. Cuvintele lui simple, ca și dezacordurile lui gramaticale nu stinghereau cu nimic mintea mea rostuită și trăită altfel, aproape că îmi era rușine că prin felul meu pretențios de a vorbi nu intram în categoria lor și aș fi dorit în acele momente să fiu agramat, să pot face fără rezerve parte din trupul lor și din ideile la care aderasem și eu. Cum ți-am spus, am fost încercuit; dintre ai mei n-a scăpat nimeni, eu m-am trezit, după multe săptămîni, într-un spital de campanie sovietică; ei mă salvaseră, ei mă puseseră pe picioare, ca înainte cu aproape două luni de a se termina războiul să fiu din nou pe front, fără să înțeleg pe loc consecințele viitoare ale uniforme mele, pe care eu o socoteam o cinste. Nu reușisem să-mi iau din vechea manta decât dovada apartenenței mele politice, ea constituia singurul meu act de identitate, alte acte nu mai aveam; promisem o hîrtie cu numele scris într-o altă limbă, pe care n-o înțelegeam, dar ce importanță avea limba, cînd luptam pentru aceeași cauză? De cîteva ori, la întîlnirea cu trupele noastre, m-am ferit să vorbesc românește, ca nu cumva să fiu depistat și să fiu cerut înapoi de ai noștri; eram cuprins de o mare fericire, imposibil de definit acum, eram, la urma urmei, un romantic, în mine acționaseră emoțiile

și tot ele mă făcuseră să mă împăunez cu noua uniformă. S-a terminat războiul și n-am să uit niciodată sentimentul încercat, odată ajuns în țară; am vrut să cobor din tren, să-mi iau rămas bun de la camarazii de arme, de la prietenii mei; acum, după atâtea luni de conviețuire, le înțelegeam limba dar, spre surprinderea mea, sergentul campaniei m-a reținut, mi-a cerut actele – era un sergent nou, cel vechi murise în ziua victoriei, – și, cu toate că știa cine sînt, hîrtia mea nu-mi dădea dreptul să-mi revendic naționalitatea. În ochii lui eram unul de-al lor și trebuia să rămîn pînă la capăt de-al lîr. La început m-am amuzat, am făcut haz cu camarazii de companie, pînă în clipa cînd m-am prezentat la comandantul regimentului. După ce mi-a ascultat explicația gîngăvită, și-a scos chipiul, s-a scărpinat în cap, m-a întrebat care este adevăratul motiv pentru care vreau să-mi părăsesc țara și să rămîn într-o țară străină. Am explicat din nou, am dat în scris amănunțite asupra mea și a familiei, asupra locului de naștere, dar pe măsură ce explicam simțeam că explicațiile sînt în defavoarea mea; dacă pînă atunci camarazii făceau haz, am simțit brusc în comportamentul lor o schimbare. O răceală pe care n-o puteam înțelege. Și trenul nu stătea pe loc, Petre, trenul își vedea de drumul lui, ne îndreptam spre granița sovietică și tot mai mult înțelegeam că întîmplarea cu care mă mîndrisem inițial urma să se transforme într-o tragedie. În gară la Iași, am fugit din vagon, m-am prezentat la o garnizoană românească, fericit că eram acasă, fără să pricep că între timp și cu oamenii noștri se petrecuse ceva. Comandantul nu numai că auzise de numele meu, unul din cele două volume de poezii apărute pînă atunci îi lăsase o impresie plăcută; mi-a recitat două versuri, și eu le-am continuat pînă la capăt, pe atunci îmi știam versurile pe dinafară, nu ca acum. Identitatea mea era deci clară, eram sigur că șirul neînțelegerilor provocate într-un fel de mine avea să fie întrerupt, că în aceeași noapte aveam să iau trenul spre orașul meu, dar, spre surprinderea mea, nu numai că nu m-am întors acasă: escortat, am fost dus la

trenul de la care plecasem. Comandantul și-a cerut scuze, era întors pe dos, nu înțelegea nici el de ce mai marii lui hotărâseră să fiu restituit. Din clipa aceea, n-am mai priceput nimic, sau am priceput ceva, dar ceva dureros, că mai importată era teama lor decît identitatea mea, decît viața mea. La plecarea din unitate, comandantul m-a îmbrățișat, aveau să înțeleg mai apoi, după ani de peregrinări și suferințe greu de descris, de ce m-a îmbrățișat. Pe măsură ce trenul alerga prin stepa fără capăt, vagoanele se goleau, oamenii plecau pe la casele lor, demobilizați; războiul se terminase, domnea o bucurie generală, numai eu mergeam mai departe, spre o țintă necunoscută. Undeva prin Siberia, comandantul eșalonului, altul, m-a întrebat unde locuiesc, unde am de gînd să cobor, asta pînă în clipa cînd mi-a cercetat hîrțile. A ridicat și el din umeri, trenul ajunsese la punctul terminus, în vagoane nu mai rămăsese decît el și cu mine, el, care era obligat să-și elibereze tot efectivul, și eu, care nu știam unde să mă duc și ce să fac. M-a predat unei garnizoane dintr-un sat din apropierea liniei, și acolo, uitat de lume, obligat în fiecare zi să mă prezint la comandant să-mi stampileze peticul de hîrtie, am trăit cîtiva ani, fără puțința de a lua legătură cu cineva, fără să am la cine să mă plîng. Am scris nenumărate scrisori ambasadei noastre din Moscova, dar, necunoscînd adresa, șansele de a ajunge la destinație erau aproape inexistente: cu toate astea au ajuns, după cîte mi-am dat seama mai apoi. Eram aproape sigur că ideile acelea fără sfîrșit au să mă piardă, trebuia să fac ceva și nu știam ce anume: într-o zi, mi-am zis că viața trebuie luată așa cum e, și din clipa aceea am făcut marea încercare de a mă integra în existența acelor oameni simpli, admirabili în felul lor, dar atît de străini felului nostru de a fi. Încetasem să mai susțin că sînt român, n-avea nici un rost, nu făceam altceva prin această încăpăținare decît să-mi creez neplăceri. De la tăiatul lemnului, am intrat într-un cîlhaz, am început să muncesc pe rupe și pare-se că munca m-a ajutat nu numai să uit, dar să-mi uite și ei ideea mea fixă cu

țara de baștină. Prezentarea la miliție devenise o simplă formalitate; curînd anulată și ea. Purtam pufoaică la fel ca toți cei de acolo și, cum în colhoz erau peste trei sute de femei și cîțiva bărbați doar, dintre care unul fără picioare, președintele, și un contabil-șef fără o mîină, fizicul meu, tinerețea, și-au spus cuvîntul; m-au adoptat, devenisem unul de-al lor, și cu toate că în viața mea nu lucrasem în agricultură, cunoștințele mele, vagile cunoștințe teoretice dobîndite din nu puținele peregrinări în vremea liceului prin satul natal, s-au dovedit de folos. În curînd am ajuns unul dintre fruntașii colhozului, apoi, spre finele celui de al doilea an, chiar președintele lui. Îmi făcusem un plan, acest plan îmi hrănea voința, numai el mă ținea în picioare, el îmi dădea rezistența necesară. M-am însurat cu o fată simplă din colhoz, nu înainte de a-i spune cine sînt; ce doresc; și dorința mea era una singură: cu prima ocazie, să mă întorc în patria mea. Am fost iubit de această fată și în mare măsură ei îi datorez întoarcerea în țară. Noaptea, la lumina lămpii cu petrol, scriam poezii, volumul care m-a consacrat de fapt, în care am stors toată durerea și dragostea mea de viață, și cu toate că soția mea nu-mi cunoștea limba, mă asculta recitînd, fără să înțeleagă ceva din alcătuirile mele de cuvinte. A priceput însă altceva, că încet mă voi topi din pricina dorului de țară, ea singură a priceput că țara aceasta a mea nu este o invenție. Nu știa nimic despre România; cunoștea un poem al lui Pușkin. *Țiganii*, știa că versurile au fost scrise în Basarabia și că țara mea trebuie să fie pe undeva prin apropiere. Și atunci, acest om admirabil s-a adresat direct lui Stalin, povestindu-i adevărul despre mine. Într-o bună zi, a venit în comuță o mașină de la centrul raional, cineva a stat cu soția mea de vorbă, apoi a plecat tot așa precum venise. La două zile, drumul spre țară îmi era deschis și a trebuit să plec fără să-mi pot lua rămas bun de la femeia pe care, în felul meu, o îndrăgisem și care urma să aibă un copil. A plecat de acasă ca să-mi fie despărțirea mai ușoară; n-avea pretenții de la mine, în rîndurile pe care mi le-a lăsat

mi-a dat de înțeles că a fost fericită, știa că pe pământ fericirea nu poate fi veșnică. Îmi ura drum bun și mă ruga să n-o mai caut. Ajuns la Moscova, primul lucru pe care l-am făcut a fost să merg la telefoane și să-i sun acasă pe ai mei. Trecuseră aproape patru ani de la dispariția mea și nu știau despre mine absolut nimic. În fața unei cabine, am auzit un glas românesc; n-am să uit niciodată cât de surprins a fost omul când s-a întors spre mine și m-a văzut plângînd. După atîta amar de vreme auzeam pentru prima dată limba mea vorbită de un compatriot și mare mi-a fost surpriza cînd în acel om am recunoscut un confrate de breaslă, ajuns acum în diplomatie. I-am povestit pe scurt viața, a roșit; a făcut fețe-fețe, apoi mi-a întors spatele și a plecat, spunîndu-mi doar că ar fi mai util să nu trec pe la ambasadă, ar fi stînjenitor pentru ei. A doua zi, mi-au trimis pașaportul la hotel, nemulțumiți de toate demersurile făcute pentru a ajunge în țară, încercînd în același timp să se scuze că scrisorile mele, din dipozitii superioare, n-au putut fi luate în seamă. Și asta mi le spunea un român, Petre, un confrate de breaslă, unul de-ai mei, unul în care ani la rînd am sperat; primiseră scrisorile mele și nici măcar nu le luaseră în seamă și se simțeau stînjeniți și nemulțumiți că făcusem eforturi pentru a mă întoarce acasă. Dacă în gara de graniță, la ducere, am fost doar uluit, acum ceva se frînsese în mine, ceva inexplicabil, nu știam nici eu ce, îl uram din suflet pe acel confrate, laș pînă-n măduva oaselor, nu mi-a lipsit mult să fac cale întoarsă în acel sat uitat de lume, la femeia simplă care mă înțelesese mai bine decît proprii mei compatrioți. Am ajuns în țară. Mama murise, tata îmbătrînise. Dar eram acasă, Petre, eram între ai mei, cei doriți atît de mult, asta era principalul, restul – dureri mici, topite în marea mea bucurie. Mi-am publicat volumul care m-a consacrat, rodul muncii mele din anii petrecuții departe, rodul dragostei nemărginite de țară și de străbunii ei. Am început să-mi continui studiile, învățam pe rupte, socoteam că un poet fără studii este numai pe jumătate pregătit pentru această

menire. Nu mi-am dat seama că, în ciuda singurătății mele de acolo sau tocmai datorită ei venisem cu sufletul deschis, mai puțin suspicios decît cei de-acasă și mai puțin atent la suspiciunile altora. Simțeam că în jurul meu plutește o teamă pe care n-o înțelegeam, era străină firii mele, și poate din această cauză eram mai puțin înclinat către ascunzișuri sufletești și mai dîrz în opiniile mele. Și mi-am făcut cunoscute aceste opinii, doar luptam pentru o societate pe care o voiam mai bună, mai dreaptă, doleanțe înscrise în cărțile de căpătii ale unei ordini ce se dorea mai presus de celelalte. Între timp, acel confrate care mi-a întors spatele în fața cabinei telefonice se întorsese în țară; am făcut imprudența să-i denunț atitudinea lașă, l-am criticat public, fără să-mi dau seama că în concepția lui și a altora cel vulnerabil eram eu. Și într-o zi am fost chemat să dau socoteală pentru gestul meu de a fugi din acea lume, pentru dorul meu nesăbuit de țară și, deoarece la aceste discuții m-am purtat nedelicat, cartea aflată sub tipar a fost scoasă și topită și puțin a lipsit ca să stau și în dosul gratiilor. Din clipa aceea n-am mai priceput nimic, Petre, și nici acum nu pricep. Mă aflu sub o dublă presiune: aceea a conștiinței la care atît de des te referi și a evenimentelor care se succed cu repeziciune, străine parcă de voința mea și a altora ca mine. Am început să fac și să spun ce spun și fac ei, lăsîndu-mi doar oaza creației mele, singura unde, atît cît pot, mă păstrez nealterat. Am sentimentul că sînt un pion oarecare, mutat dintr-o parte în alta, dintr-o pornire care-mi scapă, și n-am nici forța de a nu mă mișca și nici conștiința în afara obiectului de pe tablă pe care îl reprezint. În toate întîlnirile noastre, ai fost dur cu mine, erai poate convins că acceptarea de către mine a acestor durități pornește din lașitate, și atunci ai suprasolicitat, ca orice moralist. Nu-ți cer ca, privind prin propria mea povestire, manifestările mele de cînd sînt aici să capete justificare, sînt în afara oricăror justificări, dar te întreb: ce-ai face în locul meu? Sînt mai înțelept decît tine, Petre, ți-am mai spus, viața m-a învățat să fiu; și, în virtutea

acestei calități dobândite prin suferință, îți pot spune că nu poate exista o identitate perfectă între operă și individ, că orice om din categoria noastră are datoria să facă tot ce-i stă în putință pentru a-și salva talentul; nu ne aparține nouă și nu-l putem sacrifica odată cu acest trup, dar trupul tău va pieri și odată cu el se va duce pe apa Simbetei și spiritul pe care îl ai în tine. Acum cred că înțelegi mai bine ce era în lăuntru meu când scriam acel referat unde trebuia să încredințez dragostea ta de țară; condemn de fapt propria mea dragoste, propriile mele trăiri, și dacă am făcut-o, motivul nu este doar acela de a-mi salva pielea, ci și pielea ta. Lucrurile nu mai pot dura mult, Petre, un simplu calcul îmi spune că nu se poate să nu ne întoarcem la ființa noastră, altfel ar fi zadarnică însăși existența de două mii de ani pe acest pământ, nu se poate ca pînă la urmă să nu învingă bunul simț al românului, dacă el va ajunge vreodată să fie stăpînit de propriul lui spirit. Și evenimentele din cincizeci și doi sînt o dovadă că acest spirit trebuie să intre în drepturile lui, și va intra, de asta sînt sigur, dar orice forțare, acum, în acest moment, ar însemna să ni-l pierdem, și nu pentru un an sau doi, poate pentru sute de ani. Uită-te la Forgaș, și-a vîndut armă lui Buzangiu, nu mai bea, a ajuns o umbră de om, dacă termenul de om nu ți se pare prea înalt condiției lui de acum. Și asta pentru că n-are forța de a judeca lucrurile în timp; pentru el, catastrofa petrecută acum cîteva luni în Ungaria i-a omorît bruma de încredere, și tare mi-e teamă că s-a despărțit de armă minat de instinct, pentru a nu face cu mîna lui un act necugetat. Ce s-a petrecut în țara vecină va aduce și la noi o înăsprire, dar și ea, în aprecierile mele, nu poate fi decît tot de moment, chiar dacă acest moment înseamnă un an sau doi, de acești ani sîntem datori să scăpăm, Petre. Din acest motiv, de comun acord cu Pintică, am preferat ca astăzi să nu vină nimeni la ședință, să nu te putem exclude din partid. Uite dosarul, uite hîrțile, dacă te interesează, să-ți dai singur seama care era rostul acestei adunări. M-am dus la Cecilia Craiu; pentru puținele ei

zile, faptul că moare membră de partid sau nu, are mai puțină importanță; situația ta e alta. Numai că tu nu vrei să colaborezi cu noi, cu bunul simț așa zice. Ce ți-a trebuit să te apuci acum la această carte, și mai ales dacă te-ai apucat, de ce trebuie să știe tot sanatoriul de ea? Crezi că Baciuc nu e la curent, nu știe că acolo s-ar putea să-și găsească afirmațiile din acel moment de depresiune psihică? Puteai aștepta un an, doi, poate mai mult, la vîrsta ta așteptarea înseamnă înțelepciune. N-ai făcut-o și sînt convins că nici n-ai de gînd s-o faci.

- Nici n-am s-o fac, replică Petre scurt, și fără să-și ceară voie, luă din țigările lui Stamate, aflate pe scaun, lingă el. Deci, acesta era rostul adunării, continuă el, senin, deloc tulburat de vestea aflată. De fapt, mă așteptam, am fost contrariat că se întîrzie atît și, ca la orice lucru pe care îl aștepti mult, întîrzierea devine obsedantă. Acum mă simt mai liniștit, voi ști să-mi drămuiesc altfel timpul, mai ales că sînt convins că el îmi aparține nu pentru multă vreme. Nu știam că tu și Pantică ați pus la cale această ieșire în masă la iarbă verde, din dorința de a mă salva pe mine. Eu nu doresc o asemenea salvare. Eu merg pe drumul meu, atîta tot, nu vreau să se rupă nimic din mine, așa cum s-a rupt în tine și în alții. Nu vreau să ajung jumătate de Eu; piesă de șah cum ai zice tu. N-am crezut multă vreme în nevoia de sacrificiu, am considerat acest lucru, în ambele variante, inutil; inutil și pentru cei care mor cu credința că sînt datori să se sacrifice muncind pentru patrie, ca și pentru cei care vor să moară din dorința de a o apăra de pe celălalt versant al iubirii ei. Acum nu mai cred. Ideea de sacrificiu maturizează, dă celor ce vin după noi puncte de reper. îi face mai tari, mai conștienți de menirea lor, mai fermi în lupta pentru dreptate și libertate socială, mai neiertători cu minciuna. N-am deloc sentimentul că aspir la un asemenea sacrificiu, dar el este necesar, indiferent că poate fi vorba de mine sau de altcineva. Altfel vom fi judecați și gîndurile acestei judecăți nù-mi dă liniște. Dacă n-aș scrie acum această carte sînt sigur că n-aș mai scri-o niciodată. Eram la un pas de a ajunge sufletește în situația

ta, la un pas mic, cu mult mai mic decît îţi închipui. Nimic nu-i mai simplu decît să faci un mărunţ compromis, la cele mari ajungi fără să-ţi dai seama. Nu vreau să ajung la rupturi de conştiinţă. Îmi iubesc ţara, această ordine, pe care hotărît o vreau mai bună şi mai dreaptă, dar nu pot să doresc la infinit un lucru fără să fac nimic pentru el. Trebuie scris, Stamate, şi trebuie scris nu cu jumătăţi de măsură. Istoria nu se poate face cu jumătăţi de măsură şi nici o literatură cu jumătăţi de cărţi şi de conştiinţă. Asta duce la moartea talentului, şi eu nu vreau să-l omor, mai ales că n-am nici pe departe dăruirea ta. Este mic şi modest, deci sînt mai dator decît tine să-l apăr şi să-l crut, înaintea propriei mele existenţe.

Petre tăcu. Simţi nevoia de aer şi, rezemat cu coatele de pervazul ferestrei, începu să inspire adînc, şcolăreşte, ca la o lecţie de educaţie fizică. Durerea sub coastă îi dădea pentru prima dată de ştire după multă vreme, dar acum nu se mai temu pentru propria lui viaţă, ea era undeva departe, sub o altă pavază, se temu pentru timpul pe care l-ar fi putut pierde, el, acest timp, i se părea singurul preţios în noua stare sufletească. Avea convingerea că şi această discuţie tot o pierdere de timp era şi o clipă avu impresia că Stamate asta şi intenţionase, nu să-l aducă la şedinţă şi să încheie o socoteală, ci să-i fure timpul, timpul lui devenit brusc atît de valoros. Trăise ani în şir sub acest acoperiş şi de multe ori ar fi dorit să ştie cum să facă să nu piardă vremea: ea se scurgea însă calmă şi plictisitoare, mereu aceeaşi, cu micile întreruperi plictisitoare şi ele, legate de masă şi de dormit, dar iată că sosise momentul cînd timpul începuse să capete altă strălucire, una cu totul deosebită, între timp şi în viaţa lui se statornicise o corelaţie directă şi atît existenţa lui, cît şi această perioadă, unite într-o singură dimensiune, se cereau sacrificate pentru cartea lui, singura pe care o credea vie, singura care avea dreptul la dăruirea lui.

Probabil era la ora prînzului: încolonaţi în şir indian, în frunte cu Visalon şi urmaţi de sora Nana, pacienţii se întorceau

spre sanatoriu, cuprinși de o veselie fără seamăn, și Curta se bucură pentru voioșia lor, ca și cum ea ar fi fost propria lui bucurie. De departe, se auzi un cântec, ceva cunoscut după melodie, dar Petre avu din nou senzația stranie că acel cântec a fost anume lansat în eter, ca urechile lui să fie distrase pentru un moment de la celelalte zgomote, cu mult mai puternic; de la propriile lui zbateri interioare, legate ca întreaga lui ființă, de dorința de a fura cât mai mult din acel imens spațiu căruia pînă atunci nu-i dăduse importanța cuvenită. Se uită la bradul din față, ajuns cu crengile pînă aproape de fereastra unde se afla, și avu impresia, în ciuda faptului că mugurii verzi abia apăruseră, că percepe vizual maturizarea lor, scurgerea lor printr-o vreme care nu-i mai aparținea decît lui. Se răsuci spre Stamate și, sub privirile năucite ale acestuia, își scoase portofelul ros, cîrpit la margini; căută febril printre hîrtii, găsi carnetul de partid între cele două fotografii și-l scoase grăbit. Se uită la el cîtva timp, apoi îi desfăcu foile, rămase nemulțumit și abia după ce găsi în buzunar cincizeci de bani i-l întinse lui Stamate.

– Cotizația la zi... spuse el

– Petre, de ce faci asta? Atunci, toată strădania noastră...

– N-are rost să pierdem vremea, Stamate, nu poți trimite nici tu și nici Pintică la infinit oamenii la iarbă verde. Într-o bună zi, se vor aduna totuși: atunci, la ce bun? Și pe urmă, am sentimentul că în acest fel te și plătesc pentru efortul pe care l-ai făcut ca să mă emoționezi, efort care oricum îmi este folositor prin noutățile pe care le-am aflat. Ca să fiu sincer pînă la capăt, am avut o clipă senzația că anume ai introdus în discuție propria ta viață, ca să mă pot despărți mai ușor de acest petic de hîrtie. Poate la fel i-ai povestit și Ceciliei Craiu. Unui codamnat îi este infinit mai ușor cînd, înainte, i se vorbește de condamnări similare. Poate nu-i așa, dar n-are importanță acum decît adevărul. Știu că prin această excludere nu fac altceva decît să cîștig timp; scap de ideea că într-o zi tot trebuia să se întîmple și, în plus, de cîteva ședințe care mi-ar fi furat destule ceasuri de

ia îndeletnicirile mele. Vorba ta; uneori, unui om îi este indiferent dacă moare membru sau nemembru de partid.

— Petre, îl întrerupse Stamate stupefiat de gestul la care nu se așteptase. Nu faci bine ce faci, biroul a întreprins unele măsuri pentru desființarea acestei organizații inutile. De ce nu ai răbdare? Nu e departe ziua când se va înțelege în sfârșit că aici este o instituție de sănătate și că oamenii vin să se vindece. Și, odată organizația desființată, nimeni nu te va putea atinge până la ieșirea de aici.

Petre ridică din umeri, apoi văzînd că Stamate ține carnetul deschis la spațiul rezervat cotizațiilor și cele două piese de douăzeci și cinci de bani în cealaltă mînă, își scoase stiloul din buzunar și-l întinse celuiilalt.

— Vreau să fiu cu plăta la zi, atîta vreau... mai spuse el, și aproape alergă spre camera lui.

Uitase cu desăvîrșire că gazul verde, cu tabla vopsită, proaspăt, ascunzînd sub ea ciuperci groase de rugină, putea să mai urce la sanatoriu, dar apariția lui la curbă, oprirea exact în același loc, ca prima dată, îi dădu de înțeles că liniștea din ultima vreme avea să-i fie tulburată din nou; și nu atît liniștea, la care trebuia să renunțe, și nici eventualele neplăceri în beciul cu care făcuse o dată cunoștință, îl determină să încheie febril ultima frază din truda acelei zile, ci timpul, timpul lui prețios care avea să-i fie furat din nou. Urmări coborîrea din mașină a celor doi bărbați și mersul lor agale spre sanatoriu și în urma unui calcul, ajunse la concluzia că pînă la poarta sanatoriului, de acolo de unde se aflau acum, mai era un drum destul de lung. Bucuros că îi poate înșela luînd din timpul lor, nu din al lui, își propuse să termine pagina. Pînă în josul colii mai era o jumătate de duzină de rînduri liniate și, cum avea obiceiul să scrie și

printre liniile albastre, zîmbi convins fiind că spațiul ce trebuia umplut îi va ajunge ca să-și încheie gîndul; la scrisul lui participau nu numai mintea și mîna dreaptă, cu degetele strînse pe capătul de creion, ci și gura și mușchii feței, pînă și mușchii picioarelor, încordați la maximum în acele momente de grabă. Nu auzi ușa de la intrare și nici n-o observă pe sora Aneofița cum îi veghea zborul creionului pe caietul sprijinit de genunchii ridicați sub pătura roasă, nici nu luă aminte la instrumentarul așezat cu destul zgomot pe noptieră, chiar în dreapta lui; tot ce venea din exterior, lovea de o carapace impenetrabilă, urechile îi erau atente la zgomotele interioare, la reacțiile personajului aflat și el în plin drum, într-o mașină asemănătoare cu cea de afară. Mersul eroului pe drumul pietruit, trăirile acestuia, erau incomparabil mai importante decît tot ceea ce se petrecea în jurul său; nu percepu decît urmarea înțepăturii sub pielea dezgolită a brațului, o înțepătură oarecare, motiv pentru care nici nu se obosi să se întoarcă spre soră, mărginindu-se doar să lovească aerul cu mîna în care ținea creionul. Efectul înțepăturii însă nu dispăru, se accentuă, văzu pe antebraț o pată roșie și pielea începu să se umfle; simți cum îl năpădește un val de căldură. Abia atunci aruncă ochii în sus, dar sora Aneofița stătea cu spatele la el, își spăla seringă într-o cutie, și Curta, enervat de acest deranj, vru să se ridice și să protesteze, dar pînă la urmă se mulțumi să trîntească caietul lîngă el și să ofteze.

– Ce dracu' ai băgat în mine, soră, mă arde – spuse el, atent nu atît la răspunsul ei, cît la organismul care reacționa într-un fel ciudat; căldura dispăruse, locul ei fiind luat de o stare de euforie.

– Scoală, mîndrule, te așteaptă, murmură sora Aneofița, arătînd cu capul spre fereastră.

Spusele Aneofiței, departe de a-l supăra, îi făcură chiar plăcere în starea lui nefirească; grăbit, sări din pat și se duse la dulap, unde, sub privirile sorei, își închise hîrțile și capătul de

creio. rămăsese nemulțumit de felul cum așezase creionul între hîrtii, nu hîrțiile erau cele mai importante, ci creionul, și cîțva timp stătu să ochească un loc mai întunecos, apoi ascunse vîrfurile de grafit în cutia de unde scosese cu cîteva zile în urmă pasta de dinți, o cutie frumoasă, dreptunghiulară, pe care, din pricina culorii portocalii, refuzase să o arunce la coșul de gunoi. Odată încheiată această treabă, își băgă cheia în buzunarul pijamalei, apoi, își aduse aminte de ceva, intră în baie și vîrî cheia sub porțelanul alb, dintre perete și robinetul de siguranță. Fericit că cele mai importante lucruri erau rezolvate, ieși din dosul perdelei și, văzînd-o pe soră că se pregătește să plece, o luă în brațe, lucru pe care nu și-l permisesese niciodată: o ridică în sus, se învîrți cu ea de cîteva ori, uitînd cu desăvîrșire că acest efort putea să-i fie fatal. Sora rămăsese și mai surprinsă de această stare a lui Curta, în general reținut și morocănos, scoase un țipăt și scăpă tava din mînă, dar nici după acest mic incident Curta nu-i dădu drumul; continua s-o țină în brațe, o privi îndelung în ochii speriați, pistruiați parcă și ei. În timp ce o lăsa încet să alunece pe lingă el o întreba:

– Mi-ai injectat porcăria aia, ca să-mi fie mai ușor?

Sora se desprinsese de el, își aranjă șortul: grăbită, începu să-și aduie seringă și acele căzute pe jos, dar Curta, după ce enunță acea posibilă legătură între cei de jos și soră, uită de cuvintele rostite, nu exista nici o corelație între cuvinte și gîndurile lui și, la fel de precipitat ca la început, se îmbracă fără jenă că se afla în prezența unei femei.

– Ce zici, soră, am să mă mai întorc? întrebă din nou Curta, dar vocea lui nu suna grav, vorbele nu trădau nici spaimă, nici participare măcar, era o întrebare ca oricare alta. Ai văzut unde am pus cheia și știi unde îmi țin hîrțiile. Dacă se întîmplă ceva, te rog să i le dai lui Gavra sau ține-le dumneata, da, da, mai bine ține-le dumneata. Apoi se puse pe rîs, în timp ce sora se uita la el, neștiind ce să spună.

Ușa se deschise și sora Nana apărură grăbită cu bustul ei ferm, și cînd o văzu acolo pe Aneofița, buzele i se întredeschiseră, dar cuvintele pregătite lăsară loc altora.

— Te așteaptă jos, pînă la poartă te roagă să mergi singur, să nu vadă pacienții.

— Cît de delicați sînt!

Înainte de a ieși, verifică ușa metalică de la dulap și mai privi o dată în dosul perdelei spre locul unde ascunsese cheia.

Cu toate că erau civili, apariția celor doi fusese remarcată de pacienți, și acum, la ieșire, Curta văzu la cîteva balcoane fețe curioase; era Forgaș, nebărbierit și slab, apăsînd bara balconului, în locul buturii de altădată, cu pîntecul scofilcit sub pijama de descheiată.

— Stai, nu pleca, Petre, îl auzi Curta pe Pentică de la un balcon, dar nu îi văzu fața, deoarece Pentică, grăbit să se îmbrace, dispăruse pe ușa deschisă, și Curta nu mai avu timp să-i răspundă.

Se mai uită o dată spre balconul Ceciliei Craiu, apoi, ca să nu piardă timp, alergă pînă la poartă și, voios, îi spuse civilului speriat, care-i ieșise în întîmpinare:

— Sînt gata, putem pleca, vă rog, cît mai repede, mai am încă mult de lucru.

Dinspre sanatoriu, apărură gîfîind și celălalt civil, îl iscodi din ochi pe colegul rămas la poartă, și cînd acesta îl liniști în privința lui Petre, se îndreptară toți trei spre mașina care pocnea din eșapamentul supraîncălzit.

Din spate îl văzu pe Pentică, cum aleargă însoțit de Stamate și alți cîteva pacienți, dar în afara lor, a celor doi, Petre nu-l văzu printre ceilalți curioși decît pe Buzangiu, rămas undeva în urmă, din pricina grăsimii așezate în straturi groase pe trupul obez.

Mașina porni într-un păcănit asurzitor, alergă cîtva timp fără dificultăți pe drumul prăfuit, apoi rateurile se auziră tot mai des,

și în dreptul barăcii tăietorilor de lemne se opri, degajînd de sub capotă nori albaștri de fum.

— V-am spus eu, se dezvinovăți șoferul în fața celor doi oameni, rămași nemișcați pe locurile lor, unul în fața celui alt, Curta șezînd între scaunul șoferului și în dreptul umerilor lați ai unui tînăr.

Plexiglasul din prelata care acoperea spatele mașinii era și el vechi, ars de soare, cu zeci de crăpături în luciul gălbui, dar Curta, cu un oarecare efort, se obișnuia să privească prin el, nu vedea decît marginea drumului și parte din biserica lui Ghideon. Clopotul începu să bată, și cînd privi prin gemulețul gălbui Curta văzu soarele trecînd spre apus și își zise că Ghinolea se pregătește pentru slujba de seară. Ce mult ar fi dat ca cei din baracă să știe că el e acolo, la un pas! Nu pentru că ar fi așteptat de la ei ceva, ar fi dorit, pur și simplu, să-l știe, să vadă reacția lor, încurcătura în care i-ar fi pus știindu-l păzit de o parte și de alta. Încercă să se tragă pe banchetă mai spre dreapta; jumătate din cîmpul vizual din spate îi era tăiat de poziția incomodă în care stătea, și tînărul, ghicindu-i parcă dorința, se așeză lîngă ușa, așa că Petre putea acum să privească baraca în înregime și o feliă din poteca dintre stînci care ducea la ostroyul lupilor, cum numise Buzangiu poiana în vremea din urmă. Curta se uită la ceasul de mînă, cu cureaua scorojită; trecuse de ora șase, clopotul deci bătea, așa cum presupusese, pentru vecernie și, ca o nouă confirmare a presupunerii lui, o văzu pe Saveta ținută de mînă de unul dintre tăietorii de lemne, îndreptîndu-se spre lăcașul sfînt. Multe se schimbaseră aici de cînd nu mai trecuse pe la Landesman; bisericuța era împrejmuată cu un gard din lături, iar pe lîngă ei se îngrămădeau vesele sumedenie de flori de pădure răsădite de mîini grijuții; Curta le privi vreme îndelungată, cu sentimentul că se află de fapt nu aici, undeva la marginea pădurii, ci în satul lui, în cimitirul dinspre Arieș, în fața bisericuței de lemn cu turnul înalt, moțesc, așa cum se clădeau prin acele locuri. Vru să se întoarcă la ai lui cu gîndul,

dar ceva străin îl oprea; timpul trecuse cu repeziciune, nu mai știa aproape nimic de părinți, sacrificase totul scrisului, acelor rînduri mărunte de pe caietul de școală; se îngrozi cînd începu să adune lunile și apoi anii; aproape nu-i venea să creadă că trecuse atîta amar de vreme de cînd urcase aici sus, despărțit de lume. Vru să reconstituie chipul mamei sale, dar, cu toate că își închise pleoapele, forțînd în dosul lor închegarea unei imagini asemănătoare cu cea a femeii care-l adusese pe lume, liniile obrazului refuzau să se alcătuiască, nasul și gura oscilau cînd spre dreapta, cînd spre stînga; renunță și cu greu își putu reține un nod pornit de sub mărul lui Adam.

Lîngă el, cei doi tineri vorbeau, în primul moment Curta nu pricepu nimic; abia cînd deveni mai atent înțelese că cei doi discutau într-o altă limbă și surîse la ideea că tinerii lui însoțitori voiau, în felul acesta, să se ascundă de el. Franțuzeasca lor, deși cursivă, era plină de greșeli, dar pe Curta nu asta îl interesa, era atent la cele ce ascundeau cuvintele; era un fel de furt ceea ce făcea el, dar, deoarece nu-l întrebaseră la început dacă înțelege limba respectivă, preferă să tacă și să asculte sporovăiala lor. Unul dintre ei, un brunet, mic de statură și lat în spată, cu mîinile puternice, cu falangele degetelor osoase și proeminente, povestea celuilalt, tînărul mai înalt, cu chipul feminin, despre stagiul efectuat în Deltă, despre greutățile vieții de acolo, despre încercarea de evadare a cîtorva deținuți găsiți pînă la urmă morți între niște smîrcuri de stuf, înghețați de gerul ce se lăsase între timp peste întinderile nemărginite de apă. Curta deveni tot mai atent, povestirea tînărului îl interesa în cel mai înalt grad și cu greu își păstră calmul cînd auzi că unul dintre oamenii înghețați purta numele lui, un țaran de undeva din Transilvania, învinuit de a se fi împotrivit colectivizării, combatant pe frontul de Est și, în consecință, dușman al poporului. Curta își mușcă buza de jos; poate la mijloc era doar o simplă coincidență, omul despre care povestise tînărul lat în spată nu putea fi tatăl său, el n-avea ce

căuta în Deltă, n-avea de ce să fie închis, doar pe frontul de Est luptaseră și alții, nu era posibil ca numai tatăl lui să fie învinuit. În privința colectivizării, spusese tînărului se dovedeau false; îi scrisese doar fratele mai mare și îl anunțase că au intrat cu toții, ca să fie lăsați în pace. Poate această liniște a scrisorii lui Ion îl determinase să se gîndească cu vremea tot mai puțin la ai lui și mai mult la el, la cartea la care lucrase mai bine de trei ani, trăind și rescriind, adăugind noi fapte și înghegînd destine ce păreau la început singulare și rupte de rest.

Șoferul, aplecat sub capota mașinii, înjura amarnic lovind ceva cu îndirjire. Petre, supărat că pierdea timpul asculta mai departe vorbele tot mai puțin înțelese ale celor doi; pe măsură ce se lărgea sfera discuției, cuvintele nu le mai erau suficiente, zăboveau tot mai mult cînd unul, cînd celălalt, în căutarea verbului dorit, și atunci cînd cuvîntul nu se lăsa descoperit, ei îl rosteau în românește trăgînd cu ochiul spre Curta, dorind să citească pe chipul lui reacția în fața acelei limbi peștrițe pe care o foloseau ca să nu fie înțeleși.

– Și toate astea din pricina lui, spuse tînărul înalt cu privirea feminină, arătînd cu capul spre Curta, din dosar reiese clar că cercetările din sat au fost urmarea atitudinii lui, și, vădit plictisit și obosit de sporovăială, însoțitorul își aprinse o țigară.

Curta rămase surprins cînd văzu pachetul acela de carton pe care scria Snagov. Țigări apărute între timp – își spuse Petre, dar gîndurile din nou fugiră spre satul lui, încercînd să înțeleagă pentru ce era făcut vinovat de tot ce se întîmplase cu tatăl său. Sau cei doi nu știau pe cine duc cu ei sau știau foarte bine și în acest fel voiau să-l intimideze ca acolo jos să-și dea drumul baierelor inimii și să spună tot. Adică ce să spună? se întrebă Curta, și ridică din umeri la această întrebare venită grăbit. Ce să spună despre el? Ce să divulge și ce așteptau să dea în vileag? Limba străină folosită de cei doi și subiectul aparent întîmplător, dar atît de strîns legat de viața lui îl puseră pe

gînduri; era convins că povestea cu tatăl său era o simplă invenție, menită să-l facă să înțeleagă răspunderea ce-l apăsă pe umeri pentru soarta celorlalți, dacă propria lui persoană îl interesa atît de puțin. Refuză să mai fabuleze. Acum, în această nouă postură, cei doi i se păreau ridicoli cu păsăreasca lor; zîmbi cînd unul dintre ei sfîrși fraza trunchiată cu o înjurătură de mamă, trîntită neaș, fără perdea, dar se prefăcu mai departe cu gîndurile în altă parte, și într-adevăr reuși să se degajeze complet de discuția însoțitorilor cînd văzu drumul plin de oameni mergînd spre bisericuță cu lumînări aprinse și nu se miră deloc cînd tînărul brunet, la rugăciunea ce se auzea acum din lăcașul sfînt, își făcu o cruce cu limba în cerul gurii, se văzu clar printre buzele întredeschise; Curta observă vîrfurile roșu cum fuge în cele patru colțuri ale cavității bucale, dori să verifice această posibilitate necunoscută lui, repetă cu limba gestul omului din față și se bucură că încercarea îi reușise pe deplin. Discuția în limba străină se încheiase demult, după un moment lung de tăcere cei doi începură să vorbească de pămînt și de recoltă, trăgeau din cînd în cînd cu coada ochiului prin parbrizul mașinii, și Curta se declară în sinea lui de acord cu tînărul brunet cînd acesta își mărturisi teama pentru recoltă din cauza iernii trecute, prea blîndă și săracă în zăpezi.

Pesemne în bisericuță nu mai era loc, lumea stătea afară, între zidirea de lemn și gîrdulețul ce o împrejmua, lumînările se învîrteau într-o horă înceată; în fața oamenilor și lumînărilor aprinse sta părintele Ghideon, îmbrăcat în odăjdii, cu părul albit, lăsat pe spate. Doamne, ce zi să fie? Nu putea fi o simplă vecernie, vecerniile nu erau însoțite de un asemenea ceremonial. După socotelile lui și mai ales după numărătoarea făcută cu glas tare a unuia dintre tineri, cifra celor adunați acolo întrecia sută. Era probabil ziua vreunui sfînt, sfîntii se găseau cu duiumul în calendarul religios prins pe perete acolo, în sat la el, în camera mare; în fiecare an, mama lui mergea pe jos zeci de kilometri la una dintre mănăstirile din munți și se întorcea la r

săptămână, fericită că în traista cu merinde aducea făcut sul, învelit în broboada ei de sărbători, calendarul tipărit pe hirtie proastă, în care erau trecuți cu roșu toți sfinții bisericii greco-catolice. Nu mai știa acum dacă mama lui ținea în casă așa ceva, asta n-avea importanță, oricum unul dintre ei era sărbătorit în ziua aceea și el nu știa care anume. Cortegiul ocolise biserica, și Curta îl putu vedea bine pe părintele Ghideon, cu fața lui strălucitoare și transpirată de soarele acelei primăveri, dar mare îi fu mirarea când în omul gîrbovit, îmbrăcat în haine închise la culoare, cu fața brăzdată de cute, aproape fără sprîncene și păr pe cap, îl recunoscă pe Isaac Landesman; o clipă se gîndi că nu putea fi el, omul acela ținea isonul părintelui la o rugăciune, apoi, cu o voce ce nu răzbătea pînă la mașină decît stins, se apucă să citească dintr-o carte groasă și abia atunci cînd „ă“-urile din lectura cantorului începură să înlocuiască ici și colo „î“-urile nu mai avu nici un dubiu că era Isaac Landesman în carne și oase. Se cutremură. Nu-i venea să creadă în această schimbare, în concepția lui – irațională, dar totul era real, din moment ce Landesman sublinia amin-urile cu vocea lui dominată de accente moldo-israelite, cu toate că vocea era doar o umbră de voce.

– Nu știți ce sfînt e astăzi? întrebă Curta, fără să se gîndească de fapt cui se adresează; ar fi vrut să se adreseze lui însuși, fără glas, dar vocea răsunase fără voia lui, și cum vorbele prin intonația lor se formau ca o întrebare, cei doi însoțitori se uitară perplecși, apoi unul dintre ei, cel cu spatele lat și cu ceafa puternică arsă de soare răspunse, probabil tot pentru el dar destul de tare ca să fie auzit și de ceilalți.

– Paștile, anul ăsta au căzut mai devreme.

Însoțitorul își reveni repede, se trase spre locul ocupat pînă atunci, își șterse fruntea transpirată și, la zîmbetul superior al tînărului cu chip feminin, își mușcă buzele, conștient că făcuse o gafă; această teamă nu dură mult pe obrazul lui îngălbenit subit, și în ochii șperiați; celălalt însoțitor, privind și el acum

prin parbrizul mașinii, se apucă să povestească cum erau Paștile la ei în sat; era de pe undeva din Transilvania, din Nord; acolo, în Vinerea Mare oamenii înconjurau biserica la miezul nopții, iar în noaptea de Paști, după luarea anafurei spărgeau primele ouă în cimitir.

Curta nu era atent la spusele tînărului, nū vedea nimic aparte în relatările lui, el era cu mintea la Isaac Landesman. Îl rugase cu mult timp în urmă ca după moartea lui să-i ia de pe mormînt un pumn de țărînă și să-l trimită prin cineva la Zidul Plîngerii; și uite că acum Isaac i se descoperea adept al unei noi credințe. Îl convinsese Ghideon sau Zidul Plîngerii era prea departe ca sufletul lui zbuciumat să aștepte întîlnirea cu el pe tărîmul, unde nu exista durere și suferință? Cunosîndu-l pe Isaac, se gîndi că această participare putea să fie pur și simplu un ajutor de circumstanță pe care i-l oferea preotului, în lipsa unui alt dascăl, fără ca el să-și fi schimbat convingerile; Isaac, șugubățul de Isaac, acceptase această integrare de moment într-o nouă religie, păstrîndu-și-o intactă pe a lui și Ghideon primise acest ajutor, în fond oameni erau, prieteni și poate chiar mai mult decît atît. Ghideon îi salvase viața, și Isaac nu se lăsase mai prejos, spiritul de reciprocitate continua și aici, în fruntea zecilor de lumînări, mici coroane de foc acum, în înscrierea aceluia început de aprilie. Nu simțise în sanatoriu sosirea acestei sărbători așa cum o înregistrase în primul an și în următorii de la venirea lui, și faptul că nu mai apăruseră cozonacii și ouăle roșii dovedea că în afară se petrecuseră schimbările cele mari, ele determinaseră și schimbările de sus. Cei mai vechi internați – cum era el, de exemplu, Forgaș sau Pîntică, Buzangiu ori Cecilia Craiu – nu mai intrau în preocupările celor de jos, viața mergea înainte și fără ei, erau dați uitării, se pută trăi foarte bine și fără prezența lor; ei erau niște morți vii pentru lumea din afară, niște existențe teoretice, și Curta tresări cînd șoferul, urcat în fața lui, porni motorul, și acesta își declanșă forța prin răpăituri puternice, ajunsese pînă la dreptcredincioșii lui Ghideon, ale căror lumînări

tresăriră și se opriră pentru o clipă în noapte. Mașina demară calm, șoferul era atent și temător totodată să nu se întâmple ceva neprevăzut, se purta cu acceleratorul duios și îl mîngîia cu piciorul scos din pantof, încercînd parcă tăria sau căldura metalului, și numai după un timp, cînd pistoanele începură să-și ordoneze măruntaiele și să scoată un zgomot egal, omul de la volan, vesel, își vîri fără să se ajute de mînă pantoful la loc și apăsă pe pedală brutal, ca și cum ar fi vrut să răzbune timpul pierdut. În lumina puternică a farurilor se vedea drumul șerpuit, iar după prima cotitură fasciculele puternice de lumină se filtrară printre cele două stînci ce duceau la ostrovul lupilor, și Curta zări pentru o fracțiune de secundă două boturi ce adulmecau aerul; Buzangiu întîrziase sau pur și simplu uitase să le aducă de mîncare în seara aceea, și lupii, în așteptare, începură să urle ca niște cîini obișnuiți cu tainul convenit, furioși că sînt trași pe sfoară.

– Este adevărat, s-a auzit în oraș că un pacient, pe jumătate – și tînărul cu chip feminin își duse un deget la timplă, înlocuind prin acest gest cuvintele ce trebuia să definească starea pacientului – hrănește niște lupi? Crapă de bine, nu mai știu ce să facă, trase el concluzia, și văzînd că Petre nu se grăbește cu răspunsul, își aprinse o țigară Snagov.

Curta ridică din umeri, în noaptea ce domnea în mașină negația lui era inutilă, mișcarea umerilor nu putea fi văzută, dar el n-o confirmă verbal, o lene lăuntrică, dublată de supărarea că pierduse un timp imens stînd în mașină, îl determină să tacă și, ca un om grăbit, se uită la ceasul de la mînă și făcu eforturi mari ca să vadă la lumina jarului de la țigara vecinului cît era ceasul. Trecuse de nouă, drumul șerpuia în pustiu și pustiu se dovedi a fi pînă la întretăierea cu șoseaua principală; de aici însă, lucrurile se schimbă, numeroase mașini brăzdau cu farurile lor orbitoare șoseaua în ambele sensuri, și Curta, care nu mai fusese pînă aici pici el nu știa de cînd, avu la un moment dat impresia că avalanșa de mașini se datora barierei de la linia

ferată, și acest motiv îl liniști pînă în clipa cînd, întorcîndu-se spre gemulețul din spatele prelatei, văzu curbura de beton a unui pod, arcuită peste linie, și atunci înțelese că justificarea lui nu mai e plauzibilă. Căută în gînd o altă explicație, dar ea nu rezistă stăruinței lui de a fi cît mai verosimilă, iar motivul, simplu și singurul adevărat că anii zburaseră și între timp apăruseră pe șosele mai multe tipuri de autoturisme, nu-i trecu prin minte. Renunță să-și mai bată capul cu forfota șoselei; coborau serpentinele; simți un gol la stomac și se rezemă de speteaza tare a scaunului-bancă. Execută pe tăcute mișcări de gimnastică respiratorie, convins că răul are să-i treacă, și într-adevăr, își reveni, respiră ca după o mare ușurare sufletească și își lăsă capul în palme, refuzînd să se mai gîndească la ceva.

Se apropiiau de oraș; aerul din mașină se încălzise parcă; emoția întîlnirii cu primele clădiri îl derută total: în locul caselor mici apăruseră cîteva șiruri de blocuri, eu puzderie de balcoane, în care se vedeau, prin lumina din camere, rufe la uscat și plante agățătoare, înnegrind cu frunzele lor spațiile luminate în noapte. Datorită acestor schimbări se crezu la început pe celălalt versant al muntelui abia coborît și numai casele gospodărești acoperite de verdeată, din preajma gării îl readuseră la realitate; blocurile făceau și ele parte din schimbările marelui oraș, îi vorbise cîndva și Toria de ele, nădăjduind ca într-o bună zi, să se poată bucura de un acoperiș din care să nu mai mustească igrasia și nici mirosul țevelor de canalizare.

Nu mai știa nimic sau aproape nimic de soția lui și de Aron; Aron trebuia să fie acum flăcău mare, și dacă n-ar fi fost noutățile zărité la fiecare pas prin geamul mașinii, Curta ar fi stat să facă socoteala exactă a anilor lui, dar ce importanță mai puteau avea anii, din moment ce veștile venite pe diferite căi de la soție dovedeau că avea un băiat mare? Convenise cu Toria să nu se mai vadă, să nu-i îngreuneze situația; preferase să nu se

ducă la procesul de divorț, știind că în acest fel sentința se va pronunța mai ușor și în favoarea ei; cu toate că n-o mai văzuse de atîta amar de vreme, figura ei era prezentă cel mai adesea în fața ochilor, mina ei veselă, dublată de o tinerețe pe care deseori o invidiasă. Știa că Toria urma să primească locuință; acum, după ce văzuse clădirile, era sigur; apartamentul ei va fi într-un bloc nou, cu apă caldă și W.C.; cît își dorise acest confort și cîți ani trecuseră pînă ca el să-i poată fi oferit! Și Curta, cu imaginația dezlănțuită, văzu în dosul retinei cum erau dispuse camerele, în ce fel puteau fi mobilate și se bucură sincer pentru viața ei, pentru tinerețea ei zvăpăiată și în general pentru toate schimbările pe care le vedea și la care el nu contribuisese cu nimic. Avu chiar un sentiment de culpabilitate față de furnicarul acela de oameni ce alerga pe ambele trotuare; viața îl izolase de forfotă și strădanji, de visurile lor și avu senzația că impresiile ce se puteau desprinde din paginile muncite cu atîta ardoare, la prima vedere se constituiau false, într-o contrapunere directă, lipsită de nuanțe, cu realitatea prin care se strecura mașina cu tot mai multă greutate. Simți că sudoarea îl năpădește, sentimentul exagerării în truda asupra căreia se aplecase ani în șir începu să-l devoreze, începînd cu stomacul; și avu cîrta credință că acolo, în spațiul acela de sub coaste, se află de fapt un rit de lup înfometat, care rupe din el fără milă. Dezvăluise destinele unor bolnavi, situații greu credibile pentru oamenii a căștia care circulau normal pe străzi; cine avea să-l priceapă și cine avea să-i acorde înțelegere? Lumea își căuta rosturile ei, lumea aceasta era altă, oricum departe de realitatea ogîndită de el... Începu să-i dea dreptate lui Stamate, cele două realități, ce de sus și aceasta prin care circula cu însoțitorii lui, se cereau contopite pentru ca imaginea artistică să fie reală.

Șoferul parcă anume îl ducea prin noile cartiere ale orașului, ca să-i întărească și mai mult această teamă ce se născuse în el. Curta stătea acum cu mîinile rezemate de scaunul șoferului, ca să nu-și mai simtă trupul aruncat de mișcările volanului cînd

intr-o parte. cînd în alta, înregistra peisajul luminat al noului oraș, atît de străin de cel din care plecase de atîta vreme... Chipurile zîmbitoare ale însoțitorilor, aparent absenți la starea lui, joviali în tăcerea lor și înțelegători la nefiresca lui mirare îi întăriră și mai mult credința că rostul acestei rețineri de la munca lui era calculat, îl obligau să se gîndească, să vadă cu proprii lui ochi aceea ce nu putea să vadă din dosul geamului de sticlă al camerei din sanatoriu.

În fața unei clădiri puternic luminate, nouă și ea, din care oamenii ieșeau pe cele trei uși batante, lucrate în fier forjat, mașina se poticni din nou, mai merse cîtiva metri și amuți, zguduind interiorul cu un rateu asemănător unei explozii, dar Curta nici nu tresări, era numai ochi, urmărea lumea deloc grăbită și încerca să priceapă ce rost avea clădirea din fața lui; înțelesese în clipa cînd își mută privirile spre stînga și zări cîteva afișe lipite într-o vitrină: clădirea aparținea noului teatru. Se simți fericit cînd citi pe unul dintre afișe titlul cules cu litere de-o șchioapă: „Tragedia optimistă“. Văzuse și el piesa la Moscova, demult, parcă într-o altă lume, și, cuprins de emoția scurgerii timpului, nici nu zări la doi pași de parbriz, rezemînd aproape stîlpul de beton rotund, femeia care privea spre el. Trecu cu privirile de ea și de copilul nervos de voia să traverseze; nu-l putea interesa femeia aceea în vîrstă, cu zîmbetul prelungit nefiresc, legată la cap cu o basma neagră, și nici copilul răsfațat, de vreme ce se smulgea mereu din mîna femeii. Era atent la șofer, aplecat din nou sub capota verde, la lumea care se scurgea spre stația de autobuz din partea opusă, și atît șoferul, cît și femeia aceea nemișcată și surîzătoare începură să-l enerveze; probabil femeia ieșise acolo în drum cu gînduri ascunse, își luase copilul cu ea doar de formă, altfel ce rost avea blizeala ei urîtă și încăpățînarea de a-l privi aproape cu nerușinare? Și dacă femeia nu-i spunea aproape nimic, în schimb copilul îi aduse brusc aminte de ceva din copilăria lui; și el avusese părul rebel, căzut pe frunte, cu cîrlionți nefiresc de

mari, domoliți de mâinile aspre spre partea timpelor. Și numai când șoferul se urcă din nou la volan, privindu-l într-un fel anume, o spaimă cumplită puse stăpînire pe el; băiatul acela era Aron al lui, și femeia aceea bănuită de gînduri ușuraticе – Toria. Mașina porni, intraseră într-un con de umbră, în afară de luminile de poziție și de becurile slabe răsărite pe strada întunecoasă ici și colo nu se mai vedea nimic; oamenii fuseseră înghițiți în noapte de o gură uriașă parcă, iar casele întunecate, cu acoperișurile țuguiate erau învăluite, și ele de o tăcere adîncă. Acum, după ce nu mai putea s-o vadă pe Toria, trăsăturile ei deveniră tot mai clare, cele noi, dispuse pe urmele celor vechi, conturau exact același chip atît de bine cunoscut, schimbările i se păreau mai puțin nefirești, trecuse vremea peste ele, le adîncise fără milă cu o daltă potrivnică frumuseții, dar cu toate acestea, acum, odată recunoscut acel chip nu i se mai păru urît, descoperi în el propria lui viață. Revenind din nou la viața lor, tot ce văzuse pînă atunci i se păru o simplă cosmetică exterioară, ce nu putea să schimbe cu nimic liniile dure-roase ale existenței lor. Pentru o clipă, orgoliul nemăsurat al meseriei îl făcu fericit că o văzuse pe Toria îmbătrînită atît de mult; aceasta explica în proporții inverse schimbările din afara oamenilor, numai oamenii erau aceia care sufereau, numai asupra lor viața putea să-și pună amprenta la valoarea adevărată.

Ce se întîmplase totuși cu Toria în acest răstimp. Ceva se întîmplase, dar Curta era incapabil să aprecieze prețul enorm al sacrificiului ei, al renunțărilor de tot felul de care el fusese departe, înglodat în propriile lui frămîntări, și aceste frămîntări i se păreau acum inutile, incomparabil mai puțin însemnate decît cele prin care trecuse ea; și Petre înțelese că suferința Toriei fusese cu mult mai intensă decît a lui; ea trebuise să înfrunte realitatea directă, să se ferească sau să lupte cu ea, toate se repercutaseră asupra ei, el fiind ferit de mizeriile vieții, ale acelei vieți căreia de ani de zile îi dedica lungi reflecții.

Clădirea fusese supusă și ea înnoirilor; la intrare erau acum două uși de metal, una de tablă groasă, cu un orificiu la mijloc de mărimea unei monede prin care dinăuntru se putea privi în afară fără ca trecătorii din afară să poată ghici ce se petrece în interior, și după deschiderea acestei prime porți, cea de-a doua, veche, un grilaj oarecare, se smulse din întepeneală, mînat de un mecanism spre cele două laturi, și drumul rămase deschis. Pomii din grădină crescuseră, iarba era tunsă, și gardul viu care însoțea aleile, tăiat cu migală, lăsa de o parte și de alta să se vadă trandafirii îmbobociți. Clădirea se mărise, noi corpuri se adăugaseră celor vechi; geamurile erau ferecate în plase metalice, ca și cum înăuntru s-ar fi aflat ceva deosebit de prețios, ce se cerea apărat și Curta, mirat de tot ce observa, se gîndi că și această instituție ține pasul cu înnoirile constatate pînă atunci, cu noile dimensiuni ale orașului. Îl surprinse ocheada pe care i-o trase șoferul la despărțire și căruia Curta îi adresase un mulțumesc stereotip, penibil acum, cînd se judeca în trecerea lui pe coridorul fără ferestre, întrerupt de nenumărate uși de metal; și Petre se opri pentru un moment cînd acea ochiadă o puse în legătură cu altceva ce-i trecu atunci prin minte.

Încăperea de la subsol era neschimbată, gaura de deasupra canalului mirosea ca și prima dată, și becul slab, împrejmuit cu sîrmă groasă, era la fel de pătat de muște ca și la prima vizită. Rămas singur, privi pereții deveniți mai groși, și sub stratul proaspăt de ghips, aplicat în grabă, Curta zări vechile însemnări sau poate, alte însemnări peste alt strat de ghips aplicat între timp. La fereastra zăbreilită, în crăpătura dintre două bare de metal, se vedeau trei frunze de păpădie, stoarse de vlagă din pricina lipsei de lumină și apă. Curta își aduse aminte de ceva și se apropie grăbit; nasturele verde, cu terminațiile îngălbenite, îi adusesese aminte de Cozmin și avu o presimțire; se apucă să radă peretele fără zgomot, cu unghiile lui mari și neîngrijite, și după un timp oarecare descoperi, sub stratul de ghips, contururile

unei stele, o stea cu cinci colțuri. Neavînd ce face și fără să-i fie teamă că poate fi privit din afară, cu vîrfurile unghiei degetului mare de la mîna dreaptă o curăță meticulos. Nici el nu știa de ce ținuse neapărat să curețe acel simbol, dar nu-și mai puse întrebări, nu-și mai dădu explicații, se duse la gura canalului, luă în căușul palmei apă amestecată cu resturi omenești, udă floarea de păpădie și, aproape sub ochii lui, frîntura aceea de viață verde își îndreptă frunzele spre soarele din tavan, singurul care lumina acolo. Se plimba grăbit prin celulă, de la fereastra cît o palmă pînă la ușa grea de metal, supărat mereu că era reținut de la treburile lui importante și, ca să-și stăpînească nemulțumirea, își schimbă direcția plimbatului; drumul de la un perete la altul, deși era mai scurt, era mai reconfortant tocmai prin ineditul lui, se plimbă numărîndu-și pașii, apoi traduse acești pași în metri liniari și rămase satisfăcut de numărul lor: la un loc adunau aproape doi kilometri.

Ceasul îi fusese luat odată cu cureaua de la pantaloni și șireturile de la bocanci, nu-i lăsaseră nici pieptenele din aluminiu, pe jumătate tocit, un cadou primit de la un coleg în anii studenției. Ar fi vrut să știe de cît timp se plimba; pierduse numărul pașilor; odată socotiți, interesul pentru ei dispăruse, acum se plimba deoarece nu avea ce face, mișcarea era mai indicată decît odihna pe patele putrede cu miros de urină, dar cu timpul obosi, se prinse cu mîinile de zăbrelele ferestrei și își lipi fruntea de steaua aceea a lui Cozmin, scrijeluită la înălțimea capului, și vreme îndelungată se întrebă care o fi fost destinul lui Lică, fiul lui Goldstein, și ce anume l-o fi îndemnat să întrețină acea frîntură de viață verde, întocmai ca altădată, în cealaltă închisoare de care îi povestise. Ar fi dorit ca mintea afiș de grăbită cu alte prilejuri s-o ia razna, să-l poarte și acum pe meleagurile fanteziei, dar după atîtea ore de plimbat, picioarele îi erau de plumb, tot sîngele i se scursese acolo, în tălpile umflate, și ereierul refuza să iasă din lîncezeală. Nu-l simpatizase pe Cozmin, îi fusese antipatic chiar, și dacă avusesse

îndoieli în privința adevărurilor povestite de el, acum, rădăcina de păpădie îi confirma toate chinurile prin care trecuse; îndoiele în privința lui dispăruseră, și lui Petre îi păru rău că lipsa de simpatie față de fiul hahamului îi pusese sub semnul întrebării adevărata existență a lui. Cît ar fi dat să știe unde se afla acum Lică! Îl cuprinse aproape duiosia la amintirea acelor zile cînd Cozmin îi căuta cărările spre a-l întîlni, dintr-o nevoie interioară de a se mărturisi, de a anula sau de a adăuga cîte ceva la multe lucruri povestite de Baciul despre el. Ce rost mai aveau acum toate acestea? Vii erau doar floarea de păpădie și poate capitolele în care Cozmin își delimita singur locul lui în viață, și Curta își zise că la întoarcere va relua neapărat acele capitole. „Unde oare era Lică?” se întrebă din nou Curta, dar șirul puținelor gânduri se întrerupse; la ușa grea de metal, o cheie se învîrte în broască, și Petre se întrebă, nu fără oarecare mirare, ce căuta gardianul la o oră atît de tîrzie în celula lui.

Era tînăr gardianul, n-avea mai mult de douăzeci și cinci de ani și după mustați, după forma ochilor oblici și după pomeții obrazilor proeminenți înțelese că era din neamul lui Forgaș și vru să-i adreseze cîteva cuvinte în ungurește, dar după prima vorbă, gardianul răspunse brutal, într-o românească stîlcită, că nu știe ungurește; Curta își mușcă buza ca să nu fie nevoit să ridice. Gardianul închise ușa cu cheia, apoi, cu bastonul de cauciuc la spate, se îndreptă spre peticul de fereastră și se uită la scrijelitura din perete, apoi la floarea de păpădie, firavă și temătoare, cu nasturele încă nedesfăcut, retras între cele patru frunze de mărimea unei limbi de miel, și suferi fizic cînd văzu mîna păroasă rupînd lăstarul acela verde. Cele cîteva lovituri aplicate dibaci între gît și umăr i se părură ușoare, cînd se convinse că floarea își lăsase înfipte rădăcinile în zidul de beton. Se simți ridicat de jos cu ușurință: nu avea mai mult de cincizeci de kilograme, vata groasă de la umeri hainei atenuase în bună măsură lovitura, și acum Curta făcea încercări desperate să-și rețină zîmbetul; ungurul se voia fioros, cu capătul mustății

vîrît în gură, dar nu reușea decît să fie caraghios; nici apa murdară luată din canal, cu care Petre își șterse gura însîngerată nu reuși să-i înfrîngă starea de veselie, nefirească și ea ca și uitătura aceea fioroasă a gardianului.

Camera în care fu dus nu avea nimic neobișnuit; o încăpere oarecare, cu un dulap de metal în perete, cu un scaun tot de metal și un birou din lemn de stejar, pe care trona o lampă cu bec puternic. Subofiterul care-l însoțise pînă aici era un bărbat între două vîrste, și Curta nu înțelese de ce înainte de a pleca, acesta îi arătase un petic de hîrtie, cu un scris grăbit și temător: „Acceptă-le propunerea, timpul le va rezolva pe toate“. Biletul i-l băgase în buzunar imediat ce pe coridor se auziră niște pași fermi, și Petre nu mai știu ce să înțeleagă; era evident că cineva de aici, din această clădire, vruse să-l ajute, și acum nu se mai îndoia că oprirea mașinii în fața teatrului fusese aranjată, la fel ca și prezența acolo a soției sale. Sau poate altul să fi fost adevărul: mici curse în care voiau să-l atragă pentru a-l face să destăinuiască de la început totul, și ajuns la acest raționament din urmă, se întrebă din nou ce avea el de ascuns?

Civilul din fața lui era ras proaspăt, odihnit, îmbrăcat într-un costum de culoare închisă, bine călcat și mirosind a lavandă; Curta îl privi fără jenă, neîntuind în prezența lui nici un pericol; ar fi fost gata să se întindă la taclale cu el, dacă acesta i-ar fi oferit prilejul. Dar civilul, după ce se așeză la masă și deschise dosarul din față, dădu din cap cu părere de rău; participa cu tristețe la această lectură dezagreabilă și chiar se scărpină la ceafă cînd ajunse la un anumit pasaj, pe care îl încercui cu unul dintre multele creioane aflate într-un pahar pe birou

– Domnule Curta, domnule Curta, se pomeni lamentîndu-se civilul.

Curta, la auzul numelui său, tresări înviorat, cu toate că abia acum percepea durerea din umăr; îl ustura și buza pe care o simți umflîndu-se dintr-o dată.

Cu siguranță, că civilul îi vedea rana de la gură și umărul aplecat, dar aceste semne aveau pentru el mult prea puțină importanță, important era adevărul scris acolo, în hîrțiile pe care le citea; unele, după cum își putu da seama Curta, simple informări de cîteva rînduri, însăilate pe jumătăți de coală de hîrtie.

Nu-l pofti să se așeze, cu toate că un scaun se găsea în fața biroului, sub care se vedeau picioarele civilului încrucișate la nivelul gleznelor, și, odată pironit cu ochii pe glezne, lui Petre nu-i fu greu să observe napoleonii groși, legați peste ciorapi cu șireturi din pînză, groase și ele. Făcînd această remarcă, Petre ieși cu mintea din acel birou, își imaginează că individul cu părul ușor cărunțit la tîmple e și el tată de familie, cu siguranță că înainte de a fi plecat de acasă în schimbul acela început la miezul nopții a dat o raită pe la patul copiilor, și-a sărutat nevasta; nu, era incredibil, îi acorda un grad de umanitate exagerat acelui om aplecat peste dosarul burdușit de hîrtii. Mai mult ca sigur civilul era neînsurat, dormea acolo, în incinta acelui sediu, tristețea lui era de formă, fabricată pe loc, ca și presupusa lui omenie.

— Domnule Curta, lucrurile sînt cît se poate de simple, de altfel, însăși atitudinea dumitale dovedește acest lucru...

Civilul se opri din vorbit, se șterse la tîmplele strălucitoare, care în urma celor cîteva cuvinte rostite se îmbrobonăseră de sudoare; hotărît lucru, nu se simțea la largul lui cu un asemenea specimen ca cel din fața sa; făcuse efortări să-și aleagă cele cîteva cuvinte, era de pe acum obosit. În ciuda feței deschise, aproape prietenești...

Același locotenent care îl însoțise în încăpere intră din nou, așezînd pe masă o completare la dosar, cîteva hîrtii doar, dar nu hîrțiile îi atrăseseră atenția lui Curta, ci gălăgia ce se auzea undeva de pe coridor; cineva lăsase o ușă deschisă; zîmbi din nou, oamenii vorbeau franțuzește, aceleași fraze stereotipe auzite în mașină. Se purta un dialog pe o temă asemănătoare, un

fel de teatru de proastă calitate; cel care conducea lecția își exprima nemulțumirea într-o românească ciudată cu accente sudice.

– Vorbiși ca un rahat, mă. Serafime, cine dracu' o să vă creadă că sinteți oameni culti...

O ușă trântită brusc pe coridor, tăie firul admonestărilor; acum nu se mai auzeau decât șoapte, întrerupte și ele de ușa încăperii în care se afla și locotenentul o închise cu grijă, nu înainte de a-l privi pe Curta într-un fel rugător.

– Da, da, spuse din nou civilul, ridicându-și ochii din hîrtii; evident, clar și evident, adăugă și bătu cu creionul de două ori în mapa acoperită cu sugativă de culoare verde. Nici n-am observat pînă acum, ce s-a întîmplat cu dumneata, se miră el privind pentru prima dată ruptura de la buza lui Curta. Sper că nu la noi, la noi, așa ceva...

– Am alunecat pe scări, reluă Curta minciuna celuiilalt, știind că la un asemenea gen de întrebare nu se poate da decât un răspuns ridicol.

– Da, scări abrupte, la noi mai cad oamenii, deci nu ți-au făcut nimic; știți, bătaia la noi este interzisă, numai la noi, preciză civilul, și își dezveli dinții mărunți, dintre care doi erau îmbrăcați în aur. Dar pentru că și dumneata minți frumos, și eu, aș propune să ne spunem și niște adevăruri, mai ales că nu ne aude nimeni – și civilul, satisfăcut de secretul lui, apăsă cu degetul bont undeva sub birou; tăcîntul butonului se auzi limpede, încît și civilul rămăse mirat de stridența lui.

– Tehnică nouă, nemțească – și, pentru că fusese dat de gol de butonul buclucaș, trase de sub birou un magnetofon. Îl scoase cu greu, aplecîndu-se, gîfîind, îl aleză pe birou și se uită la cele două benzi, dintre care una se și încurcase. Răbdător, civilul o puse la loc, o încercă suflînd în paharul de ceramică așezat în față, pe birou, și după ce se convinse că suflul lui fusese înregistrat, refăcu mișcările în sens invers; magnetofonul

fiind reglat, apăsă din nou pe buton. De data asta nu se mai auzi nimic.

– Asta a fost, radie el, și cu mâinile împreunate pe dosar, îi făcu semn lui Curta să se așeze. O țigară – îl pofti.

Avid de o gură de fum, Petre luă din țigările scoase atunci dintr-un sertar; erau Camel și trase primul fum cu plăcere.

– Noi fumăm altele, asta e recuzită pentru fețe alese, pentru intelectuali, la borfașii de rînd le dăm Mărășești sau Naționale, după cum e cazul. Rîse de propria lui sinceritate, și în sinea sa, Curta își zise că civilul tocmai prin această sinceritate se dovedea mai interesant și abil, mai inteligent, în orice caz, decît i se păruse la început.

– Domnule... începu Curta o întrebare, și cîtva timp civilul îl privi drept în ochi, și ochii aceia parcă nu erau ai omului cu care voia să discute, erau ai lui Olariu, ochi de sticlă nemișcați, plini de otravă verzuie...

– Civil... pentru dumněata sînt domnul Civil.

– Domnule Civil, preluă Curta cuvîntul abia sugerat, îmi puteți spune și mie...

– ...pentru ce m-ați adus, continuă Civilul zîmbitor, și ochii lui nemișcați și reci se schimbă brusc, ca și cum butonul pe care acum apăsase din nou sub masă avusese darul să pună în mișcare nu numai banda ci și expresia feței. Toți întreabă, deci – de ce să nu recunosc? – pînă acum n-am avut de-a face cu un asemenea caz. Se nuanțează dușmanii, continuă el, bucuros de cuvintele folosite, și zăbovi o vreme cu ochii la țigările de pe masă, trecute în inventar, apoi la pachetul lui ținut pînă atunci în palmă. Ordinea învinse în final, și el scoase din pachetul de Specialități o țigară turtită, pe care o bătu de cîteva ori cu un capăt pe unghia degetului mare. Cine și-ar fi închipuit că un om ca dumneata, care a învățat unde a învățat, să ne facă probleme, și încă așa de mari?... Vezi dumneata, domnule Curta, luînd doar un sfer din dosarul ăsta nici n-aș putea spune că ești dușman; muncă, nu glumă, ca dintr-un sfert să faci unul

întreg, și mai ales să-l clădești convingător... Am toate datele în privința bolii dumitale... Să știi că noi te vrem sănătos, n-avem ce face cu un dușman bolnav, așa că din punctul ăsta de vedere, să fii liniștit, n-o să-ți pricinuim nici un necaz... Poate boala va rezolva acest caz și crede-mă că aș fi fericit să ne scoată din impas... Poate îți dai și dumneata silința să ne ajuți, în fond nu-ți cerem mare lucru, puțină neglijență în plus din partea dumitale, și acest dosar ar intra în cazuri rezolvate... Ce zici?

– Adică, ce să înțeleg, domnule...?

– Civil...

– Domnule Civil.

– Ești intelectual, domnule Curta, ce dracu', nu înțelegi mata un asemenea lucru? Uite, ți-am zis mata, aveam noi un coleg care din „mata“ nu ne scoate nici pe noi, nici dușmanul de clasă, dar cu acest mata scotea untul și din noi și din ceilalți... Deci, zici că n-ai înțeles sau poate nu vrei să înțelegi, domnule Curta... Noi am putea afla de la dumneata tot ce dorim, și ce-ai făcut și ce n-ai făcut, mai ales ce intenționeai să faci, dar mă uit la trupul ăsta ros de boală și mă întreb dacă merită. Eu zic că nu... Am avut și eu un infiltrat odată, mai la începutul carierei – și Civilul rîse din nou – și știu ce înseamnă grija față de boală. Eu m-am dus acasă, la ai n-ei, sînt și eu fiu de țaran, și m-am oblojit cu zăr... Zicea lumea că zărul leagă și adună și uite că a legat și a adunat... dar dacă nu mă îngrijeam... Unde eram oare acum? Nevasta te-a părăsit, scrie negru pe alb de ce, și cine oare pe lume cunoaște mai bine un bărbat decît propria lui soție?... Carnetul l-ai dat fără renunșări, de parcă te-ai fi despărțit de o carte de vizită... dar toate astea n-ar fi nimic... Țara mea dragă... parcă așa se intitula articolul acela în care vorbeai de dor de țară... Uite, acest *dor* m-a lămurit pe mine, domnule Curta, nu ațit titlul articolului, ciudat și el, ca să fiu foarte sincer... Dumneata ești literat și știi mai bine ca mine că în nici o altă limbă nu există cuvîntul dor, există numai la noi, și din moment

ce ți-e dor de țara dumitale, aici, e ceva, deoatece mie, de exemplu, nu-mi poate fi dor de vreme ce mă aflu în ea și o slujesc cu abnegație ostășească... Dumitale ți-e dor, deci ești nemulțumit, ai dubii în ceea ce o privește... Sînt convins, domnule Curta, că tot dumneata, într-o seară, ai instigat un om cinstit și devotat să cînte *Deșteaptă-te, române!* cîntec interzis, cum prea bine știi... sau poate dumneata nu ești la curent?... Asta s-o spui mațale lui mutui, zise civilul, și se puse pe rîs, arătîndu-și din nou dinții mărunți. Ne-au trebuit ani și ani, și închipuie-ți ciți oameni, ca să ajungem la o concluzie privind aceste apucături ciudate, acest mod străin de a-ți iubi țara... De fapt, dumneata n-o iubești, nu-ți place socialismul, altfel cum ai nesocoti iubirea de... Eu trebuie să-ți spun de unde ai venit și unde ai învățat?... Dar uite, cu toate astea, noi te lăsăm, așa bolnav nu ne ești de folos, ce să facem cu dumneata?... Am auzit că scrii, noi stimăm scrisul, dă-i bătaie și poate te gîndești și la ce te-am rugat, ne-ai ajuta și pe noi, și pe dumneata... Cum vei trăi cînd te vei întoarce de acolo sănătos, să zicem, fără nevastă, fără... că cine trece pe la noi, domnule Curta, știi foarte bine că... Scrie, scrie, noi respectăm scrisul, termină-ți treaba... Te-am adus aici, ca să știi că nu te-am uitat, te avem în evidență și așteptăm să te însănătoșești sau poate – și Civilul rîse din nou, de data asta ținîndu-și într-un colț al gurii chibritul cu care își aprinsese țigara...

– Sau poate nu mă mai însănătoșesc, duse fraza pînă la capăt Curta, asta înțeleg că ați vrut să spuneți, să-mi sugerați...

Civilul aruncă bățul de chibrit în scrumiera dé pe masă, în care țigara se fumase singură pînă la un sfert și apoi se stinsese din pricina tuțunului prost și țistui arătîndu-și vîrfurile roșii în dreptul dinților de sus.

– Exact, noi sugerăm exact, văd că de data asta ai înțeles perfect.

– Domnule Civil sau cum te-o chema pe dumneata... De fapt, chiar și acest nume găsit așa ca să-ți poți ascunde lipsa de

răspundere în spatele lui, spune foarte mult... dar asta nu e treaba mea, odată și odată cineva va trebui să răspundă pentru toate. Simt nevoia să mă explic, deși dumneata ești un șurubel în acest imens angrenaj al fabricării dușmanilor de clasă... Doamne, acum îmi dau seama cât de mulți au putut trece pe aici... Că au trecut și din cei care meritau să treacă nu mă îndoiesc și nu mă iau pe mine ca etalon pentru cei care n-ar fi meritat... Cum ai spus dumneata, sînt un bolnav, dar stau și mă întreb, totuși: oare eu sînt cel bolnav?... Știu că în felul acesta mă acuz, că aparatul acela al dumatăle înregistrează totul, dar eu fac parte din categoria celor care n-au ce ascunde și n-au de ce să se teamă... Eu în fiecare zi am murit de cîteva ori, domnule Civil, și asta de cîteva ani încoace. fizic, bineînțeles, sufletește însă nu, și nu voi muri atît de ușor... Probabil acesta îmi este destinul, să mai pot vedea și auzi și mai ales să mai pot înțelege această lume. Articolul meu vă interesează mai puțin, el este pretextul pentru a ascunde alt adevăr, adevărul acesta vă doare; mașinăria pe care am descoperit-o întîmplător, o mașină a distrugerii, ea vă deranjează, nu vreți să fiți dați pe față, deoarece, așa cum am spus, mai devreme sau mai tîrziu cineva va trebui să plătească... O, să nu vă faceți iluzii, nu-i vorba de o plată ca aceea pe care mi-o pregătiți mie sau altora, în numele umanismului: n-o să vi se întîmple nimic rău, o să fiți pur și simplu scoși la pensie, plătiți bine, doar ce-ați făcut ați făcut, nu-i așa, din ordinul altora, dumneavoastră, toți acești civili, cu mișle sau zecile de mii, nu sînteți decît neînsemnate instrumente în mîinile represiei, și culmea este – și asta o cred sincer – că dumneata în sufletul dumatăle, atîta cît a mai rămas nedeteriorat, îmi dai dreptate, nu faci cu plăcere ceea ce faci, dar o faci pentru că dumatăle îți este mai bine aici decît celui ce trage la sapă sau la strung, incomparabil mai bine decît tatălui dumatăle, pe care, ca să-ți salvezi pielea, ai fi gata să-l aduci și să-i aplici un tratament mai puțin generos decît mie, deoarece e tatăl dumatăle și se cade ca tovarășii să nu creadă că-i iei în vreun fel

apărarea... Au procedat înaintea dumitale și alții așa, nu văd de ce ai face altfel... Dar te întreb eu, domnule Civil: cît din ceea ce întreprindevi ajută într-adevăr patria și cît îi face rău, deoarece spiritele mai puțin supuse, mai puțin înclinate să devină slugi, sînt cele care se acomodează mai greu cu anumite realități și e firesc ca pe ele să le suprimiți în primul rînd... Ați cam terminat cu dușmanii de clasă, și așa inventați în mare măsură, acum fabricați dușmani din semenii dumneavoastră: trebuie, într-un fel, să vă justificați existența. Culmea este, domnule Civil: că aceste metode și mai ales spiritul lor ne este străin nouă și crede-mă și dumitale, este un spirit de import, nu-i al nostru, el poate deveni cu timpul al nostru, dar în acest caz nu veți mai avea nici o scuză în fața istoriei. Vreți, cu alte cuvinte, să mă distrugeți fin, ca să revin la persoana mea, ați prefera poate să mă suprim sau să las natura să acționeze pe gustul dumneavoastră... Și asta, din teamă pentru ce mi-a povestit Baciul, acest schizoid din care v-ați făcut un instrument.

– Zi, zi, domnule Cîrta, vorbești așa de frumos...

– Și mai ales util pentru dumneata, nu-i așa?...

– De ce să mint, încă nu, mi-a fost dat să aud asemenea cuvinte în acest sediu, un asemenea rechizitoriu... E dreptul dumitale și al nostru să luăm măsuri...

– Domnule Civil, mă crezi pe cuvînt că mi-e indiferent de măsurile pe care le veți lua?... Și ar fi și inoportun să nu le luați, deoarece, mai devreme sau mai tîrziu, tot ce vă spun acum și, mai ales, tot ce-am auzit, am să aștern pe hîrtie.

– La ce te referi? întrebă Civilul și scoase de sub birou cîteva caiete pe care Cîrta le recunoscuse îndată: erau caietele cu românul lui: șase la număr, și Civilul le așeză pe birou, bătînd cu degetul noduros în ele...

Cîrta se puse pe rîs, nu mai putu sta pe scaun din pricina spasmelor și atunci se ridică în picioare și continuă să hohotească sub privirile de sticlă ale omului din față.

– Vi le-a dat Baciul. nu-i așa? Dar Baciul n-a avut de unde să vă spună că fiecare rînd l-am copiat de patru ori și că la ora actuală am romanul în patru exemplare și trei dintre ele se află la loc sigur? Poate vreți să știți unde se află? Ar fi nemaipomenit să nu mă întrebați și eu de-a dreptul un păcătos dacă v-aș răspunde. Adică, în naivitatea dumneavoastră, ați crezut că în viesparul acela nu-mi iau și eu măsurile mele de precauție? Ar fi însemnat într-adevăr să fiu un timpit. Nu sînt, domnule Civil, nu sînt deloc. Materialul este mult prea prețios ca să-l las la voia întîmplării. Poate n-aș fi făcut-o – ideea, de fapt, n-a fost a mea. mi-a dat-o un prieten. eram aproape sigur, după cum evoluau lucrurile, că am să ajung aici și aveam nevoie de garanția propriei mele siguranțe... Vă merge magnetofonul? Sper să nu se fi încurcat din nou benzile, ai și dumneata nevoie de un alibi să-mi poți da drumul. Altfel, celelalte exemplare pot face aripi, domnule Civil, acum sau peste zece ani. De fapt, ce țară mai e aceea pe care n-o poți numi pe nume, de care n-ai dreptul să-ți fie dor, pe care n-o poți mîngîia ca pe-o iubită? Or, țara trebuie să redevină țară, a mea și a celor care o locuiesc și o iubesc cu adevărat... Nu-mi spune, nu te cred... Și dumneata o iubești, nici dumitale nu-ți poate conveni să te ferești atunci cînd vrei să-i spui pe nume... Am chiar convingerea asta, altfel nu eu ar trebui să fiu acela care să-mi leg ștreangul de gît. Ștreangul v-ar satisface, nu-i așa, domnule Civil?... Nu, n-am să apelez la el... Și pe urmă, orice mi s-ar întîmpla, în afara unui sfîrșit normal, vina ar cădea asupra dumneavoastră... Am scris cîteva scrisori – aflate și ele la loc sigur – în care prevăd posibila mea suprimare și arăt acolo și cauzele și pe adevărații autori... Sînt invulnerabil, domnule Civil... Și, pentru că adevărul vă deranjează mai mult decît propria mea viață, sînt sigur că voi beneficia încă de zile senine pînă am să-mi duc cartea la capăt... Atunci, pe un manuscris, am să-mi pun autograful și vi-l înmînez personal, odată cu acest trup șubrezit și stors de boală care vă stă în față.

Se auzi butonul magnetofonului oprit cu brutalitate și Civilul își lăsă fruntea în mâinile sprijinite pe birou. Prea multe aflate dintr-o dată ca să fie capabil să judece la rece ce anume era în favoarea sa și ce împotriva. Nu se așteptase la un asemenea deznodământ. Încruntat și galben la față, scoase magnetofonul de sub birou, derulă banda și începu să asculte pladoaria abia înregistrată. Din când în când, oprea mașinăria, pornea de la început și asculta, ca și cum ar fi vrut să deducă toate urmările în urma celor spuse și înregistrate. Oftă, apoi, nu fără părere de rău, scoase banda cu înregistrarea și, în fața lui Curta, o aprinse în scrumieră. Plasticul se răsucea ca un vierme sufocat, convulsionându-se, și pînă la urmă în scrumiera mare din porțelan rămaseră doar firele negre și rigide ale benzii arse, aidoma cu niște semne de întrebare.

– Asta e; spuse el, întinzîndu-i lui Curta caietele. Ia-le, nu ne sînt de folos. mai zise și aruncă resturile din scrumieră la coș... Poate vrei să te uiți prin ele, aș fi chiar curios. adăugă Civilul și Curta luă caietele și, cînd le deschise, rămase înmărmurit; erau simple caiete de școală, aparținuseră probabil vreunui elev, identice cu cele în care își scria romanul.

– După cum vezi, domnule Curta, avem și noi metodele noastre... Eram sigur că n-ai scris într-un singur exemplar, pentru asta nici nu ne-am oboșit să ți le luăm. Nu știam însă în cîte exemplare le-ai copiat, unde se află și mai ales ce ai întreprins în legătură cu siguranța lor... Acum știm infinit mai multe decît înainte. Ce facem noi aici e meserie, domnule Curta, nu joacă de copii, me-se-ri-e, silabisi el. Deci, scopul pentru care îl scrii este clar, am înțeles și nu-ți ascund uimirea mea că ai ajuns într-un fel să ne copiezi mijloacele. Bun, de acum încolo sîntem chit, putem vorbi deschis, vād că nu te ascunzi de noi și n-am nici un motiv să procedez altfel.

Civilul pronunță ultimele cuvinte cu un ușor accent străin, fața îi era destinsă, nu mai avea de ce să se controleze pentru a părea altfel decît era și, cu voluptate de nedescris, își aprinse un

Camel; își dădu seama că mișcările îi sînt urmărite și, ridicîndu-se de la birou îi oferi o țigară și lui Curta, însoțindu-și gestul cu scuzele de rigoare pentru că uitase să-l servească primul. Degajarea intervenită în comportamentul lui, ceremonialul cu care îi servise țigara, coniacul venit prompt, la o simplă apăsare de buton, îl făcură pe Curta să fie mai precaut. Se prinsese în plasa celuiilalt dintr-un orgoliu nemăsurat; îl luase gura pe, dinainte dintr-o pornire de sinceritate totală, supralicitîndu-și propriul șiretlic; se dăduse de gol, își trădase puținele arme de care dispunea și, odată cu ele, și intențiile, adică procedase exact după dorința celuiilalt și această victorie calculată dinainte, întoarsă pînă la urmă împotriva lui, o înțelese și nu se sfii să se considere în fața acestui profesionist un amator oarecare, capabil de gafe și mai grosolane. Deveni mai atent, dar voluptatea de a fi prezent nu numai fizic, ci și verbal, era mai puternică, îi da ghes, ceva mai presus de voința lui îi inhiba rațiunea, calmul făcînd drum orgoliului. Voia să cîștige terenul pierdut și pentru că nu mai putea da înapoi, calea ce o avea de urmat era tot aceea cu ajutorul căreia pierduse; cîntea, numai ea putea să-l readucă la un echilibru perfect.

- Domnule...

- Poți să-mi spui pe nume, mă cheamă Bîkolski; este adevărat că între cel dat de părinți și cel de acum au mai fost cîteva, dar cel care mă reprezintă oficial este ăsta pe care ți l-am spus; s-ar putea ca între timp să mă folosesc și de altele; adevărata identitate nu se schimbă la individ din pricina numelui și nu teama de răspundere m-a determinat de fiecare dată să mă chem altfel... Împrejurările, domnule Curta, împrejurările îți dictează uneori să-ți ascunzi numele adevărat... Nu te supăra că te întrerup, sînt sigur că voiai să spui ceva la fel de interesant ca și pînă acum, o să ai prilejul, dar pentru că dumneata te-ai oferit deschis în fața mea sînt în restanță la acest capitol și mă simt dator să mă revanșez. Bea, e un coniac bun, nu-i trecut în inventar, iar eu nu-mi trec nici sentimentele și nici

avutul în inventare, ar fi prea multe și n-ar folosi la nimic. Văd cum îmi urmărești fraza și, mai ales, accentul; ei bine, contează crezul: este același, firește, în favoarea comunismului, este singurul meu crez și în numele lui fac tot ce fac, și fac cu credință, domnule Curta. Am și grad, dacă vrei să știi, unul de general, și cred că l-am dobândit pe merit, ca și aceste patalamale, adăugă el și, surizând, scoase dintr-un buzunar un dreptunghi pe care se vedeau simbolurile colorate ale numeroaselor decorații cu care fusese onorat. Nici fiu de țăran nu sînt; dacă vrei să știi, nici n-am habar cum arată un țăran; ideea este înaintea profesiunii, numai ea a contat și contează la mine. Nici rudimentar nu sînt, cum poate ai crezut. N-am vrut să mă dau în vileag: să vorbești o limbă corect nu-i mare lucru; cunosc chiar cîteva, dar să o vorbești fără ca cîteva să-ți bînuiască adevărata origine, asta e artă, domnule Curta, și am învățat-o și pe asta și nu de ieri-de alaltăieri. În singele meu curge singele a cinci generații de intelectuali, intelectuali-sadea, și nu mă feresc să adaug că în aceste generații își dau mîna peste timp mari personalități politice. Știu, m-ai ghicit, te citesc perfect, după expresie, nu sînt neaôs, nu aparțin acestui pămînt, dar oare aparțin vreunui pămînt delimitat cuminte, ca în hîrțile de școală? Ideea, domnule Curta, numai ideea este patria mea și în numele ei colind lumea. M-a frapat sinceritatea dumitale, ea n-a fost deloc umbrită de încercarea de șiretlic – naivă și copilărească la condițiile noastre de investigație și, mai ales, la forța noastră. Dar, dincolo de această sinceritate, a fost altceva care m-a făcut să te integrez în altă categorie decît cea obișnuită, în altă lume decît aceea cu care avem de-a face. Am venit special pentru dumneata, de cînd ți-am citit dosarul mi-am dat seama că ești omul meu, am și eu pasiunile mele și nu renunț ușor la ele. Sînt posesorul a cîteva sute de manuscrise; adică, vreau să înțelegi că stăpînesc cea mai mare bibliotecă ilegală și în mai toate limbile pe unde neîndurătoarele sarcini m-au obligat să lucrerez: și tînele din aceste limbi le-am învățat

pornind de la cîte un manuscris care nu mă satisfăcea în traducere, voiam să percep nuanțele limbii, nu numai modul de a gândi al inculpaților. Cărți dușmănoase, domnule Curta, dar cărți de valoare, unele dintre ele, odată cu trecerea timpului, chiar de mare valoare. Ce crezi că fac în timpul liber, în timpul meu liber – subliniez? Stau și citesc, compar și adun idei, trecîndu-le fraudulos granița bibliotecii mele, fac fișe, adnotez, triez eroi și pun pe listele de personaje datele celor care mi se par cei mai interesanți; și să nu crezi că această pasiune este în afara meseriei mele, te-ai înșela. Un autor își pune pe hîrtie nu numai gîndurile personale, ci dimpotrivă, și pe ale altora, cu precădere ale unor oameni din mediul lui sau dintr-unul apropiat; un roman este o lume, domnule Curta, și eu sînt dator să prind firele acestei lumi potrivnice și cel mai bun ajutor îmi sîntei dumneavoastră. dincolo de latura pur estetică, o foarte plăcută delectare pentru mine. Așa am ajuns să prind incomparabil mai mulți dușmani și mai de temut decît înșiși autorii amintitelor lucrări – de obicei, ca și dumneata, pradă ușoară, mult prea ușoară... Scriitorii sînt copii, domnule Curta, copii bolnavi, chiar și atunci cînd nu suferă de tuberculoză, dar care au meritul imens – uneori, împotriva voinței și dorinței lor – de a aduce în discuție lucruri pentru care, altfel, noi ar trebui să pierdem ani întregi și resurse materiale și umane fantastice... Cu ajutorul manuscriselor mele, am putut da în vileag grupuri întregi de dușmani strecurați, oameni socotiți pînă atunci onești; aveți forță în voi, domnule Curta, talentul este o imensă forță și el lucrează pentru comunism, chiar și atunci cînd autorii deliberat se vor împotrivi lui. Pentru asta te-am menajat și am să te menajez în continuare; atîta vreme cît voi considera că ești important pentru mine, n-ai de ce să te temi și fii convins că brutalitatea celui care te-a făcut să cazi pe scările bastonului său își mușcă acum mustața în țărînă; un scriitor este un suflet delicat, domnule Curta, și eu țin pînă la un punct la integritatea lui morală și corporală. Să fii bine înțeles, pînă la un punct. Va

trece timpul, toți sîntem muritori, mulți dintre cei care îmi populează spiritual biblioteca de manuscrise nu mai sînt printre cei vii, dar cărțile lor rămîn, cu vremea am să le predau tiparului; adevărate opere, ce nu ne mai pot face nici un rău și lor nici un bine. De curînd, a apărut o lucrare, un necunoscut pînă acum, ajuns mare scriitor; vremile descrise sînt demult apuse, autorul demult s-a înfrățit cu țărîna, dar cartea lui trăiește, spune adevăruri care acum ne folosesc împotriva celor de atunci; noi facem politică, domnule Curta, nu sîntem doar sentimentali. Scoțînd asemenea lucrări la lumină, nu numai că apărem în fața contemporaneității curajoși și obiectivi, dar ne facem și o datorie de onoare de a repune treptat istoria în propriile ei drepturi. Aștept cu nerăbdare manuscrisul dumitale, cu mare nerăbdare, cu pasiune aș spune, cu pasiunea filatelistului care a aflat că în lume a fost găsită o nouă marcă și este gata să facă moarte de om pentru a o avea în mapa lui. Și eu sînt gata să fac această moarte de om, domnule Curta, adevărul cere jertfe și pasiunea la fel, nu numai din partea celui care se sacrifică scriind, dar și din partea celui care vrea să adune. Fenomenul care mă interesează este simplu, atît de simplu, încît, atunci cînd l-am descoperit, prin analogie, am rămas consternat. O idee care vă unește pe toți, fără să vă dați seama, fără să vă cunoașteți ca autori, fără să fi avut nici o legătură unii cu alții, este aceea a împotrivirii, nu o împotrivire în general, una particulară, aproape concretă. De ce, domnule Curta, de ce? De ce această cerință intimă la fiecare dintre dumneavoastră – a unei autonomii de spirit – cînd spiritul este unul, începutul și sfîrșitul tuturor lucrurilor, comunismul? De ce la oameni de talent, unde ar trebui să înțîlnești la fiecare pas generozitatea internaționalismului, atîtea încercări de a-l submina, prin particularizări naționale, care, mai devreme sau mai tîrziu, vor duce la același rezultat, un totalitarism național, în locul altuia, incomparabil mai uman și care vizează victoria comunismului pe întreaga planetă?

N-am citit un rînd din ce-ai scris, deși aș fi putut, nu-mi plac lucrările neduse pînă la capăt, dar sînt aproape convins – nici nu poate fi altfel – că nu faci excepție de la regulă. De unde această convingere că, fiind voi ca națiune, puțini, diferențiați de rest, veți avea resursele sufletești să fiți mai buni? Aici este marea îngustime a scriitorului, rupt de întreg și făcînd sacrificii inutile pentru parte... Părțile subminează întregul. domnule Curta, și vinovați pentru această fărîmîtare a ideii de unitate mondială sînt, în primul rînd, scriitorii, cei mai de temut dușmani ai comunismului. Îmi place unitatea lor, dar la mine în bibliotecă – mai spuse civilul și rîse binevoitor, mulțumit de consternarea citită pe fața interlocutorului său. Bea, domnule Curta, bea din acest coniac, este plin de adevăr și de exuberanță.

Curta își muie buzele în paharul în care băutura lăsa urme dense, de grăsime parcă, dar lichidul refuza să i se seurgă pe gît; cele auzite din partea lui Bikolski, așa cum se autonomise, îi uscaseră gura și licoarea se volatilizase în cavitatea bucală înainte de a-și croi drum în jos. Era stupefiat, pur și simplu, n-avea replică la această pledoarie a celui pe care numai cu o oră înainte îl socotise un slujbaş oarecare, plecat din obligație din sînul familiei și venit noaptea să-și facă munca din datorie, nicidecum din pasiune. Se înșelase amarnic. După monologul lung, civilul se schimbaseră în întregime, nu mai semăna cu cel de la început, o forță uriașă emana din ochii săi tăioși, neomenesți prin lipsa lor de căldură. Pînă și chipul destul de comun la început, se schimbaseră; trăsăturile se nuanțaseră, și Curta avu senzația că în fața lui nu stătea un om, ci însăși moartea. Bău brusc conținutul paharului pînă la fund și, în timp ce își ținea ochii închiși din pricina usturimii, auzi rîsul metalic al Civilului și o clipă trăi cu convingerea că prin pleoapele închise ochii aceia verzi îl hipnotizau în continuare, tăindu-i orice urmă de voință. Se dorise sincer din necesitate, n-avea ce ascunde, nici ce ocoli, dar sinceritatea lui o sfîrnise pe cealaltă și avu revelația durerii pentru cît de monstruoasă putea fi puterea. Nu mai era

vorba de a-l domina pe omul din față în vreun fel; ceea ce crezuse pînă atunci că putea reprezenta o armă a adevărului, cartea lui, se dovedea a fi un simplu instrument în mîna celui alt, în mîna unui posedat rafinat și, tocmai prin aceasta, incomparabil mai lipsit de scrupule decît ceilalți cu care avusese de-a face în instituția în care se afla. Deși, aștepta de la el cartea, ea era garanția liniștii pentru lunile următoare și cauza distrugerii odată încheiată, și Curta se gîndi dacă merită să ducă această carte la bun sfîrșit sau la întoarcere să o rupă fila cu filă, izgonind din el pînă la ștergerea deplină ideea de a o mai scrie. Bikolski i se relevă acum ca un Cozmin, dar la altă altitudine, posedat și rapace în pasiunea sa, și Curta, secătuit de vlagă, incapabil de vreo reacție, trăia de pe acum renunțarea la ceea ce crezuse pînă atunci că reprezintă însăși contravaloarea existenței sale.

Civilul îl privea atent de sub pleoapele pe jumătate închise; ochii se transformaseră în două lame verzui, într-o continuă mișcare, și Petre nu mai avu nici o îndoială că frămîntarea pentru ce trebuia să urmeze, în privința continuării scrierii romanului sau a renunțării la el, a fost înțeleasă exact, așa că nu se miră cînd Bikolski, sorbindu-și ca un bun cunoscător ultimele picături de coniac, îi făcu un semn de apostrofare cu degetul, un deget prelung și bont la capăt din pricina unghiei tăiate pînă în carne.

— Am lucrat cîstit, domnule Curta, mai deschis nici nu se putea. Te previn, pentru ca să nu-ți mai bați mîntea cu mici șiretlicuri: orice întoarcere la necinste, din partea mea și mai ales a duminale, este imposibilă. Între dumneata și mine nu există decît un lucru viu, această carte de care am nevoie. Poți s-o scrii într-o sută de exemplare, dacă ai prea mult timp de pierdut, ele tot vor ajunge la noi: părerea mea este să elimini orice subterfugiu, să te apuci s-o continui ca și cum ai dedica-o posterității, nu mie. În această epocă zbuciumată pe care o trăim, oamenii nu contează, în zadar îți pui probleme de

sentiment în legătură cu ei, numai truda lor există, bună sau rea și eu de această trudă am nevoie. Nu-ți dau termen, o carte nu se scrie ușor, nu te planific, arta nu este o piesă de mașină, îți ofer timp și statul ți-a oferit condiții suficient de bune ca să te poți desfășura.

Civilul se opri, apoi prinse din zbor o idee ce-i trecuse prin minte atunci și, ca și cum ar fi discutat cu un om foarte apropiat lui, se ridică în picioare și veni la scaunul lui Curta, punându-și o mână pe umărul lui.

– N-ai scris nimic de seamă pînă acum, domnule Curta, ai marea șansă să dai totul și să rămii cineva. În fond, aceasta ți-a fost și intenția, să-ți neglijezi propria persoană și să investești în această lucrare întreaga dumitale experiență de viață. Fii mare, domnule Curta, toți sîntem niște orgolioși, toți vrem să rămînem prin ceva în această lume în care, de fapt, trăim ca simpli oaspeți de-o seară. Gîndește-te că te afli în întrecere cu cei mai buni dintre cei mai buni, avînd marele avantaj, față de ei, al suferinței și-al unui deznodămînt aparte. Nimeni nu știe cît va trăi în această lume trecătoare, dumneata știi aproape cu precizie, fă ca timpul să lucreze pentru dumneata... și adevărul, domnule Curta... Un om care a avut posibilitatea să trăiască atîția ani printre activiști este un lucru rar: oamenii, în fața tragediei, n-au ce ascunde și, aflîndu-te și dumneata în aceeași situație, nu mai ai ce pierde. Poți pierde doar șansa de a-ți hrăni orgoliul după ce nu vei mai fi, această patimă, această beție a rămîinerii în timp, care ne macină pe toți. Nu-ți ofer alte speranțe ce-ar putea însemna pentru dumneata șansa rămîinerii în viață? Să mori exterminat într-un moment de apogeu al creației este și acesta un dar rar, pe care mulți l-au calculat înainte de a-și da duhul. Crezi că marele Camus ar fi fost atît de mare dacă n-ar fi învîrtit volanul cu bună știință cu cîteva grade în plus, în acea memorabilă zi a apogeeului său? Cei mai buni soldați pe front – și asta ți-o spun dintr-o mare experiență – sînt

cei mai fricoși; dominîndu-și frica sînt capabili de acte de nebunie, pe care noi le numim adeseori curaj. Știu că în clipa asta ți-e frică, rîma aceea din om care vrea să trăiască în orice condiții se lamentează, tîrîndu-se la gînduri de salvare. Calc-o în picioare, strivește-o, spuse Bikolski și începu să rîdă, reluîndu-și locul la birou. Nu-i așa că te-am înspăimîntat, că ți-am trăiat orice chef de a mai scrie? Cine pe lumea asta, ce caracter poate suporta ideea vieții cu ștreangul de gît?... Nu, domnule Curtă, în cinstea mea sînt capabil și de glume, de glume, pur și simplu... Am vrut să-ți încerc tăria caracterului, forța talentului, capacitatea de a sacrifica totul: nu ești în stare, domnule Curta, cinstea și forța dumitale sînt doar verbale, nu vei putea fi scriitor niciodată, pînă la capătul vieții vei rămîne un scriitor în devenire – și, la privirile lui Curta, întrebătoare, deoarece ultimele cuvinte le mai auzise de atîtea ori, Civilul rîse din nou, făcîndu-i, de data asta, un semn de admonestare cu capul... Urcă sus, domnule Curta, un om care își poate lăsa soția, și nu orice fel de soție, ci o soție pe care o iubește și de care este iubit așa cum puține femei sînt capabile, n-are în el nici forța să scrie o carte mare... uite aici declarația ei, n-a vrut să recunoască nimic din acuzațiile care ți s-au adus, nu s-a ferit să ia asupra ei vinile ce de drept îți aparțineau... Domnule Curta, nu te voi avea în biblioteca mea, nu vei avea această mare cinste.

Civilul lovi cu capătul de creion în birou și, cu toate că zgomotul nu se putea auzi de afară, ușa se întredeschise și, în rama ei, atît doar cît să i se vadă capul, apărură un alt civil, și Bikolski, brusc obosit, făcu semn cu degetul că interogatoriul s-a terminat și, tușind de cîteva ori, într-o batistă albă, imaculată, ieși din birou, tîrîndu-și picioarele.

Spre dimineață, era din nou în mașină: de data asta alta, o Pobedă neagră, cu perdeluțe la geamurile mici din spate. Nu era însoțit de nimeni, în afară de șofer, preocupat mai mult de

radioul ale cărui butoane la acea oră erau învîrtite inutil; nu se auzeau în difuzor decît paraziți și, cînd, pînă la urmă localiză un post la care se transmitea muzică ușoară, șoferul fericit învîrte butonul la maximum.

Trecuse mai bine de o săptămînă de cînd urcase din nou sus, poate chiar mai mult, nu știa nici el, pierduse iar șirul zilelor, se scurgeau una după alta de parcă nu mai erau zile și nopți, zilele se adunaseră la un loc, erau numai zile fără pic de întunecime și nopțile numai nopți, fără urmă de lumină; Curta trăia această nouă împărțire a vremii mai mult în pat, cu ochii închiși, nedorind pe nimeni și nimic. Aproape nu se atîngea de mîncare: era suficient s-o audă pe sora Nana pășind cu mersul ei cunoscut pe coridorul de la etajul întîi, ca să simtă imediat o cumplită greață; sora îl găsea întors pe-o parte, cu mîinile duse la pîtec, unde parcă i se frecau două pietre de moară, măcinîndu-i între ele măruntaiele. Nu-i putea ieși din minte Bikolski, îl urmărea nu atît figura lui – cînd surizătoare cînd aspră – și nici măcar ochii atît de neoobișnuiți: în fața privirilor avea mereu picioarele lui, de la glezne în jos, așa cum le văzuse, unul peste altul, cu șireturile groase ale indispensabililor legate peste ciorapi, picioarele acelea detașate de trup erau mereu în creierul lui, și în puținele clipe de somn ele se animau, începeau să-i dea tircoale, iar cînd le simțea grele pe piept, cu răceala blacheurilor de metal intrată adînc în piele, se trezea brusc și primul impuls conștient era acela de a apăsa pe butonul soneriei – și ar fi făcut-o dacă nu i-ar fi fost rușine. Nu știa cît adevăr și cîtă minciună erau în spusele lui Bikolski, la urma urmei, nici adevărul și nici minciuna nu mai contau, conta existența acelor cuvinte și mai ales realitatea din spatele lor, și indiferent dacă această realitate se putea constitui concret sau nu, ea îl speria și îl făcea incapabil de orice activitate. Nu scrisese un rînd, la ce

bun să mai scrie, dacă scrisul lui trebuia să îndeplinească funcții pe care el nu le-ar fi dorit niciodată, la ce bun să-și mai bată capul, cînd manuscrisul avea să se îngălbenească în biblioteca de manuscrise a Civilului? Nu se gîndise niciodată să publice cartea; era destul că o scria, soarta ei în acele momente, în acei ani de cînd trudea la ea, și așa era pe al doilea plan, acum însă, înțelegînd că orice încercare de a o da tiparului era inutilă, trudă zadarnică, iar după efortul îndelungat, această stare în care se afla, vecină cu moartea, îi paralizase pînă și dorința de a se mai scula din pat. Își dădu seama că slăbise enorm doar în momentul cînd Ciclovăn, alarmat de sora Nana, venise la el și după ce îndepărtase personalul medical ce-l însoțea se așezase din greșeală exact pe piciorul lui; doctorul se ridicase speriat și dăduse pătura la o parte; abia atunci își văzu Curta cu propriii lui ochi piciorul descărnat, cu oasele ieșite în afară, colțuroase sub pielea lipsită de viață.

Prezența doctorului îl enervase, eforturile lui i se păruseră obositoare și numai după ce medicul îl înjură cumplit, cu una din înjurăturile lui interminabile și după ce plecă, Curta se simți mai bine și încercă în sfîrșit să se scoale. Refuzase să-i vadă și pe Pentică, și pe Buzangiu, iar lui Stamate îi întoarse pur și simplu spatele. Pentică însă rămăsese la ușă, cum îi era obiceiul înainte și așa cum și-l reluase acum, după întoarcere; nu voia să-și lase prietenul la necaz, iar Buzangiu, ca să-i fie pe plac, ducea porții duble la lupi. Venise la el și Forgaș; intrase în cameră cu miinile în buzunare, cu pieptul supt, cu cureaua de la pantalonii largi strînsă nefiresc, și după ce-l privi cîtva timp spuse: „Mă mir că te-ai întors“. Doar cu Gavra stătuse de vorbă, lui îi relatase pe scurt cele întîmplate și îi povestise nu atît drumul pînă acolo și amănuntele șederii în celulă, ele dispăruseră din memoria lui, îi povestise despre civil, el îl obseda, și îi povestise cu atîta pasiune încît la un moment dat își dădu seama că planurile se confundau, cel real cu cel care-i provoca acea cumplită spaimă, cel izvorît din închipuirea lui, cel care nu-i dădea o clipă de liniște, tulburîndu-i zilele și

noaptele. Gavra nu comentase atunci cele aflate, devenise și el taciturn, ceva se întâmplase cu el, umbla mereu încruntat și tot încruntat reveni și acum în cameră la Curta, însoțit pînă la perdeaua despărțitoare de Pintică, bucuros să-și vadă fie și măcar pentru o clipă prietenul aflat iarăși la necaz.

Gavra nu venise cu mîna goală, și cînd văzu farfuria pe care trona o friptură încă aburindă Petre își duse instinctiv mîinile la stomac, voia să se apere, dar Gavra, sub privirile lui aiurite, începu să taie friptura în dumaticuri mărunte, apoi, tot fără să spună nimic, încruntat, ca și cum s-ar fi pregătit de o răzbunare cumplită, luă din șifonierul metalic hainele subțiate, veni la pat și-i porunci scurt:

– Scoală-te, acum în clipa asta!

Cînd îi văzu ochii furioși și hotărîți Petre se ridică din pat ca la comandă, și abia ținîndu-se pe picioare se îmbracă grăbit; urmări temător al doilea ordin, cu mult mai greu de îndeplinit, mîncarea. Într-adevăr, acesta era al doilea supliciu, dar n-avea încotro, se duse la masă cum s-ar fi dus la eșafod. Gavra se uită la mîinile lui, îi făcu semn spre perdea, și Petre, bucuros că mai putea cîștiga timp, se spală îndelung pe mîinile de care apa nu se atinsese de mult, apoi se șterse și, ca un copil supus, reîntră în încăpere, arătîndu-i călăului degetele rășchirate, înroșite de apa rece și de asprimea prosopului.

După prima înghițitură, Gavra înțelese că mîncarea nu voia să alunece pe gîtul prietenului său, și atunci veni în ajutorul lui cu paharul cu apă; după fiecare bucată de carne, mestecată îndelung, dar care refuza să pornească în jos, Gavra îi întindea paharul; Curta dădea din cap ca o găină sufocată de grăuntele prea mare oprit în gît.

– Mănîncă, Petre, mănîncă, repetă Gavra îndemnul, de data asta mai blînd... Nu le face jocul, asta și doresc, singur ai spus-o; suprimarea ta. Trebuie să recunosc că le dai apă la moară nu gumă, ădică ești un timpit, asta ești... Îl văzu pe Petre că, tiptil, vrea să se ridice de pe scaun și-i așeză o mînă pe

umăr, în timp ce cu cealaltă îi duse la gură furculița cu o altă bucată de carne. Mănincă și scrie, asta trebuie să faci... Sîntem în lumea noastră Petre și ne comportăm de parcă am fi străini de ea, ne lăsăm intimidati de orice imbecil care își închipuie că spaima ne poate abate din drum. Ei bine, dovedește-te că sîntem și ești mai presus de o asemenea teamă, că nu ne-am pierdut profilul uman... Trebuie să lupti Curta, și dacă ei luptă în felul lor, sîntem obligați și noi să luptăm cum putem; este trist că trebuie să vorbesc așa, dar acesta este adevărul... Hai, mănincă, mai ai trei bucățele, și să știi că de-acum eu am să te hrănesc; cu furca asta dacă este nevoie, căcăciosule, fiindcă, dragul meu, asta ești, un căcăcios. Să-ți fie rușine să lupti în propria ta țară, pe care o vrei mai bună, mai altfel de cum e, înseamnă să lași drumul deschis leprelor, celor care confundă această lume cu un abator uman; nu, dragul meu, asta nu se va întîmpla, mai viețuim și noi pe-aici, și în afara noastră, fii convins că mai sînt și alții... Nu fi laș, hai uitate, mai ai bucățica asta, n-o lăsa, are în ea o sută cincizeci de calorii antibikolskiene, nici nu-ți dai seama că bucătura asta este un glonț care merge la țintă.

Curta înghiți și ultima bucată, simțea în stomac un ghem ciudat, străin și dureros, dar acum n-avea timp să se plîngă, nu știa ce avea să urmeze și curiozitatea se dovedea mai puternică decît durerea de la stomac. Gavra apăsă prelung pe butonul de deasupra noptierei și în cîteva minute apăru sora Nana, speriată, urmată de o infirmieră.

— Soră, aici trebuie făcută o curățenie radicală, să aduci și o pijama curată, încăperea asta trebuie dezinfectată, Petre Curta după ce se va întoarce de la plimbare vrea să scrie și are nevoie de o atmosferă sănătoasă.

Gavra îl luă pe Curta de subțiori și-l scoase pe coridor, sub ochii mirați ai sorei. După primii pași, Curta obosi, amețeaua puse stăpînire pe el; o amețeauă cunoscută, nu umblase de atîtea zile, era aceeași amețeauă pe care o încercase în urma accidentului avut în urmă cu cîțiva ani; „amețeauă trecătoare”,

Își spuse el, și într-adevăr, după primele sute de metri, brațul lui Gavra slăbi strînsoarea și Petre pași singur.

În spatele lor, la o depărtare destul de mare, veneau Pintică și Buzăngiu, ultimul tirînd căruciorul gol; voia să-i fie de folos lui Curta la nevoie.

– Acum descurcă-te, mai spuse Gavra văzîndu-l că poate umbla. Fără să se lase înduișat de privirile rugătoare și neputincioase ale lui Petre, se îndepărtă de el întorcîndu-se spre cei doi, rămași la umbra unui brad, în așteptare.

Curta se simți dintr-o dată al nimănui, avu impresia că se va prăbuși, vru chiar să se rezeme de ceva, dar în apropiere nu găsi nici un punct de sprijin, și atunci pași înainte, spre bradul ce se zărea la vreo patruzeci de metri, odată ajuns acolo și înțelegînd că nu s-a întîmplat nimic, îl depăși, spre bucuria lui Gavra, care îl pîndea.

O idee năstrușnică îi trecu prin cap, și picioarele îi dădură ascultare; o forță mai presus de el îi purta pașii spre un loc anume, spre ostrovul lupilor; drumul era lung, dar Curta nu se gîndi la nimic, nici dacă face bine sau nu ducîndu-se acolo; pașii erau siguri, chiar grăbiți pentru puterile lui; ajunse într-un mestecăniș din apropierea potecii lui Morăscu, cea mai scurtă pînă la locul unde își propusese să meargă, rupse o creangă și se ajută cu ea la urcuș.

Pădurea i se păru în acel ceas al dimineții nedescoperită, cu un miros nou, parcă niciodată nu trecuse prin acel loc boltit de ramurile verzi de stejar și frasin, aerul pur și răcoros îi făcea bine, cu mult mai bine decît friptura înghițită cu de-a sila. Durerea de la stomac încetase, transpirația rece se evaporase și Curta înainta acum fără să fi obosit, cu plăcere chiar. Din partea dreaptă se auzeau mușcăturile topoarelor în trunchiurile copacilor, apoi căzătura unui brad; crengile rupte în căderea lui nu-i mai stîrniră, părerea de rău încercată de fiecare dată în asemenea împrejurări; i se păru că era un lucru normal, tăierea copacilor era o necesitate și îl bucură ca o descoperire faptul că

acum considera firesc ceea ce făceau tăietorii de lemne. Vru să strige, credea că va fi auzit; își duse mîinile pîlnie la gură, să dea de știre că el, Petre Curta, se află singur acolo în pădure, că nu-i e frică nici de singurătatea lui nici de Bikolski, dar socoti prea copilărească intenția și renunță. Pînă la poiană mai trebuia să urce un drum povîrnit; nu se gîndise la el cînd alesese poteca lui Morăscu, îi ieșise cu totul din cap acest obstacol, nu mai fusese pe acest drum din ziua cînd îl întîlnise pe Morăscu înapoiindu-se spre sanatoriu; amintirea acelei zile îl învioră și urcă potecuta pînă la prima curbă fără să se poticnească. Oboseala veni după aceea, brusc, ca o lovitură de trăznet, nu-și mai simți picioarele și se lăsă moale pe iarba din preajmă, respirînd greu; abia acum înțelese ineptia acestui curaj. Dacă n-avea să se ridice de aici imediat, știa foarte bine că n-are s-o poată face nici mai tîrziu; cum picioarele nu-l mai ajuțau, începu să se tîrască, încet și cu grijă, folosindu-se mai mult de coate și genunchi. Ar fi ajuns așa pînă în vîrfurile colinei dacă n-ar fi auzit în spate zgomote, lovituri de lemn pe lutul bătătorit și uscat al drumului și cînd se întoarse o văzu pe Saveta pe picioarele scurte, învelite în bucăți groase de cauciuc de mașină, cu mîinile sprijinite în cele două scărițe de lemn. Îi zîmbi de departe, nu-și dădea seama că poziția lui nu e o joacă, abia cînd se apropie de el se convinge că Petre nu căuta ciuperci, așa cum crezuse la început, ci imita într-un fel mersul ei pentru că nu putea altfel.

— Ce-i, domnișorule, nu mai poți? Vai, vai, că rău mai arătați... De ce ați plecat așa la drum, cum v-or lăsat? Încercă ea să arunce vina pe cei de la sanatoriu.

Dar fiindcă Petre nu răspundea la întrebările ei, fata își lăsă traista la marginea potecii, și-l luă pe Petre în cîrcă și-l trase cu ușurință pînă la muchea dealului, de acolo se întoarse după traistă. Ajunsă din nou lîngă Petre, încetă să-l mai mustre, se așeză pe fundul ei mare, fără jena de altădată, arătîndu-și bonturile picioarelor. Saveta nu luă aminte la goliciune, altceva

o interesa; își ținu multă vreme mîna pe pîntec, zîmbi, luă palma lui Curta, o puse de asemeni pe pîntec, și stătu așa îndelung, pînă ce din măruntaie se porni din nou acea mișcare ce o bucurase atît; se uită gîngăș la Curta, așteptînd de la el un semn.

– Mișcă, domnișorule, acum a mișcat a treia oară, înseamnă că e viu.

– Te-ai măritat, Savetă? se pomeni întrebînd Curta, apoi îi părû rău de întrebarea lui, dar fata nu se simți rușinată cînd fu obligată să dea din cap, infirmînd prin acest gest întrebarea.

– Nu domnișorule, nu m-am măritat, cine să mă ieie pe mine așa? zise arătîndu-și șiragul de dinți albi. Și pe urmă, de ce să mă mărit, că Simion a vrut, eu n-am vrut, dragostea trece și pe urmă n-ar mai fi văzut decît picioarele mele lipsă! și Saveta rîse cînd simți din nou mișcarea pruncului. Băiat aș vrea să fie, ori poate fi și fată, adică să-mi aduc pe lume un copil, asta e datoria femeilor, și pentru asta de ce-i musai să fii măritată?...

O umbră se așternu pentru o clipă pe fața Savetei, o umbră amară, dar chipul i se lumineă treptat, și lui Curta îi părû rău pentru întrebarea lui fără sens.

– Ce face Landesman, Savetă, n-am mai trecut demult pe acolo, n-am putut, le am și eu pe ale mele...

– Ce să dacă, domnișorule, se ceartă toată ziua cu părintele, că o dată eram în grădiniță și i-am auzit și nu mai știai care e popă și care-i mirean, că alaltăieri domnul Landesman o ținut slujba de vecernie, și așa frumos o ținut-o... dar de trăit nu mai are mult, se vede după toate, abia se mai ține, așa ca și dumneata, că vai, ce-ai mai slăbit, domnișorule! Că stau așa ca o proastă ce sînt și mă întreb, numai binele v-o bolnăvit, nu truda, că dumneavoastră nici nu prea știți ce-i greul vieții, și cînd dați de el, odată cădeți ... Noi nu ... Noi tragem de dimineța pînă seara, de la răsărit la apus, și cînd vine noaptea nici nu știm cum adormim de oboseală ... Că poate dumneata crezi, domnișorule, că noi, adică eu și mama, sîntem așa de

pripas, că n-am avut nici noi gospodărie și de altele, așa cum are toată lumea ... Asta să n-o crezi, că te-ar bate Dumnezeu ... Noi am avut acolo în Ardeal și un petec de pădure, și pământ, și case și de altele, că la noi ieșeau dimineța câte cinci perechi de boi pe poartă și o pereche de vaci ... de o fost să fie așa, să n-avem parte de ele, și acuma, că m-am învățat aici, nici nu-mi pare rău ... Numai de sat și de Someș mi-e câteodată dor, dor tare și atunci mărg în pădure și cînt de una singură și-mi trece și mă întorc la baracă veselă, iar de cînd cu copilul, numai dorul lui îl am și stau așa că o proastă și mă întreb ce face el acolo, cum o trăi sărăcuțul sub greul umblatului meu, și mă doare inima la gîndul că suferă. Că grădina noastră dădea spre Someș, acolo aveam poartă mare și pe acolo a intrat Iocolan și ai lui într-o noapte și noi eram în casă și dormeam și cînd ne-am trezit am văzut că totul arde. Am fugit din casă care cum am putut, și tata cu grija la boii lui a uitat de noi și s-a dus la grajd, și acolo o ars cu vitele, n-o putut să le dezlege în graba și spaima aia mare. Tata era prieten cu învățătorul din sat, un fel de neam de-al nostru mai de departe, el umbla împotriva comuniștilor și el l-o tras pe tata la ale lui și așa l-a urît Iocolan, care era mai mare cu împrăștierea. Așa s-o dus avutul nostru, și noi n-am mai vrut să rămînem acolo, mai ales că în noaptea aia, în timp ce ieșeam din casă, o căzut grinda de la crucea casei peste mine, adică semn rău. Da a fost să scăpăm cu viață. Și-am venit aici, mai întîi la niște neamuri, da pe capul lor n-am putut sta mult, și atunci mama o zis să ne rostim cumva și ne-am făcut cu ajutorul unui văr o căsuță în satul din apropiere, da satul meu nu l-am uitat și nici n-am să-l pot uita. Că la început mă uscam de dor și tot așa ieșeam noaptea să cînt ca să-mi treacă și m-o apucat o furtună, și un brad cu rădăcini cu tot o fost smuls de vînt și o căzut peste picioarele mele și am rămas, domnișorule, fără ele, așa cum mă vezi. Da de trăit trebe să trăim, viața din asta e făcută, din necazuri și dureri și din cînd în cînd din câte-o bucurie, și bucuria mea acum e copilul ăsta; stau

cîteodată şi mă gîndesc dacă după ce-o fi mare n-o să-i fie ruşine cu o mamă ca mine şi pe urmă tot eu zic că de ce să-i fie ruşine?

– N-are să-i fie, Saveta...

– Chiar spui drept, domnişorule?

– De ce să nu spun drept?

– Atunci să te ție Dumnezo, să-ți dea sănătate.

Se porni un vînt ușor, căld, frunzele se legănară lin, apoi începură să foșnească, mai întii din vîrful pomilor, apoi tot mai jos, şi cînd crengile groase se legănară greoi, Curta își simți fruntea răcorită şi trase puternic aer pe nări, ca să prindă puteri. Îi era ruşine că se lăsase purtat de femeia aceea pînă sus în vîrful coamei, el un bărbat întreg; ar fi vrut într-un fel s-o răsplătească pe Saveta, dar răsplata lui fusese un răspuns negîndit, vrusese s-o convingă că viitorul ei copil avea s-o iubească şi s-o cinstească pînă la capăt, şi acum îi părea rău că făcuse afirmația cu atita siguranță. Saveta își dezlegă baierile de la fuste, pesemne o strîngea la mijloc sau pur şi simplu voia să ușureze răsufklarea pruncului aflat dedesubt şi în această îndeletnicire nu-i păsa că nu e singură; picioarele, atîta cît erau, se dezgoliseră dincolo de locul legat de curele, tălpile groase de cauciuc se ridicaseră şi ele în sus, şi Petre avu senzația că viu, în ghemotocul acela de om, era doar cîntecul îngînat, ieșit printre dinții care strîngeau o legătură a fustei, un cîntec ce se voia vesel, cu urcușuri şi coborișuri, dar care nu reușea să fie decît trist.

– Domnişorule, domnişorule, începu Saveta după ce își băgă cîteva degete sub legătură, să vadă cît este de strînsă, de ce nu te iei dumneata așa de suflet, să te răsucești şi să ieși din boala asta a dumatiale, boală pe dinăuntru cred eu, că de mult ești aici şi te știi. Uite, te-ai înjumătățit şi citesc în ochii dumatiale că ți-e milă de mine şi-ți pare rău de ce-ai zis. Apăi de mine să nu-ți fie milă, domnişorule, deloc să nu-ți fie. Numa lumea crede că mă tîrăsc prin viață, da io nu, eu plutesc, adică zbor, domnişorule,

să nu-ți fie milă de mine că mi-ar părea rău. Că m-am tot gândit să te întreb unde vrei să ajungi, dacă îți pot fi de folos, că tot ești asudat și fără putere. De ce te lași, domnișorul, așa? Că întreb și eu ca o proastă, în loc să tac ... Dacă vrei, eu te mai pot duce, ori stai aici și-l trimit pe părintele Ghideon să te ajute, dacă ți-e rușine că o femeie... Iar o mișcat, și fără alt argument, își puse traista pe după gît, și cu scărițele de lemn se ajută la mers. După cîtiva pași se întoarse și se uită la Curta cum stătea la marginea potecii urmărindu-i mișcările.

— Mă mișc ca un sac, așa-i? întrebă ea, dar în loc să fie supărată, se puse pe rîs, arătîndu-și din nou dinții albi și puternici. Ți-l trimit pe părinte, stai și așteaptă, numai un pic, și Saveta grăbi mersul.

Curta se ridică și el, și cu ajutorul unei crengi de care se sprijinise își reluă mersul în jos; mergea acum ușor inima nu-i mai bătea în gît, iar vîntul răcoros intrat pe sub cămașă la pieptul umed îl făcea bine. Îi părea rău că pornise la drum și că își alesese o asemenea țintă îndepărtată, fără să-și judece de la început puterile care îl lăsau, era la capătul lor. Ostrovul lupilor însă nu mai era nici el departe; își zise că decît să se întoarcă, mai bine să meargă înainte, deși nu știa nici el ce-l așteaptă acolo.

Ca să nu se lase învins de frică, și din ea să se nască apoi panica, încercă să se gîndească la altceva, inventă greutatea incomparabil mai mari ca ale lui, dar singurătatea și umbra tot mai deasă a pădurii, ca și răsuflarea gîfuită erau cu mult mai aproape, decît necazurile reale sau inventate în legătură cu alții; numai în momentul cînd în fața ochilor îi răsări chipul Toriei, spaima se topi, alungată de fapta ei; el nici nu mai exista, întreaga lui ființă se contopise cu a ei; mersul îi deveni mai vioi, și teama de singurătate asfinți pe poteca rămasă în urmă.

Îi scrisese cîteva rînduri prin Gavra: acesta coborîse în orașul de jos pentru o bronhoscopie, și în trecere se abătuse pe

la ea și-i dăduse rîndurile fostului ei soț, dar nici Gavra și nici Toria nu fuseseră prea vrednici în a-i da știri; bolmojise cîteva vorbe grăbite în legătură cu ea, de copil nici măcar nu-i amintise. Toria îi promisese că-i va trimite grabnic vești, dar veștile nu sosiseră încă. Spusele lui Bikolski la adresa ei nu puteau fi decît adevărate, dar nu asta îl determinase să-i scrie Teoriei, ci dorul de ea, acceptase o despărțire nedorită de nici unul; o acceptase ca să-i fie mai ușor ei, dar de atunci, de la acel consimțămînt, nu fusese zi să nu regrete pasul făcut; lașitate și teamă de complicații, cum le definise singur. Tînjea după traiul împreună, acel trai chinuit, dar oricum ar fi fost, era traiul lor, era necazul vieții lor, și dacă bucuriile se uită, amarul mai greu, și lui de acest amar îi era acum dor, pe el îl regreta în nopțile de nesomn. Dorise cu cîtva timp în urmă să termine cartea, apoi, indiferent de evoluția bolii, să coboare la ea; nu-i păsa ce muncă avea să facă, putea să fie și portar, nu-i era rușine de trudă, numai să fie cu ea, să-și trăiască restul zilelor în trei, cu toate că rar în gîndurile despre ai lui intra și Aron; el îi apărea ca ceva nedorit și străin, nu reușise să-și cunoască copilul și nu-l aduna în sufletul lui cînd era vorba de ei, era al treilea și al treilea avea să rămîină pentru totdeauna.

Dacă ar fi știut cît aveau să-l coste destăinuirile lui Baci, s-ar fi ferit de ele, nu s-ar fi dus la întîlnirea unde îl chemase sora Aneofita; tot el își zise pînă la urmă că nu făcuse altceva decît să plătească prețul cunoașterii, preț scump, dar necesar pentru orice om sortit să lucreze cu sufletul oamenilor. Nu-l urîse pe Baci pentru toate necazurile, din tot răul acela imens se alesese și partea bună a lucrurilor, cartea, la care acum încetase să scrie, dar de care avea să se apuce în curînd din nou.

Clipele petrecute cu Saveta îl reconfortaseră ca și tratamentul brutal al lui Gavra; cartea se cerea terminată, avea s-o termine cît mai iute, în afara ei viața i se părea fără sens. Numai întîrzierea rîndurilor atît de mult așteptate de la Toria îl

neliniștea, poate nu mai voia să știe de ei, poate explicațiile privind soarta lor comună să-i fi dat, în sfârșit, libertatea de a-și alege alt bărbat, era divorțat, avea tot dreptul, și gândul că în clipa aceea, când el abia se ținea pe picioare, ea putea fi cu altcineva îl făcu să se ghemuiască, stomacul începu să-l doară îngrozitor și știa că îl durea dragostea lui rănită și batjocorită; de la gândul unor posibile schimbări în sufletul ei pînă la necredință, drumul fu pentru el neînchipuit de scurt. Și-o imaginea în cele mai obscene situații: deci, încerca să prindă din urmă cu altcineva ceea ce pierduse cu el; măcinat de gelozie, se așeză încovoiat pe iarbă și așa îl găsi părintele Ghideon, care apărură în sutana lui din foaie de cort migălită de Saveta cu arnici de diferite culori, ca să semene a îmbrăcăminte preoțească. La început, Curta nici nu-l recunoscuse, obraji îi erau roșii, sub bărbie apăruse un început de gușă, iar pîntecul i se rotunjise între timp, semn al deplinei însănațorii.

– Ce-i cu dumneata, domnule Curta? desluși Petre, în sfârșit, vocea cunoscută.

Glasul nu i se schimbase, rămăsese la fel de moale și cald și la auzul acelor cuvinte și mai ales datorită felului în care fuseseră rostite, Curta nu mai avu nici o îndoială că omul de lîngă el nu e altul decît Ghinolea.

Părintele îl ridică de o mîină, apoi, văzînd că nu reușește să-l pună pe picioare, îl prinse de subțiori și astfel săltat în sus, Curta reuși să-și sprijine picioarele pe pămînt, dar toate în el erau moi, durerea îl sfredelea stomacul și mai puternic și atunci, lăsîndu-se în genunchi, rosti încet, aproape cu milă, față de sine însuși:

– Vreau să mă spovedesc, părinte...

Ghinolea căscă ochii mari, dar rugămintea era limpede; își scoase patrafirul din buzunarul larg al anteriorului, și-l așeză cu grabă la gît, ca în fața unui om pregătit să-și dea obștescul sfârșit; se propti de un trunchi, acoperi capul lui Petre și făcu o cruce largă peste creștetul omului prăbușit sufletește și trupește.

- Dă-i drumul, fiule...

Auzind cuvintele oarecum repezite, Curta tresări; se spovedise de atâtea ori, dar nu-și amintea ca cineva să-l fi îndemnat la sfînta destăinuire în asemenea termeni lumești și imperațivi. Fiindcă rugămintea fusese a lui, își adună puterea și începu să-i povestească lui Ghideon nu păcatele, ci trăirile din ultima vreme; nu-l uită nici pe Bikolski, nici amenințările acestuia și nici cumpăta gelozie care-l răpusesese mai puternic decît oboseala la marginea drumului. La început îi fusese rușine să intre în amănunte, însă treptat jena îi dispăru și povesti cu iuteală, ca un apucat, tot ce-i trecuse prin cap în legătură cu nevasta lui, și abia cînd aminti, că de fapt e despărțit legal, că ea n-are nici o obligație față de el, Ghinolea îi luă de pe cap patrafirul și se uită curios întrebîndu-se dacă omul era întreg la minte. Spovedania odată terminată, Ghinolea îi dădu un canon mai greu decît și-ar fi închipuit; rugăciunea pe care trebuia s-o rostească în fiecare seară de patruzeci de ori n-o știuse ca lumea nici în copilărie, și cînd, speriat, îi mărturisi acest lucru preotului, acesta i-o înlocui cu ușurință, apoi singur renunță la canon, rugîndu-și fostul confrate de suferință să și-l stabilească singur.

- Deci, pentru asta te-au dus acolo începu părintele, mult mai preocupat de aceste vești decît de adevăratele păcate ale lui Curta; veștile îl impresionaseră profund pe Ghideon Ghinolea și stătu cîțva timp pe gînduri, mormăind ceva numai pentru sine. Ar fi cazul, fiule, să vorbești cu Landesman, cred că ai nevoie de un sfat, ale mele nu știu la ce ți-ar putea folosi. În privința celorlalte gînduri care te macină, ce să zic, frate Curta, poate asta este pedeapsa Celui de Sus pentru ușurința cu care ai socotit că e bine să te desparti, deși pot să-ți spun că remușcările îți sînt deșarte și cu ele greșești încă o dată în fața ei și a lui Dumnezeu. Mie Saveta mi-a spus una și eu văd că ai tăria să și nedreptățești cu gîndul un om, și ce om încă, femeia care ți-a adus pe lume un copil. Dar să lăsăm astea. Uite, s-a scurs atîta

timp de cînd ne-am despărțit, de cînd noi am venit aici, și tu ai rămas acolo, și în timpul ăsta, fiule, mi-au trecut și mie nu puține prin minte. N-aș putea zice că nu mi-am cunoscut sătenii, cu toate astea adeseori mă îndoiesc că i-am cunoscut cu adevărat; ca să cunoști pe cineva trebuie să trăiești în același loc și să mănînci din aceeași strachină, durerile lor să fie și ale tale, la fel ca bucuriile... Acolo în sat, cu toate că trăiam în același perimetru geografic, cel sufleteșc ne despărțea destul de mult, așa că numai pe oamenii aceștia de pădure i-am putut cunoaște cu adevărat, și cunoscîndu-i pe ei și pe Landesman am înțeles că nici viața mea nu s-a clădit decît pe întîmplare, și întîmplării acum nu-i mai găsesc rost. Credința mea nu-i de ajuns, dragul meu băiat – se pomeni zicînd părintele – pentru a rostui lumăa altfel, pentru a-l face pe om fericit, căile se cer căutate în altă parte și eu încerc să le caut cu gînduri lumești, cu toate că îmbrac încă haina preotească. Pot oare eu să-mi spun la nesfârșit că Isaac poartă în el blestemul urmașilor și pedeapsa lui Dumnezeu, cînd rar mi-a fost dat să întîlnesc un suflet atît de ales și cu grijă față de aproapele său? Ar însemna să fiu un fariseu, domnule Curta, dacă aș ține-o la nesfârșit cu acest răspuns de-a gata pentru o ființă care așteaptă de la mine un răspuns aproape de adevăr; eu un asemenea răspuns nu pot să-i dau. Vezi, domnule Curta, am și eu întrebările mele, și la aceste întrebări, dezlegări aș fi vrut să-mi dai dumneata, dar văd că dumneata ești măcinat la rîndu-ți de alte întrebări, și ele greu de satisfăcut. Cred că Isaac nu mai are multe zile, și atunci rostul meu aici, între aceste suflete, va fi de prisos, mă simt ca un nevôlnic printre ei, cu sfaturile mele în care eu însumi nu mai cred. N-am bănuিত niciodată că voi ajunge să proferez împotriva credinței mele, pentru asta te-am și dezlegat de canon; nu mai știi nici o rugăciune, iar sufletul meu este prea întîns de gînduri lumești ca să am dreptul să adun în mine frămîntările altora. Îl văd zi de zi pe Landesman cum se stinge, cum îi piere puterea minții lui ascuțite și îmi vine să plîng această minte a lui care

caută scăpare în ceea ce eu sînt pe cale să pierd. Am investit în ființa lui toată credința și grija mea ca pentru un om ce m-a dat lumii a doua oară; el a fost Dumnezeuul meu în acești ani de îngrozitoare chinuri și uneori regret că m-am însănătoșit și că prețul acestei însănătoșiri este mult prea mare, dacă dintr-o dată trebuie să pierd sprijinul sufletesc de pînă acum și pe cel mai bun prieten. Vin oamenii la biserica noastră de la zeci de kilometri, mi s-a dus vestea de om sfînt, și eu, înlăuntrul meu mă chinui, și sfaturile pe care le dau enoriașilor știu prea bine de-acum că nu ajută la nimic.

Curta se ridică; vorbele părintelui lucraseră asupra voinței lui ca un tămăduitor, durerea de la stomac îi trecuse, parcă luată cu mîna, iar picioarele nu-i mai tremurau. Rămase stupefiat de tot ce auzise de la Ghinolea, și i se făcu jenă de slăbiciunea de-o clipă, cînd apelase iar la credință ca la o ultimă salvare. Îi povestise preotului despre viața lui și a Toriei, despre unele planuri de viitor: la toate acestea preotul venise cu întrebările sale mult mai grave și mai profunde decît temerile lui Curta pornite dintr-un suflet și un trup secătuite de vlagă.

- Adică, ce să înțeleg, părinte? Că dumneata te lepezi de...

- Încetișor, domnule Curta, nu mă lepăd de nimic, încerc doar înțelegerea greului drum al celor ce nu pot trăi fără întrebări și a imensei mele greșeli de a-l fi împins pe Isaac pe o cale socotită a mea, dar în care văd acum nu netedul liniștii duhovnicești de altădată, ci hîrtoapele unei realități pe care sîntem chemați cu toții să o îndreptăm.

- Nu mi-a venit să cred cînd am auzit că Isaac a ținut slujba de vecernie și în sinea mea am avut destule cuvinte aspre la adresa dumitale, ca dintr-o dată să mă pomenesc eu însămi dorind liniștire de la dumneata, atunci cînd mi-am dat seama că nu mai sînt în stare să o capăt de la propria mea rațiune. Iartă-mă, părinte, pentru tot ce ți-am spus.

Ghinolea se căută în buzunarul larg al sutanei și scoase de sub patrafir un pachet de Mărășești. Îi oferi una și lui Petre, apoi, din celălalt buzunar scoase un clondir cu afinată, și Curta nu se lăsă îndemnat. Bău de cîteva ori din licoarea neagră, zdrobi între dinți boabele mici și lunecoase și o căldură binefăcătoare se răspîndi în tot trupul. Mai vru să înghită o dată, dar Ghinolea, văzîndu-i obrazul rumenit, linse buza sticlei, îi puse dopul și o așeză cuminte de unde o scosese.

– Ajunge, pentru astăzi ajunge, că uite te-ai făcut ca racul.

Curta se șterge la gură; aproape îi era ciudă pe popă pentru pentru refuzul lipsit de delicatețe, dar pînă la urmă își dădu seama că în starea în care se afla, încă o înghițitură l-ar fi doborât.

– Domnule Curta, poate dacă te întorci în orașul de jos pui o vorbă bună pentru mine, aș vrea să mă reprofilez, n-are nici un rost să mă întorc în satul meu, nu mai am pe nimeni și nici nu mai-sînt cel care am plecat.

– Să mă întorc întii, părinte, dumneata ai certitudinea împlinirii gestului pe care vrei să-l faci, eu nu știu ce-o să fie cu mine nici pînă mîine. Dar dacă se va întîmpla cum zici dumneata, să știi că în mine vei avea un sprijin. Aș vrea să te gîndești, înainte de a lua o asemenea hotărîre să-ți fie cugetul curat și să fii convins că altă cale nu ai, altfel, toată viața ai să te zbați între incertitudini. Așa cred eu.

– Incertitudinea cea mai mare este lipsa de certitudine a menirii mele, acum în acest ceas, și poate n-aș fi ajuns la acest dureros deznodămînt dacă n-aș fi văzut în jurul meu atîta durere. Săptămîni întregi am umblat cu Visalou prin păduri, căutînd floarea vieții lui; la început am crezut că este vorba de o copilărie, se pare că m-am și exprimat în acest sens; pînă la urmă, am înțeles că rostul omului este să caute, să creadă și iar să caute, dar credința lui este pipăibilă, domnule Curta, pămînteană, și dacă n-a descoperit nimic, a dat acestui petic de pădure rosturile pierdute pînă mai an; sub mîna lui s-a născut o

pădure în devenire și poate tocmai în această trudă a lui să stea și sensul lucrului căutat. Pădurea și floarea, astea sînt singurele lui gânduri, marea lui credință, și credința lui lucrează pentru oameni, în folosul lor și al lui. Eu ce-am făcut cu vorbele mele înșelătoare, de resemnare, în fața neantului? Am cumîntîțit sufletul unui răzvrătit, am topit energia lui Isaac de a fi el însuși, prin împăcarea cu Cel de Sus; din această împăcare a ieșit un alt om, și sub ochii mei omul ăsta mi-a plăcut mai puțin. Poate acesta este cel mai mare păcat al meu, că i-am insuflat lui Landesman credința în ceea ce eu nu cunosc și n-am văzut, că încă nimeni nu s-a întors de acolo, domnule Curta. Noaptea în șir am vegheat asupra lui cu creștinească dăruire, și el m-a combătut cum a putut și, cu folos, aș zice pentru mine; în schimb, puterea lui de convingere odată terminată, el s-a topit și omul pentru care aveam o adevărată venerație, acum nu mai e decît un biet suflet care așteaptă izbăvirea de sus.

Curta se mișca mai ușor, căldura alcoolului persista încă în el, și preotul, simțind că mîna lui nu mai este de folos, îl lăsă pe Petre să meargă singur; amîndoi, umăr la umăr, străbătură poteca umbroasă sub soarele ce se lăsa tot mai mult spre apus. Petre ar fi vrut să-i spună părintelui că transformarea lui Isaac, după părerea lui, nu este reală, aceasta fusese ultima armă a lui Landesman în convertirea preotului, oferindu-se ca un jalnic exemplu al propriei metamorfoze, dar Curta se feri să se dezvăluie dintr-o dată, mai întîi că nu era sigur de adevărul presupunerilor sale, și apoi nu voia ca preotul să fie dezamăgit văzînd în purtările celui alt doar un șiretlic.

— Părinte, înainte ca Landesman să treacă la noua credință, se cădea să renunțe la credința lui — dacă a avut-o vreodată — și părerea mea este că o asemenea credință a avut. Dacă pentru dumneata renunțarea la ceva, de dragul cunoașterii lumii în care te afli este un gest firesc, în schimb pentru el trecerea de la o credință la alta presupune înfrîngerea în sufletul lui a unei lumi și o mare încrîncenare pentru a o cuceri pe cea de a doua. Mai

degrabă cred, părinte, că salvîndu-ți trupul, Isaac a vrut să-ți salveze și sufletul, ca să moară liniștit.

– Ghinolea se răsuci spre el, și Curta avu impresia că popa îl privește într-un fel ciudat, că-i înțelege intenția de a-l face să priceapă și de a-i dovedi că celălalt îl ținuse într-o continuă farsă.

– Adică ce vrei să spui, domnule Curta?

– Nimic deosebit, atîta doar că mi se pare mai mult decît imposibil ca într-un interval atît de scurt Isaac, care n-a abdicat niciodată, să piardă două lucruri în același timp, fără să cîștige în schimb nimic.

– Nu l-ai văzut demult, domnule Curta, și rău ai făcut că n-ai mai trecut pe la noi. Are ochii umblători, de parcă în spatele irisului s-ar mișca ceva; o dată l-am surprins în fața unui ciob de oglindă umblînd la ochi cu un vîrf de ac, de parcă ar fi vrut să scoată din ei acel ceva ce și mie mi s-a părut că mișcă. Un om care a ajuns într-o asemenea stare nu se joacă și nici nu glumește cu credința lui și a altora. Mi-a și lăsat cîteva hîrtii unde să mă duc după ce va muri; dorește să scoată din mine un electrician, spune că am aplicație, cu toate că în afară de mici reparații efectuate sub îndrumarea lui, n-am întreprins în această bransă, despre care spune că mi s-ar potrivi, nimic. Dar văd că umbli bine, și dacă nu ai nevoie de mine m-aș duce, că e vremea vecerniei, și oamenii se întorc de la lucru.

– Du-te, părinte, mă descurc destul, afinata aia a dumitale a avut în ea floarea lui Visalon, nu văd ce altceva m-a putut întări. Transmite-i lui Landesman spovedania mea și roagă-l să se gîndească la ce i-am transmis prin dumneata, că miine negreșit am să trec pe la el. Astăzi e tîrziu și mi-am pus în cap să ajung pînă într-un anumit loc.

Ghinolea se despărți de Curta fără să-i spună o vorbă; începu să urce poteca înapoi voinicește și multă vreme îi auzi pașii grei și zgomotul crengilor atinse de umeri în mersul lui grăbit.

Curta avu o strîngere de inimă odată ajuns la stîncile ce străjuiau pîrîiaşul acum domol şi limpede. Trecuse atîta timp de cînd nu-şi mai purtase paşii prin acele locuri, încît acum văzînd poiana bătucită ca un ocol de oi, nu-i veni să-şi creadă ochilor: nimic din frumuseţea de altădată, iarba se îngălbenise, iar de flori nici urmă. Doar pe un colţ de piatră cîteva genţiane îşi arătau corolele, închise în acel amurg trist; îşi înfrînă un strigăt de ciudă pentru locul tăvălit şi mocirlit de labele lupilor. Făcu cîţiva paşi înainte, dar la mirosul greu îşi duse mîna la nas. Îndurerat, se întoarse între cele două stînci şi se așeză pe o piatră; era locul unde se odihnise şi prima oară, atunci însă o făcuse ca să nu strivească cu tălpile frumuseţea înflorată a poienii. Privi cu jale la urmele lăsate în pămîntul răscolit, urme în care se ghiceau ghearele nemiloase ale fiarelor.

Îl duseseră în aceeaşi cameră, toate erau așa cum le cunoscuse înainte, cu deosebirea că în locul unei singure flori de pădăie, acum erau pe pervazul ferestrei sute de flori îngrămădite una în alta, cu degetarele galbene strînse din pricina înghesuiei, îndreptate toate spre geana de soare ce se strecura prin zăbrele... Curta nu închisese ochii toată noaptea; cînd ieşise din camera lui Bikolski, zărise în biroul deschis unul din caietele lui; era chiar caietul cu ultimul capitol, singur făcuse o însemnare pe copertă; urmărise o muscă obraznică, pînă la urmă o turtise de perete cu toată forţa, şi tiparul muştei aproape distinct, cu aripile celofanate, intrate adînc în carnea celulozei, se păstrase şi acum; deci, nu era nici un dubiu că romanul lui, cu toate măsurile de precauţie, ajunsese acolo: la ieşire surprinsese chiar zîmbetul şi expresia de curiozitate a celui ce-l expediase din încăpere, ca să se poată ocupa în continuare de spiritul lui. Era sigur Petre că Bikolski se afla şi acum în camera zugrăvită în roşu, fără urmă de scaune sau alt

mobilier în afara biroului de stejar vopsit în negru: acolo, în acea încăpere stranie, stătuse Bikolski de vorbă cu el, încercînd să-l determine să recunoască existența ultimului capitol al lucrării și el, Curta, negase pînă la capăt, un asemenea capitol nu exista, inexistența lui era ușor de dovedit; pur și simplu, acel capitol nu era scris. Un pachet învelit în hîrtie mov îi fusese așezat Civilului pe masă de un subaltern fără chip și oricît încercase să-i distingă ochii, Curta nu reuși să vadă nimic, ochii nu existau pur și simplu; peste ei se întindea pielea feței, aceeași piele netedă ținea loc și de nas și de gură; parcă subalternul își trăsese pe cap o țesătură densă, elastică, capabilă să-i netezească toate protuberanțele. Deci, caietul era acolo; Curta făcea acum noapte albă stîrnit de curiozitate; teama pentru însemnările descoperite dispăruse, satisfacția că e citit se dovedise cu mult mai puternică, îl determina să se întrebe ce părere avea oare Bikolski de acest ultim capitol, în ale cărui sensuri se topeau toate celelalte. Era un simplu vis acest capitol, o trăire aievea pe planul celui alt *eu*, cel trezit în urma somnului adînc, dar semnificațiile capitolului se împlineau în roman și ardea de nerăbdare să știe aprecierile lui Bikolski, uitînd cu desăvîrșire unde se află și care pot fi consecințele acestor păreri. Vru să aștească, și chiar reuși, cu capul în unghiul dintre cei doi pereți, cu spatele rezemat de zid și cu picioarele adunate sub el; acum, pe pardoseala încăperii nu mai erau paie, ci flori de păpădie răsărite pretutindeni ca un miracol, pînă și în colțul cel mai umbros. Venise la el Toria; o așteptase luni în șir, seară de seară ieșise la marginea șoselei ce unea gara cu drumul ce ducea la sanatoriu, dar ea își amîna de fiecare dată vizita, și în sinea sa Curta punea aceste amînări pe seama încurăturilor de acolo de jos, încurcături cu omul ales ca să-l înlocuiască pe el; ciudat, Petre nu numai că nu era gelos, dar voia chiar să-l cunoască pe bărbatul menit să-i ia locul, însă Toria nu venea aici nici cu el, nici singură. Pînă și milițianul de la punctul de control, fiindcă îl văzuse în fiecare seară, rezemat de parapetul de siguranță al

* seiei sau șezînd pe iarba îmbîcsită de praf, se interesase ce așteaptă. Curta îl pusese la curent, și milițianul, cu toate că refuzase să-și dea vreo părere, era vădit de partea lui; nu o dată, în serile acelea lungi, stătuseră de vorbă amîndoi, urmărind partea dreaptă a șoselei, unde trebuia să apară făptura singuratică a femeii. Încetase să mai aștepte, ca un fel de pedeapsă ce i se cuvenea Toriei din plin, dar tocmai în seara cînd luase această hotărîre ea apăruse, cu sacoșa atît de cunoscută, un fel de plasă țesută din ață groasă, pescărească, cu două mînere din lemn, burdușită cu de-ale gurii, iar pe celălalt umăr cu geanta de piele, singurul lui cadou, făcut în anii de demult; geanta arăta ca și Toria, îmbătrînită. La început, Curta făcu eforturi ca s-o recunoască pe fosta lui nevastă. Se afla în fața porții sanatoriului; nu era singur, alături sta Buzangiu, cu vesta descheiată și cu lanțul de la ceasul mare trecut peste burță, așa cum văzuse la morarul din satul natal în anii copilăriei; Buzangiu știa de ce e nervos prietenul său, se uita mereu la ornicul cu capace de argint, cu cadranul din email alb și albastru, cu minutarele roșii ca rubinul, și de fiecare dată clătina din cap, ca și cum personal ar fi așteptat pe cineva. Toria trecuse de cîteva ori pe lîngă el, și dacă Petre n-o recunoscuse din primul moment, în schimb Toria nu-l recunoscuse deloc, și cîtva timp se plimbă prin fața lui fără să-l bage în seamă; nu, Petre nu putea fi omul acela cu părul complet alb, încovoiat de spate, cu ochii adînciți în orbite din cauza nopților de nesomn, cu pantalonii șifonați și cîrpiți la dos de atîta purtat. Mustața, ciudat de neagră în contrast cu părul rar și lung, cleios de sudoare, căzută peste buzele strînse, îl schimbase și mai mult; pentru ca întîlnirea lor să nu pară apoi în ochii celorlalți nefirească, se duse la ea, îi puse mîna pe sacoșă familiar, așa cum făcuse de fiecare dată cînd îl vizitase; și Toria tresări neplăcut la vederea celui străin. Se uitaseră multă vreme unul în ochii celui alt, ca și cum ar fi vrut ca în luminile lor să se regăsească fiecare, și pe tăcute, el țînînd încă mîna pe sacoșă, se

îndepartară de poartă, ca să nu-i vadă curioșii în strania lor stîngăcie. Pădurea din jur se albise deodată, și pe fondul acela alb, întîlnirea își pierdu din nefiresc, amîndoi priveau la coroanele cu frunze albe, la trunchiurile parcă date cu var, și din înalt începu să se prelingă nu o ploaie obișnuită, ci o vopsea albă; cînd se priviră mînjiți de acel lichid lăptos rîseră și abia atunci Curta văzu că soția lui n-are trei dinți și că risul ei seamănă mai mult cu un rînjit. În preajma lor se iviră Buzangiu și Pîntică, îmbrăcați și ei în haine albe, și trăsura în care proprietarul porcilor căra zilnic mîncarea era și ea albă și drapată într-un giulgiu de borangic, cu o trenă imensă; Pîntică o ținea plin de importanță, să nu se murdărească de albul ce curgea șuvoaie pe jos. În acea trăsură se urcară Curta și Toria, plini de o voieșie nesperată, trași de Buzangiu, înhămat singur la căruciorul cu două roate, purtînd peste umeri o curea lată de piele; ham migălit cu argintărie nopti în șir, dublat cu catifea de culoare roșie, singura pată de culoare de altfel în acel alb imaculat dimprejur. Pînă și ceasul mare, atîrnat acum de gîtul său, bătea secundele și minutele cu niște limbi curioase și albe, iar aerul tremura din pricina iuțelii de morișcă cu care se învîrteau. Ajunseseră la Ghideon. La poarta bisericii, părintele Ghideon îi aștepta împreună cu Landesman și cu tăietorii de lemne, acolo era și Saveta cu pruncul în brațe, semănînd cu Maica Precista; totul în jur plutea într-un abur alb, din care galben era numai Landesman din cap pînă-n picioare, cu ochii neobișnuit de mari, în care mișunau viermi. Din cînd în cînd, Landesman își ducea o mîină la ochi, ca și cum ar fi vrut să-i șteargă, și cîteva clipe ochii îi rămîneau limpezi ca niște globuri de cristal. Drumul pînă la altar era presărat cu milioane de flori de pădure; înotau în florile albe, și Curta avu sentimentul că aceea reîntîlnire cu sufletul lui și cu Toria e de o frumusețe fără seamăn, și ca să nu-i simtă nimeni emoția, se strînse și mai tare de brațul Toriei, mișcată și ea de tot ce vedea. Martori, de o parte și de alta, erau Pîntică și Buzangiu, zîmbitori și fericiți în

încăperea aceea a bisericii, și nimeni nu se miră cînd din balconul de sus se auziră tăietorii de lemne cîntînd în cor, cu voci grave, *Isaia dănuiește*. De la biserică, Buzangiu, pe cărări știute numai de el, îi duse cu viteza gândului în staulul unde își ținea porcii și animalele stăteau și ele în rînd ca la paradă, pînă ce urcară în coliba din mijloc, clădită pe picioare de lemn acum învelită și ea cu ceva alb. Rămași singuri, Curta și Toria se simțiră din nou stingheri; nu știau ce să facă și ce să-și spună, zgomotul de afară îi scăpă de stînjeneala lor, deschiseră ușa să vadă ce se întîmplă și rămaseră năucii: cu arma la ochi, Buzangiu începuse să-și împuște porcii unul după altul și dintr-o dată albul acela imculat se transformă într-un roșu aprins și pînă și Buzangiu căpătă culoarea singelui. Petre ar fi vrut să-l întrebe pe Buzangiu ce se întîmplase, dar în clipa aceea se trezi. Avu un moment de spaimă cînd se văzu în colțul de celulă culcat de-a lungul florilor galbene, acum rupte și lipsite de viață. Îl apucă o tristețe fără seamăn, își dădu seama că tot ce se întîmplase înainte nu fusese altceva decît un vis; cu greu reveni la realitate și reintrat în ea, începu să aștepte un semnal de afară, din partea lui Bikolski, rămas acolo sus să-i citească manuscrisul. Trecurse, fără îndoială, destul timp de cînd adormise; cerul se întunecase, nu mai lumina în încăpere decît becul puternic, acoperit cu plasă de sîrmă, și Petre, cuprins de îndoială, la gândul că Civilului ar fi putut să nu-i placă acel ultim capitol, se ridică de pe florile moarte și, ca să-i mai treacă timpul, începu să le arunce, una cîte una, în canalul ce mirosea și nici nu-și dădu seama cît timp se îndeletnicise cu aruncatul florilor, deoarece, de cîteva ori răsărise soarele în celulă și tot de atîtea ori dispăruse în spatele zăbrelelor. Nemaivînd ce face, înconjură celula în cerc, se lovi cu capul de fiecare colț al zidului și, în felul acesta reuși să numere cercurile imperfecte pe care le făcea cu pașii, dar pentru că erau prea multe, le uită curînd și luă numărătoarea de la capăt de cîteva ori, cu imensa grijă să însemne în minte fiecare cerc parcurs. Acum era

aproape sigur că Civilului nu-i plăcuse cartea, altfel de ce s-ar fi ferit să-i spună părerea despre ea? Curta ar fi preferat să fie condamnat la moarte, numai să știe că rîndurile lui au plăcut, dar ușa rămînea închisă, și prin ea nu pătrundeau decît țipete venite din cine știe ce latură a clădirii, țipete înfundate și lungi. Lui Petre îi erau indiferente; vie în el era numai cartea și dorința ca Civilul să vină să-i spună cîteva vorbe bune; scrisese afitia ani la rînd, își măcinase nervii și sănătatea, uitase de familie și de propria lui viață, totul fusese subordonat acelui chin al scrierii, și iată că acum, la suprema judecată, omul care adunase în biblioteca lui atîtea capodopere îi refuza dreptul de a se așeza și el cu manuscrisul în rafturile ticsite de spirite. Îi trecu prin cap să-l sugrume pe Civil îndată ce acesta avea să apară în ușă cu vestea ascunsă în dosul gurii lui strînse de nemulțumire și chiar se așează în spatele ușii, cu gînd să sară asupra dușmanului incapabil să-i înțeleagă truda nopților de chin. Coridorul rămînea însă în continuare pustiu și rar se auzeau pașii santinelei ce-și omora plictiseala străbătîndu-l înainte și înapoi. De neputință, începu să plîngă, și pentru că lacrimile i se adunau în palmele ținute sub bărbie, ca niște căușe, se apucă să stropească cu lichidul sărat pardoseala celei; din sărătura lacrimilor, florile de păpădie înfloriră din nou și această minune avu darul să-l liniștească pentru un timp, să-l bucure, uitînd de Civil.

Deodată, ușa se deschise fără nici o cheie, și Curta văzu în stînga dreptunghiului de metal niște buze vopsite în negru și niște unghii de aceeași culoare și abia la urmă, cînd făptura aceea își luă de la ochi batista cu chenarul negru, Petre își dădu seama că era sora Aneofița Anghel. Ar fi vrut s-o strîngă la piept de bucurie, dar n-avu timp, pași numeroși se distingeau cu claritate pe pardoseala de beton și printre ei Curta distinse mersul lui Bikolski: niște pași moi din cauza șireturilor de la indispensabili, aflate acum sub tălpile groase ale picioarelor și Curta se făcu mic în dosul ușii, așteptînd cu resemnare

verdictul. În locul unui chip aspru, nemulțumit, Curta văzu altceva, și din primul moment înțelese că acel capitol a aruncat asupra restului aureola scontată. Bikolski înlătură lumea adunată gură-cască la ușă, veni la el și-l îmbrățișă frățeste. Cheia se învîrți în broască, Bikolski cercetă prin gaura ei spațiul vizibil spre coridor, și cînd se convinsese că nu mai era nimeni, se întoarse spre Petre și, fericit, îl îmbrățișă din nou; Petre simți în acea îmbrățișare răsplata caldă de mult așteptată.

– Dragul meu, ai scris o carte exemplară, își începu Bikolski pledoaria, așezat și el pe florile de păpădie, acum de o mărime neobișnuită. Am dovedit o mare răbdare încărcat de atîtea griji și datorii, dar așteptarea n-a fost zadarnică. Nu întîmplător am cerut să-mi fie dat mie acest caz spre rezolvare; alții în locul meu te-ar fi lichidat demult, fără să stoarcă din tine lacrimile din aproape fiecare rînd citit. Ai scris o carte mare, dragul meu, ea își va găsi locul cuvenit în biblioteca mea, în acel raft unde de obicei așez tomurile cele mai apropiate de sufletul meu. Am întîrziat să-ți aduc vestea; temător pentru soarta rîndurilor tale, am fost obligat să întăresc paza și siguranța manuscriselor; iată, mîinile acestea au lucrat alături de muncitorii meniți, prin darul lor de constructori, să facă zidul-mai gros, ca să fiu sigur că nici focul, nici apa și nimeni pe lume nu va putea ajunge vreodată la averea mea. Această nevoie de absolută siguranță mi-au dat-o înseși rîndurile migălite pe sărăcăcioasele caiete de școală, și acum poți să fii fericit: niciodată acelor caiete nu li se mai poate întîmpla ceva. Și pentru că orice urmă de dușmănie dintre noi a dispărut, pot să-ți spun: am muncit luni de zile ca să aflu unde se găsesc exemplarele, am cheltuit o energie nebănuită pentru a intra în posesia lor. De aici trebuie să deduci, dragul meu, forța uriașă de care dispunem pentru a aduna cu grijă tot ce este prețios în materie de scris și sînt sigur că odată și odată se va găsi cineva care să aprecieze cum se cuvine acest efort de a veghea asupra oricărei valori spirituale. Am o singură rezervă și n-aș fi cîstit dacă nu ți-aș spune-o: capitolul cu sora Nana mi

se pare neîncheiat, ai dat, dragul meu, acolo dovadă de o autocenzură pe care n-o înțeleg; cititorul aștepta să se încheie altfel povestea după ce femeia și-a scos sutienul. Un suflet ales ar fi știut să răsplătească pînă la capăt acest gest de o frumusețe neasemuită. Crede-mă pe mine, sînt un cititor versat, știu ce trebuie și nu trebuie și n-ai nici un motiv să te cenzurezi; cui folosește această înjumătățire a adevărului? Trăim într-o lume în care adevărul se cere rostit pînă la capăt și cu curaj, istoria nu se face cu jumătăți de măsură și nici o literatură cu jumătăți de adevăr. Cititorul are nevoie să-și împlinească propriile dorințe, și eu am simțit această încheiere nedorită de eroi, ca pe ceva fals, sugrumat în fașă, și nu înțeleg de ce! Îți mai dau două zile să duci la capăt ceea ce n-ai făcut la timpul convenit, vreau ca lucrarea să fie completă, să nu sufere de nici o trunchiere.

Curta stătu pe gânduri; spusele lui Bikolski nu erau lipsite de adevăr, dar el nu-și putuse permite să adauge realității trăite nimic din fantezie, acesta și fusese motivul pentru care încheiase capitolul așa.

– Nu pot, domnule Civil, ar însemna să falsific realitatea. N-am adăugat în povestirea mea nimic în plus, nici o virgulă măcar, din ceea ce nu s-a întîmplat și aș considera o încălcare a principiilor care m-au condus la scrierea acestei cărți dacă aș interveni în ea cu neadevăruri.

– Dragul meu, realitatea este una și arta cu totul altceva; nu-i căderea mea să-ți dau lecții; eu mi-am exprimat o simplă părere de cititor, dar în adîncul sufletului simt nevoia continuării celui capitol, chiar dacă adevărul vieții ar avea de suferit. Și, pe urmă, ce importanță mai poate avea pentru dumneata, după ce nu vei mai fi, dacă ai spus sau n-ai spus adevărul integral? Adevărul este cel născut în conștiința cititorului, și eu, ca cititor, am nevoie de această completare. Te rog din suflet, fă ceea ce-ți cer; îți promit că mă voi revanșa; dacă vrei, își aranjez un sfîrșit ca între prieteni. Îl cunoști pe Buzangiu, știu că ține la dumneata și că ai prefera ca în momentele grele să fie alături.

Stă în puterea mea să-l ai în apropiere, pot face chiar ca legătura dintre el și tine să fie directă, să te unească pentru totdeauna.

Curta nu știa ce să zică, în fond, cerința lui Bikolski nu era prea mare, nu era strigătoare la cer; starea euforică în care se afla datorită elogiilor îl făcu să cedeze și, sub ochii înlăcrimați ai acelui cititor ales, termină capitolul în viziunea cerută. De bucurie, Cîvilul îl sărută pe amîndoi obrajii, fericit.

– Acum te las, dragul meu, e cazul să te odihnești; la răsăritul soarelui o să ne întîlnim din nou și îți promit că totul ca fi foarte ușor.

Civilul plecă și Curta eliberat de curiozitatea care îl măcinase pînă atunci, începu să se plimbe prin încăpere și avea senzația că încăperea nu mai era o celulă strîmtă, ci un spațiu imens, în care putea să pășească în voie, fără să facă mereu sînga-mprejur. Mergea înainte, nu se temea că va fi oprit, cu spatele drept; nu-l apăsă povara răspunderii grelei sale munci; munca era acum împlinită.

De undeva din eter se auzi un clopoțel; era un clopoțel de argint. La îndemnul lui, Curta făcu cale-ntoarsă spre acel loc de unde plecase, și cînd văzu din depărtare florile de păpădie, se bucură; din clipa aceea, refuză să-și asculte pașii, nu o mai luă razna, ca la început, prin spații care în afară de oboseală nu-i mai aduceau nimic în plus. Odată acest drum încheiat, se simți din nou obosit și plictisit de toți și de toate, sub ochiul treaz al becului din tavan, se așeză buburez în colțul camerei și adormi din nou.

În ușa cabanei, acoperită cu șindrilă, Toria plîngea privind priveliștea aceea îngrozitoare; totul mirosea în jur a sînge și a scîrnă, animalele care mai rămăseseră în viață intuiau tragicul sfîrșit și, de teamă, făceau pe ele; se înghesuiseră într-un colț al saivanului, cu spatele la Buzangiu, voiau să întîmpine moartea cu spatele, dar el întorcea fiecare porc cu fața spre el, încărca arma cu calm și apoi lovea direct între ochi; animalul ucis se întindea pe pămîntul roșu, într-o ultimă zvîcnire, cu ochii larg

deschiși spre omul care îi hrănise atîta timp, și acum din cîștie ce pornire, îi ura fără sens. Curta o prinse pe Toria de mînă, o trase în interior pe finul cu miros de coada-șoricelului; tremura, dar toate încercările de a o liniști se dovediseră zadarnice; el înțelese că șederea acolo nu-i făcea decît rău și atunci hotărî să plece din acel loc. Afară nu se mai auzea nici un guițat, nu mai văzură urme de porci, în schimb un cazan enorm, alb, cu gura undeva spre cerul înalt, clocotea deasupra unui foc uriaș, și sus, pe o scară rezemată de peretele de metal al cazanului, Buzangiu învîrtea în fiertura ce bolborosea cu o lingură imensă; bineînțeles, înălțimea lui crescuse pe măsura căldării cu lăuntruri de prăpăstie. Nu mai era trist; dimpotrivă, rîdea cu toată gura și nici nu-i păsa cînd îi văzu dispărînd după tufișurile albe la vîrf și roșii spre rădăcină, din pricina singelui care se scrusese.

Buzangiu făcea săpun; amestecul de grăsime și sodă caustică împînzise aerul cu o miroznă dulceagă de putreziciune și multă vreme cei doi fugiră, urmăriți de acel miros și de cîntecul de om nebun al lui Buzangiu. Cel mai bun ascunziș era ostrovul lupilor, acolo aveau să scape de coșmarul la care îi făcuse martori Buzangiu, și într-adevăr, în acel loc plin de flori, aerul era pur, un aer cum nu mai respiraseră de mult. Curta, ținînd-o pe Toria de mînă, se opri în mijlocul florilor proaspete și o culcă lîngă el, dorind s-o iubească. Zgomotele unei mulțimi îl făcură însă atent, și în curînd, Curta văzu trecînd pe la picioarele lor, în rînduri strînse, sute de oameni, cu pancarde uriașe, pe care erau scrise cuvinte identice celor pe care le scandau în marșul lor continuu.

„Voi de ce nu strigați, mă?“ auzi Curta o voce lîngă el; era o voce cunoscută cu un ușor accent străin, o voce pe care o mai auzise undeva, demult, tare demult, și, curios fiind să ghicească a cui era, fu mai puțin receptiv la tonul imperativ al acelei voci, nu-i dădu ascultare, cu toate că Toria îl ruga cu lacrimi în ochi să strige ceea ce îi cerea bărbatul necunoscut. Întreaga

coroană, ale cărei cap și coadă nu se vedeau, se oprise acolo, în fața lor, cu chipurile amenințătoare, și vocea cunoscută se auzi din nou, rostind cuvântul „trădător”; Curta nu putu striga și nici îndeplini dorința acelui om; era curios să afle cine e, era convins că-l cunoscuse din moment ce vocea îi suna atât de familiar...

„Nu-și iubește țara, nu vrea să strige *trăiască*”, se auzi din nou aceea voce, de data asta furioasă. Curta zîmbea, ar fi vrut să spună că toată viața strigase acele cuvinte, pentru ele suferise atât de mult și fusese scos din rîndul celor vii, dar ceva îl împiedica să vorbească, vocea acelui om, aplecat acum asupra lui cu un ciomag noduros, și poate, mai presus de aceea voce, însăși bucuria cuvintelor ce i se cereau a fi spuse; niciodată nu auzise un număr atât de mare de oameni strigînd propria lui dragoste de țară, această bucurie îi paralizase graiul și zîmbea ca un tont în loc să se supună îndemnului manifestanților și mai ales al Toriei, singura care intuia pericolul nesupunerii. În ultima clipă, își aduse aminte; între timp, omul se schimbase la față, părul i se albise și se rărise, numai șireturile indispensabilelor atîneau la fel ca atunci, în vremea cînd îl cunoscuse; dacă n-ar fi fost atent la toate acele amănunte n-ar mai fi trebuit să primească lovitura în moalele capului. Curta nu mai înțelegea nimic, vruse să-l întrebe de ce îl loviseră tocmai pe el, el care simțise cu toată ființa sa acele cuvinte, care supraviețuise datorită lor și militase pentru ele, dar nu mai avu timp să reflecteze în continuare, a doua lovitură fu cu mult mai puternică și se trezi din nou acolo, în celulă, cu trupul acoperit de sudoarea rece a visului. Fu fericit că totul fusese doar o simplă vedenie dar îi păru rău că de lîngă el dispăruseră Toria și mîna ei caldă; nu avu nici acum timp să se gîndească la visul lui; ușa grea, de metal, se deschise din nou și o văzu pe sora Aneofița îmbrăcată în maică, cu capul plecat spre pieptul înveșmîntat în alb, și după unghiile mîinilor împreunate pe piept înțelese că și buzele aveau aceeași culoare și se ridică,

intuind marea clipă. În spatele ei venea Buzangiu, îmbrăcat ca un simplu soldat, cine știe din ce motive slăbit pînă la desfigurare, și Curta își zise că de vină era acel acoperiș de casă pe care nu reușise încă să-l termine; se apropie de el să-l încurajeze, să-l roage să aibă puțină răbdare, că-l va ajuta să cîștige cei trei mii de lei atît de necesari. Sora Aneofița vru să-i dea o carte mică, cu copertile negre; un fel de Biblie în miniatură, dar Curta zîmbi, nu vru s-o sărute, el nu credea în izbăvirea sufletului, în acest ultim moment nu-și făcea iluzii dacă nu-și făcuse toată viața, dar îi păru rău pînă la urmă de acest refuz brutal, n-avea dreptul s-o supere pe maică după ce ea se ostenise să vină pînă la el. Cineva din spatele lui Buzangiu dădu un semnal, Curta se ridică de la locul lui, își scutură hainele de petalele galbene, își întinse genunchii pantalonilor, mototoliți din pricina poziției în care dormise, își umezi podul unei palme cu salivă, ca să-i îndrepte și să se bucure că pînă la urmă reuși.

Coridorul lung era luminat puternic, Curta pășea între maica Aneofița și Buzangiu, amîndoi îl țineau de subțiori; pe șoptite, îi mărturisi sorei Anghel că îi pare rău, că gîndurile multe nu-i lăsaseră timp s-o bucure așa cum ar fi dorit ea, în definitiv nu s-ar fi despicat pămîntul în două pentru atîta lucru. La spusele lui, sora începu să ridă, și rîdea fără să-i pese că în spatele lor erau ațiția oameni, apoi rîsul ei se transformă în plîns, cînd în apropiere se văzu o ușă deschisă, o ușă grea din beton armat, groasă de o jumătate de metru, iar în spatele ei, făcînd o reverență stătea Bikolski, îmbrăcat în mantie de universitar.

Încăperea era imensă, ca o curte, pe pereți erau sute de rafturi, pe ele mii de cărți legate în piele, unele în cîteva volume, și în apropierea fiecăruia cîte o statueta de ceară reprezenta bustul autorului. Pe un raft, chiar la intrare, își zări caietele, legate și ele frumos; erau șase, Curta avu o tresărire observînd că bustul lui nu se află acolo, lîngă celelalte. Bikolski îi citi gîndurile și-i spuse că totul se va aranja, că bustul lui va

apărea în curînd la locul convenit și Curta se bucură și se liniște. Însoțitorii rămăseseră undeva lîngă ușa, și Curta se îndreptă spre capătul încăperii uriașe, plină de manuscrise. Se opriră în apropierea unui perete de beton; pe acel perete, nu erau rafturi, nu se vedeau decît mici găuri roșii, împrăștiate la întîmplare. Petre nu pricepu ce sînt acele mușcături din zid, dar nici nu-și pierdu prea multă vreme cu ele. Între el și cei rămași la ușa, distanța era mare. Petre îl văzu pe Buzangiu printre ceilalți soldați și se miră, neînțelegînd de ce erau șapte, cînd Buzangiu singur ar fi fost suficient. Panica de pe fața prietenului său îl îngrijoră, era sigur că Buzangiu n-are să fie în stare să ochească cum trebuie, cu siguranța cu care își omorîse porcii, și atunci începu să-l îmbărbăteze, să-i dea curaj, strigă la el de cîteva ori cu reproș, îl certă pentru lașitatea lui, și atunci Buzangiu, se înfipse mai bine pe picioare, își săltă chipiul spre ceafă, ca să nu-l stînjenească la ochire, și, pentru că Petre tot nu era sigur de el, înaintă doi pași spre stînga și-l rugă pe Civil să se țină de cuvînt. Îi promisese că avea să-l lase doar cu prietenul său, și Civilul, după un timp de gîndire, se declară de acord, cu toate că nu era prea satisfăcut de această perspectivă. Își manifestă chiar îngrijorarea față de Curta, argumentîndu-i posibilitatea unui eșec, Buzangiu își ieșise din mînă, el n-avea dreptul să rateze o asemenea operație de răspundere, și numai cînd Curta îl amenință că-și va lua manuscrisele înapoi, că va tăia acea corectură introdusă ulterior, Civilul se îmbună și printr-un gest autoritar îi înlătură pe ceilalți șase. Rămăs singur, Buzangiu puse arma la umăr. „Hai prietene, dă-i drumul, ai și tu nevoie de un acoperiș de casă” îi spuse Petre, și Buzangiu, curajos se legă la ochi cu o cîrpă neagră, întinse arma înainte și, fără să ochească, trase cu siguranța de totdeauna. Curta simți cum sar petalele galbene din floarea de la piept și fu fericit că Buzangiu, în sfîrșit, își atînsese ținta.

Împușcătura îl trezi pe Curta de-a binelea; asudase cu toate că afară era frig și cînd se ridică de pe piatră îl văzu în față pe

Buzangiu cu arma la ochi și a doua împușcătură aproape-i sparse timpanele.

– Dacă nu veneam la timp, te sfișiau, îi spuse Gavra. Cine dracu! te-a adus aici și mai ales ce te-a apucat să dormi? îi reproșă el. Îl luă de braț fără nici o delicatete, și-l duse la căruciorul aflat în apropierea celor două stînci. Ar trebui lăsate fiarele astea să-și ducă viața lor, spuse Gavra pentru el, și Buzangiu, la această remarcă, se uită spre Curta, ca și cum ar fi vrut să se scuze în fața lui pentru cele două focuri trase în aer, ca să sperie animalele, care se apropiaseră prea mult de omul adormit.

– Gavra, am visat ceva foarte straniu, bolmoji Petre cînd ajunseră în drum.

– Dacă întîrziem o jumătate de oră n-ai mai fi visat, te asigur, credeam că ai să mergi pînă la tăietorii de lemne, dar... Domnule, ești o figură... Buzangiule, să nu le mai aduci de mîncare, auzi? Poate veni un om străin în acest loc și...

– Sînt lupii lui Petre, nu m-ating de ei, spuse Buzangiu, cu toate că, dacă era după mine, demult aș fi făcut din blănilor lor o mesadă clasa întîii...

– Gavra, am visat ceva straniu, repetă Curta cu gîndul la ale lui.

– Dacă ai visat-o pe nevastă-ta e în ordine, a dat telefon că va veni pe-aici. Sora Nana a vorbit cu ea.

– Toria? întrebă Curta, speriat de această veste, care ar fi trebuit să-l bucure.

Căruciorul cu roțile de cauciuc nu făcea zgomot pe pietrișul drumului și Buzangiu, înhămat la el, trăgea fără un efort deosebit; butoaiile de mîncare pentru porci erau incomparabil mai grele, ce făcea acum era o simplă joacă.

Petre nu-și aducea aminte să mai fi avut vreodată asemenea vis. aștepta vise într-un singur vis, despărțite clar și cu precizie, din moment ce și acum le putea delimita perfect oboseala fusese de vină, se încrezuse prea mult în forțele lor și ele îl

păcăliseră; oricum era bucuros că prietenii îi veniseră în întâmpinare și nu-l lăsaseră singur.

– A primit Pentică scrisoare de la Calafat Opincă, zice că-l așteaptă să vină acasă, spuse Buzangiu, oprindu-se pentru o clipă să-și aprindă o țigară.

Curta, nepricepînd la început cine era acest Calafat Opincă, își aduse aminte treptat de el și, pe măsură ce memoria căuta să localizeze exact rostul acestui Calafat Oprincă în existența lui Pentică, visul se alunga singur, și pînă la urmă starea de neliniște pricinuită de el îi dispăru cu totul.

– Înseamnă că Pentică va pleca, se simți dator să spună Petre.

Buzangiu înclină din cap, în gură-avea o țigară. Era o veste plăcută; Petre inspiră puternic aerul în piept, scrisoarea lui Calafat nu putuse veni decît din satul lui, și asta însemna că Opincă era acasă la ai săi, împreună cu ceilalți. Bucuria îl învioră, Curta ceru o țigară, și Buzangiu îi oferă una din pachetul ținut cu sfințenie într-un anumit buzunar al vestei, un pachet de Camel cu care își trata numai prietenii aleși și oaspeții de seamă; altfel, fuma simple Mărășești, mai ieftine și la îndemînă.

– Eram sigur că vestea are să te facă fericit, spuse Gavra, care mergea alături de el, cu mîinile în buzunare și cu fularul legat în jurul gîtului, de teamă să nu răcească. Poate asta te va face să-ți duci la capăt cartea, Petre, de fapt ar fi cazul să te cam cari și tu, îți ajunge... Astăzi a sosit un lot de medicamente noi; printre ele e unul – cicloserină se cheamă, se pare că-i foarte eficientă, după spusele lui Ciclovan. Numai că Ciclovan, cred eu, n-are de unde ști cît de eficientă e; nu a-ncercat-o pe pielea lui și nici altcineva din țară... Cobai, asta sîntem, dar nu-i nimic; dacă avem șansa să ne facem bine, nu ne dăm înapoi, mergem pe mîna lor, important este să scăpăm de aici cît mai repede cu putință.

– Medicamentele nu sînt pentru mine, nu mă pot ajuta cu nimic, comentă Curta, gîndindu-se totuși la posibilitatea de a

intra și el în posesia acelor medicamente minune, cum spusese Ciclovăn.

– De ce să nu fie, frate-meu, de ce să nu fie?... Sau îți închipui că ești pe vremea lui Morăscu... A apus vremea aia, Petre... Din păcate, noi cei de aici ne dăm foarte puțin seama ce se petrece jos. În orice caz, Băltescu este acela care stabilește prioritățile, nu Stamate; de altfel, Stamate a și spus că nu se va amesteca în distribuirea lor.

– Dacă lui îi dă, de ce să se amestece... Cel puțin Morăscu se amesteca, și pentru el, și pentru alții... Stamate nu se preocupă decît de el, restul – medicii, de-ai-a-s medici, se băgă în vorbă Buzangiu. Eu să-mi vînd porcii și mă cărăbănesc. Dacă și eu m-am plictisit aici, înseamnă...

– Stai, Buzangiule, simt nevoia să merg pe jos, m-a prins frigul – și după ce căruciorul se opri în mijlocul drumului, Petre se dădu jos și merse pe lîngă Buzangiu, între acesta și Gavra. Am să mă apuc de scris, frate Gavra, poate chiar de mîine, sau dacă nu pot, de poimîine; dacă stau bine și mă gîndesc, nici n-aș mai avea prea mult, un capitol, două, poate trei, unul dintre ele este însă al dracului de complicat...

Gavra lovi cu vîrful pantofului o piatră ivită în cale; luna lumina ca ziua, așa că Petre putu vedea pînă și traiectoria pietrei spre bradul de pe partea stîngă a drumului.

– Î-a otrăvit pisicile Ceciliei Craiu... El lă-a otrăvit, îl turnă Buzangiu pe Gavra.

– Nu mă lăsau să dorm noaptea... Le-am dat stricnină cu carne de pește, să le fi văzut cum țopăiau, spuse Gavra vînd să fie vesel. Demult le pîndesc, n-au nici un Dumnezeu, s-au înmulțit ca șobolanii. Cînd îmi era lumea mai dragă, mă trezeam cu cîte una în pat; coborau pe la mine ca să intre pe fereastră la bucătărie... Eradicare, conchise el și lovi altă piatră ivită în drum... Petre, am vrut să-ți spun; poate pe la sfîrșitul anului voi pleca și eu... Nu mai am ce căuta aici. Dacă de atîta vreme nu m-am vindecat complet, înseamnă că nu-mi face bine nici

muntele, nici atmosfera... Dacă o să ai greutate la tine, acolo în orașul de jos, mută-te la noi, între mineri, viața este alta, mai simplă, poate mai dură dar croită pe alt făgaș... Tu ai nevoie de ajutor, Petre, și atîta cît pot, sînt gata să ți-l dau. Mă auzi sau unde ești cu capul?...

– Mă gîndeam la vis, un vis ciudat, frate Gavra, cu atît mai ciudat cu cît nu prea am obiceiul să visez, sau poate visez și uit, pe cînd visul ăsta...

– Dă-l dracului de vis... Oboseală, atîta tot...

Pădurea foșnea din nou, se pornise vîntul, și printre crengile dese, luna abia se vedea, tăiată în felii, luînd forma locurilor prin care trecea, și era tremurătoare și fragilă ca o floare de păpădie.

Ziua sorocita sosise; ultimele controale dovedeau că Pantică poate părăsi sanatoriul, în ciuda celor cîteva locuri *moi* descoperite de Ciclován în ultimul moment în lobul superior al plămînului stîng. Dar între starea în care sosise și cea cu care pleca era o deosebire ca între cer și pămînt. Pantică se putea socoti un om sănătos, după chip așa și arăta; se îngrășase cu cîteva kilograme, niciodată nu avusese pe el o asemenea rezervă de grăsime; își demonstra sănătatea și bunăvoința lăuntrică, arătînd tuturor pîntecul ridicat și cureaua pantalonilor ajunsă la ultima gaură. Odată sorocită ziua plecării, Pantică nu se mai simți în apele lui; își pierduse siguranța de sine și alerga năuc de la o cameră la alta să-și mărturisească bucuria, dar bucuria sa acum, în momentul plecării, nu era mare. Se obișnuise aici sus, în spațiul acesta limitat pe care îl cunoștea acum cum își cunoștea buzunarele. Lumea din afară, în care nu mai pășise de mult, îi era străină și îi provoca o teamă nelămurită. Sora Nana îi făcuse cadou un pulover bărbătesc, unul dintre puloverele rămase amintire de la tatăl ei, și nu se feri să-i spună că

împletitura aceea de lînă are pentru ea o valoare afectivă imensă și că o dăruiește din dragoste și stimă față de el, pacientul care le dăduse cele mai puține probleme. Auzise și Cecilia Craiu de plecare lui, era bucuroasă de această plecare, și ca să nu fie mai prejos, îi oferi lui Pantică un geamantan de piele; un geamantan aproape nou, cu trei închizători de metal galben și cu două curele trecute prin chingi, ca valiza să țină la greutate. Cecilia nu mai avea ce să facă cu geamantanele cu care sosise, știa foarte bine că nu mai avea unde să plece, locul ei era pentru totdeauna acolo; ajunsese la treizeci și cinci de kilograme, dar, spre mirarea celor din jur și mai ales a medicilor, această greutate n-o împiedica să se agite vioaie pe coridoare în capotul ei de mătase naturală chinezească, argintiu, cu flori albastre. Pentru soția lui Pantică, Cecilia îi dăduse cîteva cămăși de noapte, și Ștefan primise darurile nu fără strîngere de inimă; într-un fel, cadourile Ceciliei semănau a testament, voia să-l materializeze cît se mai afla încă în viață și făcea acest lucru fără să dramatizeze, dimpotrivă, cu veselie chiar; bucuria ei era sinceră, de parcă și-ar fi pregătit valiza mare pentru propria ei călătorie.

În atîția ani de ședere, Pantică, nu mai rămăsese cu nimic, dar în clipa cînd apăru – de data asta, fără să-i fie mai teamă că va fi izgonit pe ușă – Petre văzu în fața lui un bărbat elegant, cu un costum la două rînduri, cravată cu picățele; parcă o mai văzuse undeva, da, nu greșea, era cravata lui Ciclovan, cu pantofi cu vîrful ascuțit, pantofi de lac, după cum străluceau și după felul neobișnuit cum călca Pantică în ei. Curta n-avea ce să-i dăruiască, lucrurile lui se împutinaseră peste măsură, în schimb, avea negrișorii lui Morăscu înfiți pe insula lor de scoată de stejar, acoperită cu stofă verde și după ce privi darul acolo, în fundul dulapului, Curta renunță; nu era zgîrcit și nu zgîrcenia îl făcuse să revină asupra intenției sale, ci altceva; acest altceva era însuși Morăscu, prezent în sîrmele acelea galbene, în arniciul de culoare neagră, și cu toate că vru la ur

moment dat să turtească făpturile fragile cu palma, își luă gîndul de la această răzbunare, se întoarse din dosul perdelei și ridică din umeri.

– Petre, poate nu mă crezi, mi-e teamă să plec de aici... Mă crezi? întrebă el copilărește. Fiindcă se simțea stînjedit în costumul lui Forgaș, al celui Forgaș de pe vremea cînd avea burtă, Pintică își scoase haina și, cu grijă, înlătură sîrma de la umărul drept, acolo unde avusese operația; sîrma i-o pusese Buzangiu, ca să nu se vadă umărul strîmb din pricina nepriceperii lui Băltescu. „U“-ul acela din sîrmă, prins de vata umărului și de mîneacă, îl arăta drept, deși nu era; Ștefan aruncă sîrma peste balcon și se așeză pe scaunul de lîngă masă; nu-i conveni nici scaunul, și atunci se lăsă pe marginea patului, lîngă Curta. Caietul cu ultimul capitol era început; un sfert de pagină se umpluse cu scrisul lui mărunt, bine aplecat spre dreapta. Curta îl închise și-l așeză la marginea dinspre perete a patului, ca nu cumva Pintică să-i răsucească din greșeală foile. Într-adevăr, neavînd caietul la îndemînă, Pintică luă colțul unui cearceaf și începu să-l învîrtă pe degetul arătător. Se jucă în acest fel multă vreme pînă să fie în stare să scoată un cuvînt.

– M-am obișnuit, frate Petre, cu lumea asta de aici, sînt ca un animal adus pe lume în cușca lui, cușcă strîmtă, dar obișnuința este mai puternică decît viața atît de incomodă din ea. Știu, spun prostii, acolo jos este atîta nevoie de noi, au cheltuit mulți bani ca să ne facem bine și dintr-o dată, această teamă de lume de... Copilul cred că nici nu mă cunoaște, nu știu în ce fel am să-mi găsească soția, cu toate că îmi scrie regulat și-mi spune că mă așteaptă, dar simt, Petre, doar tu m-ai învățat să citesc printre rînduri, vorbele ei sînt egale, putea foarte bine să le scrie oricui, unui străin de exemplu, nu i-a fost teamă să mi le scrie, ea mai spera să rămîn, dar eu acum trebuie să plec... Atît de mult am așteptat această clipă, dacă ai ști cît de mult... Cel mai dor are să-mi fie de tine, de umilintele la care m-ai supus din

cauza bolii; nu o dată mi-am zis că n-am să te iert pentru asta, și uite că te-am și iertat... Pentru mine ai fost întotdeauna un om ciudat, sucit mai bine zis, și de neînțeles... N-am să uit că fără tine eram demult în lumea dreptilor, tu m-ai ajutat așa cum nici un frate n-ar fi putut-o face, și după ce te-am văzut cum te-ai purtat și cu ceilalți, chiar cu Baci, mi-am dat seama că dorința asta a ta de a fi de folos când cineva e la necaz dispăre imediat ce omul se simte mai bine; așa ai procedat și cu mine, n-am priceput de ce m-ai părăsit după ce m-am însănătoșit, ca și cum nu ți-aș fi fost prieten... Tu ești făcut să ajuți pe alții la durere, să fii de partea lor, și la o adică să n-ai nevoie de sprijinul nimănui, ești un însingurat și un aiurit, asta am priceput și pentru asta nu m-am supărat niciodată pe tine. Mă ascuți, Petre?

Curta înclină din cap, îl asculta pe Pantică, dar în sinea sa era cu mintea la acel început, când venise în sanatoriu, și în timp ce prietenul lui îi făcea micile reproșuri, el se întoarse în urmă cu ani, la acele vremuri când într-adevăr îi fusese lui Pantică și altora de folos, și zilele acelea parcă nu erau deloc îndepărtate; totul se petrecuse cu puțin înainte, atât de proaspete îi erau în memorie. Scrisese în cartea lui despre ele, dar uite că Pantică îl lumina acum pe el din unghiul înțelegerii sale, și înțelegerea aceasta îi fusese străină. „Să ajuți și să nu simți nevoia ajutorului altora“. Numai că Pantică greșea și de data asta, și el avusese nevoie de el, nu o dată prezența lui acolo la ușă, îi făcuse bine, și fără ea, liniștea lui n-ar mai fi fost liniște...

– Adică, mă ascuți, Petre? Să nu faci cu mine pe prostul, să te prefaci că mă ascuți, și tu de fapt... Petre, atunci când a venit Calafat Opincă și cu ceilalți, ceva s-a întâmplat, eu știu că s-a întâmplat, dar eu nu mi-am dat seama și eram sigur că tu știai ce s-a întâmplat, tu și Forgaș, și nici unul, nici celălalt n-ați vrut să-mi spuneți... Sau poate nu s-a întâmplat nimic, numai eu vedeam întâmplarea aceea, adică vreau să zic că eu eram cu

capul în nori, nu voi... Și uite că de-atunci i-am scris mereu lui Opincă, și el nu mi-a scris, poate s-a supărat pe mine că nu l-am primit cum trebuie sau Dumnezeu știe de ce, și n-am vrut să plec pînă n-am primit această scrisoare și scrisoarea a venit de la el și acum înțeleg că poate atunci nu s-a petrecut nimic anormal și numai capul meu a văzut ceea ce în realitate n-a fost... Că nici nu știu, Petre, de ce m-am apropiat de tine, acum, că plec, trebuie să ți-o spun și pe asta; dacă nu te vedeam o zi, nu eram om; îmi făcusem un obicei să merg pe la bolnavi, fie la masă, fie prin camerele lor, și atunci cînd te înjurau, eu îți luam apărarea și eram fericit cînd puteam s-o fac, socotind că așa te răsplătesc pentru tot sacrificiul tău... Și la Baciul am fost, și nu o dată, de mai multe ori am fost, cu Gavra, și să știi că într-o seară l-am amenințat că-l omor dacă mai scrie despre tine fel și fel de minciuni și să știi, Petre, că dacă nu te lăsa în pace îi și făceam felul; eu, cînd mă apucă pandaliile, sînt în stare de multe... Te-am crezut un om puternic, cu mult mai puternic decît mine, și am înțeles că ești puternic numai atunci cînd alții sînt slabi, așa cum am fost atunci cu boala, dar altfel cel care are mai mare nevoie de sprijin ești tu, nu eu, și dacă-mi pare rău că plec, îmi pare pentru că eu nu voi mai fi aici să-ți iau apărarea, să fiu de față cînd cîte unul pune împotriva ta la cale cine știe ce... Și-acum trebuie să plec, acolo jos nu mai am pe nimeni, tot ce-am avut – și bine, și rău – rămîne aici și cel mai mult îmi pare rău de tine și, dacă vrei să știi, de Buzangiu și de sora Nana... Că într-o zi cineva ți-a scos vorbe în legătură cu sora, cică ai stat închiși cîteva ceasuri în sala de radiologie, și acel cineva a zis că doar n-ai stat acolo de pomană, ar fi fost împotriva firii să stai de pomană; pentru că eram la plimbare și în doi, l-am pocnit pe Stamate direct între ochi, și la lovitura mea, el a zis doar atît: cum îmi permit să dau într-un intelectual? Și nu mi-a venit să-mi cred ochilor, a început să plîngă și să înjure, spunînd că asta a ajuns intelectualitatea, o bătaie de joc, și nu l-am putut

scoate din isteria asta muierească, pînă ce nu i-am mai dat una, atunci s-a trezit de-a binelea și mi-a întors spatele. Din ziua aceea, n-a mai stat de vorbă cu mine. Nici nu știu, Petre, de ce ți le spun toate astea, dar aș vrea să înțelegi că pentru tine n-a fost de-ajuns că te-ai izolat aici în sanatoriu; tu, chiar și aici, în lumea asta mică, te-ai izolat și mai mult și mi-e milă de singurătatea asta a voastră, a scriitorilor, de puțină dragoste de care vă bucurați... Uite, eu pot să-ți spun că toate nenorocirile pe care le-ai avut ți s-au tras de la invidia oamenilor că puteai să pui pe hîrtie ceea ce eu și alții nu puteam, din teama că cine știe, în caietele alea ale tale fiecare și-a găsit locul și a fost înfățișat altfel decît ar fi dorit el... Mulți te urau și-i dădeau dreptate lui Baci, ar fi dorit ca într-o bună zi să ți se piardă urma. Oamenii se fereau nu de Baci, ci de tine, pe tine nu te iubeau, nu pe el; scrisorile lui false îi deranjau mai puțin decît adevărul pe care-l puteai scrie despre ei. Că și atunci tovarășa Vanda, cînd a rămas împreună cu tipul ăla, de frica ta s-a dus la morgă, nu voia ca tu să afli cu ce se ocupă ea, doar și înainte de a veni tu tot cu asta se ocupa, și o făcea în camera ei, fără teamă; de la venirea ta a început frica și vina pentru tot ce s-a întîmplat nu socotea că-i revine ei, pentru că era o stricată, ci ție, care puteai s-o încondiezi în fel și chip... Deci, oamenilor le e teamă de tine, Petre, sau poate nu ați teamă de tine ca individ, cît de meseria ta, singura-care îi poate controla și chema la ordine la nevoie; această meserie ți-o invidiază și ți-o urăsc, fiindcă poate să scoată adevărul la lumină, și ei de adevăr n-au nevoie, ei doresc să fie lăsați în pace, să comande și să fie ascultați; dar tu nu știi ce-i aia să ascuți... Cea mai supărată dintre toate e sora Aneofita: în sinea ei tu ești un dușman personal, ești singurul bărbat cu care a încercat ceva și nu i-a reușit și nu o dată s-au lăudat că are să-ți plătească dragostea asta neîmpărtășită. Uite, aici nu te-am înțeles, pînă și eu, doar sînt bărbat; infirmierele astea sînt oameni, și noi la fel, dar cu tine întotdeauna în acești ani... Unii ziceau, cînd te vedeau

plimbându-te cu Isaac, că de fapt tu nu te ocupi cu muierile – iartă-mă că-ți spun așa – și oamenii nu înțelegeau cu cine ești, deoarece nu te-au putut prinde niciodată, și omul care nu e prins și despre care nu se știe mare lucru e superior celorlalți, și ceilalți te invidiau că și din acest punct de vedere le erai superior... Dacă nu te-aș fi cunoscut așa cum numai eu te știu, și eu aș fi fost înclinat să cred că ceva nu-i în ordine cu tine... Te superi, Petre, că ți le spun pe toate astea?...

– Nu mă supă, Ștefane, chiar te rog, nici nu știi cât de mult aș fi dorit să fi aflat ce-mi spui acum mai devreme, poate multe capitole din această carte ar fi fost altfel scrise...

– Într-un dosar al lui Morăscu – l-am văzut eu, cu ochii mei, sora Nana l-a băgat pe foc, ea mi l-a arătat – erau trecuți toți pacienții cu îndeletnicirile lor, și în dreptul tău era trecut așa: „cel mai periculos, deoarece nu s-a dat încă în vileag“; dacă te-ai fi culcat cu sora Aneofița sau cu alta, nu mai erai socotit periculos; în concepția lui erai periculos fiindcă nu știa ce faci, și numai la urmă, când afalt că tu îți petreci nopțile scriind, a trecut în continuarea celorlalte observații și un semn de întrebare și apoi cuvintele „Trebuie văzut dacă nu scrie ceva dușmănos“.

Curta zîmbi, povestirea lui Pintică îl interesa în cel mai înalt grad, era o retroproiecție a existenței sale în viziunea celorlalți pacienți, și de-a lungul ei se încruntase în cîteva rînduri, alteori surîsesse chiar.

Era limpede, Pintică își lua rămas bun; îi povestise totul, tot ce știuse și aflate despre el, lucruri importante sau mai puțin importante, intrase în amănunte, și asta nu pentru că le-ar fi considerat obligatorii pentru celălalt, ci din dorința de a mai întîrzia clipa aceea a despărțirii definitive, cu toate că Petre avea de gînd să-l însoțească pînă la gară; se înțelesese în acest sens cu Gavra, cu Buzangiu și cu Forgaș. Pintică nu știa nimic de această intenție, și Petre nu voia să i-o spună, s-ar fi dat în vileag, și Ștefan s-ar fi simțit ofensat înțelegînd că Petre era

interesat de plecarea lui, nu de ultimele mărturisiri, ținute ani în șir ascunse, ca pe o avuție pe care voia să i-o ofere acum ca un ultim cadou. Și privindu-l cu coada ochiului, Curta avu din nou senzația că prietenul său, deși se părea că terminase tot ce voise să spună mai zăbovea, dorind să întârzie momentul acela ce începuse să-l sperie, libertatea spre drumul de jos.

- N-am vrut să-ți spun, Petre dar pînă la urmă consider că am dreptul să mă amestec; de trei luni sora Nana a primit aprobarea să-și continue studiile, și ea a refuzat să plece, a refuzat din cauza ta, nu voia să te lase singur, nu voia să rămîi fără sprijinul ei. Ceva s-a întîmplat cu ea, poate atunci, în noaptea aceea cînd ați fost împreună - în fond, pe mine puțin mă interesează ce s-a întîmplat - dar de atunci, cînd vorbește de tine se simte la ea o căldură și o apropiere pe care nu o avea înainte și eu cred că n-are rost dacă nu ții la ea s-o faci să-și piardă vremea și posibilitatea de a studia; la urma urmei, nu mai e tînră, pentru ea fiecare zi contează și ar fi păcat, Petre... Cu nevasta iar nu te-am înțeles, nu te-am înțeles și te-am condamnat, nu trebuia să accepți să te desparti; despărțirea a însemnat pentru pacienți slăbiciunea ta, dorința de a ascunde ceva, de a te fofila, cum a zis atunci Morăscu, care știa și laptele pe care l-ai supt în pruncie. De ce-ai făcut-o, tu, care nu era zi să nu te gîndești la ea? Și te gîndeai, nu mă îndoiesc, chiar dacă nu ne spuneai nouă, aici știm unii despre alții mult mai multe și nu o dată te-am surprins în singurătatea ta cu ochii umezi și știam ce te doare și nu pricepeam de ce ai nevoie de această durere. Și cînd am priceput, în felul meu simplu, te-am urît; tu, care ai fost capabil de atîta generozitate cu alții, erai incapabil de căldură cu omul pe care-l iubeai, aveai nevoie de această suferință, ți-ai făcut-o cu mîna ta, dintr-o necesitate lăuntrică, considerai că numai această durere mare te va îndemna să-ți așterni suferința pe hîrtie, și eu care te-am urmărit, mi-am dat seama că așa a fost din clipa cînd n-am mai văzut în camera ta lumina stingîndu-se. Să nu-mi spui că dorința ta de a nu o

transforma în infirmieră, de a o feri de necazuri, te-au determinat să te porți așa cu mama propriului tău copil; durerea asta de care aveai nevoie, ce ți-a determinat și felul ăsta al tău de a fi, nu ți-o pot ierta. Prefer să-i spun durere și nu egoism, deși poate foarte bine le-ar sta acestor două cuvinte împreună, poate, ele să explice mai bine ceea ce eu acum nu pot explica, eu sînt un om mai simplu, Petre... Mă îmbărbătai pe mine în privința soției mele; să nu crezi că rîndurile alea cărora tu le-ai dat interpretarea liniștitoare pentru mine nu mi-au pus semne de întrebare asupra ta, mă linișteai pe mine și în același timp căutai neî liniști pentru tine și ai ajuns la ele și numai eu știu cît ți-a părut de rău. N-aș pleca cu inima împăcată dacă nu ți-aș spune, ca prieten, că ar fi bine să o chemi la tine, să vă recăsătoriți; am văzut-o nu o dată în oraș, cînd mă trimiteai cu cîte un bilet sau cînd mergeam la controale, la spitalul de jos; o făceam din proprie inițiativă, neîndemnat de nimeni, și mă duceam după ea ca un cățel, din dragoste și stimă pentru tine, eram un fel de Baci, dar în folosul tău, deoarece știam că după ce-ai luat această hotărîre te chinuia faptul că ea fusese de acord, și în capul tău sucit, acest acord l-ai pus pe seama încurcăturii ei cu cineva. Ei bine, nici vorbă n-a fost vreodată de așa ceva, ei, ăștia de aici, cu fitilele lor, din dorința oarbă de a te lovi, ți-au băgat în cap aceste presupuneri, știind că este singura poartă prin care pot pătrunde în sufletul tău ca să te distrugă... Să nu-mi spui mie că n-ai suferit și că n-ai dat crezare spuselor lor, dar cu toate astea, Toria a rămas aceeași Torie; eu îți spun, Pintică, prietenul tău, care am mers pînă acolo încît s-o urmăresc ca un sticlete oarecare și am făcut-o ca să verific acele spuse și să pot fi, la nevoie, martor că n-a fost așa. Nu o dată m-am pregătit să-ți spun, Doamne, de cîte ori am venit pînă la ușă cu această intenție, dar nu ți-am spus de frică, mă temeam de tine și nu voiam să-ți pierd prietenia, știam în clipele acelea că mai multă nevoie ai tu de mine decît eu de tine, și tu m-ai fi îndepărtat așa cum ți-ai îndepărtat propria nevestă, ca să suferi

și mai mult, ca să fii și mai singur. Acum mi-e totuna ce-ai să crezi, dar eram dator să-ți împărtășesc și aceste ultime lucruri. Și mai vreau să-ți spun că Gavra a pus ceva la cale împotriva lui Baci, nici eu nu știu ce, știu doar atât – de la sora Aneofița – că i-a furat tot ce avea strâns în dulap; dar nu acelea erau cele mai importante hîrtii; cele mai de valoare le-a ascuns în altă parte, dar unde le-a ascuns – numai el știe. Are porniri rele, indiferent că pornirile acestea își au izvorul în dragostea pentru semenii; nu crede în judecata semenilor, și atunci aplică judecata lui, și eu zic că nu e bine, Petre.

Curta se ridică din pat, afară se auzeau clopoștii de la gîtul calului înhămat la trăsură și știa că nu peste multă vreme Pintică are să fie chemat. Fără să spună ceva, se îmbracă. Era neliniștit; ultimele lucruri, într-adevăr, n-avuseseră darul să-l lase indiferent și atât povestea cu sora Nana, cît și presupunerile lui Pintică despre dragostea lui și a Toriei îl enervaseră peste măsură, noile vești despre Gavra aproape că nici nu le auzise, îi trecuseră pe lângă urechi.

– Petre, lasă-mă să te îmbrățișez, jos nu cred că am s-o pot face, dar Curta îl îndepărtă ușor, nu voia să fie îmbrățișat din moment ce avea de gînd să se ducă la gară.

– Lasă acum, avem timp, spuse el, și își legă grăbit șireturile de la pantofi.

Cînd coborî Pintică însoțit de Curta, Gavra și Forgaș – ultimii doi purtînd valizele grele, una din piele și alta din lemn – la balcoane se auziră aplauze și strigăte de ură; Pintică, răsucindu-se în toate părțile, făcea semne cu mîna; cei de la balcoane erau pacienții care nu aveau voie să părăsească încăperile, Pintică se despărțea de ei cu părere de rău, deși pe mulți nici nu-i cunoștea. La balconul Ceciliei Craiu se vedea halatul sorei Aneofița Anghel, ea era mesagerul Ceciliei; nu se simțise bine în acea dimineață.

– Spune să-ți pui fularul la gît, în tren e curent și nu mai ești obișnuit...

— O să mi-l pun, am unul în buzunar, răspunse Pantică și, ca să-i dovedească, flutură în fața sorei șalul scos din haină, dăruit de Cecilia în acest scop.

— Spune-i, soră, că o sărut și-i doresc sănătate, strigă Pantică, și roși la cele spuse; cuvintele veniseră de la sine, în acest moment se simțea mai apropiat de oameni decât se simțise viețuind cu ei, dar își deschisese sufletul în virtutea acestui moment solemn al despărțirii, fără să-și dea seama că sentimentalismul lui provoca la unele ferestre o reacție inversă decât cea dorită.

Scările intrării principale se umpluseră de pacienți; printre ei erau și Băltescu și Ciclovani; Băltescu se uita uimit la umărul drept al lui Pantică; nu știa ce are sub vatelină și de cîteva ori își șterse ochelarii. Ciclovani îi îndreptă cravata și, fără să observe nimeni, îi strecură în buzunar un plic de culoare neagră, confecționat în grabă în sala de radiologie; vîrîse în el cîteva sute de lei, drumul pînă în Moldova era lung și știa că Pantică, în afară de foaia de drum, n-are la el lețcaie, pensia rămînînd în întregime soției.

— Ștefane, să nu te dedai la abuzuri, taure ce ești, pondere băiatule, în toate, altfel ne vedem iar aici și tu ești cazul acela irecuperabil cu care mi-am obținut doctoratul și n-aș vrea să mi se ia titlul înapoi, glumi Ciclovani, și fața lui mare și bîrboasă nu mai avea acum nimic impunător, ochii sprîncenați se umeziră, în timp ce mîinile pîroase, ca de maimuță, îi tremurau, ca atunci cînd obligat de împrejurări trebuise să opereze mîna a doua alături de Băltescu. Sora Nana stătea mai în spate, acoperită de mulțimea de pacienți. Pantică o căută din priviri, dar nu dădu de ea; își luase rămas bun cu o seară înainte, asta fusese rugămintea sorei, totuși Pantică ar fi vrut s-o vadă. Sora se strecurase pe ușa de la intrare și, singură, în laborator, își băgase un ochi în lentila microscopului, în timp ce celălalt, închis, strivea sub pleoape cine știe ce amaruri sau bucurii ivite în suflet.

Nu era loc și pentru surugiu, droșca n-avea decît patru locuri, cu cel de pe capră cu tot, și atunci Forgaș, cu un gest brutal, îl dădu jos pe electrician, însărcinat în ziua aceea să-l ducă pe Pintică la gară.

– Lasă, mă, eu avut la viața mea mai mulți cai pe mînă, du-te că aduc eu asta înapoi, eu, Forgaș, călătorit și umblat cu trăsura la viața mea.

Electricianul perplex, cu ochii la Băltescu, nici nu simți cum biciul îi fusese smuls din mînă; la îndemnul lui Forgaș, calul cu cei patru porni pe drumul cu piatră albă. Buzangiu ținea valizele pe genunchi, era fericit că unul dintre cei aleși să-l conducă pe Pintică era el și scăpă o înjurătură printre dinți cînd văzu în spatele trăsurii pe Stamate alergînd cu o hîrtie în mînă.

– Talonul de mutare, Pintică, cotizația pe luna asta ți-o plătesc eu! strigă el din urmă.

Forgaș, cu toate că biciuia calul, nu putu să-l miște din loc; calul îl cunoștea pe Stamate mai bine, de cînd îl ducea regulat cu cotizațiile la oraș, și nu porni decît atunci cînd Stamate veni la el și-l bătu prietenește pe bot. Drum bun, Pintică, mai strigă Stamate, și calul, simțînd că e liber, porni la trap mărunt spre poarta sanatoriului.

În spate se mai vedea doar halatul sorei Nana; după ce trăsura apucase pe drumul spre gară, ieșise pe scările sanatoriului și stătea singură, cu mîinile vîrite în buzunarul mare al halatului, Pintică îi făcu un ultim semn de adio; intenționase să coboare și să alerge la ea, dar Gavra îl prinse de mînă ca într-un clește și el, neavînd încotro, se mulțumi să agite fularul.

Forgaș cînta în limba lui un cîntec trist și ceilalți trei îl ascultau, respectîndu-i starea sufletească; n-avea voce, distincte nu erau decît două note, cea de jos și cea de sus, între ele rămînea un imens pustiu, dar Forgaș netulburat, continua să umple spațiul cu vocea lui spartă. Pintică era fericit că se poate gîndi la ale lui și privi în liniște, pe o parte și alta a drumului

sîrăbătut de sute și sute de ori. La ieșirea unei poteci din pădure, Pintică tresări: era poteca lui, poteca ce-i purta numele, se vedea că e emoționat la vederea acestui drum, singurul lucru care rămînea în urma sa, singurul de care își legase numele. Ar fi vrut să le spună celorlalți că atîta vreme cît va exista sanatoriul și în el vor fi internați bolnavi, acest drum va rămîne, transmis de la un pacient la altul, era propria lui continuare aici, în aceste locuri unde își petrecuse atîția ani. Ar fi vrut să oprească droșca, să meargă cîțiva pași pe poteca răcbroasă, ieșită din pădure ca o limbă cenușie, dar asta ar fi însemnat să-l oprească din cîntat pe Forgaș, să-i deranjeze pe ceilalți, și ceilalți l-ar fi luat de bună seamă în rîs. Multă vreme Pintică se agită pe capră, neștiind ce să facă.

Forgaș ajunsese la sfîrșitul cîntecului și vru să marcheze acest lucru printr-un do de sus; la țipătul lui, calul se poticni și se opri, nedumerit. Un însemn cu hăturile fu suficient ca să meargă mai departe. Forgaș tuși de cîteva ori, își trase răsufierea obosită și se șterse pe față cu batista lui albă, călcată proaspăt.

Ajunși în dreptul ostrovului lupilor, privirile tuturor se întoarseră într-acolo; nu se vedeau decît cele două stînci și oglinda pîrîiașului, mai mult ghicită printre bălării, o clipoceală plăcută se auzea pînă în drum, pesemne că în mijlocul pîrîiașului se oprise vreun ciot și învîrtecușurile apei scoteau acest susur, mîngîietor. Gavra privi insistent spre Curta și Buzangiu, și pentru că ei nu comentau în nici un fel trecerea prin acel loc, simți nevoia să facă o glumă.

— De la ei nu ți-ai luat rămas bun, Pintică, ar fi trebuit să te duci și să-i pupi în... Uite că ți-ai și tocit buzele de atîtea sărutări, iar obrații îți poartă urmele de ruj ale sorei Aneofița, ce mai sărut de...

— Ce-ai cu ea, e o fată atît de bună, îi luă apărarea Pintică, dar Gavra nu mai spuse nimic, își strînse buzele subțiri și rele, și în locul lor nu se mai văzu decît o linie aspră, inundată de perii bărbii nerase în acea zi.

– Te-ai făcut rău, domnu' Gavra, îndrăzni Buzangiu și mută valiza lângă picioare.

Acum că nu-l mai vedea nimeni, valizele nu mai contau și nici sacrificiul lui de a le ține pe picioare, și rămas numai cu valiza de piele primită de la Cecilia, o mîngie și o pipăi vreme îndelungată, dînd din cap cu părere de rău că nu primise el un asemenea cadou.

– Piele de bou sau de mînzat, nu-i de porc, uite ce pori mici are, numai de mînzat poate să fie, o avere, Pentică, ascultă ce-ți spun, sînt maestru la piei...

– O fi de măgar, Buzangiule, și tu nu-ți dai seama, n-ai avut de-a face decît cu porci și vite, cu măgari sfinți nu ți-a fost dat, asta este piele de măgar sfînt, ascultă ce-ți spun – și Gavra rîse, arătîndu-și dinții îngălbeniți din pricină tutunului. Uite, Pentică, cu plecarea ta mi-ai sugerat o idee, n-are rost să mai fac nici eu purici aici, spațiul ăsta gol și viața asta goală mă înnebunesc, și mai mult decît toate mă înnebunește blîndețea ta, blîndețe de fecioară...

– Acum ce-ai cu mine, mă invidiezi că plec sau îți pare rău că nu rămîn?

– Poate și una, și alta, în orice caz, cel mai mult va suferi Petre, amîndoi vă completați de minune, tu – blîndețea întruchipată, el – atotduhovnicescul înțelept, pe tine cel puțin, dacă te înțeapă unul, plîngi, adică demonstrezi că ești viu, el nici măcar nu tresare și, drept răspuns, este gata oricînd să mulțumească. Se vede că Biblia lui Ghideon n-a acționat numai asupra lui Landesman, ci și asupra lui, altfel, după fiecare palmă primită de la toți măgarii ăștia ce se consideră sfinți, n-ar fi întors și celălalt obraz.

– Degeaba spui, eu am avut un măgar cînd am fost mic, duceam cu el sacii la moară! se amestecă Buzangiu, avînd impresia că măgarul amintit trebuia să se refere neapărat la el.

– Taci, Buzangiule, acum mă refeream la alt măgar...

– Adică la mine, se simți dator să intervină Curta. Azi ești într-o dispoziție proastă, Gavra, ce s-a întâmplat cu tine?

– Mai nimic, un modest prilej de bilanț, acum, că-l ducem pe acest drum, pe care l-aș dori fără întoarcere pentru Pentică... Dracu știe de ce m-am împrietenit cu voi... Ce naiba oi fi găsit...

– Ceea ce îți lipsește ție, asta ai găsit la noi – și Petre își aprinse o Mărășească, să nu fie nevoit să-și ducă gîndul pînă la capăt, gînd care l-ar fi infuriat pe Gavra.

– Tot ce se poate, uite, la asta nu m-am gîndit...

– Mă, voi vorbe, cînd acolo murit mii de oameni, mă, de ce murit? Spune tu, Gavra, spune tu, ce trebuit să amestece în viața lor, de ce nu voie poporul să fache ce dorește el, că de aia popor și liber... Și voi vorbiți de lupi și de dracu', voi nu internaționaliști, voi burta asigurat și capu gol, unu cu plecatu, altu cu cărți așa care nu citește nimeni niciodată, Buzangiu cu porcii. Și numă la un pas murit unguri, mii și mii de oameni și fugit crema, crema fugit.

Și Forgaș, ca să nu fie nevoit să mai dea alte explicații, se apucă din nou de cîntat, de data asta cîntecul lui fiind și mai trist.

– De ce nu te-ai dus voluntar, Forgaș? Mergeai așa, înainte, cu găurile tale din plămîn, și scuipînd la fiecare pas sînge i-ai fi impresionat pe ruși în așa hal, încît le-ar fi curs lacrimi din ochi. Acolo a fost contrarevoluție, mă, și contrarevoluția trebuie stîrpită...

– Tu stîrpitură, nu revoluția, tu spui prostii, mă Gavra, tu, care ardelean și miner de la Petroșani, cum poți vorbi așa?...

– Vorbesc așa pentru că tu nu pricepi nimic, Forgaș, absolut nimic... Nu înțelegi că trăim într-un lagăr și cine ridică fruntea și nu se supune ordinului riscă să fie judecat pentru nesupunere. Din păcate, totul se uită și tu ar trebui să uiți, pentru asta nici nu mai am chef de nimic... Ne urlă iarna lupii la ușa și nimeni nu sare să-i împuște, omoară urșii vacile oamenilor... Unde-i Forgaș, cel pe care l-am știut eu? Unde-i, spune-mi, ca să alerg

să-i găsesc. Sper să nu zici că tu ești ăla, că-ți trag un picior în cur de nu te vezi...

– Eu nu ăla, eu altul, eu acum rămas altul și la mine dor de Forgaș ăla, dar Forgaș nu mai e, Forgaș murit demult, numa umbra de la el. Da de uitat nu poate uita Gavra, nu se poate atîta vreme cît Forgaș viu... Asta nu-i bine, lumea trebe schimbat, fiecare face la el acasă ce vrea...

– Că noi facem ce vrem, nu-i așa? Uite, și Curta face ce vrea... A scris acolo o nenorocită de carte și le e teamă că aruncă socialismul în aer, apăi slab socialism ăla care se teme de o carte și mai ales de unul ca Petre Curta... Ne-am pierdut profilul de oameni, asta e, ar fi cazul să ni-l recăpătăm, să luptăm pentru asta... Dar – vă întreb eu – cu cine?... Cu voi? Păi, aveți voi mutre de luptători?... Cel puțin Visalon luptă pentru pădurea lui, uite cum a crescut, spuse Gavra, arătînd spre dealul acoperit cu brazi crescuți acum la un stat de om... Uite, lupta lui se vede, dar a noastră... Pentru asta și vreau să plec, mi-e silă de sanatoriu și de aceleași mutre care ar face orice numai să pună mîna pe un gram de cicloserină... Mă duc la minierii mei și, cu toată diploma de inginer, miner simplu mă fac, să trag la cărbune pînă o ieși sufletul din mine și sufletul din pămîntul ăsta care-nu știu cum ne mai rabdă...

– Tu înrăit, Gavra, tu crezi cu răutate face dreptate, om rău, animal rău, nu om... Trebe gîndit și judecat, vremea trebe să schimbe, și ea schimbă, cere timp, asta-i, cere timp... Tu zici la mine „uită ce fost”; eu nu uit, asta fost bine, acum nimeni nu are curajul să leagă de ei, și conducătorii unguri umblă pe jos, învățat și ei să fie oameni... Preț scump plătit poporul, preț scump, Gavra, dar nu preț de pomană, știi asta... Popor cu demnitate, asta popor, nu lasă la el bate joc așa cu una cu două...

Ajunși la șosea, tăcură din nou; multele mașini și camioane îi stînjeneau, drumul nu mai era al lor și, cu toate că Forgaș își dăduse aere în privința obișnuinței lui de a umbla cu caii, acum

asuda din greu, încercînd să țină cît mai bine partea dreaptă a drumului.

Pintică deveni și el tot mai nervos, ceru chiar o țigară de la Curta, deși nu mai fumase de ani de zile; după primul fum se îngălbeni, și Gavra, supărat, îi luă țigara și o aruncă cît colo, mormăind și o înjurătură.

– N-ai ieșit bine din sanatoriu și te-ai și apucat de prostii, ia vezi, încă ești cu noi – și Pintică, cu mîna rămasă în aer, așa cum o ținuse înainte de a i se lua țigara, se uită la Gavra, cu teamă și reproș.

Gara era întesată de oameni; lăsaseră calul undeva pe o străduță lăturalnică, Gavra îi pusese cîteva brațe de fin în față, Buzangiu și Pintică înarmat fiecare cu o valiză prin spatele gării, ochiră un capăt de peron, și într-adevăr, acolo era lume mai puțină. Curta luă foaia de drum și se duse cu ea s-o vizeze, în timp ce Buzangiu, după ce îi atrase atenția lui Pintică să aibă grijă de valize ca de ochii din cap, plecă la un chioșc și se întoarse de acolo cu o pungă de dropsuri; asudase Buzangiu, cu toate că era obișnuit cu cumpărăturile; nu se simțea în apele lui în acea zi. Coadă la chioșc fusese foarte mare și nu l-ar fi deranjat coada, ci înjurăturile adresate unuia care mirosea a scîrnă, și Buzangiu știa foarte bine că cel vizat era el. Pintică, stînd între cele două valize, cu ochii la ele, privea totuși, din cînd în cînd, la mulțimea de oameni; cei mai mulți erau tineri cu rucsacurile în spate, unul avea chiar niște schiuri mici pe umăr și vînzoleala aceea, veselia lor, îl dezorientară cumplit. Nu fusese de ani și ani într-o gară, adică ultima oară fusese cînd venise la sanatoriu, dar atunci parcă poposisese în alt loc, în alt oraș, cu mult mai trist, peronul îi păruse pustiu. Doi tineri se uitară îndelung la hainele lui la două rînduri, cu umerii nefiresc de ridicați, și, după trecerea lor, Pintică își șterse transpirația de pe frunte, își scoase oglinjoara din buzunarul de sub reverul îngust și se uită, vrînd să înțeleagă pentru ce rîseseră cei doi. Pintică privi în jur să-l vadă pe Gavra, ar fi dorit să fie cu el;

dacă ar fi fost Gavra lîngă el, cei doi nu și-ar fi permis să se hlizească, dar acesta dispăruse, nu era de văzut, în zadar își rotea privirile Pintică în jur, chipul colțuros al minerului nu se zărea nicăieri. Buzangiu dispăruse și el, și Pintică, observînd la dreapta lui o mulțime de gură-cască, înțelese că Buzangiu și Gavra nu puteau fi decît acolo, se uitau la cele două cuști de metal în care Pintică, de unde se afla, nu putea ști ce anume adăpostesc.

Primul plecase la cuști Forgaș; erau doi urși în drum spre o grădină zoologică, și atît Gavra, cît și Buzangiu se uitau la animalele doborîte de căldură, cu boturile larg deschise, și cu limbile încărcate de o spumă verzuie. Cel mai mult îl atrăgea pe Gavra ursul din dreapta, un mascul, se vedea și după mărimea lui și a cuștii, aproape încă o dată cît cealaltă; ursul, urmărind oamenii impasibil, cu îngăduință, refuza bucățile de pîine pe care curioșii se înghesuiau să le arunce printre gratii, în ciuda protestelor unui paznic care se agita fără rost în fața mulțimii.

– Lăsați-le, lăsați-le, să nu rupă cumva cușca, striga paznicul.

La aceste amenințări, Gavra rîse, cu rîsul lui tăios; paznicul sau era tîmpit sau nu-și dădea seama că animalele încetaseră demult să mai fie niște fiare; erau doar cîte o masă de carne, acoperite de blana fiarelor de altădată; și lor că și costumul lui Pintică, blănurile le stăteau de împrumut... -

– Doi pușcat Forgaș ca ăsta, se laudă acesta, dar Gavra brusc înviorat la față părea atent la altceva.

– În ce viață i-ai împușcat, Forgaș, în care? ceru precizări Gavra. Ungurul se îmbufnă la acest afront și se duse cu un pas mai departe, ținându-și mîinile în buzunare și cercetînd ca un cunoscător labelle și dinții galbeni ai animalelor, ca să le stabilească vîrsta.

– Feriți, ferți, sînt sălbatici, oameni buni, să nu se întîmple ceva! urla paznicul înarmat cu un drug de fier și cu o geantă de piele la șold, din care răzbătea un miros crunt de putreziciune; era hrana pe ziua aceea pentru urși și el, neavînd unde s-o pună,

o purta cu el, și, pe unde se învîrtea, curioșii se dădeau în lături.

– Ce sălbatici, mă nene, pe cine vrei să duci? Ăștia sălbatici? spuse Gavra.

Luă o bucată de sârmă găsită pe jos, o îndreptă printre gratii, atinse botul ursului cu ea, și ursul, după ce-și miji ochii să vadă cine-l deranjează, primi zgârietura calm, fără măcar să-și închidă fălcile.

– Domnu... Tovarășu, lasă-l, tovarășe, lasă-l, ce-ai cu el, ce ți-a făcut Bubi? se adresă rugător paznicul.

La auzul numelui, Gavra rise din nou; rîdea cu hohote de numele ce semăna cu numele unei javre oarecare; se apucă din nou să zgîndăre botul ursului, de data asta cu răutate, și nu se lăsă pînă ce nasul negru și umed nu sîngeră, spre necazul paznicului, care înțelese că omu, acela își bătea joc nu de animal ci de el.

– Uite-ți fiara, uite cum tace și rabdă, fiară de circ, mai spuse Gavra; jocul lui continuă și ursul se făcu mic în cușca lui, din care nu putea nici să iasă, nici să se ascundă.

– Domnule tovarăș, dacă eu am să-ți sîngerez nasul, are să-ți placă? Ia să nu ți-l sîngerez, eu am animalele astea pe inventar, eu răspund de ele și trebuie să ajungă vii și sănătoase. Ai înțeles? Te rog să le lași în pace că altfel...

– Că altfel ce? spuse Gavra amenințător. Că altfel mă umpli de borș... Ai? Asta ai vrut să zici? Ei, ia încearcă – și Gavra se apropie de paznicul mărunț, cu pantalonii soioși și plini de umezeala ce curgea din tașca de piele.

Paznicul se dădu un pas înapoi și, fără să mai zică ceva, se așeză pe pămînt, la o margine a cuștii și ursul, căutînd parcă sprijin în el, se trase spre acel colț. Dar sîrma îl împunse de data asta mai zdravăn, de vină fuseseră mișcarea bruscă a ursului și insistența copilărească a lui Gavra; durerea, ca și sîcîiala nesăbuită, îl scoarseră din letargia obișnuită, și cu o labă ursul lovi în ușa de metal, și ușa ruginită și legată doar cu sîrmă cedă. Lumea începu să alerge speriată care-nctro.

– Uite ce făcuși, domnule, uite ce făcuși, spuse paznicul și grăbit, se cățără pe primul stîlp ieșit în cale, în timp ce ursul ieși din cușcă și se luă după Gavra, scoțînd urlete de mînie.

Trenul sosit în gară fu îndreptat să plece mai departe, cel puțin cu cîteva sute de metri, ca pasagerii să nu poată coborî, și, în curînd, printre linii și pe peron nu se mai văzu tipenie de om; fugiseră în sălile de așteptare și priveau de acolo. Dintr-o sală își făcu apariția un milițian; ținea în mînă un pistol și cu el țintit spre urs porni înainte. Ursul se opri la vreo zece metri în fața lui Gavra, care încetase și el să mai fugă. Ochii lui Gavra străluceau satisfăcuți, nimeni nu-i putea înțelege bucuria aceea în fața animalului răzvrătit, înțelegerea era numai în el și el se bucura fără să întuiască imensul pericol declanșat chiar de el. Ursul îl privi cîteva clipe cu ochii însîngerăți, scoase un răget și se opri arătîndu-și colții, apoi se ridică în două picioare, chiar în clipa cînd Buzangiu, cu arma scoasă din dricul droștei, se îndrepta spre ei. Gavra n-avea de unde să-i vadă nici pe el și nici pe milițian care nu putea trage, de frică să nu lovească în el; privea animalul cu o bucurie sălbatică, amîndoi erau de nerecunoscut, și dintr-o clipă în alta ai fi crezut că Gavra va fi primul care se va repezi la fiară, nu din ură față de ea, ci dintr-o prea adîncă dragoste...

– Adică se poate și așa, Moș Martine, se poate. Acum, poți să vii să mă omori, dacă-ți dă mîna.

Ursul mormăi fioros, își șterse cu limba nasul însîngerat și se duse spre Gavra în două picioare. Atunci se auzi detunătura puștii lui Buzangiu o dată, apoi încă o dată, și parcă cel răpus nu fusese ursul, ci Gavra, obrazul îi devenise palid, de nerecunoscut, și cînd fiara căzu într-o parte, încercînd să-și ridice botul, Gavra se duse la urs și îi închise ochii, cum i-ar fi închis unui om.

– De ce, domnule tovarăș, de ce? De ce l-ai scos din amortire ca să-l omori? La ce ți-a folosit, domnule tovarăș, la ce? Era și el acolo, un biet animal, se auzi lamentația

paznicului, care era convins că cel care-i împușcase ursul fusese Gavra și nu Buzangiu, rămas la distanța de la care trăsese.

— V-a rănit? întrebă milițianul, uitîndu-se atent la omul ridicat în picioare. Eu n-am putut să trag... Dar e bine că s-a terminat așa, eu le-am spus să nu aducă fiarele pe peron, le-am spus, dar... Deci, nu v-a rănit? mai întrebă milițianul, și bucuros că lucrurile s'fîrșiseră așa, vru să-și scoată din pistol încărcătorul, dar, spre surprinderea lui înțelese că pistolul era gol; încărcătorul se odihnea în locașul din tocul de piele.

— Gavra, Gavra! strigă Pintică, nedezipit de lîngă valizele lui; nu fugise odată cu ceilalți, nu putea ridica singur ambele geamantane, preferase să rămînă pe peron cu ele, și de acolo văzuse întreaga întîmplare, din care el înțelesese cu totul altceva decît credeau ceilalți.

Gavra nu luă aminte la strigătul lui, se întoarse cu spatele către gară și, cu mîinile în buzunare, plecă printre linii, pe jos, spre mirarea lui Forgaș și a lui Curta, apărui și ei lîngă ursul mort.

Nu-l găsiră pe Gavra la sanatoriu; nu știa cum ajunsese înaintea lor; luase vreo mașină de ocazie, sau pur și simplu tăiasse dealurile, slujindu-se de drumul lui Morăscu sau al lui Pițtică; camera îi era goală, în afară de cîteva perechi de ciorapi rupți, de o cămașă și cîteva cărți, nu mai era nimic, ușile deschise vraște, semn că plecase grăbit, dar unde plecase nu știa nimeni. Cea mai alarmată era sora Nana; numai cicloserina fusese de vină, dădea asemenea stări ciudate, Gavra putea fi un exemplu; plecase fără certificatul medical și fără foaia de ieșire, sora era îngrijorată nu atît din cauza lui, de pierit nu putea pieri, ci pentru certificat, fără el nu-și putea primi pensia.

Gavra trecuse doar pe la solariu, îl căutase pe Buzangiu, ca și cum n-ar fi știut că e la gară, și rugase un vecin de pat să-i comunice să nu mai hrănească lupii; lupii erau fiare și nu oameni, trebuiau lăsate să-și ducă viața lor. Buzangiu relată

toate acestea lui Curta cu teamă, o teamă ascunsă pentru nebunul care înfruntase ursul și se bucurase de ferocitatea lui.

Era trist Curta de această plecare bruscă și inexplicabilă, și ca să se liniștească, preluă părerea sorei Nana, medicamentele erau de vină, ele acționaseră alandala asupra sistemului său nervos, îl scosese din minți și-l determinaseră să fugă. Băltescu luă imediat măsura să se înceteze tratamentul la firile mai sensibile; dimineată, chiar în dimineata aceea, Deluța se ascunsese la micul dejun sub masă și striga de acolo că îi e frică, nu știa de cine și de ce, dar îi era frică. La alții însă, medicamentele își făceau efectul dorit, luate cu doze puternice de luminal, nervii erau ținuți în frâu. Băltescu ajunsese la concluzia că atât Deluța cât și Gavra, neglijaseră în tratament tocmai barbituricele, și sistemul nervos cedase. Ca să nu se mai întâmple cine știe ce, se lipiră câteva afișe, în care se comunica obligativitatea tratamentului sub o atentă observație, fiecare pacient fiind dator să-și ia doza în fața personalului medical ca să se poată controla astfel exact starea bolnavilor.

Plecarea a doi prieteni dintr-o dată era mult prea mult pentru Curta; nu mai avea vreme și nici forță pentru alte prietenii, îi rămăsese scrisul; se apucă să scrie, dar din când în când, rămânea cu creionul ridicat în aer; la cea mai mică mișcare pe coridor, la fiecare siluetă care se zărea pe drumul ce ducea spre sanatoriu, spera că Gavra se va întoarce, dar speranțele lui se dovediră de fiecare dată deșarte. Nu știuse Curta cât de mult ținuse la Gavra, cât de mult se obișnuise cu el, cu felul lui de a fi; o știa acum, când nu mai era în preajma lui, când îi lipsea, și ar fi dat mult să-i audă mersul ferm până la ușă și clanta răsucită până la refuz. Felul direct, aproape brutal, enervant la început, câștigase cu timpul în conștiința lui teren, îi devenise familiară această brutalitate, franchețea lui Gavra era exact ceea ce-i lipsea lui și prefera să-și audă propriile opinii rosfite prin gura lui, decât să se obosească să le dea singur în vileag. Ceva se petrecuse atunci la gară, ceva dincolo de întâmplarea în sine, altfel Gavra n-ar fi

plecat, și Curta, care nu fusese de față și nu văzuse relația dintre el și urs, nu înțelegea ce resorturi intime îl determinaseră să se poarte așa.

Prins de gânduri, Curta încetă să mai scrie, gândurile erau cu totul altele decât cele ce trebuiau așternute pe hîrtie, și fiindcă nu avea chef să stea lungit pe pat, cu mintea la cel plecat, preferă să se îmbrace și să facă o plimbare. Nimeni nu-l mai apostrofa nici măcar verbal, pentru nerespectarea orelor de cură, făcuse cură destul fără nici un rezultat, așa că Băltescu și Ciclovăn îl lăsau în plata Domnului, era ca și unul de-al lor, un cadru medical oarecare, cu singura deosebire că în loc să facă vizite el la bolnavi, i se făceau lui; de fapt, era vizitat rar de medici, n-aveau ce să-i mai spună, medicația și-o făcea singur, prin intermediul surorilor: vitamine și calciu.

Ca să nu se plimbe fără sens, Curta își zise că n-ar strica să meargă la Isaac; ideea îl învioră. Ca să scurteze drumul, folosi poteca lui Pantică. Nu mai simți însă nici o bucurie; drumul devenise ca o alee de cimitir, tăcută, cu ramurile pomilor clătinate în șoaptă, și această senzație o încercă din primul moment. Nu mai era potecă vie. Curta s-ar fi ferit acum să țipe sau să chiuie, pînă și păsările ciripeau rar, cu glasul stins, iarba începuse să crească prin mijlocul fișiei de pămînt și Curta își zise că într-o bună zi, din toată poteca nu va mai rămîne nimic, fără Pantică poteca nu mai era potecă, ci o scurtătură oarecare, mai obositoare decât drumul lung, ce șerpuia printre dealuri.

Trecînd din nou șoseaua, să meargă pe drumul lui Morăscu încercă vreo cîteva întrînduri în pădure, dar ele se dovediră false, se încurcau în primele desigurii; poate drumul acela era în altă parte și-l uitase sau pur și simplu nu mai exista, îl năpădiseră verdeața, bălăgiile; o clipă Curta se gîndi să mai încerce apoi renunță, mîrse pe drumul obișnuit și, eliberat sufletește de căutările inutile, se bucură că insistența se dovedise mai slabă decât își închipuise.

Cabana era la fel cum o văzuse ultima oară din mașina verde, doar că era mai înecată în verdeață și parcă mai neagră din pricina anotimpurilor ce trecuseră peste ea. Numai ferestrele mici, cu geamurile curate, cu mușcatele înflorite în pervaz și clopotul care se mișca încet sub greutatea unei ciocănituri îi dădură sentimentul că locuiește cineva acolo; ciocănitura lovea clopotul cu ciocul, scoțind din bronzul lustruit sunete delicate. Din când în când, pasărea se oprea, își răsuca capul într-o parte și privea cu un ochi căciula pe care se afla, apoi nedumerită de zgomotele neuniforme, privea și cu celălalt ochi, neînțelegînd cum monotonia ciocăniturilor ei se transformă în cîntec.

Din casă ieși Saveta; pîntecul îi era mai umflat decît atunci cînd se întîlniseră pe costișa dealului, sub singura fustă de cînepă, rară, ghemotocul de viață se ridicase mai sus de brîu; Saveta își purta sarcina tot mai greu și urmele acelei oboseli zilnice se citea pe fața ei palidă, acoperită din loc în loc cu pete cafenii. Mergea Saveta după apă, dar văzîndu-l acolo îi zîmbi și cîtva timp îi urmări privirile pînă la clopotniță și rîse cînd își dădu seama de unde venea acel cîntec ciudat. Ciocănitura acum nu mai lovea cu ciocul în același loc, bătea în semicerc, metalul, cînd mai subțire, cînd mai gros, scotea și el sunete diferite, și Saveta, curioasă, se duse într-acolo și privi ceanul gălbui, vrînd să vadă ce căuta pasărea.

– Furnici, spuse el simplu. Curta îi luă găleata din mînă, o însoți pînă la șipot, umplu căldarea cu apă și se întoarse apoi din nou la cabană, și femeia, întrebătoare, se uita la el de jos, neștiind ce să-i spună.

– Isaac? întrebă Curta direct, cuprins de o presimțire ciudată din pricina acelei ciocănituri care își căuta hrana într-un loc atît de puțin nimerit. Saveta îi luă găleata, o așeză lingă vatră, merse înainte tîrîș, și se opri la marginea tăpșanului, unde începea pădurea lui Visalon; sub coroana unui ulm, Petre văzu o ridicătură de pămînt, mai mult plată, fără cruce și fără alt însemn, și

Saveta nu făcu altceva decît să se uite la el, apoi, tot așa precum venise, se îndepărtă și-l lăasă singur.

– V-a lăsat o valiză... A fost dorința dumnealui să nu fie chemat nimeni de la sanatoriu și baci Todera și-o îndeplinit făgăduința, mai spuse ea, oprindu-se pentru un timp din mersul ei obositor.

Murise Isaac, pămîntul era încă reavăn, însemna că fusese îngropat de cîteva zile, în acele zile în care el tot vruse să-l viziteze și tot amînase vizita, fără vreun motiv deosebit. Nu era nici îndurerat, nici emoționat de această veste; destinul își încheiase cercul, atîta tot. Dacă nu l-ar fi încheiat acum, ar fi făcut-o în curînd, și Curta se simți liniștit lîngă acel loc de veci. Nu voia să-și pună întrebări în legătură cu dorința lui Isaac de a nu fi chemat nimeni; desigur nu voise să-l vadă cineva în starea în care ajunsese sau poate nu dorise tovărășiile mai vechi din alte motive, știute numai de el. Cîteva fire de iarbă și o ferigă dăduseră colț din pămînt și Curta se bucură la vederea lor de parcă nu s-ar fi aflat în fața unui mormînt în care se odihneau rămășițele pămîntești ale celui care fusese Isaac Landesman, ci o movilă oarecare, un semn de hotar între o lume și alta; în fața unei asemenea dovezi de trecere prin timp Curta știa să nu se mai întristeze.

Era sigur că și Landesman privise la acea ultimă clipă senin, fără tulburări interioare prea mari; era însă mirat de lipsa crucii; fusese doar slujitorul ei în ultima vreme, dar însemnul nu numai că lipsea, dar nici nu se vedea ca cineva să-l fi scos de acolo din pămînt. Asta o fi fost voința lui, își spuse Curta și se întoarse spre cabană.

Saveta îl duse pe tăcute în camera unde locuise Landesman și-i arătă sub pat valiza galbenă, scorjită, și se simți datoare, fără să fie întrebată, să explice mai departe întrebarea nepusă de Curta.

– Părintele Ghinolea a plecat și el, a trecut domnul Gavra și l-a luat... Baci Todera s-a dus prin sate, să caute alt popă. Zicea că poate găsește...

Curta ascultă vorbele femeii calm, iarăși ca pe ceva firesc; nu-l mira nimic, cum nu-l mirase nici moartea lui Isaac, plecarea într-o altă lume a lui Ghideon – cu atât mai puțin. Se aplecă și scoase valiza; nu era închisă, într-o broască, se odihnea o cheiță ruginită la capăt, se vedea că nici Isaac n-o mai folosisese demult. În valiză nu era mare lucru: câteva becuri colorate, o pensulă, câțiva metri de fir electric, un clește, și mai la fund – un închizător de pușcă, uns să nu ruginească, o stea de lemn în șase colțuri proaspătă – lemnul de brad mai mirosea încă a rășină. Curta luă închizătorul și-l vîrî în buzunarul hainei, apoi privi la steaua de brad cu un înțeles aparte pentru el și, fără să zăbovească, se duse din nou la mormînt și o bătu cu două cuie deasupra trunchiului sub care odihnea fostul lui tovarăș de suferință. Asta fusese dorința lui Isaac; știuse că, mai devreme sau mai târziu, el, Petre, avea să treacă pe acolo și-i lăsase acest testament tăcut și ușor de descifrat. Petre luă o mînă de pămînt; pămîntul era cleios, mirosea a reavăn, pămînt gras și bun, stătu câteva clipe pe gînduri, fărîmiță în palmă, țărîna, și cînd ea se făcu ușoară și mișcătoare între degete, se uită în jurul lui și o aruncă în cele patru colțuri ale zării. De un singur lucru îi părea rău lui Curta că întîrziase; ar fi dorit să afle de la Isaac cine era Bikolski, făcea parte din generația lui, era imposibil să nu fi știut ceva despre el, dar Landesman nu mai putea să-i spună nimic, și Petre ridică din umeri, singurul reproș de care fu capabil.

Saveta răsturnase mămăliga pe un fund din lemn de stejar, scorțos din pricina mămăligilor mai vechi. Curta văzu la masa de afară două tacîmuri; înțelese că unul era pentru el, poate de pomană pentru sufletul lui Isaac sau o masă obișnuită? Mîncă fără poftă și vărsă din cana cu apă câteva picături în amintirea celui care nu mai era.

– Nu crezi că ar fi bine să mergi la un doctor, Savetă? Văd că te miști greu, ar trebui să fii supravegheată...

— Eu, la doctor? Pune mîna, domnișorule, parcă vorovește — și Saveta îi apăsă mîna pe pîntece, apoi spuse ceva în șoaptă, și Curta avu certa senzație că silabele frînte nu erau ale femeii, ci ale acelei vieți dinlăuntrul ei, dornică să iasă la lumină.

Nu dormise toată noaptea; scrisese cu o înverșunare necunoscută; umpluse pagină după pagină cu scrisul mărunț, și cu toate că în fața ochilor nu-l avea decît pe Landesman, cu chipul lui slab, ros de boală, dar mereu surizător și pus pe glume, acesta nu-l tulbură; se oprea uneori, și cînd voia să-l întrebe cîte ceva, Isaac se făcea că se duce pe balcon și, pînă se întorcea, Petre uita întrebarea și se apuca să scrie din nou. Pe la mijlocul fiecărei pagini, Isaac apărea, ca să se topească de fiecare dată cînd vedea buzele lui Curta încercînd să-l ademenească. Atunci, Petre, plictisit, îl înjură cumplit, și Isaac, supărat, zbură peste balcon ca o pală de vînt. Nu se temea de fantome, și pe urmă, Landesman nici nu se putea transforma în așa ceva, el era pur și simplu Landesman, atîta tot, în orice stare s-ar fi ivit, și tot așa cum nu-l supărase prezența lui sîcîitoare, nu-l surprinse nici zborul său, și Curta, ca să se convingă că într-adevăr a dispărut, ieși pe balcon. Isaac plutea în ceață; i se mai vedea doar părul alb și rar în geana aceea de răsărit de soare; abia atunci simți oboseala, se apucă să facă gimnastică, folosind bara de metal pentru aplecările și ridicările lui stîngace. Se urcă din nou în pat, cu gînd să termine acel capitol, dar pînă să reușească să-și ia fraza de la capăt, adormi cu capul rezemat de zid, cu caietul de dictando pe picioarele ridicate sub pătură; și mîna în care avea capătul de creion, în lunecarea ei, se lovise de perete, iar vîrfurile de grafit înscriseseră o linie neagră, șerpuitoare tot mai nesigură pe măsură ce coborîse. Așa îl găsi Ciclovăn, în această atitudine de om pus pe meditație, și cînd îl

trezi, Petre se uită la el speriat, întrebându-l de ce nu-l lasă să-și vadă de treabă.

– N-am făcut un control de mai bine de șase luni. Peste câteva zile plec în concediu, frățioare Petre, primul meu concediu la mare, și vreau să-ți las fișa curată. Prefer să te revăd la întoarcere și să te iau de unde te-am lăsat, așa că lasă-ți muza în mână și hai pînă la radiologie sau poți să te duci să mănînci înții, dacă mîncarea îți mai face plăcere. Ai cam slăbit, domnule, aproape regret că ți-am dat voie să lucrezi în cameră; numai că știam foarte bine, că dacă nu te-aș fi lăsat, tot nu te-ai fi supus, și atunci am preferat să faci ce faci cu consimțămîntul meu. Uite care e rezultatul, cred că cei de la Antipa te-ar plăti cu bani grei, nici n-ar mai trebui să te bage în spirt, ar face economii pentru un model de scriitor ajuns în fază de schelet ambulant – și Ciclovăn rîse, arătîndu-și dinții de jos încălecați. Dacă insistam de la început să vii la lecțiile noastre de gimnastică, poate ai fi cîștigat ceva; chiar dacă nu te vindecai, aveai cel puțin posibilitatea să vezi și tu cîte un fund de femeie, nici nu știi, frate Petre, ce bine face ochiului și sufletului o mișcare din buci: acolo se ascunde esența vieții. Mi-a scris Ispasiu Titorian, mai bine zis jumătatea lui, Leopoldina, el mi-a însăilat doar cîteva rînduri; ea a ținut să umple două pagini și pe cuvînt dacă nu se interesează mai mult de tine decît de mine. E curioasă fătucă să-ți citească cartea, eu te-am divulgat, ce dracu' de noutăți să-i mai dau? Am ajuns și eu să bîrfesc ca o madonă oarecare, plictisită de viață...

– Ce face acum? întrebă Curta, nedorind ca vestea lui Ciclovăn să rămînă fără o întrebare măcar de complezență, și plictisit de această întrerupere de la scris, se ridică din pat și își așează cu grijă caietul și creionul în dulapul metalic, acum armat cu două lacăte, dintre care unul cu cifru, cadoul lui Gavra de Sfîntul Petre.

• – E internat la un alt sanatoriu; ea s-a reprofilat, din medic internist a devenit fiziolog; oricum, bacilul face parte din

familia lor și ar fi păcat să nu devină salariații lui. El o duce ceva mai bine, medicamentele l-au mai pus pe picioare, ea s-a însănătoșit, cel puțin cu asta se laudă în fiecare scrisoare.

– Bine, doctore, într-o clipă sînt jos, cu toate că puteai să scrii de la dumneata pe fișă ce-ai scris și acum șase luni; rezultatul este același, ce contează o mărire sau o micșorare de un centimetru? Astea sînt limitele îmbolnăvirii și ameliorării cu care îmi bați capul de atîta timp... Dacă n-aș fi fost pozitiv, demult te lăsam fără plăcerea de a scrie zece articole supte din boala mea, cred că ai făcut o avertură cu ele.

Ciclovăn rîse din nou, mîinile lui păroase se lovîră de genunchi, modul direct în care îi vorbea Curta îi plăcea, era și al lui, veselia de acum fusese însă determinată de știința numărului exact de articole pe care le scrisese; zece la număr, într-adevăr, după ultimul pe care îl trimisese spre publicare numai cu cîteva zile în urmă...

– Văd că Baciū are discipoli serioși, știi totul, chiar mai multe decît el, bag mîna-n foc că nu cunoaște cifra exactă, așa cum o cunoști tu... Apropo, pentru că mi-am adus aminte de el, e înnebunit din pricina acelor hîrtii de valoare – cum le numește – acel jurnal intim – sper, numai literar – a cărui pierdere o deplînge în fiecare zi. Ieri a intervenit ceva nou, cred că cicloserina e de vină, umblă cu afacerea lipită de picior cu un leucoplast, băiatul a fost pedepsit cu un priapism de toată frumusețea și cerșește în fiecare zi pe la ușile femeilor cîte un pic de înțelegere. Lacom cum e, a înghițit mai multe medicamente decît trebuia și, cu toate că ia zilnic cîte o doză mortală de luminal să-și revină la starea lui de impotență, nu-i chip să scape de această virilitate întîrziată, din pricina căreia nu mai poate asculta pe la balcoane și pe la uși. Gata, am tăifăsuț destul, mai zise Ciclovăn, mă duc s-o răsucesc pe toate părțile pe Deluța, pînă vii, mai are o găurică sub sînul stîng și simte o plăcere deosebită să se știe controlată în acel loc cu maximă exigență.

Curta coborî scările după vreo jumătate de oră, preferase să facă un duș, să se mai răcorească, să înlătore de pe el transpirația din noaptea de încordare; fusese o noapte sufocantă și desele plecări și reveniri fantomatice ale lui Landesman îl obosiseră și-l făcuseră să asude abundant. Se întâlni cu Deluța la intrarea de pe coridorul de la demisol, era îmbujorată sub puloverul galben de nylon, subțire și strîmt, partea stîngă a pieptului se arăta mai voluminoasă, și ea își ducea mîna mereu acolo, ca și cum durerea și boala nu erau înlăuntru ci la suprafață. Deluța îi zîmbi cînd se întâlneau, și Curta după ce trecu, făcu ceea ce nu făcuse niciodată: se uită în urmă ei și, văzîndu-i oscilările masive, dădu din cap; la venirea în sanatoriu, era o fetiță oarecare, cu părul lung, subțire ca trestia, acum arăta că tovarășa Vanda, fundul ei se ridicase de atîtea exerciții la orele de sport, picioarele deveniseră robuste și lăsau să se vadă în efortul de a urca scările mușchii prelungi ai gambei, de parcă erau pești mișcători sub pielea bronzată.

La ușa laboratorului era multă lume, și Curta, care iarăși nu mai mîncea în cantină, nu recunoscuse aproape nici o figură; majoritatea erau bărbați între două vîrste, cu părul albit, în ciuda obrajilor încă tineri și fără cute, și Petre își zise că aceasta era a doua generație de activiști; erau incomparabil mai bine îmbrăcați și deci mai bine plătiți, dar sigur cu nu mai puține probleme ca primii, generația celor care au făcut colectivizarea; meseria lor era ușor de descoperit, după chipurile bronzate, după cefeale aproape negre, după pantofii sau ghetele cu tocurile bine muncite pe drumurile de țară, sub arșițele lui Cuptor sau sub ploile fără milă ale toamnei. Trecu mai departe, spre sala de radiologie, și, fiind convins că toți ochii se vor întoarce după el din cauza puținelor kilograme, a pantalonilor ce atîrnau pe el ca pe niște bețe de sperietori, se răsuci după cîțiva metri; într-adevăr, reacția fusese aceea pe care o scontase: proaspeții pacienți erau bucuroși de starea lor, cu mult mai-

bună decît a celui pe care-l vedeau trecînd. Doar un pacient mai în vîrstă, se încruntă și fu trist la vederea lui și Curta îi mulțumi omului în gînd pentru compasiunea de care el nu avea nevoie.

Ciclovăn îl aștepta la- ușă, și lingă el o soră nouă, necunoscută: era o fată tînă, brunetă, cu dinți de porțelan. Zîmbea arătîndu-i trei păhărele de muștar, semn că în fiecare trebuia să lase cîte-o porție de spută pentru analizele de care fusese scutit atîta amar de vreme.

Ciclovăn, obișnuit cu întunericul din încăpere, își scoase ochelarii fumurii, îl trase cu brutalitate așa cum eră, în cămașă, în fața aparatului, îl răsuci de cîteva ori, zise „gata“, ca apoi să înceapă să-l răsucească pe toate părțile, nesigur pe propriii lui ochi. Curta fu nevoit să se dezbrace de cămașă, și controlul începu din nou, de data asta simțea degetele puternice, apăsîndu-i coastele; după ce crezu în sfîrșit că Ciclovăn a găsit locul cu pricina, se trezi întors cu spatele, iarăși fără nici un cuvînt, și masajul reîncepu, pînă ajunse să fie dureros.

– Ce-i doctore? Din una s-au făcut două sau pur și simplu plămînul a trecut prin mașina de tocat? spuse Curta, mimînd o falsă voioșie, fiind de fapt îngrijorat de tăcerea prelungită a medicului.

– Bagă aer în tine și taci, așa, nu respira, acum dă-i drumul, simt după inimă că te sufoci, trage din nou, ține-l – și Curta îl ținu pînă ce simți că ochii îi plesnesc de încordare, dar pentru că Ciclovăn nu-i spunea să-l dea afară, făcu un efort supraomenesc încă multă vreme, pînă ce își auzi inima în omușorul de la gît, bătînd bolovănos, apoi tot mai rar, mai încet; își zise că și moartea prin asfixiere stătea în puterile lui; acum, efortul de a se stăpîni să nu respire era mult mai mic, aproape plăcut, și imaginile roșii-verzui ce se zbăteau ca niște fluturi în dosul pleoapelor închise îi făceau plăcere, apoi fluturii începură să-și lătească aripile, și aripile lor deveniră străvezii, tot mai difuze,

pînă ce părăsiră ochii, luîndu-și zborul în altă parte, și atunci Curta ca într-un vis, auzi strigătul lui Ciclovan.

– Respiră, dom'le, te-ai tîmpit? și el respiră cu înfirziere, aproape cu părere de rău că trebuia să depășească acea clipă simțită în șira spinării ca o furnicătură plăcută. Du-te și cheam-o pe sora Nana, tură Ciclovan la fața de lîngă el; sora, speriată, în loc să iasă pe ușă, se lovi de fereastra vopsită în negru, și Ciclovan înjură cumplit, ca și cum vina că ușa nu era în partea aceea îi aparținea ei.

Veni și sora Nana, Ciclovan o obligă să se aplece asupra cadranului mobil și începu din nou să-l pipăie pe Curta, să-l răsucească pe toate părțile.

– Soră, dacă nu m-am tîmpit, înseamnă că împutîta aia de gaură a dispărut. Dumneata vezi ceva?

– Nu văd nimic, domnule doctor...

– Dacă nici dumneata nu vezi, înseamnă că n-am orbul găinii așa cum am crezut.

Ciclovan se ridică, își scoase șortul de protecție și pregăti aparatul cu mîna lui pentru tomografii, secționă plămînul în mici felii de cîte o jumătate de centimetru, și nu-l lăsă pe Curta să se îmbrace pînă ce nu asistă în camera obscură la dezvoltarea clișeeilor; cînd primele umbre negre-albe ale plămînului forfecat de raze apărură pe celuloidul umed, se așeză pe scaun și-l chemă pe Curta în camera alăturată, cu o voce obosită, de om sfîrșit.

– Uită-te singur, te pricepi nu mai puțin decît miné – și-l lăsă pe Petre să-și cerceteze propriul interior cu minuțiozitate de specialist, dar Curta nu văzu altceva decît văzuse și Ciclovan și aproape îi părea rău că nu se vede nimic.

– Doctore, s-a închis, s-a închis cînstit, cine știe prin ce miracol....

– Cum tot prin același miracol se poate redeschide, spuse Ciclovan, el însuși temător de un diagnostic prea precis, ce putea într-o zi, două să fie dezmințit de un control ulterior. Dă

materie pentru laborator, să vedem ce zice sputa, dacă e negativă, înseamnă că scîrboasa aia de gaură ne-a dus pe-toți de mai multă vreme, a renunțat la existența ei, fie din plictiseală, fie din motive pe care nu le cunosc; așa cum arăți, nici Dumnezeu nu putea să prevadă o însănătoșire, dimpotrivă...

– Adică sînt vindecat, doctore? încercă Curta să mai scoată de la medic încă o dată acele cuvinte liniștitoare care nu-l bucurau deloc.

Ciclovăn se ridică și aprinse lumina, se șterse la frunte, transpirase și el din pricina efortului dar mai ales a uimirii și multă vreme îl privi pe Curta cu o căldură și o bunătate de frate mai mare, bucuros de un asemenea deznodămînt fericit.

– Aparatul zice că ești vindecat, Petre.

Ciclovăn bătu aparatul din camera învecinată cu mîna ca pe un cal de curse ce și-a făcut datoria strălucit ajungînd primu la potou. Petre rămase cu cămașa în mînă, pînă ce sora Nana, gri-julie să nu răcească, i-o așeză pe spate, și Curta îi simți degetele de gheață dar, cu toate astea, ar fi dorit ca mîna aceea să mai zăbovească pe oasele ieșite de sub pielea ca pergamentul.

– Soră, adică s-a terminat, asta înțeleg, nu-i așa? Nu-i vorba de un vis frumos și nici de unul urît.

– Fotografiile sînt concludente, spuse ea și își șterse ochii cu o batistă imaculată, scoasă din buzunarul șorțului bine călcat.

– Ești nemaipomenit, domnule, eu fac pe mine de emoție, și tu stai de lemn-tânase!

– Doctore, în locul lui, nici eu n-aș putea sări în sus – îi luă apărarea sora Nana, gîndește-te de cîți ani așteaptă această veste, dar iată că imposibilul...

– Lasă, soră, filozofia, te rog, las-o dracului, ai văzut și dumneata, gaura a dispărut, am merita puțină recunoștință din partea lui, măcar să ne împărtășească bucuria, altceva nu doresc, în schimb dumnealui e trist, din cauze afară de trist...

– A murit Landesman, acum o săptămînă, l-au îngropat, spuse Curta.

Vorbele îi răsunară limpezi și calme și, aproape fără vrerea lui, era stupid ca la vestea bună pe care o primise să riposteze în acest fel, dar asta îi venise să spună, și el nu se putu împotrivi.

— Asta-i viața, spuse Ciclován și deschise larg fereastra și cîtva timp rămase acolo, cu palmele la ochi, pînă ce lumina puternică se filtră suficient printre degetele adunate, și atunci se uită direct la soare, cu ochii larg deschiși, ca și cum s-ar fi bucurat atunci pentru prima oară, de existența lui.

— Mai stai o lună, două, să vedem, să n-avem vreo surpriză, chiar te rog să nu începi să te lauzi, să nu fii obligat apoi să retractezi, s-ar putea ca bronhia să-și fi închis supapa într-un moment de vacuum, la un efort oarecare se poate deschide din nou. Nu te sfătuiesc nici să faci eforturi, nici să nu faci; fă, domnule, la urma urmei, ce vrei, eu în locul tău, după o săptămînă de așteptare, aș încerca să mă verific. Ce zici, soră? Dacă n-ar fi atît de încuiat, i-aș sugera-o ca medium necesar pe tovarășa Vanda, ea, care a descheiat la viața ei atîția pantaloni, are și forța și experiența să desfacă și o gaură în plămîn. Fă un efort, un efort, Petre, un efort, firește, nu prea mare; numai el ne va da certitudinea descoperirii de acum.

Curta se îmbracă, apropiurile vulgare ale doctorului, pornite din bucuria acelei însănătoșiri, nu avură darul să-l înveselească. Își îmbracă în grabă cămașa peticită la coate și plecă fără măcar să spună bună ziua. Ciclován îl văzu, la scurt timp, coborînd pe aleea sanatoriului și dădu din cap, spunîndu-și pentru el: „Tîmpit sadea“. Dacă vestea nu avusese darul să-l învioreze pe Curta, în schimb, Ciclován era de-a dreptul fericit, și dorind încă o dată să se convingă că nu greșise, se duse din nou în laborator și rămase acolo cu lupa aplecată asupra feliilor de plămîn secționare de aparat.

Curta ieșise să se plimbe, mirat și neîncrezător în noua stare în care se afla, dar surprins totodată că picioarele, numai cu o zi înainte ca de gumă, se țineau țepaș și călca sigur pe ele.

Transpiră abundant cînd își dădu seama că golul de la stomac și durerea atroce de sub furca pieptului nu erau altceva decît glasul renăscut cu o forță uluitoare al foamei și, grăbit de această nouă descoperire, se duse direct la sala de mese și nu-i păsă deloc că se făcea curățenie; fără să ceară vbie de la nimeni, se îndreptă spre frigiderul enorm, scoase o bucată de carne pe jumătate înghețată, ochi o cratiță și puse carnea la foc, sub privirile bănuitoare și speriate ale personalului.

— Cicloserina, spuse în șoaptă o femeie, și bucătarul-șef, pentru orice eventualitate, deschise ușa din dos și făcu ajutoarelor semne discrete cu mîna.

— Nu plecați nicăieri, nu sînt nebun, mi-e doar o foame de lup. În curînd Curta începu să infulece friptura pe jumătate crudă și nu se lăsă pînă ce durerea de la stomac îi dispăru cu desăvîrșire.

Chemat în grabă de o infirmieră, Ciclovăn îl privea din rama ușii pe tăcute și cînd îl văzu cum mîncă, se retrase în sala de mese, dîndu-i de înțeles bucătarului să-l lase în pace.

Lumea acum arăta altfel, pînă și soarele începutului de toamnă i se păru mai fierbinte, spatele i se îndreptă, și pîntecul începu să-l doară din cauza curelei prea strînse.

— Domnu' Curta, vă caută cineva, o femeie, auzi el strigătul portarului.

Petre, fără se se întrebe cine putea fi acea femeie, se duse spre poartă. Rămase locului, mut de mirare, era o vizită la care s-ar fi așteptat cel mai puțin; femeia care îi dăduse viață și la care se gîndise cel mai puțin de cînd se afla acolo îl privea cu ochii ei plini de neîncredere, nefiind sigură încă dacă omul slab, cu părul albit, era sau nu băiatul ei.

— Mamă, șopti Curta ținut locului de emoție. Atunci femeia îmbrăcată în negru cu broboada trasă pe frunte, ca s-o păzească de soare, îl recunoscă, era vocea lui, și zîmbi reținut, cu mîna dusă la gură.

— Am venit să te văd, dragu mamii...

Curta îi sărută mîna, apoi amîndoi obraji, o pofti să urce în curtea sanatoriului, să se așeze pe o bancă, dar ea refuză. Clădirea albă, cu ferestrele mari, o înspăimînta, și după prima clipă nu mai avu ochi pentru el, numai pentru clădirea răsucită spre ea ca un fier de plug.

— Tu aicea stai? întrebă ea, apoi privirile sătule de albul imaculat se întoarseră, și tot așa cum stătuse cu Toria pe banca portarului stătu și cu mamă-sa, și ea, bucuroasă, scoase din traistă plăcinte cu urdă și mărar, cum îi plăceau lui; fiecare înghițitură îi stătea în gît ca un pietroi, făcea eforturi uriașe ca amestecătura cu miros de acasă să poată aluneca pe gît. Nu știa cum să vorbească cu ea, ce s-o întrebe mai întîi, era timorat de prezența ei, se simțea mic ca altădată, și neajutorat în fața privirilor ei, înspăimîntat ca în copilărie. cînd, după vreo pozna, era chemat la aspra ei judecată. Și judecata ei erau privirile cînd neiertătoare, cînd bune și moi. Nu-l bătuse niciodată, era cel mai mic dintre copii, dinainte de a se naște visa să-l facă domn, și pe domnul ei nu-l atinsese cît rămăsese în sat nici măcar cu un deget.

Plăcintele aveau miros de rînced și de mucegai, abia acum redescoperise gustul aparte, familiar și nu se opri din mîncat, îi era frică să nu-l vadă maică-sa că așază deoparte bunătățile la care trusesse afît.

— Pe la Toria n-ai fost, mamă? întrebă el ca să rupă tăcerea. Era aproape sigur că bătrîna nu trecuse, și Justina se miră, ca și cum abia acum și-ar fi adus aminte că trebuia să treacă pe acolo; așa făcea ori de cîte ori voia să-și justifice un anumit lucru, se mira întîi, apoi bătea aerul cu mîna; de data asta făcuse la fel, vrînd să se convingă că nu ea era de vină, ci anii aceia mulți, care o obligau, mereu să uite cîte ceva.

— Am venit de-a dreptul, n-am mai vrut să cobor, știam stația, și de la stație mi-o spus unde stai, numa că eu, dragul mamii, te-am știut la hodină și la scris, așa n i-o spus frate-tău cînd o citit scrisoarea de la nevastă-ta, și cînd colo, tu erai

beteag, beteag rău, de vreme ce atîția ani ai zăcut pe aici și n-ai dat pe acasă. Cocoșul îl mare, cel cu creasta bătută, o murit. l-am găsit într-o zi în cuibar stînd pe lemn, cu ghearele prinse, țepăn, stătea așa cu burta pe sprijinitoare, dar el era mort, măcar cu o zi înainte să fi dat semne că-i beteag, să-l tai și să fac oarece zamă. Și taică-tău o murit, dar grîul o fost bun și cucuruzul acoperă omul de mare ce-i, că acum arăm cu tractoarele.

Justina tăcu, vorbise de trei lucruri deodată, nu bănuiai care e mai important pentru ea: moartea cocoșului, a tatălui său sau porumbul care se înălțase de un stat de om? Poate toate trei luate la un loc. Nu știa că el habar n-avea de cocoșul cu creastă bătută? De cînd plecase de acasă, muriseră zeci de generații de cocoși și nu înțelegea de ce maică-sa se referise la acel coș, poate nu-și dădea seama cîți ani s-au seurs de la ultima lui vizită sau poate anume amintise de el și de porumb că la mijlocul acestor două vești s-o strecoare pe cea de a treia, s-o strîngă între celelalte, ca să nu-i dea prea multă importanță. Curta ar fi vrut să afle mai multe amănunțate despre tatăl lui, dar moartea pe care o bănuise nu-l atînge sufletește așa cum ar fi dorit, nu-l durea așa cum s-ar fi cerut de la un fiu, și cu toate că se strădui să participe mai adînc la vestea dureroasă, nu reuși, din ochi nu-i curse nici măcar o lacrimă, deși ar fi vrut, mai ales că Justina se uitase o clipă pieziș la ochii lui, parcă mai spălăciți și mai îngindurați de cum îi știuse. Și dintr-o dată, Curta își aminti de prima ei vizită acolo, la ei, în subsolul căminului unde locuiau, cum nu mîncase și nu băuse mai nimic trei zile, să nu fie nevoită să meargă la closet să-l murdărească și să nu-i fie nurerii pe plac: după trei zile plecase fără să-i anunțe dinainte. Într-o gară, în apropiere de Sighișoara, fusese nevoită să coboare, și pînă stătuse în porumbiștea din apropiere trenul plecase; Justina ajunsese acasă doar a doua zi. Toate astea i le povestise fratelui său; față de cei ai casei ea nu ținea secrete; față de el – da, și Curta avu și

acum senzația că el era pentru femeia aceea un străin, un străin de-al ei, de care te interesezi din cînd în cînd, pe care îl uiți, dar nu de tot, cu care trăiești în suflet cum trăiești cu o amintire oarecare.

— S-o întors Urcan de acolo de unde o fost dus; Urcan o vrut să trăiască, dar el nu, știi cum era taică-tău, el nu cerea, poate credea că i se cuvine ajutorul tău, și tu nu i l-ai dat; și el n-avea de unde să știe că nu-l poți ajuta, că ești beteag și că poate și tu ai nevoie de ajutor. Uite, la asta nu s-o gîndit, și nici eu, numai că eu îs altfel de om. El, dacă ar fi vrut să trăiască, putea trăi, așa cum au trăit și alții, dar el n-o vrut, lui nu i-o fost dragă viața și cînd era tînăr rar ieșea la joc și juca supărat, fără veselie, și cine știe de ce, dar de supărarea asta a lui mi-a fost drag, nu de el, și de ea am avut parte toată viața, că o fost un om prea bun, Petre, și oamenii buni nu-s la mare căutare, viața nu-i făcută din bunătate... Decît să tacă, aș fi vrut mai bine să mă bată, să-mi zică vorbe urite, dar el tăcea și tăcea, era mereu cu capul — Doamne, iartă-mă — în ceruri, și cerul l-o luat, că prea s-or avut drag unul cu altul. Ațiția ani am trăit împreună, dar fiecare o trăit singur; ați vint voi, și voi, după chipul și asemănarea lui, ați trăit tot singuri, că și tu cînd erai mic te uitai la soare pînă ce te vedeam cu ochii arși și cu obrazul copt ca o plăcintă, și de-atunci mi-am zis că nici ție n-o să-ți fie dragă viața, și dreptate am avut.

Curta o asculta pe Justina cum ar fi ascultat un consătean venit din satul lor să-i aducă vești și plăcinte de la maică-sa, fără fiorul care leagă pe oamenii de același sînge; prezent în toată povestea ei era doar vagul reproș pe care i-l aducea în legătură cu taică-său, cu toate că înțelesese și ea că nu-l putuse ajuta. Dar reproșul era viu în aerul din jur, indiferent că acum Justina povestea de porumb și de cei trei știuleți aflați pe fiecare tulpină, și amănuntele despre porumb erau cu mult mai vii decît celelalte despre tatăl său. Curta își zise că nu semăna cu taică-său, dacă se gîndea bine, ci cu această

femeie. și poate tocmai pentru că semănau se înstrăinaseră așa de mult. Aproape că îl deranja prezența ei, și când ajunse la această constatare, sufletul i se înmuie și prinse în mîna lui osoasă mîna ei mică și bățucită. Justina se sperie de acest gest ocolitor firii ei și al familiei și-l puse nu pe seama dragostei copilului față de ea, ci pe seama morții tatălui lui și bărbatului ei.

— Am primit și o scrisoare de la ai mei mari, și pensie mi-ordată, o sută de lei, pintru taică-tău, și am înțeles că după ce-ai aflat te-ai zbătut pintru banii ăia și pintru obrazul lui curat în fața lumii. Pintru asta am venit. Petre, să-ți mulțumăsc; Valeria lui Gligor o zis să viu la tine, că așa se cade să mulțamești oamenilor care îți fac bine, și eu am vînt și pintru că o zis ea și ca să te vād, că sîngele apă nu se face, dragul mamii... Da io zic să nu mai rămii aici, dacă-știam ce boală ai de la început, ți-aș fi zis să nu rămii, de boala asta nu se scapă. că nici Rafira luțului n-o scăpat, da o trudit pînă în ultima zi. Tu stai aici de atita vreme și nu trudești, și nevastă-ta nu te are lîngă ea, chiar și așa tăcut cum ești, că și la tăcere semeni cu taică-tău, Dumnezo să-l ierte! Nu-i bine ca omul să se ridice împotriva firii, să abată rînduiala dată de sus; boala ta îi rînduită de sus, și orice-ai face, pînă nu-ți scapă sufletul de boală, nici trupul nu se lecuiește, că tate vin de la suflet... Și moartea lui Taică-to de acolo o vînt, că el o vrut să fugă, așa cum or fugit și alții din baltă, și cînd era aproape să scape.. el n-o mări vrut să fugă, parcă s-ar fi supărat că scapă, și-o rămas acolo. în apă, și afară era frig, și dimineata, cînd au dat de el, au crezut că era viu și l-au nimerit cu gloanțele lor și numai pe urmă au înțeles că el stătea în picioare mort, așa l-o prins înghețul în apă. Că m-am gîndit că dacă o avut gîndul ăsta rău să fugă de lege, atunci de ce s-o oprit pe drum? Și, punîndu-le la un loc alea știute de mine și alea aflate de la alții, am înțeles că supărarea scăpării l-o făcut să rămînă acolo: el nu era bucuros, bucuros n-o fost el de nimic, niciodată și ca să-și taie din suflet bucuria o rămas singur în pustiul ăla

alb. Nici tu n-ai știut să te bucuri. Numai când mureau găinile te întristai și plîngeai; nici atunci când o murit soră-ta n-ai plîns, și de ce plîngeai când tăiam eu găinile sau mureau ele de moarte bună, niciodată n-am priceput. A lu' Fira s-o măritat, Maricica, o știi, aia de peste drum, cu un mlilitar, cu Ionu lui Pavel, mai mare peste militari și peste tancuri, și o murit Ion al Rusului și Pavel lui Gligor și, alții vreo douăzeci au murit în sat de cînd n-ai mai dat pe la noi. Și nici să nu dai, dragu mării, cu tâte că e mai bine ca altădată, dar ciurdă de vaci nu mai avem și nici boi și nici cai, și eu știu cît îți plăcea să stai seara la pōartă și stătea cîte două ceasuri ca să aștepți ciurda; nici plăcerea asta a ta n-am priceput-o, dar cîte nu pricep eu pe lumea asta... Și chiar sanatoriu e aici, ori îi altceva, că am fost și eu la Cluj, la ispitai, ori sanatoriu, cum îi ziceți, dar nu era ca ăsta; ăsta seamănă – Doamne, cu ce seamănă, că pe din afară nu seamănă cu palatul lui Bánffy dar tot cu el seamănă, dacă te uiți cît de frumos e... Poate nu poți să-mi spui, poate faceți aici ceva spețial, și eu ca femeie proastă, n-am voie să știu, dar tare aş vrea să nu afle oamenii din sat că ești aici, că ei ar zice că la o asemenea viață trebe că ai bănet, nu glumă, și tu nu ne-ai trimis, dragu mării, nimic, că nice nu ne trebuie, că noi avem de tâte, și grîu-i bun, și cucuruzu-i cît un stat de om, și la toamnă, din zilele-muncă, am să-ți cumpăr niște lînă, să-ți lucru ceva, că te vād subțirel îmbrăcat, și cămașa ți-i rărită la guler, că astea di la oraș or fi ele bune muieri, dar n-au grijă, nice frică de bărbați.

Soarele era ascuns pe jumătate de vîrfu muntelui stîncos. Curta simți umbra mai întîi la gîtul transpirat; pînă atunci îl hătuse o rază de soare, și în locul ei, venise umbra, și Curta se gîndi ce-are să facă acum cu mamă-sa, unde are s-o culce. Ar fi vrut s-o întrebe cît are de gînd să rămînă; putea aranja eventual cu sora Nana să stea la preventoriul din vale, acolo erau cîteva camere de oaspeți, și pentru că nu știa ce să facă, se uita din cînd în cînd la soarele oprit parcă din drumul lui de stîncă uriașă

și golașă, în vreme ce Justina se șterse cu colțul năframei la gură, reluându-și povestirea de acolo de unde o lăsase. De fapt, Curta nici nu știa unde încetase să o mai asculte și îi păru rău că dădea dovadă de atîta lipsă de interes, dar, odată revederea consumată, scăpat de această bucurie, alina nu mai găsi în vorbele Justinei, și era neliniștit, mai ales că își lăsase capitolul neîncheiat; proaspetele impresii amenințau să șteargă gândurile cu care se ridicase din pat, pusese punct și virgulă, lăsînd fraza neîncheiată.

– Dimineata o venit după el, eram chiar la masă, ne gîndeam să strîngem finul în ziua aia, că dinspre măgură se vedeau nori negri și tu știi că de totdeauna ploaia din partea aia a măgurii vine și n-am apucat să torn laptele în farfurii că o vint Cornelul Marișcuței; el era mai mare acum la post – și o mîncat Cornel cu noi cînd o văzut că eram așezați la masă, și numa pe urmă i-o zis lui taică-tău „Hai”. Da taică-tău știa el, în sufletul lui, că pîntru asta venjșe, de cîteva ori l-am văzut că lovește cu lingura marginea farfuriiei, semn că el era gata pentru tâte, cunoșteam și eu semnul ăsta, dar n-aveam curaj să zic nimic. L-am întrebat pe Cornel cînd se întoarce, și el o zis că au oarece treabă cu el la oraș, că ar fi bine ca ai mei să se lase de prostii, și n-am întăles cine se ținea de prostii dintre ai noștri de trebuia să se lase, ca să-i dea lui taică-tău drumul. Și atunci m-am dus pe la frații tăi, numai ei puteau face cine știe ce, tu erai de-al lor, cu partidul, cu tine n-aveau, bag samă, nimic, și frații tăi au ridicat din umeri, nu știau nimic și nici de ce anume să se lase nu puteau pricepe. Ion din ziua aia n-o mai fumat, el credea că asta e prostia cea mare, știi că s-o apucat tîrziu, atunci, cu colectivizarea, și din ziua aia cînd am fost la el cu spusele lui Cornel, Ion n-o mai duhănit. Adică io, dragu mamii, am făcut ce-am putut, ca o femeie slabă ce sînt, dar taică-tău nu s-o mai întors, s-o întors Urcan și acum el e președinte de cooperativă, cu tâte că eu nici asta n-am întăles-o, că înainte, cînd era unul închis, rușinea îl mîncea și nimeni nu se gîndea să-l pună primar sau

oarece domn cu funcție. dar uite că pe el l-or pus, și Urcan seară de seară trece pe la noi și zice că dacă taică-tău ar fi vrut să trăiască. acum îl făceau brigadier, că nice n-ar fi fost rău. Și acum, că o trecut atîta amar de vreme, tăt stau și mă-ntreb: care dintre voi o făcut prostiile alea de o zis Cornelul Marșicutei că or cîntărit atît în moartea lui? Că nu o dată m-am gîndit, Petrișor dragă, de ce o vrut taică-tău să-ți pui ție nume ca al lui, că atunci cînd te-am dus la biserică tăți știam că Vasile are să-ți fie numele. și acolo, la popă, el ți l-o schimbat, și pînă atunci n-o vrut să ne spună de ce și nice pe urmă. Că el nu era omul să-și iubească copiii, nu țin minte să vă fi luat pe vreunul în brațe, așa cum fac părinții; nu v-o luat nici cînd ați fost mici și nice mai pe urmă, numai noaptea, cînd voi adormeați, venea la pat și se așeza pe un scaun uitîndu-se la fiecare, vă lua degetele de la mîini și palmele le lua și se uita la ele, la liniile de acolo, și pe urmă se uita la liniile lui și dădea din cap și pleca supărat, și o dată, în somn, ca să ghicesc la ce se uita el, m-am uitat și eu la palmele lui, apoi la palmele voastre și liniile alea ale lui semănau cu ale tale. dar eu zic că dacă semănau de ce dădea el din cap nemulțumit? O fi știut el ce știa, că taina asta a dus-o cu el în pămînt, în apa aia mare unde o murit, că am zis că într-o zi să merg și eu pe acolo. să-arunc în apa aia o floare și să aprind o luminare, să i se liniștească sufletul și să mă liniștesc și eu. Că trei ani după ce s-o dus. am plîns zi de zi. și lumea credea că eu plîng de dorul lui și de durere că m-o lăsat singură, dar lumea nu știa că eu plîngeam pentru altceva. La două zile după ce Cornel o vinit cu documentu că taică-tău e mort, o trecut pe la noi Piranda luțului și, pintru două ouă, mi-o ghicit și mie în cărți și ieșea din spusele ei că nu vor trece anii ăia trei de la moartea lui și voi muri și eu, și omul cînd știe că moare e supărat, Petrișor dragă, și eu plîngeam nu după el, ci plîngeam moartea mea. Și or trecut anii, și eu mi-am pus în ladă haine negre și luminare încovrigată, mi-am pus și pantofii ăia ai mei cu care m-am măritat, pantofi noi și moi, că an de an îi dădeam

cu slănină, și în pod am așezat copârșeul făcut de Gheorghe al Firii, că amu, de cînd o murit rotaru, el le face. Și nu știa nimeni de pregăteala asta a mea, numai o noră, nevasta lui Ion, o înțeles ce făc eu, dar ea a crezut că-tăt din dragoste pintru taică-tău am vrut să mor, nu că mi-o vinit și mie vremea, cum o zis Piranda. Și în ziua aia de s-or făcut trei ani, m-am spălat de dimineață în troacă din cap pînă-n picioare, n-am vrut să ajung pe mîna cine știe cui, să mă vadă despuiată și să bîrfească apoi în tăt satul, și îmbrăcată frumos, m-am așezat în pat și am stat așa să mor, și moartea nu venea. Poate aș fi murit, dar o hulpavă de vulpe o dat seara în cotețul găinilor și eu am auzit vînzoleala, și cum să le las, sărmane, să moară? Și, amărită că nu eram lăsată să mă hodinesc și eu în ceasul ăla, am ieșit afară și cu furca am dat în vulpe; am omorît-o, că se încurcase în sîrma de la coteț, și avea vulpea o blană roșcată și frumoasă, și în timp ce o befea, Cornelul Marișcuții o zis că din blana aia s-ar putea face un guler de doamnă și eu numa cu gîndul la gulerul ăla am fost, că am zis că cine alta decît Toria ar putea să fie doamna aia de care a vorbit Cornel? Și am uitat, dragu mamei, că mai trebuie să mor, că așa, îmbrăcată în negru, m-am dus după aia să dau la porc și la vacă, am muls-o și cînd mi-am adus aminte a doua zi de zicerea Pirandei, am înțeles că sorocul se mîntuise, și eu eram în picioare, vie, și am știut că nu mai mor. I-am dat Pirandei o oaie de bucurie, și de-atunci n-am mai murit, iar din sîriu am făcut răsadniță pintru roșii și am răsaduri în fiecare an. Și, tăt gîndindu-mă așa, mi-am zis, dragă Petrișor, că poate tu ai făcut cine știe ce prostii și numa cînd mi-o venit gîndul ăsta am zis că trebe să te vîd, să am liniște și să știu și eu de ce-a murit taică-tău. Da tu, beteg, ce puteai face? Tu nu puteai face nimic și bag samă că l-au luat pe Petre fără nici o vină, altfel, dacă nu era așa, la ce bun să-mi dea în fiecare lună cîte o sută de lei, cu care îmi plătesc impozitul și prescurile și vinul pentru parastasurele lui? Acuma, că-i Urcan mai mare la cooperativă și lucrurile merg mai bine, grîu-i bun, și cucuruzul mai mare de un

stat de om, că Urcan îi om gospodar, nu-i un terchea-berchea, așa cum o fost Pavelul Marșicuții, că-ăsta tăta viața a rezemat peretele de la crîsmă și cum să ne învețe el pe noi ce și cum trebe să facem cu pămîntul?... Acum o luăm de la început și poate o să iasă treabă bună pînă la urmă, cu tăte că oamenii își fac case, Petrișor, nu mai au drag pămîntul și nici vitele.

Curta asculta spusele mamei lui, încercînd să dea povestirii logica de care Justina se ferea, să rînduiască gîndurile ei rostite amestecat nu pentru că bătrînețea ar fi fost de vină; Justina își urmărea planul ei, Curta o știa destul de bine, și în planul acesta importante nu erau nici vorbele Pirandei și nici cele spuse de Urcan, important era cu totul altceva, și acest altceva era motivul pentru care tatăl lui fusese luat de acasă, pentru asta venise Justina la el, era singurul la care nu fusese, singurul necercetat de firea ei bănuitoare și dornică să afle adevărul, și Curta se întrebă dacă intuiția ei de mamă, și nevastă nu era cea dreaptă; după felul cum tăcuse el în timp ce ea vorbise și mai ales după privirile ei ascolditoare, înțelese că maică-sa nu era sigură că pricina pornise de aici, de la el, chipul ei, pînă atunci vesel, se întristă; Justina își împreună mîinile în poală și, cu colțul năframei, se șterse la ochii uscați, marcînd înțelesul adînc al tăcerii lui. Pentru asta venise Justina, să-l descoasă, povestindu-i de toate, dar de fapt dorind ca din povestea ei să ajungă la el, la băiatul ei, pe care nu-l văzuse de atîta timp, doar ceea ce o interesa în mod deosebit, și, o dată pricepînd ce voise să priceapă, Petre încetase s-o mai intereseze, ca de altfel și clădirea mare și albă pe care de la început nu voise s-o piardă din priviri. Ar fi vrut să-i spună ceva mamei lui, despre cartea la care lucra, despre propriile lui neazuri, dar înțelese că Justina ar fi judecat adevărurile lui ca o justificare în fața spuselor ei, și pe urmă, se temea că n-ar fi înțeles nimic din adîncul durerilor lui. Deschisese chiar buzele arse de febra lăuntrică pentru a-și da drumul, dar tot atît de iute renunță la acest gînd și Curta înțelese că, renunțînd, prăpastia dintre el și Justina se căscase

definitiv, în ochii ei el rămînînd vinovat de moartea tatălui său. Cum să-i explice întregul mecanism al lumii în care trăia? Pentru Justina un asemenea mecanism nu exista, ea continuase și după arestarea bătrînului să stea de vorbă cu Cornelul Marișcuții; Cornel era un străin, dar unul de-al lor; străin era și el, Petre, dar încetase să mai fie de-al lor, și pentru asta maică-sa îi vorbise atît de ocolit și de întortocheat.

– Păi, așa o fost să fie, dragu mamii, spuse Justina și se ridică de pe banca pe care șezuse: sufletul ei, pînă atunci dornic de a afla se liniștise, îl absolvise pe Curta de păcatul cel mare, așa cum un preot poate dezlega oamenii de fărădelegile lor, și, liniștită, Justina se gîdea acum la altceva, dar la ce anume, el nu-și putu da seama. Dragu mamii, eu acuma mă duc – și-și luă traista, și lui Curta îi fu rușine că nu avea la el nici un ban s-o ajute și tot de rușine n-o întrebă dacă are cu ce să se întoarcă acasă. Am eu bani, dragu mamii, am, cum să n-am? N-am ajuns eu să cer la nimeni, se explică Justina ghicindu-i gîndurile sau poate nici nu i le ghicise și vorbise despre bani, cum ar fi vorbit despre orice altceva.

De la preventoriu se văzu venind un Gaz; erau doctorul Ciclovan cu cîtiva pacienți; și Ciclovan, îi văzu pe cei doi în drum, opri mașina și, cu toate protestele Justinei, o urcară. Nu mai era loc și pentru Curta; Ciclovan îi promise că o să aibă el grijă de ea pînă se urcă în tren și lui Curta i se luă o piatră de pe inimă văzînd mașina cum se îndepărtează, asta pînă în clipa cînd Gazul dispăru după prima curbă; atunci îi veni să fugă după mașină și chiar fugi cîteva zeci de metri, strigînd fără gfas numele celei de care se despărțise.

Nici ceasurile de plimbare nu-l liniștiră: de fapt, plimbarea nu fusese plimbare, un fel de marș forțat: la un moment dat își dori ca bășica aceea din plămîn să se umfle din nou; alergă cîteva sute de metri pînă ce-și simți inima bătînd în gît și tăindu-i răsufierea; cu tot efortul însă, nu simți durerea aceea cumplită de sub coastă și cînd se liniști și putu umbla din nou.

mîhnirea i se stîrni și mai mult. Nu felul sîngaci cum se despărțise de maică-sa îl supăra și nici bucuria ascunsă că Ciclovăn îl scăpase de o tevatură în plus, îl făcea acum să nu-și găsească locul; chiar legată de Justina, mîhnirea și supărarea erau numai ale lui, indiferent că, sub orice formă le-ar fi judecat, ele căpătau chipul ei. De vină nu era timpul aspru care-i despărțise, timpul nu putea fi încriminat, de vină era el, doar el, cu felul lui de-a fi, capabil să transforme o bucurie în durere și o durere simplă într-una adîncă, singura stare cu care se putea așeza la scrisul lui. Știa foarte bine că dacă nu s-ar fi aflat aici, în această izolare sufletească, acolo jos la fel ar fi procedat și desele nemulțumiri puse de alții pe seama cinstei și principialității, judecate mai în adînc, nu erau altceva decît dorința aflată într-o contradicție generală cu dorința celorlalți, din care-și sughea suferința, cum un copil își sughe degetul, făcîndu-și din meteahnă o plăcere.

Lîngă teiul lui Costache se opri; crescuse înalt, și coaja îi era la fel de vînată; frunzele, cu nervurile roșietice, ca pe vremea cînd Costache hrănea pomul în felul lui original și Curta se întrebă de cît timp murise Costache, și pentru că nu-și putu aminti, se mulțumi să precizeze că de mult, altfel pomul n-ar fi crescut atît de viguros și puternic, încît nimeni nu mai putea ajunge cu mîna la crengile lui. Vruseseră generații întregi de pacineți să-l suprimе, hrana lui nefirească făcea rău unora și demoraliza pe alții, dar pomul trăise totuși, se găsea cîte unul care își vărsa tributul de sînge acolo, la rădăcina lui, ultimul din acești oameni fără somn, venit la ceasurile mici lîngă tulpina împărțită în trei, era Forgaș; își ținea răsufllarea cîțva timp, pînă simțea că se sufocă, apoi plămînul și inima, din pricina efortului, îi dădeau un semnal, știut numai de el, și la pîrîitura ce se auzea în interior. Forgaș inspira puternic, știind că odată cu aerul aruncat afară ieșea și sîngele roșu, oxigenat.

Curta îl văzu pe Forgaș cum se retrage încet, aproape pe nevăzute, de la marginea balconului; fugea de oameni în ultima vreme, Curta se prefăcu că nu bagă în seamă șiretenia aceea a lui și urcă în camera de la etajul întâi, dar nici scrisul nu se pormi pe dată, așa cum ar fi crezut. Două rinduri însăilate cu mare greutate fură întregul rod al acelei după-amieze târzii, și nemulțumit de sine, se îmbracă din nou, sări gardul pe lângă cei trei brazi, ajunși acum niște pomi în adevăratul înțeles al cuvîntului, făcu un ocol pe lângă saivanul lui Buzangiu, și ajunse la blocul administrativ, așezat la o distanță bună de sanatoriu.

Sora Nana era pregătită de culcare; o găsisse în cămașă de noapte, fără sutienul care dădea mersului ei atîta prestanță; nu se sfii să-l primească așa, marele secret fusese dat în vileag demult și Curta nu se jenă de ea și nici sora de prezența-lui. Nu fusese Curta niciodată în acel loc, totdeauna se întâlneau cu sora în salonul de gardă sau în laborator; camera mică, mobilată simplu, cu mobilă de spital, cu greu se putea deosebi de rezerva lui și poate nici nu s-ar fi deosebit cu nimic dacă pe pereți n-ar fi existat dovada preocupărilor ei: mici broderii de mînă, îndeletniciri mai de început, cum își dădu seama Petre; țesăturile erau acum îngălbenite de atîta spălat și călcat.

– Bei o cafea? îl întrebă sora simplu, că și cum el ar fi fost oaspetele ei obișnuit de fiecare seară.

Curta dădu din cap afirmativ, cu toate că nu-i plăcea cafeaua și nu reușise niciodată să se obișnuiască cu ea. Mersul sorei de la bufetul improvizat într-o nișă, acoperită cu o perdea, pînă la lampa de spirt de pe măsută îi făcu bine lui Petre; chiar așa, cu pieptul ei plat, sora avea ceva maiestuos în ținută: mergea mai degajat în papucii de casă, picioarele nu-i mai zvîcneau ca atunci cînd, grăbită, călca pe coridoarele sanatoriului. Curta venise cu un scop anume: ar fi vrut să-i amintească sorei că n-avea nici un rost să aștepte plecarea lui din sanatoriu, ar fi fost mult mai nimerit să-și vadă de studii, dar odată consumată

această intenție, o consideră ca și mărturisită și nu se mai gîndi deloc la țelul cu care venise. Stătea pe un scaun, cu genunchii adunați, ca un copil, cu mîinile împreunate sub bărbie, și Petre abia în clipa aceea se întrebă ce căuta acolo, la acel ceas tîrziu, și nu-și putu da un răspuns.

— Soră, a fost mama la mine, apoi îi păru rău că începuse așa, n-ar fi vrut să dea în vileag vizita mamei lui acolo la sanatoriu, dar cuvîntele îi ieșiseră fără voia lui; odată pornite, nu le mai putu înfrîna și-i povesti sorei pe scurt propria lui nedumerire în legătură cu acea vizită, neașteptînd, de fapt, vreun răspuns din partea ei.

— Am trăit și eu acest sentiment al vinovăției, cu toate că, obiectiv, nimeni nu mă putea învinovăți cu nimic; vina era în mine, mai presus de scuzele oferite de alții. Dacă în acea zi nu mergeam cu copiii la plantat pomi, poate n-aș fi fost prinsă și tatăl meu n-ar fi avut o justificare atît de plauzibilă pentru a urca în munți. Baciul a încercat să te distrugă mai puțin pe căi directe, a făcut-o pe căi ocolite, care fac incomparabil mai mult rău; a mizat pe sensibilitatea dumitale, știind că durerea celor apropiați îți poate fi fatală, fără să-și dea seama că durerea cea mai mare era în dumneata, așa cum este și în clipa de față. De multe ori am stat și m-am gîndit, domnule Curta, asupra motivului care te-a determinat și te determină să elimini pe cei care nu-ți pot fi la un moment dat de folos; ca să mă înțelegi mai bine, vreau să-ți spun că te urmăream de fiecare dată cînd sossea în sanatoriu un nou pacient; știam aproape sigur că ai să vii la mine să-mi pui întrebări în legătură nu numai cu starea bolii lui, ci mai ales cu puținul pe care îl știam despre viața și preocupările noului-venit și vedeam pe chipul dumitale cum te întristai sau alte ori cum te bucurai cînd prospătul sosit corespundea schemei aceleia interioare de care aveai atîta nevoie. Pacienții au fost și sînt pentru dumneata, cu mici excepții, un fel de sursă permanentă de informare, odată secătuită, ei devin neinteresanți și plictisitori chiar; nu o dată

m-am întrebat – după povestea aceea a mea – de ce mă căutai totuși și de ce mă onorai cu o prietenie de care nici acum nu sînt convinsă că este necesară.

– Poate i-am simțit eu necesitatea, soră... Nu mă întreba de ce, un motiv aparte nu există în afară de cel determinat de intuiție, și această intuiție m-a făcut să te aleg, dintre toți, pe dumneata.

Parte din caimac sfîrîi pe lampa de spirt, și sora Nana, roșie la față de acest insucces de gospodină, se perpeli în continuare, își ceru scuze, ca pînă la urmă să verse și din ibric pe jos, și Curta, văzînd lîngă chiuvetă o cîrpă de șters, se apucă că curețe, așa cum nu o dată procedase în propria lui casă.

– Cu toate astea, soră – începu Curta așezat din nou pe scaun, în fața ceștii aburinde – m-am întrebat dacă fac bine încredințîndu-ți caietele mele, adică viața mea, deoarece știi că în afară gîndurilor de acolo, altă viață n-am avut. Nu fac parte dintre cei care pot inventa, fantezia mea în scris este adevărul trăit, dureros uneori pînă la lacrimi, dar numai acest adevăr are pentru mine valoare, așa cum ți-ai putut da seama, dacă, din pură curiozitate ți-ai aruncat ochii asupra acelor rînduri scrise în nopțile și zilele mele de chin. Căci scrisul e un chin, soră, poate cel mai cumplit dintre toate chinurile, și abia apoi e vocație și plăcere. Atunci m-am întrebat de ce te-am ales pe dumneata și o clipă am avut senzația că greșesc, alegerea nu era bună; aveam rezerve, soră, în privința dumitale, tocmai pentru felul reținut în care te purtai, pentru tragedia pe care ți-am citit-o pe față înainte de a o afla, printr-o insistență egală cu obrăznicia. Toată lumea – mă refer la cei care mă cunosc – m-au făcut să cred – și am crezut, pînă la urmă – că principalul dușman este Baci; dușman în felul lui, este un om ca mulți alții, el crede că-și face datoria, dar tocmai această insistență din partea lui și a altora m-a determinat să mă întreb dacă e firesc ca el să lucreze singur, și la această întrebare mi-am răspuns de cîteva ori negativ, fără motiv, soră; motivele erau toate împotriva lui, nici unul nu-i

sărea în ajutor, unul singur ma aviza ca aş putea sa greşesc, şi acesta era intuiţia. Nu-mi cere să-ţi explic acest motiv, el nu se poate explica, cum nimeni pînă acum n-a putut explica minunea scrisului; intuiţia este un întreg, un simţ deosebit, dăruit numai unora şi acest motiv global m-a făcut să cred că Baciuc – cel puţin, în relaţiile dintre noi, aici, în sanatoriu – este o rotiţă în ceasornicul mişcător al vieţii, resorturile ei punînd în mişcare alte rotiţe, cu mult mai importante, neştiute de mine şi neştiute de nimeni. Poate te întrebi, soră, de ce ți le spun toate acestea; uite, nu ştiu nici eu, deşi un motiv s-ar găsi, la nevoie, pentru a-mi explica limbuţia de azi; de fapt, m-am ferit să discut aceste amănunte cu cineva; pe parcursul romanului, fac uneori aluzie la ele şi mi-am zis că, fiind în cunoştinţă de cauză, este inutil să ascund ceea ce dumneata presupui din propriul meu scris.

– De unde ştii că te-am citit, domnule Curta? Aş fi putut-o face; nu mi-ai cerut, atunci cînd mi-ai înmînat pachetul din proprie iniţiativă, să nu mă uit în el, cu toate acestea n-am făcut-o, dacă nu din respect pentru dumneata, măcar pentru felul meu de a fi. Era o lume cunoscută şi de mine – fireşte, atît cît am putut-o eu cunoaşte – şi mi-ar fi fost greu să intru în ea pe o uşă a cărei cheie se află la dumneata. Mi-ai dat cartea în manuscris, nu şi cheia; în esenţă, dreptul de a pătrunde în inimităţi ce nu erau ale mele. Cînd se va publica – dacă se va publica vreodată – atunci am s-o fac chiar cu plăcere, dar pînă atunci... Am fost tentată de cîteva ori, crede-mă, dar tot de atîtea ori am rezistat ispitei şi cred că am procedat bine. S-ar putea să fiu zugrăvită în culori care să-mi displacă şi n-aş vrea să fiu tăinuitorul propriei mele urîtenii fizice sau sufleteşti – urîtenie, fireşte, în viziunea dumitale.

Sora Nana îşi strînse cordonul halatului; pieptul – sau ceea ce trebuia să fie piept – se ridică şi Curta citi în ochii sorei o uşoară nemulţumire şi asta nu atît din pricina sobrietăţii impuse de moment, ci din pricina dintelui strîns în chinga buzei de sus, caninul rebel, bănuît sub pielea întinsă mai mult ca de obicei.

Lui Petre îi păru rău de sinceritatea lui, o pusese pe soră într-o lumină aparte, își mărturisise vagile rețineri față de ea, și acum sora, cu capul aplecat, se uita în fundul ceștii golite, urmărind cine știe ce, o ghicitoare nedezelegată; Curta avu sentimentul că femeia vrea să-și ascundă chipul prin acest joc de-a ghicitul și din nou mai vechiul lui gând prinse aripi, începînd să zboare în cutia frunții. Pînă la urmă, Petre curmă acel zbor născut din imaginația lui și se aplecă, la rîndul său, spre ceașca din față, încercînd și el să descopere în pata neagră, uniformă, unele sensuri, dar în clipa aceea ele îi scăpau.

– Soră, îmi pare rău că nu mi-ai spus că ți-a venit aprobarea, mi-a dat vestea Pantică, mi-a spus-o în felul lui, cu grijă deosebită față de dumneata, nu față de mine, și era firesc din partea lui să procedeze așa. Dacă vrei să știi, în tot timpul cît am stat de vorbă cu mama mă gîndeam la acest motiv al renunțării dumitale și nu l-am putut pricepe, cu toate că, dacă stau și mă gîndesc bine, s-ar găsi și explicații – firește, nu legate de mine... M-am simțit oarecum vinovat pentru această posibilă ratare; oricum dacă peste o săptămînă nu ești acolo, pierzi un an și n-ai vrea pentru nimic în lume ca una dintre aceste explicații să fie legată de prezența mea aici.

– Nici nu e legată, domnule Curta... Cu ce poți fi dumneata de vină? M-am obișnuit aici, așa cum dumneata te-ai obișnuit cu boala. Vestea însănătoșirii ai primit-o, am observat; fără pic de plăcere, cu toate că, probabil, pînă în clipa aceea ai dorit-o din tot sufletul. Am impresia că sînt prea bătrînă s-o iau de la început, m-am obișnuit cu munca asta, care-mi dă exact atîta cît îi dau și – de ce să-ți ascund? – am și o teamă imensă că n-am să mai pot face față, cu mintea de acum, obosită, unor cerințe tot mai sofisticate. Însăși apariția mea acolo, între tineri de o altă vîrstă, mi s-ar părea ridicolă, și poate dintre toate motivele, acesta să fie cel mai plauzibil pentru cumpăna în care mă aflu. N-am spus că nu mă duc, că refuz să mă înscriu; am spus că sînt în cumpănă, cîntăresc ce e bine și ce e rău, și pînă la urmă voi

aduna și voi proceda în consecință. De altfel, în ceașcă mi se arată un drum; vezi dacă aș fi ghicitoare, aș zice chiar un drum luminos, poate acesta să fie drumul pe care acum îl judecăm amîndoi.

Curta își roti ceașca; voia ca liniile negre să se statornicească odată, dar spațiile albe se acoperiră de zațul negru, și el rîse cînd îi arătă sorei ce ieșise din încercările lui.

— Soră, și eu, care credeam că nu pleci din dorința de a vedea cum arată ultimele două capitole... De ce nu vrei să hrănești puțin orgoliul meu de scriitor în devenire — cum ar spune Landesman. Da, asta am crezut: că nu pleci, fiindcă vrei să mă cunoști pînă la capăt.

Sora avu o tresărire, Curta văzu tremurînd aceeași buză greu de ținut în frîu, dar apoi se liniști; era doar o simplă părere, sora nu-i ascundea nimic, așa cum fantezia lui bolnăvicioasă îl avertizase la un moment dat. Și cu toate astea, Curta se simți amărît ca ori de cîte ori cînd era pe punctul de a localiza un anumit adevăr îi scăpa. De vină era incapacitatea sa intelectuală de a despica firul în toate consecințele lui posibile. Înțelesese că sinceritatea brutală nu avusese darul să uluiască pe nimeni, cu atît mai mult pe sora Nana și lui Curta îi fu ciudă că aruncase din nou în bătaie propria lui suspiciune asupra celorlalți cînd atît de vehement lupta în sinea lui cu suspiciunea altora asupra lui.

Nu-l mai văzuse demult, vag îi zărise uneori, în timpul plimbărilor, statura înaltă, umerii aduși înainte din pricina piciorului cu genunchiul bolnav. Era mereu singur de cînd starea sănătății i se îmbunătățise, toți se fereau de el, dar de fiecare dată cînd Petre încerca să-l ajungă din urmă, Baciul sau dispărea pe o potecă lăturalnică, înghițit de imensitatea pădurii

sau grăbea pașii și se urca în camera lui, unde închidea ușa cu cheia. Nu dorea, probabil, să discute cu nimeni, își spusese Curta nu o dată, și îl lăsă în plata Domnului.

Apariția lui la o oră atât de matinală i se păru lui Petre cu atât mai nefirească și, speriat, făcu chiar un gest de a sări din pat, dar Baciul era lângă el, cu buzele vinete, așa cum îl cunoscuse, cu mîna pe genunchiul bolnav. Nu se schimbase prea mult, doar pîntecul îi era mai umflat, restul era la fel ca pînă atunci, piele și os; privind mai în jos, Curta observă ridicătura de care îi povestise Ciclovăn, efectul noilor medicamente, și Petre își stăpîni zîmbetul cînd înțelese exact că priapismul lui Baciul nu era o invenție a gurilor rele.

— Credeam că n-am să te găsesc, scuză-mă că am dat buzna așa de dimineață, știu că ai obiceiul să umbli nopțile, cel puțin așa se spune — și Baciul, după ce vorbi grăbit, cu răsuflarea tăiată, căută loc unde să se așeze. Nu văzu decît scaunul de lângă ușa balconului și-l trase spre el, după ce se asigură că acolo, în penumbra acelor zori, nimeni nu putea să-l vadă.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Curta, mai mult ca să-și înfrîngă spaima de o clipă la revederea omului care îi dăduse primul impuls la scrierea acelei cărți aflate acum aproape de sfîrșit și își vîrî cu precauție caietul sub pătură, cu toate că Baciul, întors brusc spre ușă, nu putuse să-l observe.

Baciul nu răspunse la întrebarea pusă; stătea lângă patul lui Curta cu degetul pe negul vînat la buza superioară; îl strîngea fără milă, încît bucățica de carne se făcuse dură și violacee, dureroasă la atingere, altfel Baciul nu s-ar fi schimonosit de fiecare dată cînd, necontrolat, și-o strivea între degete. Cu care conștiință venise la el? se întrebă Curta, amintindu-și de discuțiile parcă dintr-o altă lume; timpul trecuse peste ei. Nici Petre nu mai știa cît, dar impresiile de atunci rămăseseră proaspete, și la amintirea lor avu un ușor tremur, un fior îi trecu pe șira spinării. Îi era greu să-și dea seama, acum, după atîta

vreme, ce sentimente mai nutreă Baciul față de el; în orice caz, amenințările proferate cu zîmbetul pe buze la ultima discuție, îi readuseră imaginea unui alt chip, puțin asemănător celui din fața lui. Deci, Baciul venise cu cea de a doua natură, altfel nu i-ar fi făcut această vizită și mai ales n-ar fi arborat acest aer de om sfîrșit.

– Peste o oră sau două vor veni să mă ia. Înseamnă că nu mă voi putea vindeca definitiv, cu toate că, după spusele lui Băltescu, n-aș fi avut nevoie de mai mult de două luni. N-am idee unde au să mă ducă; în fond, anii mei de detențiune, adunați la un loc cu cei pe care mai trebuia să-i petrec aici, s-au împlinit demult, aproape s-au dublat, ar trebui să mă consider un om liber, și cu toate astea, faptul că m-au anunțat... Pur și simplu...

– Și de ce-ai venit la mine? Întrebă Curta cu răceală, și chipul lui Baciul marcă exact această lipsă de solitudine.

– Le cine să mă duc? Ești singurul om care-mi cunoaște viața, acea parte de viață pe care am ținut s-o știu. Am venit să-ți mărturisesc acum, poate este ultima ocazie, că aici în sanatoriu nu eu eram factorul de temut, așa cum ai crezut și cum mai cred unii; menirea mea era alta și aș dori să cunoști exact locul meu în acest angrenaj. Nu pot să-ți dau nici un nume, nu-l știu nici eu, dar dacă ți-ar cădea pe mîna însemnările mele zilnice ai înțelege mai bine, da, ai înțelege mult mai bine – și Baciul se sufocă din nou, și ca să respire mai ușor își duse o mîna la piept, deschindu-și cămașa. Prin deschizătura ei i se văzu părul negru de pe piept, și un miros puternic de transpirație răzbătu pînă la nasul lui Curta. Toxinele nenumăratelor medicamente îi schimbaseră pînă și mirosul sudorii; Curta stătu cîțva timp pe gînduri, și sursa aceluia miros se trădă de la sine; numai cicloserina mirosea așa, îi dăduse o dată sora Aneofița să ducă la nas un tub desfăcut; se uită la omul din fața lui, încercînd din nou acel sentiment uitat demult: de milă, de milă față de un animal hăituit.

— Mai trebuie să te și cred, domnule Baci, mai trebuie să te și cred, repetă Curta, pentru ca Baci să-l înțeleagă exact. S-au schimbat prea multe probabil acolo jos și ți-e teamă că într-o bună zi ne vom întâlni și ai vrea să dai ochii cu mine într-o altă postură decît cea pe care o meriți; dorești, cu alte cuvinte, să arunci — asta am înțeles — vina pe cineva necunoscut, care să-ți preia, să depoziteze întreaga cantitate de murdărie de care ești singur răspunzător. Altfel, nu văd de ce ai fi venit tocmai la mine, de ce nu te-ai dus la Stamate sau la altcineva, de ce tocmai la mine? Deoarece știi foarte bine ce mi-ai făcut, cît de greu am plătit, poate nu atîta eu, cît cei din jur, prin intermediul cărora ați vrut să mă distrugeți. La un lucru nu v-ați gîndit: pentru un om de meseria mea nu erau suficiente durerea și suferințele altora; propriile mele suferințe — nu fizice, morale — mă puteau distruge, iar aceste suferințe au fost și vor fi legate de scrisul meu, și atîta vreme cît am putut scrie, nu m-ați putut doborî.

Baci vru să rîdă la aceste afirmații, dar rîsul nu se putu porni, rămase undeva în gît, numai buzele se dezveliră anevoie, apoi zîmbetul dispăru, luat parcă de curentul pricinuit de deschiderea ușii. Dintr-un salt, se duse la balcon și închise cu grijă ușa prin care vîntul năvălise brusc.

— Adică, nu mă crezi; ca să fiu sincer, eram aproape sigur că n-ai să mă crezi. După toate cele întîmplate, ar fi fost și greu să-mi acorzi dramul de înțelegere pe care l-ai avut o dată pentru mine; recunoaște, o asemenea înțelegere ai avut, altfel nu mi-ai fi salvat viața de cîteva ori, cu toate că n-o meritam. De data asta, n-am venit să mă crezi... sau nu... am venit să mă ascuți... Pe urmă, n-ai decît să tragi concluziile pe care le vrei. Să nu-ți închipui că acolo jos s-au schimbat chiar atîtea lucruri, s-a schimbat ordinea importanței lor, lumea a evoluat și acolo, cum evoluează pretutindeni; sofisticările au apărut nu numai în domeniul medicamentelor, ci și în viața socială și mă îndoiesc că mînușile, prin simpla lor apariție, sînt capabile să facă

plăcere cuiva cînd întrebuințarea lor are doar menirea ca zgomotul să fie cît mai puțin perceptibil. Sînt și din aceia care apreciază eleganța; pentru mine, ea nu are nici o valoare, și acum, în acest ceas, îmi este absolut egal dacă după mine are să vină un Gaz sau o limuzină, cînd sfîrșitul este același. Gavra mi-a găsit însemnările; aveam însemnările mele intime, notam zilnic fiecare discuție, fiecare reacție a mea sau a altora, propriile mele gânduri, cu toate că sînt sigur că-mi pui sub semnul întrebării sinceritatea acelor meditații. Aș fi preferat să le citești, ai fi aflat că de mulți ani nu mai îndeplineam rolul în care m-ai cunoscut, oamenii mă știau prea bine ca să se ferească, eu trebuia însă să exist; ferindu-se de mine și ocolindu-mă, cădeau în plasa altora, deci, eu eram catalizatorul nedorit, capabil însă să nască reacții și comentarii înregistrate de alții. Poate ți-am făcut mult rău, nu-mi dau seamă, dar răul făcut de mine, prin însăși natura existenței mele, are în el ceva scuzabil, pe cînd... Știu unde îmi sînt însemnările; cu ajutorul pacienților, am refăcut ultimul drum al lui Gavra, înainte de a pleca. Azi-noapte, am localizat ascunzătoarea și însemnările sînt acolo, pot să spun cu precizie. La ce mi-ar putea folosi acele hîrtii acum, cînd voi fi nevoit să plec? Ele ar fi compromițătoare pentru mine, mi-ar fi luate din primul moment, și această stare dublă a vieții mele, adusă la lumină, ar avea consecințe nebănuite. Vreau să ți le las ca amintire, îți vor fi de folos, vreau să mă cunoști în întregime, nu doar prin acele laturi care au făcut din mine o oțrepă oarecare. Ar fi putut să mă mai lase cele două luni de care spun medicii că aș fi avut nevoie ca să mă însănătoșesc. Faptul că îmi sînt refuzate dovedește depedența de aceleași forțe care m-au adus aici, înseamnă că destinul meu este încă în miinile lor. N-aș vrea să se piardă, măcar pentru memoria mea...

— N-am nevoie de nici un carnet, domnule Baci, răspunse sec Curta, oricît ar fi însemnările de salvatoare pentru dumneata; nu uita că nu poți repara intim ceea ce ai stricat pe

ascuns; în fond, toată discuția asta mi se pare de prisos, pentru mine nu poți fi altul decât ai fost și nici o însemnare de pe lume nu te poate schimba în fața ochilor mei.

Baciu se ridică.

— Am să ți-l aduc, totuși; ce-mi refuzi ca om nu-mi poți refuza ca scriitor, ca scriitor n-ai dreptul să nu cunoști adevărul în întregimea lui.

De undeva se auzi un uruit de motor, apoi motorul se opri, și oricât încercă Baciu să descopere pe drumul albit de zorile acelei dimineți o mașină oarecare, mașina auzită nu se ivi, și atunci avu un tremur straniu. Ieși din încăpere fără să zică nimic.

Curta ar fi vrut să-l strige, din nou aceeași slăbiciune pentru oamenii slabi îl îndemna la un gest nedorit, ar fi vrut să discute altfel cu Baciu, cu acea înțelegere avută atunci, demult, dar își înfrînă pornirea; pașii lui Baciu se auzeau pe coridor, la puțin timp îl văzu sărind gardul sanatoriului în dreptul celor trei brazi, și Petre, curios să vadă în ce parte o ia, ieși pe balcon. Îi urmări multă vreme mersul adunat, tot mai clătinat, apoi reintră în cameră și se apucă de scris. Primele fraze curseră lin, nimic nu-l împiedica să sfârșească în dimineața aceea capitolul la care se chinuise cel mai mult, dar ceva necunoscut, ca o piedică venită din afara voinței lui, îl făcu să se oprească. Se gândi unde anume i-o fi ascuns Gavra acel carnet și de ce i-l ascunsese. Nu crezuse la început în această răutate a fostului lui tovarăș de suferință, i se părea fără sens și lipsită de obiect. Ce-l determinase să ascundă un carnet, dacă însemnările în sine nu reprezentau pentru el nici o valoare? De ce tocmai Gavra să și le fi însușit și, cu un gând ascuns vruse să le depoziteze în altă parte? Totul era posibil în acest sanatoriu, unde conștiințele se transformau cel mai adesea, unde se pornea o încăierare din nimic, pentru ca la scurt timp aceiași oameni să fie capabili de o generozitate puțin obișnuită în condiții normale. Se întâmplase ceva cu Gavra, cu sufletul lui, de asta își dăduse seama în gară, la

plecarea lui Pintică, ceva ascuns și dureros, își pierduse echilibrul sufletească din cauza anilor petrecuți aici, însingurarea îi siluise sufletul pînă la disperare. Cu siguranță că pe Baciul îl anunțase cîneva de locul unde îi fuseseră ascunse hîrțile, dar oare cui putuse să-i spună Gavra de ele și mai ales de ce, dacă avusese intenția să nu fie găsite de nimeni? Dacă le ascunsese cu scopul ca Baciul să dea de ele, atunci gestul devenea de prisos, și Curta, nemulțumit că își chinuia creierul degeaba în loc să-și vadă de scris, încercă să-și găsească liniștea sufletească necesară, pentru ca până să-i poată alerga din nou pe caietul de dictando, dar nu-și regăsi calmul și condeiul rămase multă vreme în aer, apoi nervos, începu să sugă vîrfurile creionului; gîndurile îi fugeau la altele. Dorea atît de mult să coboare acolo jos, la ai lui și de fapt acesta era motivul pentru care nu-și mai găsea pacea. Îi era un dor nebun de viață, nu de viața scrisului, ci de viața aceea de toate zilele, ar fi dorit să muncească, munca de acum considerînd-o o condamnare plăcută, dar era o condamnare totuși; dorea să facă ceva concret, pentru el și pentru alții, să fie util societății. Rîse de acest gînd, rodul ultimei lecturi din ziarul pe care i-l dăduse sora Nana și din care viața i se înfățișa ca o fericire continuă, iar efortul oamenilor – o bucurie perpetuă. Lăsa condeiul deoparte și hoinări iar prin viața aceea de jos, făcîndu-și fel și fel de planuri.

Zgomotul unui motor sparse din nou liniștea din împrejurimi; Curta văzu o mașină neagră cum aleargă pe drumul prăfuit de seceta acelei toamne, venea probabil la sanatoriu, un nou pacient se pregătea de plecare, un altul. Închise ochii bucuroși pentru pacientul care avea să se despartă de acel loc unde el își îngropase parcă jumătate din viață. Brusc, se ridică de pe pat. Sudoarea începu să-i curgă pe frunte; drumul ales de Baciul era cel ce ducea la ostrovul lupilor.

Nu mai coborî pe scara principală, ar fi pierdut prea mult timp; scara de serviciu era la doi pași, și Petre, ca și cum toată

viața nu ar fi făcut altceva decît să alerge, sări gardul cu ușurință și, ținînd același drum, cunoscut afit de bine, ajunsese la marginea pădurii. Pentru o clipă, se opri, neștiind pe ce cărare să apuce: spre saivan sau spre poiana lui cu flori? După o clipă de gîndire, porni pe drumul care cobora spre pîrîiașul acum secătuit. Se poticni de cîteva ori, dar nu renunță să fugă. Se opri consternat, așteptînd să apară durerea aceea neomenească; nu simți nimic, plămînul respira sacadat, dar normal, și atunci Petre coborî panta agale, pînă în clipă cînd își aduse aminte că Buzangiu de mai bine de două săptămîni nu mai ducea de mîncare la lupi. Pasul egal se mări din nou, marșul forțat reîncepu și mai viguros, apoi, se opri brusc. Nu înțelegea de unde această hotărîre a trupului de a nu i se mai supune; mușchii se învîrtoșară parcă, picioarele refuzau să asculte îndemnul interior. Se așeză pe pămîntul reavăn și ca un copil prins asupra unui fapt necugetat, începu să se joace cu cuțitul lui Forgaș. Era un joc pe care îl învățase la el acasă, în anii copilăriei, de la un văcar bătrîn; prindea cuțitul de vîrf, îi ridica prăselele, apoi îl izbea de pămînt, pînă ce tăișul se afunda pe jumătate în țărîna cleioasă.

Ploua mărunt, și Petre nu se uită spre cer, se supărase pe ceva, nici el nu știa pe ce, poate pe acea omenie a lui, dovedită nu o dată a fi slăbiciune, și în sinea sa refuza cu încrîncenare să i se mai supună. Ce bine îi făcuse lui Baciul, în viață, ca acum, fără să țină seama de nimic, să alerge după el, din dorința de a-l salva de la cine știe ce pericol? De ce să procedeze ca în Evanghelie, răspunzînd cu bine la rău? În clipa cînd înțelese fragilitatea propriei sale judecăți Curta se ridică și, cu pasul domol, tăie poteca în două, pe un drum știut numai de el, vrînd să ajungă cît mai iute la locul cu pricina. Ostrovul lupilor era pustiu; nu era nici urmă de Baciul și nici de lupi, doar pămîntul era tăvălit și cîteva foi de hîrtie, ce putuseră fi altădată un caiet, se vedeau printre urmele proaspete ale fiarelor; dar Curta refuză adevărul celor înfîmplate, nu-i veni să creadă pînă în ultimul

moment că picăturile roșii diluate de ploaie puteau fi picături de sînge. Pînă cînd, așa cum stătea în mijlocul poienii, văzu o mîină, o singură mîină, prinsă de la cot în sus de o ramură groasă de stejar, ridicată la doi metri de pămînt, și cînd găsi degetele încleștate și ciotul care atîrna avu senzația ciudată că mîina aceea voise de fapt să smulgă stejarul din pămînt, și în acest efort, restul trupului se dezmembrase, rămînînd mărturie a acelei încercări nebunești doar mîina. Nu vru să revadă cele întîmplate, imaginea stejarului pe care Baciul dorise împotriva firii să-l smulgă din rădăcini, îi domina fierbîntea minții, dacă în clipa aceea ar fi venit cineva să-i reconstituie faptele petrecute ar fi rîs ca de o glumă. Dintr-o dată, îl cuprinse un sentiment de neputință, îl zgudui un plîns surd și fără lacrimi, și o vomă puternică îi răscoli lăuntrul. Se ghemui în mocirla poienii și, cu mîinile pe pîntec, se zbuciumă îndelung, privind boturile jilave, căscate, mirosind încă a sînge. La vederea lor, Curta simți că spasmele de la stomac încetează și în locul tremurului nervos, un calm la fel de nefiresc îl obliga să privească cu seninătate cele cinci animale tăcute, cu privirile vulgare, care îl înconjuraseră. Curiozitatea se dovedi mai puternică decît spaima; ar fi vrut să recunoască printre lupii adunați în semicerc măcar pe unul dintre cei pe care îi hrănise, dar lupii, cu mici deosebiri, semănau între ei, parcă nici nu erau lupi, ci niște mîgari cu pînțele imense, atîrnînd, și numai după urechea sfîșiată în două a unui lup sur, cu părul albit în jurul botului și cu un picior umflat la o încheietură, înțelese că din cea de a patra generație de fiară mai rămăsese doar acesta, așezat pe picioarele din spate într-un fel de contemplație solemnă. După felul cum se apropiau de el cu jumătăți de pas, cu o teamă disimulată, Curta pricepu că nu mai are scăpare. Se bucură aproape cînd ajunse la această convingere. Își scoase cuțitul lui Forgaș și, ca într-o joacă, tăie carnea firavă de pe antebrațul celeilalte mîini; nu simți durere și nici usturimea tăișului; la mirosul de sînge, primul care sări

la el fu lupul bătrîn. Dintr-o mișcare bruscă, Curta îi tăie beregata cu același calm cu care ar fi tăiat o bucată de frînghie. Lupii nu se grăbiră să atace animalul rănit. Se uita la el, la zvîrcolirile lui ciudate, și numai cînd fiara se lăți la pămînt, cu picioarele în sus, se năpustiră asupra ei și o devorară cu iuțeală.

Curta nu auzi, în dreptul celor două stînci, pașii omenești și nici nu văzu chipul schimonosit de spaimă al lui Buzangiu; auzi numai zgomotul ciudat, ca al unor pocnitori de copii la Paști, și în clipa cînd văzu alți doi lupi fulgerați de alicele grele înțelese că cineva se afla acolo, lingă el, și-i venea în ajutor.

– Te-am văzut cum ai fugit, spuse Buzangiu și se apucă să jupoaie lupii calzi încă, mîngiind din cînd în cînd, cu palma plină de sînge, blănilor moi, de culoarea fumului.

Curta se ridică din mocirla în care șezuse, încercă să se șteargă de noroi, dar numai cînd stînsese cu palma umezeala pantalonului înțelese că gestul lui era rodul spaimei prin care trecuse.

– Ar fi putut să te sfișie, ai fi și meritat, frate Curta, vād că te-au și înhățat de mînă – și Buzangiu, lăsîndu-și cuțitul la o parte, veni la el și, cu o batistă, îl legă strîns, mai sus de cot, cu două noduri, apoi îl trase pe Petre pînă la pîrîiașul din apropiere și-i spălă brațul crestat.

– Cine Dumnezeu a mai pomenit să hrănești niște lupi? Am crezut ca prostul, multă vreme, că-i hrănești ca să-mi ferești saivanul, și cînd colo, la tine era o simplă plăcere. Din prietenie pentru tine le-am dus de mîncare, nu de altceva, și după ce-am înțeles că n-o faci pentru mine, n-am mai priceput de ce-o faci, și nici acum nu pricep ce te-o fi apucat să vii aici după ce destulă vreme ai ocolit poiana.

– Uite ce-a mai rămas din Baci, spuse ca pentru sine Curta, spălîndu-se pe obraz în apa care se tulburase.

Buzangiu căută din priviri jur împrejur și, negăsind nimic, trecu parapetul de stînci spre pădure. Se întoarse, îmbufnat ca

de o glumă proastă făcută pe seama lui. Nu-i dădu crezare nici atunci cînd Petre sări peste zidul de piatră, înapoindu-se în poiană; din locul unde se afla, nu mai vedea nici el ceea ce văzuse înainte și, curios, se duse mai departe, sub stejar. Acolo nu mai zări nimic. Căută sub coroana bogată, dar mărturia refuza să se arate, mîna dispăruse sau poate nu fusese niciodată acolo, o văzuse doar în închipuirea lui de-o clipă, și Curta, înspăimîntat, se șterse la ochi, dar imaginea fotografiată de el înainte nu reapăru și, furios că se învîrtea bezmetic în jurul pomului, luă o creangă și izbi cu ea în tulpina groasă. Toaca umplu pădurea de un vuiet ce se pierdea în depărtări. Petre nu se opri pînă în clipa cînd în minte îi răsări un gînd anume, și atunci, întorcîndu-se în poiană, începu să despică burțile lupilor, una după alta, ca un apucat. În afară de niște oase, care puteau foarte bine să fie de la un animal răpus înainte, nu zări nimic din ceea ce ar fi putut constitui o mărturie grăitoare.

– Am văzut, am văzut cu ochii mei, afirna acolo, spuse Curta, dar Buzangiu, după ce se uită la el pieziș, dădu din cap și-și făcu o cruce grăbită.

– Ai vedenii... Cum să fie? Dacă ar fi fost... – și Buzangiu arătă spre burțile despicate. Dar ceva îi atrase și lui luarea aminte și se dădu un pas înapoi; printre măruntaie alunecase pe mocirla cleioasă ceva la fel de cleios, și acel ceva era un ochi, și ochiul părea viu așa cum privea singur spre ploaia ce cădea cu nemiluita.

– Doamne Dumnezeule! șopti Buzangiu, speriat de-a binelea și uitînd de blănurile moi, așezate una peste alta, se trase înapoi, spre pîrîiaș.

– Ai văzut? Ai văzut? spuse Curta aproape bucuros că nălucile din capul lui nu fuseseră simple năluci.

Nimeni din sanatoriu nu vru să dea crezare întîmplării, mai ales că seara, cînd miliția din orașelul de munte învecinat venise la cercetări, nu mai găsi la locul faptei decît urme de blană smulsă, alte fiare ale pădurii devorînd, la rîndul lor, ceea ce

Buzangiu și Curta lăsaseră în poiană atunci când, speriați, fugiseră amândoi să ducă oamenilor vestea. Cu toate astea, Baciul nu se întoarse în seara aceea acasă și nici a doua zi, și în zadar îl căutară și prin împrejurimi; Baciul dispăruse, ca și cum n-ar fi fost; după patru zile, camera lui fu dezinfectată, patul ocupat de un alt pacient, iar puținele sale lucruri fură adunate într-un sac și arse la crematoriul sanatoriului.

Viața reîntră în normal, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Până și Buzangiu încetă să mai creadă ceea ce văzuse cu propriii lui ochi, și într-o zi, îi spuse lui Curta că ceea ce observaseră ei putea foarte bine să fi fost un ochi de căprioară, prea era mare și alb și, ca să dovedească adevărul celor susținute, îl însoți până într-un loc știut numai de el, și-i arătă lui Petre o țeastă albită cu două coarne, într-o vâgăună nu prea departe de poiana ce înverzise iarăși.

42

Sosise din nou iarna – o iarnă ca toate celelalte, dar mai domoală parcă, cu zăpadă pufoasă și străvezie și poate de aceea lui Curta, dimineată când se trezi și văzu albul imaculat, nu-i veni să creadă că a intrat într-un alt anotimp și nici nu avu convingerea că iarna se așezase temeinic pe pământul dintre cele două văi, unde până mai ieri se vedeau încă florile toamnei albastre și galbene ca miera.

Încheiase ultimul capitol, îl încheiase cu greu și fără chef, febrilitatea, entuziasmul începutului îi dispăruseră, nu mai avea deloc convingerea utilității celor scrise; trăise de două ori aceeași viață, o dată aievea, apoi migălită pe hîrtie, viața a doua i se părea singura reală și chinuitoare de obositoare. Nu-și mai închise caietul scris până la jumătate în dulapul cu lacăt, îl lăsase pe linoleumul vernil, cu ciotul de creion alături, și uitîndu-se, așa cum era așezat în pat, la acele instrumente de tortură spirituală, se aplecă și le mîngîie cu o dragoste

deosebită, așa cum n-o făcuse niciodată. Nu erau un simplu creion și un simplu caiet; era sufletul lui, chinuit de întrebări, și o clipă se gândi ce s-ar fi făcut în singurătatea de acolo fără ele, cum ar fi suportat acei ani mulți de detențiune liber consimțită fără bucuria de a le avea mereu la îndemână. Se rezemă din nou de pernă, subțiată și ea între timp, capul, ca o piua mereu, în mișcare, bătucise puful, și acum o simțea țeapănă sub ceafa lui dar era perna lui și n-ar fi schimbat-o pentru nimic în lume, așa cum în clipa aceea n-ar fi schimbat nimic din viața și întâmplările vieții sale. Erau acolo, în caietele ponosite și cu filele înnegrite de atîta răsucit, nu numai traiul de ani și ani, ci și destinul altora, al oamenilor pe care îi cunoscuse, cu care trăise și suferise, al celor care plecaseră de lângă el pentru totdeauna; avea sentimentul că răspunderea lui era incomparabil mai mare față de cei care nu mai existau decît față de propriul lui destin, topit în destinele celorlalți. Luă caietul și capătul de creion cu lemnul ros, le strînse la piept, simțind cum de la stomac în sus tremurul atît de cunoscut începe să-și facă de cap. Se lăsa în voia durerii, fără să-i fie rușine de ea; pierduse parcă ceva deosebit de prețios, un suflet drag și apropiat, zămislit în atîtea suflete aflate acolo, între paginile caietelor, și îl durea ideea că trebuie să se despartă de caiet pentru totdeauna, că de acum înainte nici ziua și nici noaptea n-o să mai fie chemat de el la veghea aceea adîncă, răscolitoare. Îl mîngîie și zăbovi îndelung înainte de a scrie sub ultimul rînd cuvîntul *sfirșit*, și pînă la urmă se temu de acel cuvînt, folosit acum pentru prima dată. Închise caietul fără să scrie nimic, dintr-o teamă nelămurită, ca și cum literele acelea ar fi însemnat propriul lui sfirșit.

Îl scoase din această liniște adîncă Buzangiu; era îmbrăcat de sărbătoare, cu pantaloni noi, băgați în cizmele bürgerne, bine unse, lanțul gros de metal lustruit, care îi trecea peste pîntec pînă la buzunarul vestei, unde își avea ceasul, tresărea la fiecare mișcare a burții voluminoase, și Curta surprinse la prietenul său o gîfială ciudată, ca și cum ar fi avut astm.

– Hai, Petre, azi am marea vânzare, spuse el, și-și șterse sudoarea de pe fruntea bronzată pînă la jumătate, din pricina pălăriei care stătea totdeauna trasă pînă la mijlocul frunții.

Partea palidă de sub pălărie i se păru lui Curta ciudată, străină de restul capului, de acea față închisă la culoare, cu ochii vii, cu gura tăiată cu barda parcă, sub care se ascundeau dinții lați și mereu umezi.

Nu putea să-l refuze pe Buzangiu, erau doar prieteni de atîta amar de vreme și Curta, cuprins de o voioșie copilărească, se îmbracă în grabă. Își puse puloverul peste cămașa în carouri, un dar de la Forgaș, își luă paltonul pe mîină și ieși însoțit de Buzangiu. Abia la ușă îi văzu geanta mare, din piele de porc prost argăsită, dar solidă și încăpătoare, în care Buzangiu lăsase să se vadă gîtul cîtorva sticle, al căror miros dens se răspîndise pe tot coridorul.

La ieșirea din sanatoriu, îi aștepta un camion venit de la o cantină.

Bătut de aerul rece Curta se simțea bine și ca să întrețină veselia prietenului său și a medicului veterinar, cocoțat și el în șuba groasă acolo sus, lîngă el, cinsti din sticla pîntecoasă în care Buzangiu pusese țuică de prume întoarsă de două ori. Cu greu își făcură loc pînă la poteca ce urca la saivan; de acolo, cei patru oameni merseară mai departe pe jos, șoferul cărînd în spate arma lui Buzangiu și tașca grosolană, în care sticlele se ciocneau vesel una de alta.

Saivanul nu mai semăna cu cel pe care îl văzuse Curta ultima dată, era incomparabil mai mare și mai bine întreținut, și cînd se uită spre coliba din mijloc văzu apărînd un om, probabil un paznic, angajat de Buzangiu pentru a-i apăra averea. Erau cîteva sute de porci adunați acolo, pe căprării și vîrste, despărțiți de uluci groase de stîjar, și ronțăitul lor uniform îl făcu pe Curta să stea o clipă locului, nemișcat; avea impresia că undeva, în adînc, miliarde de termite rod scoarța terestră, vrînd să-și sape cuib, și Petre trăi cu imaginea acelui zgomot pînă în clipa cînd

își dădu seama că zgomotul venea de la grămezile de jir, pe care porcii le devorau cu imensă plăcere. Într-un țarc aparte, cu paie și fin pe podele groase din bușteni de brad, stătea lungită Aneta; ea adusese pe lume primele progenituri ale acestui imens saivan, și Buzangiu avea față de ea o dragoste și un respect deosebit.

Scroafa, cu burta alungită pe finul umed, cu miros încins de bălegar, își ridică doar capul la apariția stăpînului, nu mai avea putere să se ridice; Buzangiu intră în țarc, o gîdilă la gît cu unghiile lui mari și negre, apoi scoase din buzunarul scurtei un pumn de boabe de porumb, și scroafa, arătîndu-și gura știrbă și neagră, începu să mănînce pe o parte. Buzangiu uitase de tot, nu-i păsa de nerăbdarea medicului veterinar, înghețat în pantofii lui subțiri, nu-i păsa nici de Curta, pe care nu-l lăsase să intre în îngrăditura Anetei. Cu aceeași dragoste, continuă să scarpine scroafa și la fiecare grohăitură, Buzangiu rîdea satisfăcut de atenția cu care îl trata animalul.

— Hai, domnule Buzangiu, înghețăm, ce dracu', hai să ne facem treaba! strigă la el medicul. Dar Buzangiu nu-l auzea, acum era cu degetele rășchirate la coada scroafei, și Aneta, de fericire, închise ochii și guiță rotund. Fu nemulțumită cînd stăpînul ei se ridică în picioare. Scroafa, supărată că fusese părăsită, vru să se ridice, dar trupul prea greu refuză să se înalțe pe picioarele prea subțiri, și atunci, din pricina efortului, pe gură îi năvăli un val de spumă, roșie, urmat la scurt timp de un suvoi de sînge.

— Domnule Buzangiu, n-am să-ți pot cumpăra porcii, sună sentința aspră a veterinarului. Buzangiu era fericit, se repezi la doctor să-i strîngă mîna, plin de afecțiune; ochii îi înotau în lacrimi, pînă ce înțelese exact spusele acestuia. Atunci, își încruntă sprîncenele dese, nepricepînd nimic.

— Adică cum, dar ce s-a întîmplat?

Doctorul arătă cu mîna spre cotețul Anetei, și Buzangiu abia în clipa aceea văzu lacul de sînge. Speriat, fugi într-acolo, încercînd cu disperare să-și salveze favorita.

- Hai, Achime, să mergem, strigă doctorul la șofer, dar șoferul rămase pe loc, neînțelegînd nici el de ce medicul luase o asemenea hotărîre, după ce făcuseră atîta cale pînă în pădure.

- Au tuberculoză, domnule Buzangiu, o hemoptizie tipică...

- Cum tuberculoză? rîse Buzangiu.

- Simplu ca bună ziua; i-ai hrănit cu mîncare de la sanatoriu și, firește... explică el, fără să-și ducă fraza pînă la capăt.

- Asta-i bună, adică pentru asta, domnule... Dar spui la...

Buzangiu ieși din cotețul Anetei și intră într-o altă despărțitură și se opri în fața unei scroafe tinere, cu botul încă plin de jir.

- Pe încercatelea, spuse el; ca și cînd ar fi fost vorba de pepeni; își scoase cuțitul de la cizmă și îl înfipse cu precizie pe sub piciorul porcului, drept în inimă. Se dădu brusc la o parte, ca sîngele să nu-i stropască hainele.

- Tuberculoză zici, la porci... Asta-i bună... și Buzangiu, transpirat de efort, se puse din nou pe rîs. Atunci ți-i dau pe gratis, pe toți ți-i dau pe gratis, zîse el, privind la medicul, ce dîrdîia cu picioarele înghețate.

Buzangiu făcu paznicului un semn, și acesta desăvîrși ceea ce începuse el; în cîteva minute, pîntecul porcului fu golit, și atunci medicul se apropie de animalul răpus, scoase de sub coaste o pungă aproape albă, cu multiple nervuri roșiatice, și Curta înțelese că punga aceea retezată scurt, de un cuțit tăios, nu era altceva decît unul dintre plămîinii porcului. Doctorul se uită la materia buretoasă, apoi o băgă sub nasul lui Buzangiu.

- Uite, domnule Buzangiu, uite, nu m-ai crezut, rosti apăsător arătînd cu un deget petele mari și rotunde, vizibile acum și pentru Curta. Găuri, căverne, cu sutele.

Petre se dădu instinctiv un pas înapoi. Privi la porcii care stăteau liniștiți, opriți din mîncare, și în liniștea aceea nefirească auziră un zgomot ciudat, ca un vaier. o tuse prelungă și continuă pornită din rîfurile diforme.

– Uite, domnule Buzangiu, eu nu pot cumpăra așa ceva, așa intra la pușcărie – și doctorul stoarse plămînul ca pe un burete și din el, prin bronhiile tăiate, începu să curgă o materie verzuie. Îmi pare rău, zău îmi pare rău, se lamentă doctorul și ochind șipotul de apă, se duse și se spălă pe mîini.

Buzangiu încremenise, buzele i se crîmpoțiră, deveniră albe, nefiind în stare să rostească ceva, măcar un cuvînt de apărare cu privire la sănătatea porcilor lui. Se năruî cu șezutul pe zăpadă, prinzîndu-și capul în mîini.

– Nu se poate, nu se poate, șopti el.

Curta era neputincios în fața disperării lui; ar fi vrut să-l liniștească, dar pînă la urmă, văzîndu-i pe medic și pe șofer cum se îndepărtează, crezu necesar să alerge după ei, și cînd îi ajunse din urmă, se opri, neștiind ce să le spună.

– Îmi pare rău, dar e imposibil, sînt obligat să supun carnea controlului medical, banii nu sînt ai mei, mai spuse doctorul, ridicînd din umeri.

– Și ce-i de făcut? rosti Curta, negăsind altceva de întrebat.

– Șăpun, îngrășămintele... altceva... Și cu mîinile în buzunare, veterinarul coborî poteca spre mașină.

Se auzi un foc de armă, apoi altul. și cînd Petre urcă din nou la saivan, îl văzu pe Buzangiu, congestionat la față, cum împușcă porc după porc, suflînd la fiecare două cartușe trase prin țevile brumării, ca să alunge fumul cu un miros iute de usturoi.

– Oprește-te, omule, ce, ai înnebunit? strigă Curta.

Buzangiu nici nu luă aminte la el, își încărca din nou arma, și de la un păs trăgea cu gloanțele grele de mistreț direct între urechi; și porcii se prăbușeau, după ce, băteau aerul ca niște cai, cu picioarele din spate, ca și cum acolo, în spate s-ar fi aflat dușmanul lor nevăzut, nu în față, în persoană omului care îi îngrijise cu atîta dragoste.

Privirile lui Buzangiu nu mai erau omeneste; găvanele ochilor semănau cu două cuiburi negre, printre care, zdrențuite de furie, săgetau privirile spre virful armei; calme erau doar

mîinile, se vedea după patul armei, bine strîns între umăr și falcă, după țeava săltată cînd în sus, cînd lăsată în jos, după fiecare ochire, și Curta, pentru o clipă, avu impresia că în durerea lui Buzangiu se cuibărise și o bucurie ascunsă, aceea de a ucide: Liniștiți pînă atunci, porcii începură să dea semne de nervozitate, întuiră pericolul în omul prieten, se adunară unul în altul, ca oile, arătîndu-și doar spinările cu părul ridicat, cînd alb, cînd învrîstat, și părul mișcător se unduia pe acele spinări ca niște valuri, pînă în momentul cînd cei patru vieri, cu colții ieșiți printre rîturi, dădură năvală din îngrăditura prea șubredă pentru forța lor, și atunci, ca la comandă, turma se întoarse spre Buzangiu, cu boturile ridicate, și Petre nu mai avu timp decît să-l tragă la o parte din fața lor. Gardul gros al saivanului pîrîi sub greutatea primelor trupuri rămase pe loc din pricina puternicelor lovituri primite la cap, dar turma nu se opri, călcă peste ele și porni într-un zgomot asurzitor spre pădurea neagră, căscată la câțiva metri în fața saivanului. În zadar încerca Buzangiu să-i oprească cu arma, gloanțele nu mai aveau nici un efect, și atunci se postă în fașa lor. Într-o clipă, dispăru sub trupurile grele și Curta nu mai văzu decît arma plutind o clipă deasupra coamelor. Apoi, se așternu liniștea; nu se mai auzea în depărtare decît un vaier stins și loviturile domoale, pe lemnul dur, ale unei scroafe ce nu murise încă și încerca disperată să se ridice în picioare. Curta alergă spre omul întins, cu fața în zăpada cleioasă și murdară, și cu greu îl tîrî spre bordeiul rămas acum stingher; paznicul se urcase îngrozit pe acoperiș. Buzangiu respira; o diră subțire de sînge i se prelingea pe gît, dar la o cercetare mai atentă, Curta înțelese că rana era exterioară. Buzangiu clipea des, fără să deschidă ochii; abia într-un tîrziu, cu teamă, deschise mai întîi unul, apoi pe celălalt, și cînd îl văzu pe Petre, se luminează și gemînd se ridică în șezut.

— Ce forță! spuse el cu un soi de mîndrie, privind spre saivanul în care, în afară de trupurile nemișate, nu se vedea decît Aneta întinșă pe burtă, cu botul jilav între uluci.

Buzangiu călca greu, cîteva picioare îi trecuseră peste spate, dar nu luă aminte la durerea ce-l făcea să se strîmbe la fiecare pas; căută din priviri tașca de piele, și cînd dădu de ea, se înveseli la gîndul acela numai al lui. Desfăcu dopul unei sticle cu dinții, apoi, clătîindu-se, intră în cotețul Anetei, și după ce bău cîteva înghițituri zdrene nu se lăsă pînă ce nu turnă jumătate din sticlă în botul deschis al animalului. Scroafa se înecă, vru să se ridice din nou, nu puțu, apoi efortul se stinse, și se lăsă gîdilată după urechi de stăpînul ei, și el într-o stare de apatie. Sus, pe coliba din mijlocul saivanului, paznicul își făcea cruci, neînțelegînd nimic sau aproape nimic din cele întîmplate. Dinspre cotețul Anetei se auzea cîntecul lui Buzangiu, apoi cîntecul se opri și în locul lui se auzi o voce domoală, care unea la distanțe mari cuvinte fără sens; scroafa, amețită, îl aproba grăhăind încet, pasivă pînă și la dezmierdări.

— Gata acum cu acoperișul casei, gata, Anetă... La ce-am pierdut atîția ani?... Am vrut să mă îmbogățesc, și uite că Cel de Sus n-a vrut, m-a pedepsit... Acum ce-o să fac, cum o să mă întorc acasă fără bani, ce-o să zică Aneta cea adevărată? că ea n-o să creadă că voi v-ați îmbolnăvit de la stăpînul vost... că eu v-am îmbolnăvit, Anetă, eu, voi n-aveți nici o vină...

N-avea nici un rost să stea de vorbă cu Buzangiu; în starea în care se afla, orice discuție ar fi fost de prisos, și atunci Curta coborî poteca spre sanatoriu. Pe măsură ce pașii înaintau pe zăpada moale, se simți cuprins de o spaimă neputincioasă, și oricît încercă să-i găsească sursa, nu reuși. Mai trăise parcă undeva scena aceea de la saivan, dar unde și cum, nu știa; fusese într-o altă lume, din care plecase demult, și pînă la urmă, își zise că asociația era absolut întîmplătoare, erau rodul emoțiilor trăite la crescătorie.

Urcă în camera lui pe scara de serviciu, nu voia să se întîlnească cu nimeni, și numai cînd ajunse sus simți că frigul l-a pătruns pînă la oase. Făcu un duș cald, dar nici căldura apei nu reuși să-i încălzească lăuntrul; gîndul îi era fixat asupra

întîmplării cu Buzangiu și nu atît părerea de rău pentru o muncă irosită în zadar îl chinuia, c t un alt chin, nedefinit. Oric t încerca să-l concretizeze anume, nu reu i dec t să- i topească sentimentele și mai profund, în acel joc al realității abia trăite, și al impresiei că acea realitate era o continuare a, alteia dintr-o altă via  , de care nu- i mai amintea.

A a îl găsi Forgaș, îmbrăcat numai în pijama și st nd pe scaunul din fa a ușii deschise, fără să simtă frigul de afară, frigul era în el, și Forgaș, v z ndu-l cum tremură, închise u a și îl privi vreme îndelungată.

– Cine a tras cu arma? Am auzit treizeci de focuri... Ce dracu a i făcut, foc de artificii?  ntreb  el în ungure te, și se a ez  pe pat.

– Buzangiu, și-a împușcat porcii, explică Curta, dar povestea lui suna incredibil pentru Forgaș, de fapt, el nu povestea  nt mplarea de la saivan, ci altă  nt mplare, fără să-i precizeze exat locul, fără să pomenească nimic de eroii ei.

– Petre, m-am g ndit să plec, spuse Forgaș. Pentru asta venise să-l viziteze pe Curta. Mi-a ajuns, uite-a a, deodată mi-a venit c nd am auzit  mpu c turile, ceva m-a îndemnat să termin cu starea asta de amorteală, să cobor și să-mi văd de treabă. Forgaș vorbea ungure te, și Curta, readus la realitate de omul de alături, se uita la el ca la un străin. Trebuie să trăim, Petre, să trăim, nu mai merge a a, altfel putrezim...  mi dau seama că treaba aia petrecută în Ungaria în urmă cu c ţiva ani m-a anchilozat complet; viața merge înainte, nici radioul nu mai pomene te nimic de ea, ca și cum tragedia nici n-ar fi existat.

–  nc  nu ești vindecat, Forgaș, se sim i dator să-i spună Curta, și amestecul lui în acea discu ie  i făcu bine, simți frigul și pe dinafară, și ca să se încălzească  i puse pătura de rezervă pe spate, iar în picioare  i trase ciorapi groși de l n , ciorapii adu i de maică-sa.

– N-am nici o șansă să mă vindec st nd aici, Petre... Multă vreme am dorit  nc r să se termine într-un fel, să crăp dracului

odată; îmi era scîrbă să mai trăiesc, îmi era jenă să mai respir un aer care nu mai era al meu. Gloanețele alea – nu știu nici eu de ce dracu' remontat sufletește; de la ele a pornit totul, pur și simplu, îmi vine să rîd cînd îmi aduc aminte... Viața, frate Petre, după cum vezi, își are ciudățeniile ei; nici nu știi de la ce poți să mori și de la ce poți reînvia; uite, gloanețele lui Buzangiu, pe mine m-au reînviat... Chiar astăzi am să plec, cu toate că sora Nana a spus să stau pînă luni, să-mi facă doctorul ieșirea; uite, plec fără ieșirea lui, așa cum a plecat Gavra; plec – cum s-ar spune – pe cont propriu și pe răspunderea mea... Auzi? Pe răspunderea mea... De mult n-am mai spus un asemenea cuvînt, tot sau aproape tot ce-am făcut pînă acum am făcut pe răspunderea altora; cînd eram mic – pe răspunderea tatălui meu, apoi pe a mamei mele; m-am îmbolnăvit pe răspunderea altora; acum vreau să plec și să trăiesc pe răspunderea mea.

– Și eu am să plec în curînd, Forgaș, eu, care atîția ani am trăit cu sentimentul că de mine nu are nevoie nimeni, acum cred că... Știu, sînt poate simple vise, dar, spre deosebire de tine, care ești un om concret, eu nu pot trăi fără vise, visul meu de acum este să cobor și eu în lume și să nu mai visez. Am îmbătrînit luptîndu-ne cu propriul nostru suflet, măcinîndu-l și lăsîndu-ne măcinați de el... Doamne, cum m-am mai măcinat și cît de mult am supt din propria mea durere, ca și cum durerea altora ar fi fost străină pentru mine... Trebuie să trăim, Forgaș, bine ai spus; cum și în ce fel – nu știu nici eu, dar trebuie să trăim; altfel, mai bine...

Curta luă o mărășească de pe masă; nu mai fumase de mult, mîinile îi tremurau și scetrică nenumărate chibrituri pînă cînd flacăra se putu statornici la căpătîiul țigării; trase cu nesaț, dar curios lucru, țigara nu-l mai ameți, dimpotrivă, ochii încetoșați se limpeziră, pieptul i se bombă, parcă trăgea în el nu un fum acru, plin de gudroane, ci o licoare miraculoasă, capabilă să-i dea noi forțe. Vestea lui Forgaș îl bucura, erau propriile lui dorințe și gînduri rostite însă de altul, mai curajos decît el,

dorințe adormite demult, tălmăcite acum și în înțelegerea lui; da, va pleca și el acolo jos, de unde venise pentru câteva luni. aici, în casa aceasta albă, de la răscrucea vieții, și unde stătuse ani și ani, nu din voința lui, ci din a altora, și el se obișnuise cu această nouă voință pînă la pierderea propriei lui înțelegeri despre voință. Venise Forgaș, un alt Forgaș, nu mai rămăseseră din el decît mustățile mari, căzute pe oală și peste gură, el reînviase acel verb „a pleca“, îi dăduse sens și Curta se bucură neșpus. Nu-i părea rău de întîmplarea cu Buzangiu, gloanțele lui sunaseră ca o descătușare, omorîse nu numai viețile de care se legase atît cum numai singurătatea te poate lega, omorîse obișnuințe și reguli statornicite de mult, și fără ele Curta se simțea dezlegat și cu sufletul ușor ca o libelulă.

— Să nu mă cauți, Petre, auzi, Curta o voce parcă de pe alte meleaguri, cu toate că Forgaș fusese acela care vorbise lîngă el, nici eu n-am să încerc să dau de tine; dacă viața va vrea, o să ne întîlnim, eu cred că sîntem sătui pentru două vieți de cît am fost împreună. Vreau să uit, să uit dacă se poate totul și să merg, atîta cît mi-a mai rămas, mai departe. Gloanțele lui Buzangiu, cine ar fi crezut vreodată... Și nici la gară să nu mă conduci, vreau să simt că mă întorc singur, fără amintiri, dintr-o excursie pe care am dat-o uitării, de care nu mai vreau să știu...

La nici un ceas, Curta văzu silueta lui Forgaș înaintînd pe zăpada afinată; tăiasе drumul cine știe din ce pricini, mergea alături de drum, pe locul acoperit numai cu câteva zile înainte de o fineață deasă, și cu toate că nu-i vedea, Curta ghicea pașii prietenului său de suferință și se bucura că acei pași n-au cale de întoarcere. Se surprinse făcîndu-și bagajul și nu-și dădu seama de acest lucru decît în clipa cînd se uită sub pat să vadă dacă n-a uitat ceva; atunci se ridică din genunchi și rîse ca de o descoperire pe care și-o oferise singur, fără nici un calcul premeditat; împachetatul puținelor lucruri parcă se făcuse singur, și cu aceiași încetineală — de data asta, conștient — își

desfăcu lucrurile, calm, știind că de acum înainte nimeni n-are să-l mai poată opri să le împacheteze la loc și să plece pe același drum pe care plecase Forgaș.

Așezându-se din nou pe pat, bucuria i se topi, poate la el nici nu fusese bucurie, ci un moment de exaltare, răscolit de gândul proaspetei plecări, și Curta zîmbi trăind retrospectiv frazele folosite doar cu cîteva ore înainte, adevărul și falsul din ele. Fusese gata să preia asupra sa întreaga viață a șederii lui acolo, să se considere numai pe el autorul moral al lungilor și chinuitorilor ani petrecuți în acest perimetru îngust al camerei, ca și cum tot ce se întîmplase sus n-avea nici o legătură cu lumea cealaltă, în care intrase Forgaș; or, știa foarte bine că nu este așa, că momentul de uitare nu era uitare, ci trecerea ei pe celălalt plan al conștiinței, în ascunzișul cel mai adînc al sufletului, menit să închidă totul în el și să nu lase să se șteargă nimic. Avea nevoie de această desprindere de perioada trăită, într-un fel, pentru a putea intra în viață neschilodit de întîmplări și fapte, grele ca un sac de plumb; trebuia să șteargă adevărul acelor ani, ca să poată primi bărbătește celelalte adevăruri, din anii pe care îi mai avea de trăit. N-avea timp de bilanțuri, bilanțurile se fac o dată pentru totdeauna, și el era departe de această mare adunare a vieții, încheiase doar un cont, atîta tot; poate cel mai important în drumul spre celelalte, îl încheiase în filele unei cărți scrise doar pentru el, pentru propria ușurare și descătușare. Dar oare cum se descătușaseră Costache, Cecilia Craiu, Cozmin și Landesman, toți ceilalți pe care îi cunoscuse, cum le fusese ultima clipă de viață cu întregul bagaj de sentimente adunat în ei, ce simțiseră în acel ultim ceas al tuturor socotelilor cu cele lumești? Nu rămăseseră decît în rîndurile lui, și Curta se întrebă dacă în acele rînduri există suficientă viață și mișcare pentru frămîntatele adevăruri aflate de la ei. Pentru artă adevărurile în sine nu înseamnă mare lucru, fără marea lui răspundere de a da o replică acelor adevăruri, replică pornită de la el și numai a lui, valabilă pentru toți cei pe care îi cunoscuse.

Oare ce-ar fi spus Landesman, dacă ar fi citit acum cele șase caiete pline cu scrisul lui mărunț, ce înțelegere le-ar fi dat, ar fi fost mulțumit de semnificația lor – nu pentru ei, cei care nu mai existau, ci pentru ceilalți, rămași să le cerceteze destinul? Parcă vedea de undeva de departe zîmbetul lui Isaac, înțelegător, dar plin de întrebări, de nemulțumiri și deopotrivă de nedumeriri. Curta ar fi dat mult să audă din eter verdictul lui, și închise pleoapele, vrînd să reînchege acel chip atît de familiar, însă nu reuși. Nu-l stînjenisese niciodată calificativul exprimat dintr-o credință a lui sau din pură ironie; „scriitor în devenire“. Curta înțelegea acum că acest *în devenire*, pentru meseria lui, era ca o deviză permanentă, pînă la capătul vieții, de el nu putea și nu trebuia să scape dacă voia să spună lumii ceva despre o viață aflată și ea într-o permanentă luptă pentru devenire.

Îl văzu prin fereastră pe Visalon; nu îmbătrînise deloc, era același ca la început, pasiunea lui îl țînuse la aceeași vîrstă sufletească; Curta se ridică și ieși pe balcon.

– Unde mergi, nea Visalon? întrebă Petre, nu atît pentru că ar fi așteptat un răspuns, ci pur și simplu ca să-i audă vocea.

Visalon se întoarse într-o parte, crezuse că întrebarea venise de undeva din sala de mese, pe lîngă care trecea, și abia cînd își ridică privirile înțelese că Petre era cel care-l oprise din drum. Țînîndu-și pălăria cu o mîină, ca să nu-i alunece pe față, își duse palma celeilalte mîini la gură și, ca și cum i-ar fi destăinuit prietenului său un mare secret, zise:

– Merg să caut floarea.

Curta nu mai așteptă nici o explicație, se duse la dulapul cu haine și se îmbrăcă în paltonul gros, lăsat de Forgaș, și ieși în zăpada mare din curtea sanatoriului. Îl prinse cu greu din urmă pe Visalon; neștiind că vrea să vină și el, mergea grăbit, cu pași tinerești, atras de chemarea lui de ani și ani pentru floarea rară a vieții. N-o găsisese încă, dar o va găsi, de asta era sigur – repetă Curta în gînd cuvintele cu care avea, fără îndoială, să-l

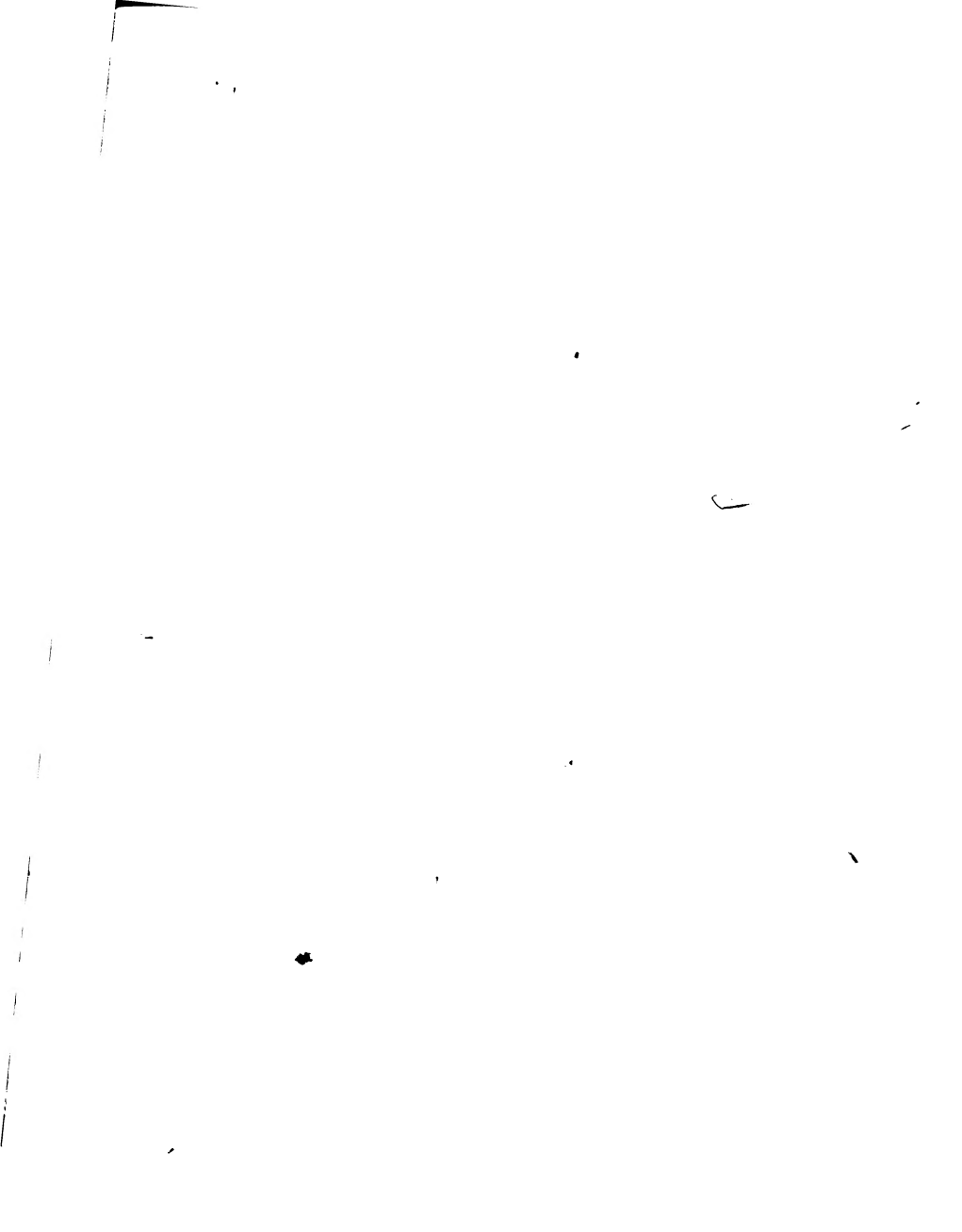
liniștească Visalon, și într-adevăr, cînd își uni umărul cu al lui Visalon rosti, fără să fie întreat, aceleași cuvinte, și le rostise sigur, cu convingerea lui de totdeauna.

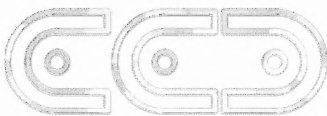
— Am răsădit zece hectare de pădure cu puieți de brad, unii sînt acum brazi în toată firea, alții abia la începutul vieții și în poiențele pe care le-am lăsat — neapărat am să dau de ea, ai să vezi — e o floare mică, albastră, cu șapte petale și cu un pistil auriu, da, Petre, așa va arăta floarea aia, să nu mă minți. Dacă acum mă crezi, a fost o vreme cînd am simțit că în sinea ta gîndești altfel și numai din respect pentru bătrînețile mele nu voiai să recunoști că mă credeai nebun. Aș putea pleca acasă, la plămîni, după spusele lui Ciclovan, nu mai am aproape nimic, dar uite, nu plec pînă nu dau de ea, să vă dovedesc că există... Tata nu putea să mă mintă pe mine... N-am găsit-o pînă acum pentru că pădurea asta nu mai era pădure, era plînsă și tristă, în fiecare zi vedeam cum tinjește și se topește după cele mai falnice trunchiuri ale ei... Acum... Acum, partea asta de pădure e crescută și îngrijită de noi, și uite cum restul pădurii cată cu ochii spre acest versant cu miile de brazi sădiți de mina noastră... Se cheamă că și pădurea e a noastră și floarea nu se mai poate plînge de nimic. Trebuie să înflorească, nu se poate să nu înflorească.

Visalon tăie drumul și urcă voinicește spre petecul de pădure, primul dintre celelalte pe care brazii își înălțau coroanele semețe, și Petre trebui să-și lase capul pe spate ca să poată prinde în priviri clopotul verde al lariței foșnitoare în bătaia vîntului. Și dintr-o dată, bradul îl făcu să-și uite gîndurile lui privind trecutul, anii mulți trăiți acolo, în fața lui nu mai exista decît bradul și viața lui falnică și se părea că ceva din viața aceea îi aparținea și lui. Visalon se uita la fiecare creangă, cerceta coaja pomilor, gusta cu vîrfu limbii acele ascuțite cu miros de rășină și dădea satisfăcut din cap. Îl prinse apoi pe Curta de mînă și-l trase pînă la marginea unui trunchi bătrîn, și Curta înțelese că scara în trepte mari, care se încolăcea în jurul

pomului, pînă la coliba de veghe de deasupra, acolo, aproape de cer, era meșterită de Visalon și de adepții lui și cînd ajunse sus, Curta simți că se întunecă lumea cu el, atît era de istovit. Visalon nu obosise deloc, deseale lui drumuri pe munte îl obișnuiseră cu urcușul și acum îi arăta, prin ochiul fără geam al colibei, întinderea de puieti ce se vedea ca în palmă pe povîrnișul neted al muntelui. La început, Curta văzu două povîrnișuri, și în locul unui brad, doi, pînă ce privirile își reveniră la normal și, odată oboseala scursă de la frunte în trup, peisajul i se înfățișă în adevăratele lui dimensiuni și frumuseți.

Vîntul bătea puternic, coliba se unduia, făcîndu-se una cu mișcarea copacului de care era prinsă, și pe această provă mereu în mișcare, pe acest catarg uriaș, Visalon nu i se mai păru un moșneag oarecare, păstrat doar cu fibra trupului la anii tinereții, ci însăși întrunchiparea ei.

Scanare și prelucrare digitală

EM

de
Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

